

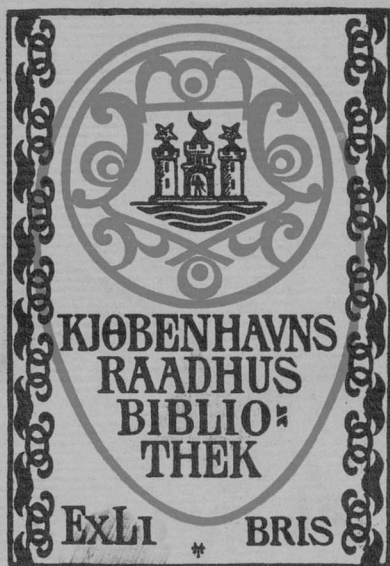
086532271

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

99.4 Dalhoff, J. Da

RHB

99.4 Sal... 7

Ja

JØRGEN BALTHASAR DALHOFF

JØRGEN BALTHASAR DALHOFF

ET LIV I ARBEJDE

EFTER HANS EGNE BREVE OG OPTEGNELSER
SKILDRET AF HANS SØN

N. DALHOFF

I. HALVDEL

G. E. C. GADS FORLAG — KJØBENHAVN 1915

99.4

Da

MED UNDERSTØTTELSE AF
INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN
OG DET REIERSSENSKE FOND

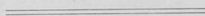
INDHOLD AF FØRSTE HALVDEL.

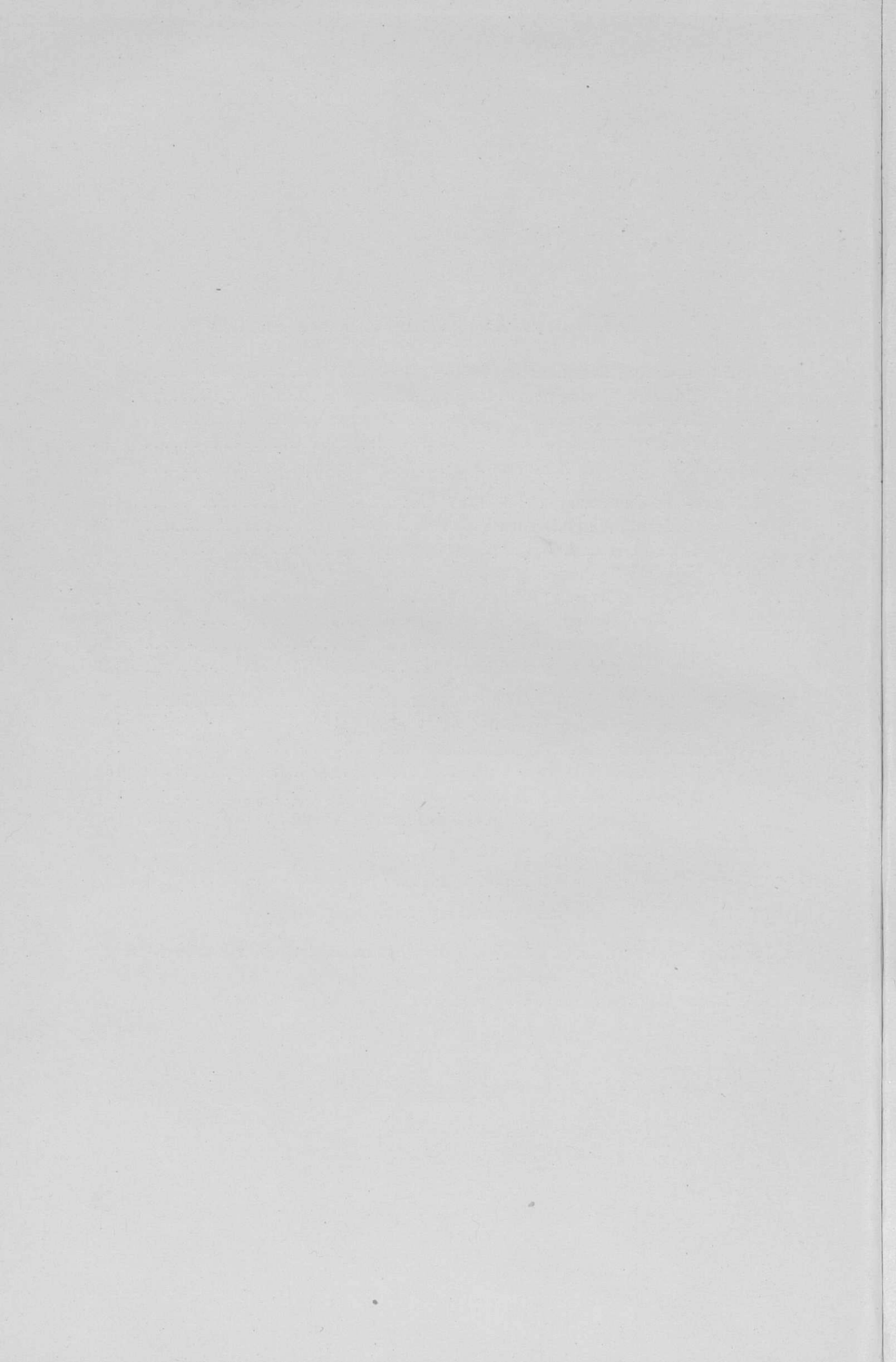
	Side
I. Æt minder og Barndomsliv 1800—1815	3
Tidligere Forfædre	5
Bedstefaderen	6
Faderen	15
J. B. Dalhoffs Barndom	24
II. Lære- og Vandreaar 1815—1827	36
»Oldermandens Dreng«	36
Guldsmedsvend, Graveur og Ciseleur	42
Rejse til Tyskland 1824	49
— - Østerrig 1825	82
— - Italien 1826	101
— - Svejts 1827	128
— - Frankrig og hjem 1827	136
III. Bliv i dit Kald 1827—1837	140
Knud og Jørgen Dalhoff	141
Guldsmedmester og Ægtemand 1829	153
Hofguldsmed 1833	162
Rejse til Tyskland 1835	167
— - England, Frankrig, Belgien og Tyskland 1837	170

ANDEN HALVDEL,

der følger snart efter, vil indeholde:

- IV. Industriforeningens Stifter og Thorvaldsens Medarbejder 1838—1848.
- V. Industriens Mand 1848—1870.
- VI. Gamle Dalhoff 1870—1890.

EN HAANDVÆRKERS SAGA i udførligere Fremstilling turde vel endnu være noget nyt i vor Bogverden. Og dog, behøver det Undskyldning, at den fremkommer? Et Land bygges, dets Folk udvikles dog ikke alene af Digtere og Tænkere, af Statsmænd og Styrere, men ogsaa af dem, der *gør* noget, der dyrker dets Jord, bygger og smykker dets Huse, opfinder og danner de mange Ting, som der bliver voksende Trang til, alt som Folk og Land gaar frem i Kultur. Intet præger jo mere den klassiske Tid og viser dens højt udviklede Sans end Redskaberne fra det daglige Liv, Genstande til Brug og Udsmykning, som vor Tids gennemførte Udgravninger har bragt for Dagen. Hvad er Kunst, og hvad er Haandværk? hvad er Tænkning, og hvad er Handling? Hvor foregaar Folkets Liv: paa Valpladsen eller i Værkstedet? paa Thinge eller i Mark og Skov? i Studerekamret eller i Hus og Hjem? der, hvor Nøden lindres for fattige og gamle, syge og svage, eller der, hvor de unge opfores til at tage de ældres Plads og berede en ny Tid?

Saa maa da ogsaa en *Haandværkers* Liv kunne fortjene at kendes, især *naar* det har formet sig saaledes ikke blot ved et Tilfældes Luner, men med bevidst Vilje, *naar* det har raadet over en ikke almindelig Sum af Evner og Energi, og *naar* det har haft Lykken med sig til at komme i de rette Berøringer og Vilkaar for at virke noget af kendeligt blivende Værd.

Højdepunktet i J. B. Dalhoffs Liv betegnes ved *to* samtidige Oplevelser, *Stiftelsen af Industriforeningen* og *Samvirket i nøjeste Fortrolighed med Thorvaldsen*. Dette sidste bringer, ved Dalhoffs egne Optegnelser, Klaringen af den hidtil uløste Gaade: vor største Kunstners *personlige Forhold* til sine

navnkundigste Arbejder, dem med *kristne Emner*; det første viser Frugt af Haandværkerens Ideer og Erfaringer, med den ægte Frugts Kendetegn: rigeligt med Kærner og Spirer til nye Frugter i kommende Tider.

Har det sig nu virkelig saaledes, at hverken det ene eller det andet tilfaldt ham bare som Appelsinen i Aladdins Turban, men hang sammen med hans rette Arv og Eje gennem Byrd og Udvikling, saa fortjener Dalhoffs Liv en Redegørelse, der gaar tilbage til hans Ungdom og Barndom, ja til hans Ætmænd og Slægt.

I.

ÆTMINDER OG BARNDOM.

JØRGEN BALTHASAR DALHOFF stammer fra en Slægt, hvor Degn skifter med Præst og Navnet Peder med Herlov, ligesaa regelbundet, om end ganske vist ikke nær saa længe som Navnene Christian og Frederik i vor Kongestamme. Hans Fader Peder var Præst, dennes Fader Herlov Degn, dennes Fader Peder atter Præst og dennes Fader Herlov Lærer. Saa hedder rigtignok den næste i den opstigende Række igen Peder, men er ogsaa Skoleholder, altsaa ikke Præst. Med dennes Fader Lauritz er vi inde i 4de Christians Regering, i hvis sidste Dage det først blev forordnet, at der skulde føres Kirkebøger til Optegning af Præstens Handlinger.

Mærkeligt nok har næppe nogen anden Tid været saa overbevist om Arvelighedens store Betydning som netop den, der ved Adelsrettighedernes og Førstefødselsrettens Afskaffelse og saa megen anden individualistisk Lovgivning har søgt at borttage dens praktiske sociale Virkninger. Men ingen Lov kan forbyde noget Menneske at føle Adelsskab, at sætte Pris paa at eje en Række Ætømænd med en ærefuld Livsgerning. Og endnu mindre vil vi undlade, naar vi skal sysle med en Mands Liv, at spejde tilbage, om der ikke i de forudgangne Slægtled skulde findes noget, der kan tjene til Forklaring eller da Tydeliggørelse af hans Naturanlæg og Begavelse, hans Karakter og Tænkemaade og af den Retning, hans Livsudvikling kom til at tage.

I dette Tilfælde er det nu ikke saa lidt Stof, der bydes os til en saadan tilbagegaaende Søgen. J. B. Dalhoffs Farfader,

lad os kalde ham Herlov den 2den, var en meget skrivende Mand. I over 40 Aar sad han fra sit 24de Aar i Degnekaldet i Hverring ved Horsens — en Stilling, som hverken har svaret til hans Evner, hans Kundskaber eller hans Virkekraft. Saa skrev han, om ikke andet saa for at skrive — »ut scribam scribo« sætter han netop over en af sine Bøger —: Afskrifter af sjældnere Bøger, han fik fat i, som f. E. fra den korte Trykkefrihedsperiode under Struensee, Sammenskrifter af mere eller mindre interessante Sager og Opskrifter paa alt muligt, som kunde gavne, belære eller more. I en Bog, som han selv kalder Quodlibeticum α : til hvadsomhelst, har han den mest brogede Blanding af Husraad¹⁾, Prædiketekster, Familiebegivenheder, Avisudklip, Gaader, Anekdoter, kort sagt alt, hvad han ikke vilde glemme. Og det er med stor Oprigtighed, han sætter løst og fast paa Papiret, saa at stundum enten han selv eller en af Bogens senere Ihædere har fundet Grund til at overkradse enkelte Ord eller Linjer deraf. Men han er mærkelig upartisk, forsaaavidt han, naar der har været ført en skriftlig Strid, ligesaavel fremfører Klagen imod ham selv som sine egne Indlæg i Sagen. I en anden Bog, hvori en Ven af ham havde samlet en Mængde Dimissions-Vidnesbyrd for Studenter, har han sat Vedføjelser i Randen ved alle dem, han kendte, hvor han saa paa sin Vis giver dem Karakter, — ofte ikke saa lidt skrappere end Rektorens. I en tredje Bog har han afskrevet en Del af Worms i 1771—1773 udgivne Forfatterleksikon, nemlig om alle de Forfattere, han selv har kendt og talt med, fordi han »dels har villet gotte sig med deres Minde, dels har villet mærke et og andet, som Worm maaske ikke har vidst, dels villet lægge nogle Skribenter til«. Blandt disse sidste er hans egen Fader og hans ældste Søn, begge medtagne for et Par trykte Disputatsers Skyld. Og her har han da givet os Træk nok i alt Fald til en Silhuet af disse fjerne Skikkelser, med nogen Baggrund af de Tider, hvortil de hørte. Stykket om hans Fader lyder saaledes:

¹⁾ Adskillige af dem vist ganske fornuftige, men ogsaa en Del ret mærkelige, som f. E.: »At drikke tre Ugleæg anpriser som et sympathetisk Raad imod Drukkenskab eller Drikfeldighed«. »Faareskyllinger fordrives ved Røg af Hylde træ, thi de blive som drukne, krybe ud og lade sig tage med Hænderne, eller og dø«.

»Dalhoff, Peder, min salig Fader, født i Horsens (1699) af en fattig dansk Skoleholder Herlov Dalhoff¹⁾, (som i sine unge Aar havde været Parykmagersvend og Tompeter paa Flaaden, fra hvilken sidste han fik Pension), den Tids største Regnemester i Horsens. Hans Moder, hvis Skilderi jeg ejer, hed Cathrine Svendsen, som i sit langvarige Enkesæde ernærede sig og sine med at sy og vadske om- liggende Præsters Pibekraver. Han deponerede²⁾ fra Horsens Skole 1720. Tog de 2 andre Examina i de to næste Aar. 1722 fik han Condition hos min Morfader Stutemester³⁾ Schæfer ved Frederiks- borg og læste for hans 3 yngste Sønner, mine Halv-Morbrødre. For- lovede sig med hans ældste Datter, min Moder, Christine Sophie. Prædikede nogle Gange for Friederich den 4de. Blev uventet til- sendt en Liste paa 5 Præstekald fra Kongen, at han maatte udvælge, hvilket han vilde; men undskyldte sig med, at han var kun 24 Aar. Hvorpaa Kongen svarede den gamle Stutemester: vi kan gøre ham gammel nok. Derpaa udvalgte min Fader af Kærlighed til sin Fødeby Horsens-Hospitals Kald og Forstad Menighed. Hid kom han og min Moder 1724, og jeg af dem 1725 den 29de Juli. Her var han elsket og æret af alle; men min Moders Lyst til at bo nærmere sin Fader og Søkende voldte, at han søgte om Slingerup Sognekald i Sjæl- land; der blev han og Sognepræst 1729 saavel som og til Annexet Ufvelse. Dette ulykkelige Slingerup skilte min overilede Fader ved al sin Munterhed, ved Helbred, ved Liv; saa at han efter 3 Aar døde Paaske-Morgen 1732».

Der er fortalt meget i disse faa Ord: om den danske Skole, som, modsat den latinske, maatte nøjes med en fhv. Trompeter, der dog i dette Tilfælde blev den største Regnemester i Hor- sens — i hvilken Værdighed hans anden Søn Jonas, som for Resten blev Guldsmed, skal have slægtet ham paa; om den stak- kels Enke, der slog sig nøjsomt igennem adskillige Aar, inden en af de Præstekraver, hun havde syet saa mange af til »om- liggende« (omboende) Præster, kom til at pryde hendes Søn; om denne Søn, hvis Fattigdom havde knappet Studierne af til saa kort Tid, at han maatte nøjes med et »non«, men hvis Vel- talenhed, i Forbindelse med Svigerfaderens Indflydelse, dog skaffede ham en forholdsvis glimrende Løbebane, indtil den endte saa sørgeligt i det »ulykkelige« Slingerup. Her, hvor i Aarhundredet forud vor store Psalmist Thomas Kingo havde

¹⁾ Han døde $\frac{9}{10}$ 1702, $33\frac{1}{2}$ Aar gl., »af den grasserende hidsige Feber«.

²⁾ Blev Student.

³⁾ Ved Stuteriet.

faaet Malurt blandet i sin Digterlykke ved Stifsønnen Jakob Worm, Rector scholæ i samme berømmelige Købstad, ham der siden blev dømt fra Livet for en Nidvise, men foreløbig uhindret kunde drille sin Stiffader og Sognepræst ved poetiske Stiklerier til hans Paryk — her blev altsaa Parymagersvendens Søn ærgret til Døde i Strid med en anden Kaldsfælle, rimeligvis den residerende Kapellan Bødtker¹⁾. Det maa dog ikke fordølgges, at han fik en anden Trætte med en Møller, der, som han klager, »skaffede ham Ulempe og Bekymring paa hans Sygeseng og i hans store Svaghed«, og at han ogsaa i Horsens var usams med Hospitalsforstanderen, hvad der, efter en Bemærkning andet Steds af hans Søn, var Medaarsag til, at han søgte bort derfra. Han blev begravet under Koret i Slangerup Kirke, hvor hans Navn er malet paa Væggen.

Udover Herlov I fører ingen saa sikre eller kendelige Spor. Det vil næppe være let at finde ud af, i hvilket Forhold de ikke faa af Navnet Dalhoff — Dalhof og Dahlhof kan det ogsaa skrives om samme Person, ja selve Slangerup-Præsten skriver det i Kirkebogen snart med 1, snart med 2 f'er — har staaet til hverandre, selv hvor de naaede noget højere op i Samfundet som Falck Lauridsen D., der blev Borgmester i Carlshamn i Skaane, og Daniel Jürgensen D., Student fra Viborg 1634 og senere Præst. Sandsynligst er det vel, at Ætten tilsidst stammer fra Westphalen, hvor Navnet, netop saaledes stavet og udtalt (med kort a), ingeniunde er sjældent, og hvor man ikke behøver, som en Professor i Berlin gjorde, da han skulde indskrive J. B. Dalhoff ved Akademiet, at oversætte det til Thalhoff.

Bedstefaderen.

At Slangeruppræstens Søn *Herlov* ikke blev andet end Degn, laa ikke i særlig smaa Kaar, som ellers kan hindre saa mangen Præsteenkes Børn. Ikke at tale om den Gaard paa Søndergade i Horsens, som hans Fader synes at have arvet efter sin Moder, der formodenlig igen har arvet den mod Slutnin-

¹⁾ Denne Oplysning med flere skyldes Provst Hansen i Ramløse.

gen af sin Levetid, flyttede hun efter Mandens Død til Frederiksborg, hvor hun fandt nødtørftig Støtte først hos sin Fader, den gamle Stutemester Schæfer og derpaa af sin Broder Overberider Peder Schæfer, der siden fik sin Faders Embede ved Stuteriet. Nej, Aarsagen dertil maa vel søges i den Blanding af Uheld, Selvskyld og Forurettelse, der kan avle mest Bitterhed i et Sind, især naar Virkningen deraf ses som et væsenlig forspildt Liv. Thi en Degn dengang var hverken Fugl eller Fisk. Han hørte til Gejstligheden og var dog ikke ordineret, havde ingen Ret til at prædike, uden Præsten bad ham derom; men han var heller ikke egenlig Lærer, endskønt han var Kirkesanger. Det var ikke vanskeligt for en Holberg at karikere ham i Per Degn, der har saa god Tid til at gaa om og snapse hos Bønderne, medens han holder dem nede med sine latinske Brokker og egenlig kun interesserer sig for at »forbedre Kaldet«.

At Herlov Dalhoff ikke fattedes Begreb, mærkedes klart nok paa, hvad han siden har skrevet. Hans hurtige og ofte hvasse Vid har sikkert allerede ytret sig mellem Kammeraterne i Frederiksborg Skole. Hans Sangstemme skaffede ham Plads som »2den Discantist« ved Opførelsen af latinske Sange i Slotskirken paa de store Helligaftener; — til daglig Brug ledede han Sangen, og det morede ham at udvide sine Sprogkundskaber, naar han hentede Salmenumrene hos den tyske Slotspræst. Et godt Bryst viste han ogsaa, da han rendte omkap med Geheimeraad Fr. Grams seks Hopper fra Frederiksborg til Fredensborg, og de ikke kunde løbe fra ham, skønt Geheimeraadene flere Gange gav Ordre ud af Karethen, at Kusken skulde køre til. Han fik da, sammen med et bebrejdende Ord, en Dukat i Præmie, hvad han ogsaa opnaaede af den samme Haand en anden Gang ved i en halv Time at »kujonere en gal og mandholm¹⁾ Tyr, som ingen turde komme nær«; han holdt den i Halen og slap ikke Grebet, trods alt hvad den løb og sprang og snurrede rundt. Meningen med hint Kapløb var, at den fornemme og formaaende Mand »skulde recommandere mig til kongelig Løber« — et underligt Maal for en Latinskolediscipel, skulde man synes. Men Forklaringen udebliver ikke: »Man tvang

¹⁾ Eller mandolm, saa rasende, at den bliver farlig for Mennesker.

mig i Skolen, igennem Skolen og af Skolen, og jeg gav ingen af mine Lærere Lejlighed til at kende mig og mit Pund. Man havde lovet mig at komme til Ride-Banen, naar jeg blev 15 Aar, og derfor faldt det mig for tungt at gaa op paa Parnassen« (ø: at studere). Drengens Lyst stod altsaa til at komme ind paa samme Vej som hans Morfader, og det var ikke saa forbi-gaaende et Lune som saa mangen anden Drengs til at blive Hestebetvinger. Hans første »ukærlige og uforstandige« Lærer, hans yngste Morbroder, skulde just ikke vinde hans Lyst til Bogen saa lidt som de fleste af Latinskolens »Hørere«. Og da det nærmede sig til Eksamen, »gjorde man mig Uret, og siden læste jeg saa lidet, at jeg mere glemte det, jeg havde lært. Denne Maade at hævne sig paa var ellers den taabeligste og uforsvarligste for Gud og skadeligste for mig selv. Andre har dog større Synd«. Hvad det var for en Uret, han led, faar vi ikke at vide. Men om en af Kammeraterne hedder det, at han kunde »støbe de Skalke-Kugler, som jeg og andre var tossede nok til at skyde ud«; og om en anden: »Han slap sine notis (uden Anmærkninger) fra den Del, jeg gjorde for ham, og jeg blev admoneret (skændt paa) for min; ja hvo højt vil flyve, falder ofte ned«. Ti Aar efter at han var blevet Student, skal hans Rektor have udtalt: »Af alle de Disciple, jeg har læst for, har jeg mindst kendt den lille Dalhoff; thi ihvor stor Skelm i det smaa, var han dog den mindste i det store«. »Kun Skade«, tilføjer D., »at han ikke bedre kendte os! og vi vort sande Gavn!«

Hvilket Indblik i den Tids Skoleliv faar vi ikke ved de smaa Randnoter om de fordums Meddisciple og Lærere. Om den strengeste af Lærerne, Christofer Nyholm, hvem han ellers giver Vidnesbyrd »som en god Skolekarl« og siger: »Jeg takker ham og ærer hans Støv«, maa han dog indrømme, at han var »noget for cholerisk«; og det maa vi atter indrømme ham, naar han belægger det med følgende Bedrifter: »slog en Dreng døv« og pryglede bagefter Faderen med en Stok — »deri bestod Revanchen!« —; eller »slog en anden Dreng næsten fra Forstanden«. Saa var det jo endda billigt sluppet, naar en tredje »skiftede Hud mange 100 Gange under Nyholm«, eller at en fjerde »var oftere broget end hvid«. Disciplenes Voldsomhed gav ikke Lærernes noget efter. »En haandfast Karl«, »en forvoven Karl«

lyder ofte Skudsmaalet; og deres Mod og Styrke øvedes ikke alene i indbyrdes Drengkampe, men kunde give sig saadanne Udslag, at en af dem slog en Snedkersvend ihjel »i et offentligt og almindeligt Slagsmaal mellem latinske og danske paa Frederiksborg Kirkegaard«. Adskillige Disciple maatte ogsaa for saadan eller anden Aarsag rømme Skolen, ja stundum Landet; enkelte døde selv en voldsom Død, en endog for Bødlens Haand, og mange andre naaede aldrig frem til de Maal, de dog egenlig havde sat sig for ved at gaa ind paa den studerende Vej. Det var vist ikke uden skellig Grund, at den bekendte Hofpræst Bluhme kasserede en som »altfor kødelig« til at blive Præst, saa lidt som han vel vilde have den befordret, der betegnes som »en stor Keglespiller« eller »en af Kjøbenhavns største Kortenspillere«. Den senere Degns Forhold til Pietismen kendetegnes vistnok ved, at han kalder en af Kammeraterne »en Skin-Helgen og Erz-Quæker« eller siger om andre, at de ved hyklet Fromhed indyndede sig hos de tonegivende. Derimod kan han have de varmeste Lovord for dem, til hvis Kristendoms Ægthed han havde Tillid, og hvis Flid og Lærdom han beundrede.

Selv var det vist ikke som den, der var udenfor Legen, at han fik med af Stegen. Han siger om hint Slagsmaal: »Jeg var med!« skønt næppe ti Aar gammel; han gør Rede for, hvor mange Ørefigen han har uddelt til Fordel for et Par yngre Dreng, han holdt af, og hvordan han har givet en Kammerat »en tæt Prygl-Suppe« med Tilføjelsen: »ja, was thut die Liebe nicht!« Skønt lille af Vækst havde han, efter Rektorens Vidnesbyrd, »et stærkt og fast Legeme«, »et Mod, der var rede til at øve og udholde hvadsomhelst«. Derpaa tyder det ogsaa, hvad han fortæller om en Dreng, der var ældre end ham: »Han havde druknet i Slotssøen en Nytaarsnat, da han løb paa Skøjter, dersom jeg ikke havde vovet mit Liv for ham«. Men om en yngre Kammerat, H. P. Abel, hedder det »Han var den stærkeste og forvovneste af alle mig bekendte; NB. han har to Gange sat mig efter Livet, baade som Discipel og Student.« Derfor var de dog lige gode Venner: »Jeg har 1772 besøgt ham i Hark Mølle ved Slingerup«.

Omsider blev Herlov Dalhoff dog Student 1745, tyve Aar gammel. Han kunde da være blevet Degn tæt ved Kjøbenhavn,

dersom han havde villet ægte en tyk Enke med tre lange Døtre. Da han senere fik Degnekald, var det dog sin Formands *Datter*, Ane Margrethe Brangstrup, han fik, kun 5 Aar ældre end han selv, han 25, hun 30; saa det kunde jo bedre gaa. Hans Maal havde dog ligget højere, til at blive Præst. Sammen med en Ven holdt han for dennes Fader Ugedagsprædiken en Onsdag, hver i sin Kirke. Til Løn fik de en Dukat at drikke op i Kjøge, og det gjorde de saa grundigt, at — som han ærligt bekender — »vi blev fulde, og jeg faldt af Hesten i et Morads«. En Del af Skammen derfor kommer vel egenlig paa Præsten, som lod to saa unge og letsindige Mennesker bestige en Prædikestol og siden gav dem en saa fristende Belønning derfor. Maaske var det af lignende Art, da han for en anden Kammerats Skyld nær var »kommet i stor Ulejlighed, dersom ikke Professor Bloch havde været en caut (varsom) og god Mand«. Derimod var det af en anden mindre tilregnelig Grund, Præsten ved Helligaandskirken 1746 ikke vilde lade ham prædike for sig en Fredag: »Min Søn, I er saa lille, I kan intet se over Prædike-Stolen«. »Dog hørte han mig siden samme Aar til en Skrifte-Prædiken, da han tilstod mig, at baade jeg og min Røst var høj nok. NB. Jeg stod paa en Skammel.«

Lykkeligvis var det ikke ham, men en anden, om hvem det blev sagt, at »han præfererede en nøgen Krop for en tør Hals«, og ofte lod sig nøje med en halv Pot dansk Brændevin for at levere en latinsk Disputats fra sin Fabrik. Derimod tilstaar han, at han valgte en Professor Møllmann til sin Privatpræceptor, fordi han var »den største Tobaksmøger«; kun om een vidste han, at han brugte kortere Tobakspibe end Prof. M. og han selv! Hvorledes han kunde have Raad til den megen Rygen, begriber man ikke, medmindre han præfererede Røg for Mad. Han blev tilsidesat for en anden, da han som privilegeret Frederiksborgianer søgte Regensen, fordi, som vedkommende Professor sagde ham, *han* bedst kunde taale Fattigdom, da han altid havde været vant til den, medens hans Medansøger nylig havde mistet sin Fader (»N.B: efter hvilken han arvede 3000 Rdl.!«). Derimod skriver han om Professor Kall: »Denne smukkeste og anseligste af alle Professorerne i min Tid har for et godt Ord og uden Betaling gjort mig en Tjeneste ved exam.

philos.« Det lod ellers til ikke at være ukendt, at man for Betsaling skaffede sig en god Eksamen. — Selve Holberg fik han Lejlighed til at se en Gang i Kjøbenhavn — »det Skeleton« kalder han ham for hans Magerhed; den store Lærde sad under en Doktorpromotion og læste og noterede i en Bog, saa at man ikke skulde tænke, han hørte noget af, hvad der passerede.

I August 1747 skulde han op til theologisk Embedseksamen under Prof. Wøldicke. Men ikke længe før maatte han opgive det hele. Han fortæller om daværende Regensprovst J. O. Bang, at han var dimitteret fra Frederiksborg Skole sammen med hans ældste Morbroder, den senere Stutemester Peter Schæfer: »Deres Skolehad nydte jeg siden ondt ad«; men »i Respect af det gamle vetitum (Forbud): de mortuis nil nisi bene dicendum¹⁾, vil jeg blot melde dette: at denne Frimurer var den eneste Aarsag i, at jeg imod min Vilje forlod Academiet (Universitetet), seks Uger førend jeg skulde op til Attestats.«

Saa ser vi ham da 1749 i Degnekaldet i Hverring ved Horsens, hvor han skulde forblive hele sit Liv. Kun eet Forsøg vides han at have gjort paa at komme derfra, da han i 1771 den 11te Juni søgte Audiens hos Struensee med en »Ansøgning for V. M.«, som skulde aabne ham Adgang til Præstegerning. »Han tog imod den med det Magtes Ord: Wir sollen jetz wieder nach Hirschholm, da kommen Sie Morgen oder Uebermorgen umb 9 Uhr des Vormittags. Man sagde mig, at det var forgæves, og jeg saa ikke denne høje og føre Mand siden.« En ny Kjøbenhavnsrejse 1776 faar Paaskriften: »N.B. en fortrædelig Rejse!« Maaske har den haft lignende Formaal og Udfald.

Den Bitterhed, som en slig Vanskæbne maatte fremkalde, holdtes nede under en Sognepræst, der anerkendte og brugte hans Prædikeevne, men voksede saa meget mere, da en ny Sognepræst, Hr. Thygesen, ikke tog den Slags Hensyn. Striden kom frem i Klager til Biskoppen, den ene Gang fra Præsten over, at Degnen ikke havde villet synge et Vers til af en Salme, hvilken Klage han selv fik Lov til at svare paa, med et Udfald, som han betegner med de lidet ærbødige Ord: »Fikst du Pæren, Zakarias?«, den anden fra Degnen, fordi Præsten formentlig

¹⁾ Om de døde skal man intet sige, naar man ikke kan sige noget godt.

misbrugte sin Ret til at lade ham besørge Embedsbreve. Mere uskyldigt giver det bitre Sind sig Luft i den private Optegningsbog, hvor det jo snarest bliver som Knips i Lommen, selv om Bemærkningerne kan være bidende nok. »Denne behagelige og lærde Mand«, skriver han om Magister Olrog, »har jeg givet 12 Sk. for mine akademiske leges (Love), og nu ere de tilfals for en stor Kobber-Skilling, da jeg giver mit Testimonium i Købet«. »Et ringe Levebrød«, faar han Anledning til at skrive, »er ej altid Bevis paa faa Studeringer, ej heller det modsatte.« »Hvor mange 100 Dosmere, sildigere født, end denne brave Karl blev Student, have dog før end ham indsneget sig i Faarestien? de fleste ved Penge og Piger?« Da Faarestien betyder Præstekald, er dette temmelig stærkt sagt. Ret hvast bliver det ogsaa, naar han ironisk taler om »den retsindige Kammerherre Sehested til Bjerre og den ydmyge Hr. Th. til Hverring«. Mere godmodigt derimod, hvor han ved en Bispevisitats mærker sig, at »8 à 10 Præster havde hver sin hebraiske Bibel for sig: af hvad gyldig Raison, veed jeg ikke; sat sapienti!« (b: nok for den, som forstaar!). At han af og til kritiserer sin Sognepræsts Prædiken eller Ligtaler, er han jo ikke ene om. Men kunde han ironisere over andre, kunde han det ikke mindre over sig selv. Han taler om en, som har »ødt en forskrækkelig Hob Papir, som bedre kunde have været anvendt«, og tilføjer: »jeg og!« Og da han optegner en taabelig Kundgørelse fra en Præstegaard, vedbliver han: »Saa meget mærker jeg, at een Nar gør flere, thi ellers havde jeg ikke paataget mig den Umag at skrive det ud.« Men især er det tiltalende at se, hvorledes han i disse hemmelige Optegnelser kan tale godt om Mennesker: »Min og manges u dødelige Ven og Velgører«, skriver han om Provst Plesner i Raarup, og om han ogsaa kan more sig med at sige om Weldingh, at »i hans Skoletid tegnede det ikke til, at han skulde blive enten til Vælling eller Grød«, kan han godt skatte baade hos ham og mange andre, hvad godt der var ved dem. Sin Rektor, hvis Miskendelse af ham han ellers mente at have Grund til at beklage sig over, giver han det Lov: »Han var den uskyldigste Rector, den oprigtigste Ven, den taalmodigste Mand, den ømmeste Fader, som jeg har kendt.« Og selv drager han, for at besøge sin fordums kæreste Meddiscipel,

Provst Gutfeld i Bevtofte, ud paa en Rejse, der kostede ham hans gode Nattesøvn to Nætter i Træk, og siger derom: at se ham var mig »mere rørende, end jeg vilde være bekendt«. Ogsaa fromme Udtalelser forekommer, om hvis Oprigtighed man ingensomhelst Grund har til at tvivle. Da hans ældste Søn er bleven Hører i Vordingborg, skriver han: »Mere hidhenhørende veed jeg ikke, og meget mere faar jeg vel heller ikke at vide; thi det lakker ad Aften. Ja! Gud ske Lov for sin Naade!«

Med sin første Hustru, Anna Margrete Brangstrup, der døde Juledag 1787, havde han faaet 7 Børn, hvoraf dog kun de 3 overlevede Moderen, nemlig Anne Regine, født 1755, *Peder*, f. 8. Juni 1757, og Nicolai Wandall, f. 1764. Allerede 13. Novbr. 1788 blev han, nu 63 Aar gammel, igen trolovet og paafølgende 16. Januar gift med den 25aarige Kirstine Rasmusdatter Møller fra Ashoved Mølle ved Palsgaard, som i 8 Aar havde tjent hos Enkeprovstinde Plesner i Raarup. Mellemtiden mellem de to Ægteskaber synes ikke at have været heldig. Hans Datter tog fra ham for at tjene i Præstegaarden, efter at have nødt ham, ved Trusel om Præstens Vrede, til skriftligt at give sit Minde dertil. Hvilken af de to Ting, Datterens Flytning og hans andet Ægteskab, der var Aarsag, og hvilken der var Virkning, faar vi ingen Oplysning om; kun at han har maattet gøre et foreløbigt Skifte, hvorved hun efter hans Opgivende blev dobbelt saa rig som han. Det blev heller ikke hende, men den ældste Søns Kæreste, der kom til at holde den lille Pige, som hans anden Hustru skænkede ham i 1791, over Daaben. Der var 17 til Bords, 10 til Offers. Denne Daabsfest blev vel nok det sidste Gæstebud, den aldrende Degn kom til at holde; han døde 12. Febr. 1792. Med Præsten har han vel for længe siden været forsonet, siden dennes Datter samme Gang stod Fadder til hans Barn. Ogsaa hans egen voksne Datter ses at være kommet til ham sammen med den yngste Broder allerede Aaret før, om end deres Besøg kun varede et Par Uger; »de hastede for at se Kronprinsens og hans Gemals Indtog den 14de Sept.« Men ved Skiftet efter hans Død, da alle tre Børn af første Ægteskab til Fordel for deres Stifmoder og hendes lille Datter frasagde sig deres Arv, erklærede Anna Regina ganske særligt, »at hun i Betragtning af hendes salig Faders udviste særdeles

Kærlighed og Godhed mod hende ikke vilde arve noget efter hendes Fader.«

Som endnu et Eksempel paa hans Originalitet hensættes følgende, som jo ogsaa er et Stykke af et Testamente:

»Vore nyeste Højlærde, og iblandt dem en Guldberg og en Balle, har bildt mig ind, at min udfarne Sjæl skal have Følelse af de Ting, som gaar for sig paa Jorden; thi har jeg efter Haanden skilt mig ved min Bogsamling og givet mine Sønner de bedste og fleste Bøger, paa det deres altfor lette Pris ikke skal blive min Sjæl en Græmmelses Aarsag. Den liden Rest af mine Bøger, som min Datter ikke vil have forlods ud, maa man gerne sælge enten i Trave- eller i Tylte- eller i Punde-Vis! da det at stykke dem ud vil gavne Auktionsdirektøren mere end mine Arvinger.«

Sin rette Hjertens Mening, som han paa godt Dansk ellers skjuler saa omhyggeligt med Ironiens Klædebon, bryder dog frem i et Forord til en af de Bøger, han har skænket sin ældste Søn, »en homiletisk Samling«, skematiske Udkast til Prædikener gennem hele Kirkeaaet, saaledes som han selv eller andre har holdt dem. »Elskeligste Søn Peder Dalhoff« lyder Tilskriften, og dertil følger vi Begyndelsen og Enden:

»Ved at have destineret Dig denne Samling ser Du mit Ønske og min Vilje. Synes Dig disse Tanker i en dobbelt Henseende noget fattige, da har de saaledes burdet være; thi først vilde jeg ikkun vejlede Dig til selv at tænke, uden at gøre Dig doven; dernæst vilde jeg anbefale Dig den enfoldige Opbyggelse, som bør være en Evangelii Tjeners Hoved-Studium Dig, mit Haab! ville Haabets Gud fylde med al aandelig Visdom og Forstand! Dig ville han antage som sin Efraim i Din Ungdom, tage Dig ved Haanden, lære Dig at gaa! Dig ville han have Raad for i Din Manddom! Dig ville Han bære indtil de graa Haar! Dig ville Han omsider annamme til Ære! Amen!

Dalhoff.

Der er noget af en Patriarks Velsignelse heri, udtalt over en 17aarig Yngling¹⁾. Der er ogsaa noget af en Fader, der ønsker

¹⁾ Bogens Titelblad er dateret »Hverring, d. 24de Martii 1774«.

sin Søn en Lykke, han ikke selv har kunnet naa. »Dig mit Haab!«

Og det Haab beskæmmede ikke.

F a d e r e n .

Præsten Peder Dalhoff, til hvis Livsskildring vi nu gaar over, synes at være bleven set paa med ubetinget Højagtelse af sine Børn, sine Sognebørn og alle andre, som kendte noget til ham. Der har vist ingen »indvendig Opposition« været mod den hædrende Ligtale, Provsten, Hr. Steenstrup, holdt over ham den 23. August 1827. Hans Livs Gang og hans Hjertes Lyst har da ogsaa kunnet følges ad; den »hæderlige Ærgerighed«, hans Studenter-Testimonium nævner som en Spore for hans Flid, er i det hele bleven tilfredsstillet eller, i Tilfælde, overvundet af vigtigere Hensyn. Provsteværdigheden skal have været ham tilbudt, ogsaa en kjøbenhavnsk Prædikestol (Holmens Kirke?), men han afslog baade det ene og det andet. Et lykkeligt Liv uden Bitterhed, en harmonisk Personlighed uden Pletter er det Menneskebillede, der stilles frem for os i ham.

Peder Dalhoff var født i Hverringe Degnebolig den 8de Juni 1757. Aaret før var der død en ældre Broder af ham med samme Navn, 3 $\frac{1}{2}$ Aar gammel, om hvem Faderen fortæller: »Dette Barn kunde i sit 4de Aar gøre fornøjelig Rede for Indholden af Luthers Catechismi 5 Parter og kunde over 500 latinske Gloser, før han havde fyldt sit 3die Aar, og det uden at kende et Bogstav.« Selv Præsten græd ved dette fremmelige Barns Begravelse, og det faldt da den Tid naturligt, at baade Drengen og Bedstefaderen opkaldtes i den næst fødte Dreng. Man skulde dog ikke have noget af at efterligne Etatsraad Rothe paa Urup, der opkaldte nogle af sine mange Børn »efter de gamle danske Skjoldungers Konger og Dronninger, f. Eks. Waldemar, Dannebod o. s. v.« — Den nye Peder Dalhoff kom, uden saa mærkelig Fremgang, dog godt med, især da han fik 3 Aars Information af (dav. Kand., senere Sognepræst og Provst) Hans Frederik Plesner i Raarup Præstegaard. Derefter kom han 14 Aar gammel i den lærde Skole i Frederiksborg, hvor han »havde alting frit i Huset hos sin Faders Morbroder«,

den nu gamle Peter Schæfer (eller Schæffer, som Navnet ogsaa skrives). 1776 dimitterede Rektor Benzon ham til Universitetet med godt Vidnesbyrd. Foruden første Eksamen umiddelbart efter og fiolosofisk Eksamen næste Aar tog han 1780 den større filologiske Eksamen med laud. og 1782 den theologiske med haud.¹⁾. At have begge disse Prøver var heller ikke dengang almindeligt, men at han tog den filologiske Prøve først og med bedst Karakter peger vel ogsaa i Retning af, hvor hans særlige Dygtighed laa, nemlig i *Latinen*. Han blev og forblev til sin Død en af den Tids ypperste latinske Digtere, især berømmet for et stort Festdigt, *Carmen seculare*, udgivet 1817 til Minde om Reformationens Begyndelse 31. Oktober 1517. Men ogsaa ellers gav han sine Bidrag med til Jubilæumsfester o. lign. ved Æresdigte paa Latin i Adresseavisen, ligesom han ogsaa skiftede latinske Rimbreve med sin ypperste Konkurrent paa dette Omraade, hans Ven og Nabopræst Bierring. »*Laus tabacci*«, *Tobakkens Pris*, viser ham som en Efterfølger af sin Fader, om end næppe i udskejende Grad, ligesom han, paa det eneste Billede, vi ejer af ham, en Silhuet, ses med Mer-skumspiben i Mund og Haand. — Den stadige Syslen med det latinske Sprog har dog aabenbart ikke, som det nok kunde, ført ham ind paa noget kunstlet og eftergjort i Tale og Skrift; derom bærer de Brudstykker af hans Breve, som her skal meddeles, tilstrækkeligt Vidnesbyrd. Han forstod at lukke *Latinen* inde, naar han ikke mere havde Brug for den, og være dansk og tale dansk mellem Danske.

Man kunde spørge, hvorledes den fattige Degns Søn kunde faa Raad til saa vidtgaende Studier. Familie-Forbindelsen med Frederiksborg, der skaffede ham fast Ophold der, førte ogsaa Studenten til privilegeret femaarigt Ophold paa Regensen, og dette atter til Borchs Kollegium (1782—84). En anden Frænde, selve Statsminister Guldberg, hvis Moder var Søskendebarn til hans Moder, har ogsaa, skriver hans Fader, »i flere Aar bevist min Søn meget godt, mest af Arve-Prinsens particulære Kasse«. 1784 i Efteraaret blev han »Hører« i Vordingborg. »I ham var Skolen«, hedder det i en samtidig Meddelelse, »saa heldig at

¹⁾ Ved den homiletiske Prøve (Prædiken) fik han dog laud.

faa en fortrinlig duelig Lærer«. Selv skriver han om sin Rector ved dennes Død: »Han var en grundærlig Mand, agtet og elsket af alle. Skolemand med Liv og Sjæl. Jeg agtede ham som Ven og aldrig følte jeg det Superioritetstryk, der saa gerne rammede de Smaaavæsenere, man kaldte Hørere«. Under saa gode Kaar blev han 4 Aar i denne underordnede Stilling, indtil han »ved den højærværdige Biskop Balles Raad og Hjælp« 1788 blev kaldet til og ordineret som Skibspræst. 4 Aar i Træk rejste han med forskellige Skibe; den første Rejse gik til Rusland med Orlogsskibet »Lovise Augusta«, Admiral Jørgen Balthasar Winterfeldt, en udmærket Mand, Stifter bl. a. af »Trøstens Bolig« i Kjøbenhavn; ogsaa med ham var der noget Slægtskab, og Præsten opkaldte siden sin Søn efter ham.

Disse Sørejser havde sikkert deres Betydning for den unge Præst, som jo derved kom til at se adskilligt mere af Verden, end desværre de fleste Præster har Lejlighed til. Vi har ingen Breve bevarede derfra, og hans Slægt husker kun eet Træk gennem Sønnens Fortælling. Skibet anløb Norge, og han kom derved til at deltage i et større Bondegilde, hvor han blev meget hjerteligt modtaget. Som de hørte, hvem han var, kom de nemlig alle hen til ham og sagde hver især: »Er du Guds Præst, saa maa jeg kysse dig!« og Gerning fulgte paa Ord — ikke just til ublandet Fornøjelse, da hver Mund var omgivet af en snusbesaaet Stubmark¹⁾. — Ombord havde han nyttig Tidskort, foruden hvad han syslede med Bog og Pen. Der findes endnu en lille Pult, som han selv helt og holdent har lavet i og for sit Lukaf, og som efter sin Art næsten kunde henføres til Stenalderen, da der ingen Søm, ja næppe Træ er i den — jo de fire Ben; men alt andet er Pap og Papir, syet sammen med Seglgarn, men saa kunstfærdigt, at den har mange Skuffer, ja endog et hemmeligt Rum.

1791 blev Hr. Peder Dalhoff udnævnt til Sognepræst for Ring og Føvling Menigheder i Jylland, et Par Mil nordvest for Horsens, og ægtede paa sin 35te Fødselsdag, 8de Juni 1872, *Anna Margrete Plesner*, f. 1766, Datter af Degnen Knud Ples-

¹⁾ H. F. Feilberg beretter lignende fra Danmark: Dansk Bondeliv II S. 36—37. Det er jo det gamle hellige Broderkys.

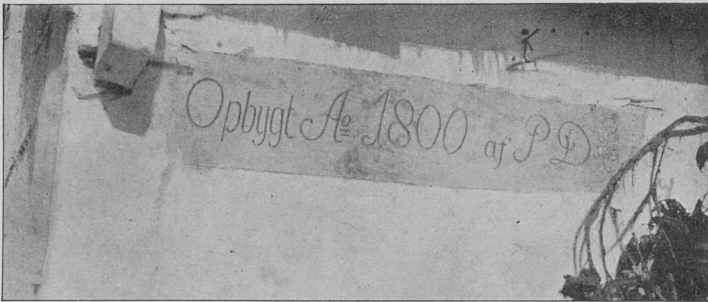
ner i Raarup, der, som den endnu bevarede Ligsten melder, »avlede 17 Børn med 4 Koner«. Det unge Præstepars første Barn blev efter Skik opkaldt efter Farfaderen Herlov og blev i Kirken baaren af sin Faders Stifmoder »Mad. Grundahl, Degnens Hustru i Hverring«, som nemlig først var Degnen Herlov Dalhoffs 2den Hustru og efter hans Død — man kunde ogsaa her sige »efter Skik« — blev hans Efterfølgers 1ste Hustru¹⁾. Drengen døde dog som 9 Aars Barn — han havde som lille faaet Ryggen knækket ved en Piges Uforsigtighed — og hans Navn Herlov D. blev først med den 6te og sidste Søn kaldet til Live igen. I Ring Præstegaard fødtes endnu 3 Sønner: 28. Juni 1794 Knud Plesner, 16. Jan. 1796 Peter Schæfer og 27. April 1798 Nicolai Christian. Alle Børnene blev døbt i Hjemmet enten paa selve Dagen for deres Fødsel eller Dagen efter og siden højtideligt fremstillede i Kirken.

12. April 1799 udnævntes Hr. Peder Dalhoff til *Sognepræst for Ønslev og Eskilstrup Menigheder* i det nordlige Falster, ikke langt fra Torkildstrup, hvor Ingemann er født, og Nørre Vedby, hvor den ældre Camillus Nyrop, kirurgisk Instrumentmager og tit. Professor, har set Lyset. Eskilstrup er nu Stationsby, $\frac{1}{2}$ Mil fra Ønslev. Begge Kirkerne er, med deres høje Trappegavls-Taarne med fladt Træloft og nogenlunde uforstyrrede af senere Ombygninger, smukke Eksempler paa Middelalderens Byggekunst. Ønslev Præstegaard er bygget af Dalhoff; det siger den ualmindelig kønt, vistnok af ham selv indskaarne Indskrift over Stalddøren: »Opbyggt Anno 1800 af P. D.« Han har altsaa straks maattet begynde med at skaffe sikkert Ly til Køer og Heste, som det store Avlsbrug, vel ca. 90 Tdr. Ld., har krævet²⁾. De to andre Udhuslænger, hvis Tømmer for en Del har tilhørt den ældre, nedrevne Præstegaard, var vistnok allerede fornyede i en Formands Tid. Endelig i 1804 blev det nye Stuehus opført, solidt og vel indrettet, med Kvistværelser over de to Døre, en Storstue med to Smaakamre i den ene Ende, Dagligstue, Soveværelse, Havestue, Spisestue og Studerekammer i Midten, det sidste kun med Adgang gennem Stuerne eller

¹⁾ Hendes Datter Hanne blev senere Præstens 2den Hustru.

²⁾ 1824 omtaler han »sine Forpagtere«; vistnok har han dog tidligere selv drevet Jorden,

gennem Køkkenet, hvis Størrelse var afpasset efter de mange Munde, her skulde mættes. Stuerne har den for Datiden gode Højde af $4\frac{1}{2}$ Alen, Køkkenet er endog 5. En senere Beboer har nedrevet Laden og den ene Ende af Staldbygningen, da det meste af Jorden var solgt fra, taget Kvistene bort og lagt de tilsvarende Værelser i Forlængelse af Stuehuset, som derved er blevet hele 75 Alen langt, hvoraf de sidste c. 25 Alen har en Midtgang som paa et Hotel, men kun 5 Kvarter bred. Den eneste Ændring, man kan billige, er, at den nye Gavl har faaet teglhængt Tag, saa at man kan slippe ud ad den snævre Gang,

Indskriften over Stalldøren.

naar ved Ildsvaade det brændende nedfaldne Halmtag skulde spærre alle andre Udgange.

Haven er vel en halvtredje Td. L. stor, en mægtig Tumbleplads, men ogsaa en god Arbejdslejlighed for en opvoksende Ungdom. Ogsaa om senere Tider har den Minder. Johannes Fibiger, Dalhoffs tredje Eftermand, selv Digter og fin Kender bl. a. af persisk Digtekunst, har malet en stor Læskærm med et morsomt Dyrebillede. Et Kastanietræ paa en lille Holm er plantet som Frihedstræ den 5te Juni 1849, og Mørk Hansen, en af Grundlovsfædrene, har her i sin Faders Præstegaard holdt Raad med Orla Lehmann, Balthazar Christensen og flere Politikere. Men fra P. Dalhoffs Tid staar i hvert Fald et Gravenstræ udenfor Havestuen, et vældigt Valnøddetræ tæt derved, et Lindetræ paa en Kæmpehøj (?) og en Naur i den ganske usædvanlige Højde af næsten 50 Fod. Desuden er her Mængder af andre Løv- og Naaletræer og rigeligt med Frugttræer og

Frugtbuske, medens en til den tidligere Anneksgaard i Eskilstrup hørende Skov paa 10 Td. L. fremdeles yder Brændsel over Husbehov. I gode Tider, som da Dalhoff kom hertil, var det jo en hel Herlighed; senere, i Ufredsaarene og deres Efter-smæk, da Kornet ikke kunde sælges og Skatterne næppe betales, blev det jo en anden Sag.

I Ønslev Præstegaard fødtes Mortensdag den 11te November 1800 Præstefolkenes næstyingste Søn, *Jørgen Balthasar Dalhoff*, hvorom denne Bog handler. Siden fik de deres eneste Datter Margrethe Elisabeth, f. 17. Nov. 1804, og Sønnen Herlov, f. 12. Sept. 1806.

Det Sognekalde, Præsten overtog i Maj Maaned 1799, beholdt han til sin Død 29. August 1827. Her havde han sit Livs Hovedvirke, og det var mangfoldigt. Den »praktiske« Side af en Sognepræsts Gerning, som man dengang baade fra oven og fra neden tillagde megen Betydning, magtede han godt og villigt, selv om han kunde skemte lidt med nogle af de mange Reformere, Tiden yndede. Man udsatte Præmier for at indgærde alle Marker med levende Hegn; den Dag kommer vel, mente han, da man sætter Præmier for at tage dem bort igen! Hans Gaard- og Havebrug har nok kunnet tjene til Mønster, og mange Slags Raad er der hentet hos ham baade i timelig og aandelig Nød. Af hvad Art de har været, kan man sikkert slutte af, hvad han roser hos sin Ven, Købmand Chr. Sidenius, over hvis Grav han i 1825 holdt en Tale, hvortil vi endnu har Opskriften. Han priser Vennen for, at han altid vandrede sin Vej saa ligefrem og kaldte hver Ting ved sit rette Navn; hans Ja og hans Nej galdt mere end manges Forsikringer og dyreste Eder; og naar han blev spurgt til Raads, hørtes han aldrig raade til Kiv og Trætte, men altid til Fred og Forsonlighed, og hans sunde, naturlige Følelse for det sande, det rette, det gode lod vist ingen fortryde, at han havde henvendt sig til ham eller fulgt hans Raad¹⁾. Præsten selv førte da ogsaa i hele sit Liv kun een Proces²⁾, som han vistnok tabte — ligesom siden hans Søn.

¹⁾ Talen er holdt i Tiltaleform, som jo ikke falder os rigtigt naturlig, skønt den vel ogsaa nu stundum høres brugt.

²⁾ Med Stamhusbesidder Grandjean, med hvem han dog siden, som han skriver, »blev Perlevenner«.

Sin aandelige Gerning røgtede Præsten samvittighedsfuldt efter bedste Overbevisning. Hans Søn har mange Aar efter hørt hans gode Eftermæle blandt Sognets Beboere. Særlig lagdes der Vægt paa, at han ved hver Barnedaab holdt en Tale til Forældre og Faddere, hvori han frimodigt og hjerteligt lagde dem Opdragelsens Ansvar paa Hjerte. En gammel Indsieder har fortalt den nuværende Sognepræst i Ønslev, Provst Meulengracht, at D. engang paa Prædikestolen havde sagt, idet han pegede ned paa Menigheden: »Naar I er vrede, kan I ikke styre

Ønslev Præstegaard; i Midten en Træsøjle med en Blomstervase paa Toppen og Slynplanter om Stammen.

eder selv!« hvortil Vidnet tilføjede: »Det kunde Præsten heller ikke.« Formodenlig har han selv set, maaske erfaret dennes Heftighed. Men skulde en Præst aldrig paapege de Fejl, han selv kan være tilbøjelig til, fik han vel ikke meget at sige. — Det samme Vidne beretter, at den gamle Præst — og vistnok til sin Dødsdag — gik i den gamle Tids pyntelige Dragt: Knæbukser med Kvast, sorte Silkestrømper og Spændesko, og saaledes vandrede han, som den gode Fodgænger han var, i Reglen om Søndagen til sin Annekskirke.

At han var »skrap (o: duelig) til at prædike«, huskede hint Ørenvidne. Allerede medens han var »Hører« i Vordingborg,

øvede han sig jævnlig i at prædike offentlig, og Sognepræsten vidner, at han derved »har aflagt de upaatvivleligste Prøver paa de grundigste Indsigter i de theologiske Videnskaber og de ypperligste Gaver i den gejstlige Tale-Kunst, saa at der ikke er Tvivl om, at han jo, naar Gud og Kongen behage at kalde ham til Præst, vil blive en meget opbyggelig Lærer i Kirken«. Og ligesom en af hans Professorer, Hornemann, skrev om den unge Mand: »han udmærker sig som en af vore bedste theologiske Studenter«, kalder en af hans Skibschefer ham »en ypperlig og god Prædikant«. Han talte naturligt og let, og allerede hans Fader har, efter at have hørt ham holde en Guds-tjeneste, med Glæde optegnet, at han »messede behageligt«.

Men hvad havde han at forkynde? Han var ikke gammelkirkelig-ortodoks. Ved den evangelisk-kristelige Sandhed forstaar han, hvad han kan læse ud af sin Bibel som Jesu og hans Apostles Lære, men ikke efter en enkelt Konfession eller nogen nok saa fremragende Autoritet. — De opbeværede Prædikener vidner dog om en personlig Grebethed, en Trang til Syndsfordælelse og en Tro paa Guds Tilgivelse i Kristus, der hæver dem højt over Vulgær-Rationalismen og lægger et helt andet Indhold end dennes selvtilfredse Væsen i hans Tale om Forbedring og Fremgang i sand Kristendom.

Han var heller ikke Pietist. I en af de faa efterladte Prædikener, skrevne med saa fin Stil, at han vist selv maa have været nærsynet og næsten kun kan læses af sine nærsynede Efterkommere, siger han: »Jeg finder ikke, at Jesus eller hans Apostle have tillagt et hængende Hoved, et Par fordrejede Øjne eller andre saadanne Helligheds Lader den allermindste Værd. Jeg finder ikke, at det forbydes Kristne med glad og fro Sjæl at nyde Livets Fornøjelser, at dele dem med andre. Kuns finder jeg faderlige, hjertelige Advarsler om at bruge denne Verden uden at misbruge den; kuns formaner vi i alle Ting at handle betænksomt og forsigtigt, ikke som uvise, men som vise!« — Der kan ogsaa i hans Breve et enkelt Sted forekomme en Ytring, der ligner en Ed, men ganske vist ikke er saadan ment. Over en god Spøg kunde han gotte sig, men alt urent og stygt var langt fra ham. Fra sin Studietid faar han ogsaa de bedste Vidnesbyrd for sin Adfærd. Saaledes skriver Prof. Hornemann:

»Med sin Flid og Duelighed i Studeringer forener han en dydig, stille og velanstændig Opførsel«. Af særlig Betydning er vel det Lov, han faar fra Skibene, hvis lille Verden dog maa kunne lære hverandre ret godt at kende: Han har »i Levned og Lærdom vist sig saaledes, som det hans Embede og Stand tilhører«; »elsket og agtet af enhver ombord«; »en af de faa, der fortjener en ganske fortrinlig Attention af de ophøjede, i hvis Magt det staar at belønne Fortjenester værdigen, i det de gavne Staten tillige«; »en retskaffen og værdig Præst, der lever vel og lærer vel«. Biskop Balle kan 1791 samle disse Lovord: »Hans grundige og opbyggelige Foredrag paa Prædikestolen have alle vegne i hans Tjeneste erhvervet ham Bifald og Agtelse, ligesom han og formedelst sit gode Forhold er bleven yndet og elsket«. — En Dame, der havde kendt ham i hans Ungdom, sagde siden som en stor Ros til hans Søn Jørgen: »De ligner Deres Fader, De har Agtelse for Kvinden!« Men han fortalte selv til den samme Søn, at han midt i sin flittigste Tid gerne en Aften om Ugen besøgte en Keglebane i Lille Kongensgade, formodenlig i en Klubhave, hvor han var med til at spille sin »Pot« og gjorde det saa flinkt efter sin Barndoms Øvelse paa Landet, at han ofte kunde spise frit til Aften.

Pietismen havde med sit: »Ikke Lære, men Liv!« rettet den gamle Orthodoxisme, der ofte syntes at sætte Læren over alt. Men med det samme Valgsprog dannede den en Overgang til en Rationalisme, for hvilken Læren, Dogmerne, var noget ligegyldigt eller da underordnet. Begge glemte de, at Livet dog tilsidst udspringer af Læren, Ordet, Troen. Ønslev Præsten kunde vel have adskilligt at indvende eller forklare paa sin Vis; men han satte »Ordet«, Bibelen, højt; baade hans filologiske og æsthetiske Sans maatte allerede lære ham det. Paa Prædikestolen læste han ofte i Stedet for blot det fastsatte Læsestykke hele det paagældende Kapitel for at vise Sammenhæng og Tankegang og saaledes give et historisk Billede, der kunde fastholde Hovedsagen i Tilhørernes Hoved og Hjerte. Og naar han underviste sine Konfirmander, deriblandt ogsaa jo ikke sjældent sine egne Børn, var det ham særligt om at gøre at stille Kristus frem for dem og saa spørge: »Var han en Løgner og Bedrager? eller var han vel en Sværmer? Nej, det kan intet

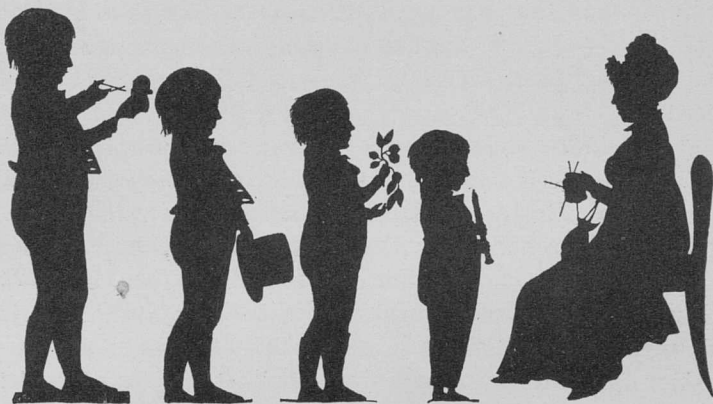
ærligt Menneske mene. Men naar han da kaldte sig selv Guds Søn, saa *var* han det.« En saadan Appel til deres egen Sandhedsfølelse kunde bære dem i kommende Dage gennem mange Tvivl, især naar den som her var støttet af Gerningens Vidnesbyrd. I 1819 skriver en af Sønnenne: »Vort Hus er i Sommer forøget med et nyt Lem, da Fader har optaget en Skolelærers Datter, 12 Aar gammel, da han, formedelst nogle skændige Forbrydelser, maatte løbe fra Hus og Hjem. Det er altsaa det 3die fattige Barn, Fader saaledes har.«

J. B. Dalhoffs Barndom.

Saadan gik det i alt Fald *Jørgen*. Ja, hvor havde han faaet meget godt i Kirke og Hjem af sin kære Fader og sin »englefromme Moder«, som Præsten kalder hende i et Brev 8 Aar efter hendes Død. Om hende fortalte *Jørgen*, at hun havde sin Psalmebog liggende i en Dragkisteskuffe, hvor hun søgte hen for at læse sig lidt Trøst til, naar hun var blevet fortrædiget, oftest vel af sin Svigerinde. Denne har vistnok været en begavet Kvinde, der havde faaet Lov til at læse sammen med sine Brødre, saa at hun fulgte godt med i Latinen og sad inde med adskillige, for Datidens Kvinder usædvanlige, Kundskaber, hvorfor hun havde ikke ringe Indflydelse paa sin Brøder. Men Stillingen som Faster i hans Hus har dog næppe tilfredsstillet hende. En ulykkelig Kærlighed — Skumlere sagde: til en Neger! af hvilken Grund hun altid gik med Turban (?) — havde vel ogsaa gydt Bitterhed i hendes, som i saa mangen gammel Jomfrus Sjæl, og Tidens Tænkemaade indrømmede hende ingen rigtig Brug for sine Evner. Altsaa satte hun sin Ærgerrighed ind i smaa huslige Intriger og var for Børnene den eneste Skygge i det ellers saa sollyse Hjem.

En streng Tante kunde jo nok have eet og andet at skænde for, hvor en talrig Drengeskole tumlede sig med deres Kammerater, ja med hele Landsbyens Ungdom. En Gang der var Bispevisitats, var denne Ungdom samlet paa Landsbygaden om en Slags Diskus-Kastning, men rigtignok af noget farlig Art, idet den store og tunge Skive blev svunget med en lang Stage, saa at den med voldsom Fart trillede ned ad Vejen. En Sten

bragte den til at hoppe, og den sprang da op og skar næsten Øret af Biskoppens Tjener, som stod og saa til. — En anden dristig Leg gik kun ud over den legende selv.. Der havde været en Linedanser; hans Kunst maatte Jørgen prøve. Et Læssereb blev spændt fra en Jærnkrog paa Bagsiden af Laden til et Træ et Stykke derfra, en Humlestage var Balancérstang, og snart gik det flinkt, ikke alene med rolig Gang, men ogsaa med Hop, saa til den ene og saa til den anden Side, indtil — var det nogen, der kom, eller var det blot et Uheld? — et Spring mis-

Faster Regine gratuleres af Præstens 4 Sønner: Jørgen (med Fløjten), Nicolai, Peder og Knud (Klipperen af denne Silhuet?).

lykkedes lige oven over Møddingpølen, og der laa Drengen! — Farligere var det dog, da den samme Dreng en Vinter gik igennem Isen paa det store Gadekær¹⁾, hvor et Bækkevæld holdt den tynd og usikker. Strømmen begyndte allerede at føre ham ind under Isen. Naa, han kom da op og løb saa bare videre paa sine Skøjter. De vaade Klæder frøs paa Kroppen, men da han siden sad ved Middagsbordet, spurgte hans Moder: »Men hvordan er det, Du ser ud, Jørgen?« Jo, nu tøde Klæderne op og tog Varmen fra ham, saa han bleg og rystende af Kulde maatte puttes i Seng. Saa fik ogsaa Moderen at vide, hvor nær hun havde været ved at skulle miste sin kære Dreng. — Fare var der

¹⁾ Eller maaske Dammen i Præstegaardshaven.

ogsaa en Dag, da alle Grisene var bleven tagne fra en So, og denne rasende forfulgte Drengen, som i sidste Øjeblik fik svunget sig op i et Vindue, hvorefter Soen kølede sit Blod ved at skambide en hel Flok Gæs.

Foruden hvad han saaledes har fortalt, har J. Dalhoff i sin høje Alder selv — i Reglen med Blyant — nedskrevet enkelte Træk og Begivenheder, ogsaa fra sin Barndom.

»Da jeg var $5\frac{1}{2}$ Aar, stod jeg en Gang ved en Hest, hvor jeg havde Tøjlerne i Hænderne for at krybe op. I det samme kom min Fader og saa det. Han sagde da: »Aa, lad ham komme op, saa faar han en Skræk, saa at han ikke kommer der oftere!« — Jeg var vant til at ride, naar ingen saa det; fra nu af blev jeg deres Kæledægge.« — Nemlig de indkvarterede Rytteres.

»Lieutenant . . . , som laa i Indkvartering hos os, var Stifter af et Kavallerikorps, som siden blev kaldet »Prins Ferdinands«. Dette Korps var med alt andet Militær udkommanderet til en Henrettelse paa Klodskov Mark¹). Lille Puds, som jeg var, tror jeg man vist har baaret mig, da jeg ellers ikke har kunnet følge med $\frac{3}{4}$ Mil. Da vi kom til Stedet, fik jeg Plads mellem de to Geledder; jeg kendte slet ikke til det hele, men blev forundret over, at der var dækket lige for os med to uldne Tæpper. — Dommen var oplæst, og nu traadte Delinkventen frem, en mere end almindelig smuk Fyr, og raabte saa højt som muligt: »Leg saa længe som I kan, men gør Guds Vilje i det alt sammen; men forlader eder paa, at Gud holder lige saa meget af de fattige som af de rige.« Nu vendte han sig om og kyssede Skarpretteren. Hovedet faldt kun to Alen fra mit Ben, og endnu skulde jeg dog se, at en stor Dreng drak et stort Glas af hans Blod²). Jeg blev baaren hjem, og jeg var i længere Tid ikke rask. Mine Forældre anede ikke, at jeg, naar jeg gik i Seng, først gik ud paa Kirkegaarden for at hvile lidt, eller, naar der stod en Ligkiste paa Loftet, at jeg da kunde finde paa at lægge mig deri.«

Det var unægtelig paa en sær Maade, de brave Soldater

¹) ? Navnet utydeligt. Boderup hed det gamle Rettersted; men ved Klodskov er en Soldat blevet henrettet.

²) Det brugtes som Middel imod Svindsot eller Epilepsi.

handlede med deres »Kæledægge«. Det er ikke saa underligt, at »disse Tanker har fulgt mig i hele mit Liv«, eller om denne Begivenhed har gjort sit til at virke den Melankoli, som hans Fader klagede over hos ham i de unge Aar.

At Jørgen, til Trods for at vi i de givne Smaatræk har Grund til at erkende ham for »en rask Dreng«, idetmindste en Tid af sin Opvækst har haft et svagt Helbred, fremgaar af følgende Optegnelse, som han oftere vendte tilbage til. Der kom en Dag til Præstegaarden en Kone, der kunde »spaa«. Hun synes at have hørt til Chiromanternes Klasse, idet hun saa Folk i Haanden og af dens Hovedlinjers Længde, Retning og indbyrdes Stilling drog de Slutninger, hun saa udtrykte i sine Spaadomme. Jørgen skulde ogsaa spaa. »Du skal blive .. Aar gammel, og du skal komme til at rejse vidt omkring i mange Lande.« Maaske der var mere, men dette var i alt Fald nok til at faa hele Borgestue-Forsamlingen til at bryde ud i en skraldende Latter: Han, den Svækling, skulde naa videre end nogen af de andre og blive *saa* gammel! Aarets Tal nævnte han aldrig; men der kom et Aar i Begyndelsen af 80erne¹⁾, da han slet ikke vilde have nye Klæder eller paa anden Maade indrette sig for Fremtiden. Nej, at hin Spaadom i begge sine Hovedpunkter var kommet til at slaa saa godt til, gav ham en uvilkaarlig Fornemmelse af, at den ogsaa kunde gælde til den anden Side, at hans Liv altsaa ikke skulde naa ud over hin Grænse — hvad det dog kom til med en ikke saa lille Tilgift.

En Tildragelse har gjort saa meget Indtryk paa Jørgen Dalhoff, at han endog to Gange har opskrevet den, saa at den kan volde lignende Vanskeligheder som ved Harmoniseringen af Evangelierne, nemlig at de to Beretninger ikke altid er lette at forene, skønt det her er den samme sanddru Mand, der fortæller det — et Bevis, om nødvendigt, paa, at man ikke skal gøre for meget ud af saadanne Forskelligheder. Vi sætter altsaa de to Beretninger sammen, saa godt vi kan.

»Da jeg var 12 Aar gammel, havde min Fader begaaet den Fejl at putte smaa Brændenælder ind i Bikuberne, da han syntes, at Bierne ikke allerede skulde flyve ud. Dette gjorde,

¹⁾ Da han var født 1800, fulgte hans Alder jo Aarhundredets.

at Bierne blev saa opbrugte paa ham, at han knap turde lukke et Vindue op uden at blive stukken. Paa samme Tid var vore Bier nær til at skulle sværme. Vi fik derfor Bud efter Hans Markussen — i den anden Opskrift kaldet Hans Rasmussen —, en smuk gammel Mand paa 85 Aar; han var Fattiglem, men levede af selv at holde Bier og tillige passe andres. Da jeg saa alt, hvad han kunde gøre med Bierne, bad jeg ham om at lære mig, hvad Middel han brugte, da jeg havde set, hvorledes det var gaaet min Fader. Han maalte mig og sagde: Naar man vil være gode Venner med Bierne, maa man selv være ren og god og tænke os dem som vore Medskabninger. Naar jeg skal have med Bierne at gøre, maa jeg først vadske mig over hele Kroppen og tage en ren Skjorte paa, saa at de ikke lugter Sved, og saa maa man kun gøre Dyrene vel. Hvorledes det? Ved at give dem ny udsprungne Kløverblomster. Jeg fik herved meget travlt med at samle Kløverblomster, og Enden blev, at jeg hver Dag laa udenfor vore 6 Bistader med Kløver, saa at, naar nogen ønskede det, maatte de spise af min Haand. Dernæst skulde jeg gnide den nye Kube indvendig med friskt rent Græs. Da den første Sværm fløj, kom jeg lige fra Vadsken, havde ingen Trøje paa og intet paa Hovedet. Jeg bar Kuben til det nærmeste Træ, hvor jeg holdt den, imedens Bierne krøb op ad mine bare Arme og paa mit Bryst. Jeg synes endnu, jeg kan høre en af Pigerne skrige, fordi det saa' saa græsseligt ud. Mig morede det.«

»Da jeg var 10 Aar, havde vi en lang Rabat besaaet med Kærner af Gravensten-Æbler. Da Gartneren paa Kristineberg (en Herregaard i Nærheden) var der, forlangte han, at de mange Stammer straks skulde podes. Man brugte dengang Ler og Komøg til at overbinde dem med. Sommeren var meget tør, og de visnede alle. Næste Aar podede jeg dem, og alt gik godt. Jeg maatte nu pode for alle.« — Den store Frugthave i Præstegaarden, bl. a. med de Træer, Jørgen havde podet, fik senere en mærkelig Skæbne. Der var om Vinteren — maaske den samme, som slog Napoleons Hær — faldet og fyget saa megen Sne, at Dyngerne skjulte de fleste Træer til op over Kronen. Som paa en rigtig Bræ i det smaa blev Overfladen ishaard; og da saa Sneen smeltede og Isskorpen sank ned, flaaede den

alle Kviste og Grene af, saa at Stammen blev ene tilbage. Den Behandling havde Træerne nok ikke godt af.

Biavl og Frugtræpodning var jo agrariske Idrætter, hvori han, som i de fleste Ting, han gav sig af med, udviste Viljekraft og derved vunden Duelighed. Her laa ogsaa hans Lyst. Han vilde have været Gartner, som han mange Gange senere har sagt, og hvortil han ogsaa har godtgjort sin Ret ved at øve Gartneri som Fritidssyssel og stundum lidt mere i omtrent hele den anden Halvdel af sit Liv, deriblandt ogsaa de sidste Aar, helt op imod de 90.

Alligevel er det jo ikke som Havedyrker, han har vundet et Navn, selv om han har været blandt de første til at indføre enkelte Køkkenurter — Tomater (pomi d'amore kaldte han dem ofte med deres italienske Navn), Rhabarber, mangfoldige Slags Bønner — i Danmark. Nej, det er som *Haandværkets og Industriens Mand*. Hvorledes kom han da ind paa denne Vej, hvor han i flere Retninger kom til at udrette noget virkelig fremragende og banebrydende?

Han har selv givet et skriftligt Svar paa det Spørgsmaal. Men inden vi fremfører dette Svar, maa vi gøre opmærksom paa, at han jo netop *ikke* var *Pennens Mand*. Den Kunst at forme Tankerne i Ord, at pusle dermed og rette derpaa, indtil hver Tanke finder sit rette Udtryk, har han aldrig lagt sig efter. Man vil vel i det hele finde i de Breve fra ham, som denne Livsskildring vil meddele, en god, naturlig Stil, som siger, hvad han mener. Men hvad der egentlig boer i hans Sjæl, det har han langt bedre kunnet udtrykke med Blyant, Punsel og Gravstikke. Alene Folderne paa Christian den IV's Knæ, som han staar i Roskilde Domkirke, eller de fineste Ansigtstræk i Thorvaldsens Buste i Frue Kirke eller atter en Hank paa en Kande til huslig Brug, de kan bedre bevise, at Haandværk og Kunstindustri var hans rette Plads, end den Forklaring, han skriftlig kunde give, tilmed i den høje Alder (omtr. 88 Aar), som ogsaa betegnes ved Overskriften »*Mit sidste Ord til Haandværkerstanden*«. Alligevel vil man med Ærbødighed lytte til denne Redegørelse, hvoraf vi paa dette Sted dog kun meddeler Begyndelsen, indtil Læreaarene.

»Naar jeg vil forklare min Mening om Haandværkerens

Kunstindustri, er det nødvendigt, at jeg først forklarer, hvorledes jeg selv er kommen til de Anskuelser, som leder mig.

»Jeg blev opdragen i en Landsbyskole, hvor jeg ikkuns lærte Lidet¹⁾, men jeg havde en stærk Hang til at bruge Fingrene, mere end mine Brødre. Da vi just havde en russisk født Officer i Indkvartering, som var særdeles flink i alle Haandarbejder, tog han sig af mig og lærte mig forskellige Ting. Først lærte jeg at flette Kurve, af hele Vidier og af fint spaltede, dernæst at flette Straahatte. Nu syede jeg et Par omvendte Sko og et Par Randstøvler til mig selv. Men det, han mest excellerede i, var Drejning, og efter hans Bortrejse blev dette ogsaa mit [Yndlingsarbejde]. Da jeg i Førstningen ikke kunde selv baade træde og dreje, brugte jeg een eller to Bønderdrengene til at træde. Da jeg var 14 Aar, kunde jeg selv naa og drejede forskellige Garnvinder o. s. v. Men nu kom min Fader og spurgte, om jeg ikke kunde skaffe ham en Oblattrykker med et D i Midten. Saa spurgte han, om man ikke kunde gøre det tykke Hefte hult til at gemme Oblaterne i. Af disse udførte jeg 10 à 12, bestandig med lidt Variation. Dette var det første i mit Liv, jeg har arbejdet for Penge; thi jeg fik altid en Sølvskilling¹⁾ for hver, hvilket dengang var en Sjældenhed.

»1815 kom jeg til Kjøbenhavn. Min ældre Broder skulde blive Student, og Fader vilde overvære hans Eksaminer; jeg skulde med. Min Fader opholdt sig her nogle Uger og gik oftere med mig, især hos Urmagere, for at faa mig anbragt. Jeg forstod ikke, hvad han mente, naar han sagde dem, jeg havde mekanisk Talent. Ingen vilde have mig. Den sidste Aften før han skulde rejse hjem, beklagede han, at han skulde tage mig hjem med igen. Hertil sagde min gamle Onkel²⁾: jeg skal gaa hen til min Guldsmed og høre, om han ikke kan bruge ham.

¹⁾ I Kirkebogen har hans Fader ved hans Konfirmation 1. Søndag efter Paaske givet ham den Vedtegning (under Dom angaaende Kundskab og Opførsel): »hastigt fattende Begreb, meget gode Kundskaber og meget god Opførsel«. Her spurgtes dog kun om Religionskundskaber.

²⁾ Rimeligvis en 8 β (Skilling), der omtrent var paa Størrelse med en 1 β. Sølvmønterne med Kongens Billede galdt for passende Offerpenge til Børnedaabs- og Højtidsoffer, hvad derimod ikke var Tilfældet med Kobberpengene, der heller aldrig har Kongens Billede.

³⁾ Maaske Nicolai Wandall Dalhoff.

Kl. 6 gik vi derhen, og Kl. 9 laa jeg i mit Tagkammer, solgt for 5 Aar. De første 2 Aar gik med til at slibe eller løbe i Byen for alle. 1817³⁾ døde min Moder; dette var en hel Vending i mit Liv.

»Pastor Gutfeldt holdt paa samme Tid en Tale i Holmens Kirke, der var, som om den var til mig. Han viste, at vi ofte trænger til Modgang, da vi ingen Fortjeneste have af, hvad andre have ført os til, men kuns af det, som vi selv have dannet os til, naar vi ikkuns havde os selv at stole paa.« —

Præsten Peder Dalhoff og hans Hustru Anne Magrethe f. Plesner, Datteren Lise og den yngste Søn Herlov.

»Solgt for 5 Aar!« Det er Friluftsbarnet, han har ondt af, som nu skulde ligge paa et Tagkammer om Natten og hele Dagen være bundet til et trangt og skummelt Værksted. Derfor tænker han ogsaa paa de første Aar, der skulde gaa med at slibe Sølvtoj ind Poleringen og gaa i Byen for alle, som et ensformigt, for hans Fremtid spildt Liv. At just den Tid er gaaet helt til Spilde, kan vi dog næppe tænke os, naar vi siden ser paa, hvad han virkelig fik ud af sine Læreaar. At hans Fader tilkendte ham mekanisk Talent, var jo heller ikke uden Grund. Allerede det, han havde nemmet af den russiske Officers Undervisning, gjorde næppe mange ham efter. Og den

¹⁾ 17. Marts. Kirkebogen har et latinsk Vers, der oversat siger: «Ved en for tidlig Død frarøvet din stakkels Mand».

Lethed, hvormed han som ældre klarede alle Slags gordiske Knuder, har han vel ogsaa allerede viist noget af som Dreng, saaledes som han altid kunde faa Pigernes Rokke til igen at gaa, naar der var noget i Stykker med dem, ja næppe engang veg tilbage for at pille et Ur fra hinanden, naar det stod. At saa den tilfældige Mangel paa Trang til en Urmagerlærling bragte ham ind paa et Guldsmedeværksted, saa han senere snarere som en Styrelse, der gav ham Lejlighed til at bruge begge sine Hovedtalenter, det mekaniske og det kunstneriske, med Udgangspunkt fra det samme Fag.

At hans Fader lod ham blive Haandværker, var ogsaa i god Overensstemmelse med, at han 6 Aar før havde sat sin ældste Søn Knud (f. 1794) i Gørtlerlære og 2 Aar før den 3die Søn Nicolai (f. 1798) i Snedkerlære, ligesom han senere lod sin yngste Søn Herlov (f. 1806) komme i Gørtlerlære hos den ældste Broder. Det var da sikkert heller ikke blot for at høre paa sin næstældste Søns Studentereksamen, han tog ind til Hovedstaden, men vel ogsaa for at se, hvordan det gik de andre, og da navnlig for at finde et godt Lærested for sin mekanisk begavede Søn. Og alt dette saa meget mere, som han havde bundet sig selv dertil ved et frivilligt Løfte. I C. Nyrops »Bidrag til Dansk Haandværker-Undervisnings Historie« læser vi om, hvorledes Haandværksstanden bl. a. ved Lavsvæsenets Skyld var kommet i Forfald og Ringagt allerede gennem det 17de Aarhundrede, saa at, efter en Udtalelse fra 1762, »ingen formuende Mand, som søger at gøre sine Børns Lykke, vil opofre dem til Haandværket; thi han vil ikke se dem i Læretiden pryglede brune og blaa eller hele Dagen stryge paa Gaderne og forrette Pligtkarle- og Haandlangerarbejde eller ved Midnatstid finde dem liggende paa Trapperne for at oppebie nogle ryggesløse Menneskers Hjemkomst«. Men de menneskeagtende og -højnende Bestræbelser, der mod Aarhundredets Slutning udrettede saa store Ting til Bondestandens Frigørelse, kom ogsaa Haandværkerne til gode, især efter at »Selskabet for unge Haandværkeres Dannelse« af 1793, som havde udkastet Planer til en bedre Lær-linge-Undervisning, i 1802 var blevet fornyet i »Selskabet for Haandværksstandens Forædling«, der tilbød at være Medlemmer o. a. til Hjælp med at sætte deres Sønner i Lære hos gode Mestre.

Da kom der »endog lærde Mænds og Præsters Sønner«. Blandt disse nævnes Sønner af Rektor Hansen ved Ribe lærde Skole, af den reformerte Præst i Fredericia, Dalgas, af Oberst v. Smidt i Næstved og af *Pastor Dalhoff i Ønslev*.

For Resten var dette ikke noget saa nyt og mærkeligt i alt Fald i denne Landsdel, som det kunde synes efter de af Prof. Nyrop raadspurgte Kilder. I »Falsters Gejstligheds Historie« af Barfod finder vi adskillige Eksempler paa, at Præstesønner blev Haandværkere.

Pastor Lund i Storehedinge satte sin i 1711 fødte Søn i Guldsmedlære; ja fra Ønslev Præstegaard var der omtr. hundrede Aar før udgaaet en Guldsmed. 2 af Schröder i Torkildstrups Sønner blev Kandestøbere, 3 Sønner af Buch i Stubbekjøbing kom til forskelligt Haandværk, ligeledes 3 af Blædels Sønner samme Steds. Nyrop, hvis Søn og Sønnesøn har udrettet saa meget i videnskabelig Industri og industriel Viden-skab, var paa samme Tid (1804—32) Sognepræst i N. Vedby og N. Alslev. Præsten Brun i Vaalse havde 6 Sønner, hvoraf der blev 1 Theolog, 1 Jurist, 1 Mediciner, 1 Urmager, 1 Typograf og 1 Snedker. Saaledes, med en enkelt Præst blandt alle andre Stillinger — fra P. Dalhoffs Præstegaard udgik jo ogsaa en Præst, Sønnen Peder, mellem 4 Haandværkere —, finder vi det ret almindeligt. Det er da ogsaa det sædvanlige, at der i en Børneflokk er forskellige Gaver, saaledes at Haandens Arbejde overvejende er lagt til Rette for nogle, men Aandens for andre, ikke som om hine behøver at være de mindre begavede, men kun, at Gaverne gaar i forskellig Retning: det konkret-praktiske for den ene, det abstrakt-theoretiske for den anden. Den ene skal drives til Bogen, den anden skal trækkes fra den. Sønnen Peder har vel været af den sidste Slags, siden han alene blev »holdt til Bogen«; men der er næppe noget, der peger paa, at han har raget op over sine Brødre, selv om han har været en hæderlig Mand i sin Gerning. Kun eet Træk kendes fra hans Præsteliv; det vidner til hans Fordel. Hans Embedsbroder, senere Provst Nielsen til Oure og Vejstrup, mødte ham en Søndag, da han kom kørende hjem fra Landsognet og skiftede et Par Ord med ham om sin Prædiken. »I Dag har jeg kun holdt en Tale!« lød det mismodige Gensvar; han mente i Utilfredshed

med sig selv, at det, han havde talt, ikke var værd at kaldes en Prædiken, en virkelig Forkyndelse af Guds Ord, saaledes som han var sat til og gerne vilde. En »Tale« kan man jo altid holde, naar man har lidt Øvelse.

Der kan dog ogsaa være endnu en gyldig Grund til, at de fleste af Præstens Sønner maatte nøjes med den Oplæring og de Fremtidsudsigter, som en Landsbyskole paa den Tid kunde give — det var endda inden Skolereformen af 1814, at Jørgens Skolegang faldt. 1807—14 var jo *Krigsaarenes, Fastlandsspærringens* og den stadigt stigende *Finansnøds* Tid. Den »Sjældenhed«, som en »Sølvskilling« da var, peger videre ud. Jørgen kunde paa sine ældre Dage fortælle meget om, hvordan man ogsaa i et forholdsvis godt Præstekald maatte hjælpe sig, som man kunde. Det blev netop Opgaven, hvordan man kunde undvære al fremmed Vare — og en hel Del af den hjemlige med. Der var derfor vanskeligt Raad til at holde en Huslærer. Jørgen fik dog hos Degnen¹⁾ en Smule Undervisning i Tysk, som siden er kommet ham meget til gode. Men nægtes kan det ikke, at hans danske Retskrivning er noget mere vilkaarlig, end man selv nu vilde tillade, navnlig i Brugen af store og smaa Bogstaver.

Sikkert skal ogsaa den unge Guldsmeds melankolske Tanker, som fandt deres Udtryk i Gutfelds Prædiken, ses paa Baggrund af de svære Tider for Land og Rige. Han oplevede baade 1814 og 1864, men hvor levende han end tog Del i Kri-gen 1864, hvor ogsaa to af hans tre Sønner var med, stod dog 1814 med Adskillelsen fra Norge som den største Ulykke. Han følte fra hin Tid, da Danmark og Norge havde een Konge, virkeligt Landsmandskab med Nordmændene, blandt hvilke han ogsaa fandt sig saa hjemme, da han i Tredserne var deroppe for at lægge Varmeværk ind i nogle af deres Kirker. Og Tanken om, at de Norske maatte sulte, da de sædvanlige Korntilførsler udeblev, pinte Præstegaardens varmt fædrelands-sindede Beboere maaske mere end de Savn, bl. a. Kaffe og andre Kolonialvarer, de selv maatte paalægge sig. Men Har-

¹⁾ Fog, Fader til den senere ikke videre heldigt bekendte Redaktør af »Sandhedsfakten«, Jørgen D.s samtidige, om hvem Præsten ved hans Konfirmation skrev: De eo iudicet alter ∴: »Om ham maa en anden dømme«.

men over den Uret, Danmark maatte lide, og Sorgen over dets tabte Flaade og formindskede Magt gik fra de ældre til de yngre og yngste. Sorgen var dog ikke blot Fortvivlelse og Selvopgivelse, nej med den Kristendom, Folket endnu besad, omend utdyndet i megen Rationalisme, vidste man noget om Sorgens og Ulykkens opdragende Betydning, som den var udtrykt i hint Ord, Drengen gemte i sit Hjerte og bevarede, indtil han 70 Aar efter fik dem nedskrevet til sine Børn. Dem har han ogsaa fortalt, hvorledes han som Barn grundede paa, at just Egen, det knudrede og forvredne, ligesom gammelagtigt rynkede Træ skulde afgive sit Løv til Æreskranse, indtil han fandt Løsningen: jo, det skal betyde, at man ikke kan komme let til Æren; det maa koste noget af Bekymringer og Sorger og Anstrengelser, af Miskendelser og Modstand, inden man naar Maalet. Det var hans Udtryk for det gamle: per ardua ad astra; over Korset Kronen. Men er det ikke smukt tænkt i en saa ung Sjæl, og betegnende for hele hans følgende kunstneriske Retning, at han saaledes kunde lægge sin Tankegang og sine Følelser ind i Naturen og da ud fra den hente dem igen til Opmuntring og Trøst.

II.

LÆRE- OG VANDREAAR.

MAN maa nu dog ikke tænke sig, at det trods den bundne Stilling¹⁾, var noget rent ulykkeligt, han var kommet ind i som Guldsmedlærling. Lad os begynde med at præsentere hans Læremester, den norskfødte Peder Terpsager Hagen, Oldermænd i Guldsmedelavet, idet vi fremlægger nøje aftrykt hans Vidnesbyrd for sin tidligere Lærling ved dennes Afrejse til Udlandet.

At Guldsmed Sven Hrr. Jørgen Balthasar Dalhoff har staaet i Lære hos mig undertegnede, nemlig fra Mikelsdag 1815 til Mikelsdag 1820, som er 5 Aar, og i disse sine Lære aar opført sig saaledes, at jeg med megen fornøjelse kand med delle Ham dette hvel fortiente Bevis, at Hand i alle Maader har opført sig, som det Egner og andstaaer et hvert honet ungt Menneske, og med særdeles Velvillie vist sig værdig til end hværs agtelse. Da Hand ikke alene har vist stor Lærvillighed, men og stor lyst til at læge sig efter aldt, hvad der kunde Tienne baade mig og Ham til nøtte, og med lyst og lærvillighed, altid udført aldt til stor for nøielse, og siden arbeidet et par aar for mig som Guldsmed Sven, og ligeledes i den Tid vist sig min og et hvert godt Menneskes agtelse værdig, men da nu ermelte Her Dalhoff, agter at forsøge sin løkke anden stæd, saa er min Vendligste Begiæring til alle og enhver hvor Hand henvender sig, at Hand maatte finde Venskabelig modtagelse, da Hand vist vil giøre sig en for nøielse af at være sine foresatte til fornøielse, Hvorfor

¹⁾ J. A. Hansen, hvis Læretid (som Skomager) faldt 6 Aar efter D.s, beretter, at Arbejdstiden om Sommeren varede fra 4—5 om Morgenen til om Aftenen »saa længe man kunde se«, om Vinteren 5—6 Morgen til 11 Aften!

ieg under min Haand og her trykte Segel, vil have Her Dalhoff Andbefallet og Recomanderet til alle og endhver som Hand dette maatte forevise.

Kiøbenhavn 29 Julii 1824.

Peder Hagen

Som man vil se, skulde Mesteren ikke forbedre sin Lærlings Retskrivning: han har mindst ti Gange saa mange Fejl; kun Tilbøjeligheden til at adskille sammensatte Ord gaar stundum igen hos Eleven. Der er alligevel noget af Kærlighedens Stolthed i hans Skildring af den unge Mand, ligesom han i det hele viste megen Interesse for, at han skulde blive til noget, selv om denne Interesse, som vi vil faa at se, kunde give sig ret mærkelige Udslag. Men Læredrengens Kaar var vel heller ikke saa forskellige fra Mesterens, ved hvis Filebræt han arbejdede, og ved hvis Bord han spiste. Drengen regnedes jo til Husstanden og delte dens Fornøjelser. Saaledes var de en Søndag Eftermiddag med Mester og hans Familie i Pilealleen — et ogsaa senere ikke ualmindeligt Surrogat for en Skovtur. De to Læredrengene bar i en stor Kurv Maden, der skulde spises i et af Beværtingens Lysthuse. Men ved Maaltidet kunde ingen begribe, at det knasede saadan mellem Tænderne — undtagen de to Drengene, som havde tabt Kurven, saa Brød og Paalæg spredtes og maatte samles op igen fra Vejen.

»Oldermandens Dreng« kaldte hans jævnaldrende, Guldsmedmester Vogt, ham endnu et halvt Hundred Aar efter; som saadan havde han truffet ham i Ærinde for *sin* Mester og maaske villet dølge en lille Smule Misundelse og væрге sig imod nogen Vigtighed. I Virkeligheden fik netop denne Stilting ikke ringe Indflydelse paa Jørgens Udvikling.

»Selskabet for Haandværkerstandens Forædling« var af Prof. Abildgaard, hin Tids ledende Kunstner, blevet gjort opmærksom paa Gavnligheden af, at der kunde gives Lærlinge Undervisning i Drejning, Graving, Drivning, Ciselering o. l., og Kobbertøjs-Fabrikant Jørgen Conrardt satte Tanken i Værk 1807 som »Institut for Metalarbejdere«. Her var noget at hente for en fremadstræbende Lærling, men Jørgen Dalhoff, som til

sin Beklagelse ikke maatte deltage i Undervisningen der, havde dog en endnu videregaaende Lejlighed til Udvikling og Fremgang inden sin egen Mesters Døre. Herom fortæller han selv i sin før nævnte Skildring:

»Min Mester var Oldemand, og det var nylig forordnet, at Svendene skulde udføre deres Tegninger til Svendestykket hos Oldemanden. Der var almindelig 4, 6 à 8 i et Kvartal. Med disse blev jeg lukket inde i en Sal en hel Dag. Somme havde en Skitse, andre en Model, hvorefter Tegningen skulde være. Det var mig særdeles anstrengende at hjælpe dem alle, saa at jeg vidste, de vilde blive antagne. Men om Aftenen fik jeg en Daler af hver; ligeledes fik jeg en Daler, den Dag de havde forevist Svendestykket for Magistraten, hvilket vistnok altsammen var paalagt dem af min Gamle.

»Værre var det med Mesterstykkerne. Tegningerne dertil var almindelig af Hetsch; men der var Ornamentter paa, som vedkommende selv skulde udføre. Den første var Hr. Dyrkopf. Han var bekendt som en fortrinlig Sølvarbejder, men han beklagede, at han ikke kunde udføre Ornamentterne, da han aldrig havde haft en Punsel imellem Fingrene¹). Jeg fik nu travlt, thi skønt jeg ikke fik Lov at gaa paa Instituttet, havde jeg set en Del hos min ældre Broder, som var Gørtler. Jeg bankede en stor Theske tynd, og ud paa Natten kopierede jeg Ornamentterne; saaledes en hel Uge, hver Dag lidt bedre, indtil jeg syntes, det kunde passere. Paa den mest uskyldige Maade laa denne Prøve som af et Tilfælde henkastet i Nærheden af Hr. Dyrkopfs Plads. Han blev meget forbavset og erklærede, at jeg meget godt kunde udføre Ornamentterne paa hans Arbejde, naar jeg blot turde. Jeg svarede, at dette skulde han blot ikke tale om; jeg vidste, at min Mester havde igennem Vinduet set alt, hvad jeg gjorde, og at han godt vidste, at naar jeg om Aftenen bragte ham Laden over, hvori Mester-

¹) En Punsel er en Art firkantet Staalmejsel, der ved Slag med en lille bredbanet Hammer i det bearbejdede Metal afsætter forskellige Flader, Prikker, Linjer og andre Mønster, som er indgraverede i den. Ved Hjælp af en Mængde saadanne Punsler ciseleres alle Slags Former paa Overfladen af Metallet. Medens Drivning altid er paa Plader (oftest indenfra), udføres Ciselering ogsaa paa støbt Metal.

stykket skulde være, og gav ham Nøglen dertil, var der intet i Laden. Det glædede ham saa inderligt, fordi jeg derved gjorde Fremskridt.

»Da jeg blev Svend 1820, og mit Svendestykke blev forevist i Lauget, ankede en Mester paa, at man vidste 3 Mestere, som ikke havde kunnet ciselere deres Mesterstykker, men at Oldermænden havde ladet dem faa Hjælp dertil. Hertil svarede min Mester, at han var tvungen til at have en Dreng, som i andre Henseender kan gaa Mestrene til Haande; hvorledes skulde han nu forhindre, at en stakkels Dreng ogsaa i dette Henseende gaar dem lidt til Haande. Dette bifaldt hele Lauget.

»Kort efter at jeg var bleven Svend, fik jeg en Indbydelse fra Marchal Hauch, om jeg vilde overtage en Lærerpost i Instituttet i Drivning. Jeg drog derfor til Falster, hvor jeg af et Stykke Metal [forfærdigede et Fyrfad], som nu er brugt i 70 Aar¹⁾, i Fald det endnu eksisterer. — Da jeg senere blev Lærer ogsaa paa Akademiet, blev det mig for meget.« —

Man veed knap, hvad man mest skal forundre sig over i denne Skildring: Oldermænden, som lader alt dette ske og endda »glæder sig inderligt derover«, Svendene, ja Mestrene selv, der lader Drengen gaa dem saaledes til Haande og dertil vinder hele Lavets Bifald, eller endelig »Drengen«, der ikke maa gaa paa Instituttet, men som bruger sine Øjne og sine Fingre, ogsaa naar han har en vist ikke hyppig eller lang Udgangslov til at besøge sin ældre Broder for at lære af ham.

Fremad — frem! lyder det i hans Sjæl; er jeg sat til denne Gerning, saa gælder det om at blive saa duelig og nyttig, som jeg kan. Han var vel heller ikke uvant med at bruge Natten, naar han havde faaet en Bog fat, som han gerne skulde have læst, om det saa en enkelt Gang maatte blive ved Maanelyset i Kvistkammeret — efter hvad han selv har fortalt —, men som ikke just skulde forbedre hans noget svage Øjne. Ciseleringsovelserne er dog snarere foregaaet paa Værkstedet, som vel har været i samme Etage som Mesters Lejlighed, siden han

¹⁾ Tallet 70 er noget afrundet opad, dog ikke meget: 20 + 70 giver jo 90; det skal være c. 88. [] er et, vistnok rigtigt, udfyldt Hul i Haandskriftet.

kunde se, hvad der foregik, idetmindste ved Lys. Og paa dette, aabenbart mere fremrykkede Trin af Læretiden har der næppe heller været noget til Hinder for, at den saa meget betroede Dreng ogsaa kunde have en Tællepraas tændt i Utide.

At Haandværkerprøverne, lige saa vel som mangan anden Prøve og Eksamen, kunde give Anledning til Misbrug, var heller ikke noget nyt. »1777 maa Guldsmedelavet alvorligt erindres om« — læser vi S. 76 i C. Nyrops før nævnte Bog —, »at Akademiet adskillige Gange har fundet, at de indsendte Tegninger ikke alene var tegnede af en og selv samme Haand, men endog næsten altid havde en og samme Form og en selv samme Kulør af Emaill«. Hvor vidt det ogsaa dengang var »Oldermandens Dreng«, som havde været paa Spil, faar vi ikke at vide. Til Undskyldning kan jo ogsaa siges, at naar Hr. Dyrkopf var bekendt som »en fortrinlig Sølvarbejder«, men aldrig havde haft, og maaske aldrig vilde behøve at faa en Punsel imellem Fingrene, burde hans Mesterstykke og Mesterlykke vel ikke strande herpaa.

Hvad vi mindst kan begribe, er maaske dog, at Drengen kunde tegne saa godt, at han, selv om det var ham »særdeles anstrengende«, dog kunde hjælpe paa een Dag indtil 8 Svende med deres Tegninger, »saa at jeg vidste, de vilde blive antagne«. Før Læretiden kan han næppe have nydt nogen Undervisning i Tegning. Det maa, skønt der mærkeligt nok intet bestemt er at finde derom, være sket under Læretiden paa »Akademiet for de skønne Kunster«.

Under Struensee var der i 1771 udkommet et nyt Reglement for dette¹⁾: »Paa det at den gode Smag og de rigtige Grundsætninger i Tegning ikke allene blandt Kunstnerne, men endog iblandt Haandværkerne, som udkræve Kundskab i Tegning, kunde vorde udbredet, ville vi, at alle i Vores kongelige Residens-Stad værende Professionister og Haandværkere, som ikke kunne undvære Tegning, skulle tilholde deres Lærlinge flittigt at besøge Akademiet«. Undervisningen skal gives uden Betaling, »og saa længe Rummet i Skolerne det tillader, maa ikke nogen, af hvad Stand han og være maatte, afvises.« Des-

¹⁾ C. Nyrop: Haandværker-Undervisningen S. 34.

uden skulde Akademiet approbere baade Ridset af deres Mesterstykke og Stykket selv for alle Mestre, til hvis Profession behøves Tegning. Det første Mesterstykke, Akademiet approberede, var for en Guldsmed. Fremfor noget andet Haandværk maatte jo dette, der ved sit Arbejdsemne selv rakte ud over det absolut nødvendige og op imod Kunstens festlige Højder, kræve Tegning. Det er da ogsaa som noget særlig utilbørligt, Guldsmedlavets Oldermænd i 1824, N. Christensen, oplyser, at der endnu er nogle gamle Svende, som ikke har lært Tegning og følgelig, naar de skal være Mestre, ikke vil være i Stand til at udføre Tegningen til deres Mesterstykker. Men dette gælder altsaa ikke de unge Svende, og det er da utvivlsomt, at hans Formand Peter Hagen, selv om han nægtede sin Lærling at gaa paa Instituttet for Metalarbejdere, har tilholdt ham »flittig at besøge Akademiet«. Begge Undervisninger var ogsaa om Aftenen, den første 4, den anden alle Aftener, saa at det heller ikke vilde være let at komme begge Steder. Den første Lærer ved Akademiets Haandværker-Undervisning var en Maler, saa at det ikke er vanskeligt at gætte, at Hovedfaget var Tegning, selv om der ogsaa siden kom Modellering og andre Fag til.

Men i denne Tegneundervisning var der ogsaa indgydt ny og frisk Kraft i samme Aar, som Jørgen Dalhoff tiltraadte sin Lære, med Gustav Frederik *Hetsch* som Lederen deraf. Født i Würtemberg, oplært i Paris, udviklet i Rom under nøje Forbindelse med de danske Kunstnere, lod han sig gerne kalde til Kjøbenhavn, hvor han ogsaa fik en stor og smuk Opgave ved Udsmykningen af Christiansborg Slot med Konferensraad C. F. Hansen som Bygmester. Sammen med denne bragte han den »rene« (klassiske) Stil til fuldt Herredømme, og med sin levende Interesse for den skønne Kunsts Indførelse i det daglige Liv ogsaa gennem Haandværkernes Virksomhed blev det ham en væsenlig Opgave at bringe Orden og System ind i disses Uddannelse, og da især i Tegning, som han vilde underbygge ved Kundskaber og Øvelser i anvendt Rumlære. Om den Yndest og Bistand, han siden viste J. Dalhoff, vil vi faa mange Vidnesbyrd i dennes Breve fra Udlandet; men vi tager næppe fejl, naar vi henfører dette for ham saa betydningsfulde

Forhold i alt Fald i sin Begyndelse allerede til Læreaarene. Og vi forstaar da ogsaa, hvorledes han, selv om det faldt ham »særdeles anstrengende«, formaaede at hjælpe Guldsmedsvendene, »saa at jeg vidste, de vilde blive antagne«. Thi sikkert har han ogsaa paa Akademiet brugt sine Øjne og Hænder, ja Ørerne med, saa at han ogsaa der kunde tilegne sig det mest mulige baade af Forstaaelse og Færdighed. Og man tager næppe fejl i, at denne Færden paa »Akademiet for de skønne Kunster« ogsaa i ham, som i saa mangen anden begavet Lærling ved hans egen senere Undervisning der oppe, har kunnet vække Ønsker og Længsler, der naaede ud over Haandværket og ind i den egenlige Kunsts Rige.

Foreløbig maatte han dog som enhver anden Lærling ende sin Læretid med et Svendestykke, for hans Vedkommende en Flødekande, men han havde den Tilfredsstillelse, at den i Lavsprøtollen, hvad der var højst usædvanligt, fik en særlig Bedømmelse som »udmærket godt forfærdiget«. Som Svend blev han ved med at besøge Akademiet, hvor han kom op i Modelklassen under Professor J. L. Lund. Denne viste Prins Christian (siden Christian VIII), Akademiets ivrige og virksomme Præsæs, et af Dalhoff udført Reliefbillede af hans Gemalinde, Prinsesse Caroline Amalie, hvorved hans Interesse blev vakt for den unge Mand.

Som han selv fortalte, kom der en Indbydelse fra Overhofmarchal Hauch (Digterens Fader), en af de 4 Repræsentanter for »Selskabet til Haandværkerstandens Forædling« og senere for dets »Institut for Metalarbejdere«, om den nybakte Svend vilde overtage Stillingen som dettes Lærer i Drivning. Snart fik han tillige Undervisningen i Modelling, som han ogsaa havde lagt sig efter. Men hvor ærefulde disse Krav end kunde være for den unge Mand, vilde Honoraret derfor — Instituttet fik bl. a. Understøttelse af Reiersens Fond — dog ikke forslaa til at leve af. Fra Paaske 1821 til Paaske 1823 arbejdede han hos Mester Johan Isbrand; men før og efter, tilsammen »et Par Aar«, hos sin Læremester. Dennes Opgivelse maa dog være af et meget rundeligt Skøn, thi fra Svendepróven til Paaske 1821 var der ikke et fuldt Halvaar, og lige-saa kort var der fra Paasken 1823 til den Tid, da han tog til

sin ældste Broder, saaledes som han selv fortæller i et paa flere Maader interessant Brev til den tredje Broder Nicolai i Filadelfia den 2den Juni 1824:

»Jeg har siden Efteraaret været hos Knud, som endnu boer paa samme Sted. Han har, siden jeg kom her, haft nok at bestille; han har en Svend og har dog næppe kunnet bestride det. Han havde den Fornøjelse, at Prins Christian købte adskillige Ting, han havde færdig til Jul, til 30 Rdl., og han har senere haft en Døbefont paa Akademiets Udstilling¹⁾, hvortil jeg havde stukket et Stempel til en Bort, som var anbragt paa Fadet. Han har vist gjort for over 400 Rbd. Bronze til den samme Kirke [Hørsholms?], som Fonten var til. — Nu maa jeg nok begynde om mig selv. Jeg har i Vinter, saa vidt mine Øjne have tilladt det²⁾, graveret dels for Knud og dels for andre. Især i den senere Tid har jeg haft saa mange Stempeler at stikke for Guldsmedene, at jeg ikke har kunnet bestride det. Jeg har tillige øvet mig i at modellere. Jeg har blandt andet modelleret Prins Christians Byste i Voks efter Thorvaldsen og hans Gemalindes Portræt til at sætte i et Skilderi, som begge ere næsten færdige, og hvilke jeg agter at forære Prinsen for maaske af ham at erholde Understøttelse til min Rejse, thi fra Akademiet kan jeg intet vente, især da der er intet i Kassen. Jeg kunde vel skrabe saa meget sammen, at jeg kunde rejse uden Hjælp, men ikke, saa jeg kan rejse med nogen egenlig Udbytte. Jeg har ved Hr. Prof. Hetschs anbefaling faaet en Vase at modellere til Porcellæns-Fabrikket, hvorpaa der er meget Arbejde, jeg har alene tre forskellige Hoveder at modellere. Vaserne ere bestilte af Dronningen, og et Par færdige vil koste omtrent 1000 Rbd., thi der bliver en skikkelig Mængde Maleri derpaa, og det øvrige bliver forgyldt; jeg venter at blive færdig om en Maaned og agter da straks at rejse.«

¹⁾ Hvor dengang foruden den egenlige Kunsts ogsaa Kunstindustriens Værker fandt Plads.

²⁾ Ogsaa ved mange andre Lejligheder klager han over sine Øjne; men det samme møder os i flere andre af disse private Breve fra andre Personer, ogsaa udenfor Familien. Naar vi nu manges Gang mener, at det for stærke Lys ødelægger Øjnene, kunde man maaske dengang ligesaa ofte henføre det til det for svage Lys.

Den, hvem dette Brev er skrevet til, Nicolai Christian Dalhoff, den tredje i Broderrækken, var bleven sat i Snedkerlære; men i Modsætning til sine Brødre, der holdt fast ved, at man skylder sit Fædreland alt, hvad man kan udrette, drog han til Amerika, efter som 25aarig Mand at have løbet Panden imod Lavsvæsenets og Lovtvangens Mur. »Jeg tvivler ikke paa, at jeg jo kunde have betydelige Fordele ved at rejse hjem, N.B. naar denne Regering var hjemme«, skriver han 1824, nemlig at man som i Amerika frit kunde nedsætte sig og gøre og sælge, hvad man vil. Han raader dog ikke *til*, saa lidt som *fra*, at rejse derover, da der næppe er større Udsigt til Rigdom og Lykke end hjemme. Selv fandt han da heller ikke nogen uafbrudt Lykke der: han taalte daarligt Vejrliget, især den varme, fugtigt-taagede Eftersommer i Filadelfia, hvor han boede, mistede flere Gange, dels ved svagt Helbred, dels ved andres Svig eller Letsind, hvad han havde tjent, og hans ellers lykkelige Hjem i Ægteskab med en brav Datter af tyskfødte Forældre var stærkt hjemsøgt af Sygdomme og Sorger. Tidlig død (1832) efterlod han kun een Søn, der alt som Dreng forlod sin Stifaders Hus og efter mange Omskiftelser blev en velstaaende agtet Handlende i Burlington, Iowa. Navnet er der uddød med ham, da han ingen Børn havde. Men han hjalp en dansk Slægtning, Herlov Hansen, hvis Moder var Datter af Hofgørtler Herlov Dalhoff, frem til amerikansk Energi og Dygtighed, hvormed han har arbejdet sig op til Chef for Nordens maaske største Læder- og Skotøjsfabrik (i Malmø); og en anden dansk ung Mand, hvem det var gaaet ilde herhjemme, har han paa sin Fætters Anbefaling støttet i den vanskelige Begyndelse, saa at han har vundet en smuk og lykkelig Stilling derovre.

Inden vi følger Hovedpersonen for vor Skildring ud paa hans Ungdomsrejse, maa vi med ham gøre et kort Besøg i Ønslev Præstegaard.

Efter sin Hustrus Død i 1817 sad Præsten som Enkemand i flere Aar. Men fra 1822, den 14de Marts, har vi et Brev fra ham til »Velædle Jomfru J. E. Grundahl, Todberg Præstegaard, Aarhus«, som melder Forandring; og denne er saavel i

sig selv som i Meddelelsesmaaden saa karakteristisk, at vi maa høre lidt derom, udover det, »at Du ved Mødet i Khavn vil ved det helligste Baand blive min«. . . . »Som Nyheder kan jeg fortælle Dig, at der i Gaar i Khavn er bleven holdt et overordentligt Geheime-Conseil. Ikke ved Hoffet, men i Dronningens Tværgade Nr. 344¹⁾. Ikke om Statsager eller Tyrkekri- gen, nej, men om Dig og mig. . . . Jeg har i et langt Brev af 11te ds. overrasket mine kjøbenhavnske Venner med Opdagel- sen af vor Hemmelighed.« Dog ikke direkte, men indlagt i et andet Brev til Svigerdatteren Louise Hansen, som skal sam- menkalde dem alle og først lade dem gætte og siden høre baade om Begivenheden og Personen. »Sandelig, det havde været 4 Sk. værd at have staaet i en Krog og set alle de Ansigtstræk, hørt alle de Udraab, som denne Lecture har foraarsaget. Dog er jeg fuldt og fast forvisset om, at ingen af dem misunder mig de gladere Dage, men at de alle med aabne Arme og velvillige Hjerter vil modtage Dig.«

At han havde Ret i denne Formodning, i alt Fald hos de to hinanden i Alder og Sind nærstaaende Sønner Nicolai og Jørgen, viser hans Brev til disse af 1ste April: »Med inderlig Fornøjelse, ja virkelig med et rørt Hjerte har jeg modtaget begge Eders Breve, hvori I lykønske mig til min forestaaende Forandring, og Held mig, at jeg tør forvise mig om, at I mene det oprigtig. Vel frygtede jeg ikke for, at I nogensinde vilde være blandt dem, der — af Frygt for, at der skal fragaa dem noget i deres Arv — saa ofte lægge alle mulige Hindringer i Vejen for deres Forældres andet Ægteskab; men at I længe har ønsket, ofte har ytret for hinanden det Ønske, at jeg vilde gifte mig, det var mig virkelig paafaldende. . . . Inderlig glad siger jeg derfor: Held mig, at jeg har saadanne Børn! ja Gud og Eders egne Hjerter lønne Eder for Eders Kærlighed til mig!« Deres Mishag med, at der skal holdes Skifte, kan ikke afvende dettes Nødvendighed. Jørgen bedes gøre »lidt Snurre- piberi, f. Eks. et Livspænde el. slikt til 10 Rdl.s Værdi« til For- æring til Bruden. Og saa kommer den mærkelige Fortsættelse:

¹⁾ Hvor Possementmager Hansen, den unge Præst P. Dalhoffs tilkom- mende Svigerfader boede.

»Ventelig have ogsaa I fundet det lidt besynderligt, at jeg gifter mig med en Pige, jeg ikke har set. Men frygter ikke! At se Mennesker, endog længe at se dem, er derfor ikke at kende dem, og at kende Pigen er sandelig ikke at kende den tilkommende Kone. Desuden veed jeg, at de fleste Mennesker ere, som de omgaas til. Skønnende paa de gladere Dage skal jeg nøde min Pige til at elske mig, og Ønslev Præstegaard — det Haab er for mig urokkeligt — skal atter blive Fredens og Glædens Hjem. — Det Ord Stedmoder vil vist ikke bortskræmme Eder. Nej, I vil vist i hende søge og finde, hvad jeg fordem søgte og fandt i hendes Moder [hans Stedmoder], neml. en ømt elsket og elskende Veninde — en Søster.« — En lille Bemærkning i en Hilsen fra Faster Regine, hvormed Brevet ender, kan maaske give os et Indblik i, hvorfor Ønslev Præstegaard en Tid, især efter Moderens Død 1817, ikke har været »et Fredens og Glædens Hjem«. Den Slags Spidser, som her endog sendtes gennem hendes Broders kærlige Brev, har der vist vanket flere af mundlig under deres Besøg i Hjemmet, medens hun har været Husmoder, og haft deres Del i, at selv hans voksne Børn baade for deres egen og end mere for deres Faders Skyld kunde længes efter et andet Regimente. — At han bejlede til en Pige, han aldrig havde set, burde maaske ikke støde os saa meget, naar vi tænker paa vor Tids Avisfrierier, og naar vi husker, at Jylland dengang laa mangfoldige Dages Rejse længere borte fra Falster end nu. Og mangan Erfaring vil sikkert ogsaa give ham Ret i, at man ofte kan kende sin tilkommende Hustru bedre af hendes Moder end af den unge Pige selv, og at de unge ofte havde gjort bedre i at høre lidt mere efter deres Forældres Raad.

Hverken Præsten eller hans 42 Aar yngre Hustru blev skuffede i deres Forventning. Sønnerne omgikkes virkelig »Hanne« paa samme hjertelige, frie Maade, som Faderen i sin Tid hendes Moder. Dobbeltbrylluppet mellem de tvende og mellem de to unge Præstefolk fandt Sted paa samme Dag, 10de Maj 1822, dog ikke som Hanne havde tænkt sig, at Faderen viede Sønnen og Sønnen Faderen — det vilde have givet for megen Rørelse! mente Faderen, som derfor gik til en Ung-

domsven med sin Brud, efter at han havde forenet Sønnen og hans Brud.

20de Marts 1823 skriver Faderen til sin Søn Jørgen: »Dit sidste mig saa kærkomne Brev — men uden Dato — har jeg flere Gange gennemlæst, og hver Gang med ny Fornøjelse, og hvorfor? Fordi jeg deri saa tydelig skuer den Tænkemaade hos mine Børn, der gør mig som Fader saa lykkelig — næsten vilde jeg sige, saa stolt. Tro mig, at de Ord: »Kunde jeg gøre Knud nogen virkelig Gavn, vilde det være min største Glæde at opofre alt, thi jeg har ikke meget at risikere, og han har fortjent alt af mig!« endog i dette Øjeblik lokker en Glædestaare af mit Øje. — Gud lønne Dig derfor! O, hvor forvisset er jeg om, at Han vil det, ja at han allerede gør det. Hvor forvisset er jeg om, at Du, ved at tænke og handle saaledes, føler en indre Tilfredshed, der er lidt mere varig, end selv de største Fordele kan skaffe den egennyttige. — Knuds ædle Hjerte, hans retskafne Vandel, saavel som Duelighed, fortjener vist nok den sandeste Agtelse af dem, som kender ham.« Desværre kunde Faderen ikke hjælpe Knud, der nu skulde komme hjem fra sin Lærerejse, med en Sum Penge til at begynde en Forretning; »jeg kan slet intet«; »Peder Krøl« har været for haard en Kreditor ved ham. Men naar han skal svare paa det, hvorom Jørgen har villet raadføre sig med ham, om han nemlig skal blive hos sin Mester for Dagløn eller tage hjem til Ønslev for at skære i Staal nogle Stempler, som kunde blive til fælles Nytte for Knud og ham selv — det er de Spænder og andre »Snurrepiberier«, som gjorde saa megen Lykke — da er Svaret egenlig givet af Spørgeren selv. »Du gætter vist alt, hvad mit Votum vil blive. Hvad jeg endnu kunde tillægge, vilde smage lidt mere af Egoisme, nemlig den Glæde, jeg føler ved at se mine kære Børn omkring mig. Tro mig, at baade min gode Hanne og jeg ønsker Din Nærværelse. Altsaa er mit Raad, at — — — —. Og da jeg i Dag har flere at skrive til, maa Du hermed tage til Takke. — Modtag iøvrigt min bedste Velsignelse og Forvisningen om min Kærlighed.

Dalhoff.«

At denne Indbydelse er bleven taget til Følge, ser vi af en et Aar senere falden Brevytring fra Hanne Dalhoff, hvori hun

beklager, at hun ved den Lejlighed ikke har været imod ham, som hun burde, og ikke har taget sig af ham, som hun skulde, fordi hun ikke var rask. Og Forklaringen herpaa faar vi atter af et Brev fra Præsten af 13de Nov. 1823, adresseret til »Hr. Gørtlermester K. P. Dalhoff, paa Hjørnet af Østergade og Pilestræde Nr. 56 paa 3die Sal«, hvori han med Jubel forkynder, at der er kommet »en stor Tøs«, og endda har den Glæde første Gang i sit Hus »at se en diende Glut ved et moderligt Bryst« — de andre har altsaa faaet Flaske. »Vel mørknes min Glæde nu og da ved den Tanke: den lille kan saa snart vente at blive faderløs, men da opmuntrer jeg mig igen ved den Tanke: Gud lever jo!«

Den 12te April 1824 fortæller han sine Børn om en overstaaet Sygdom: »Gamle Ven Gigt havde behaget at indkvartere sig i mit Bryst og holdt et slemt Hus; især var Natten til den 1ste April — da hvert Aandedræt var som et Dolkestød, mig den frygteligste. . . . Ventelig har jeg paadraget mig den Tøraf ved at arbejde — udsat for den barske Vaarvind — i Haven, hvor jeg har holdt et slemt Hus med alle de gamle Ribs-, Stikkelsbær- og Ligustrum-Hækker, der alle ere udfejede, saa at Haven næsten ikke ligner sig selv¹⁾« — I et følgende Brev til Jørgen af 1ste Juli takker han for en smuk Foræring, denne har sendt Hanne, men paaminder sin Søn om, at han selv kunde bruge Værdien deraf til sin nær forestaaende Rejse, og »at Grænselinien mellem Gavmildhedens Dyd og den nær begrænsede Fejl er saa vanskelig at drage, og at den kolde Fornuft saa ofte nægter vort Hjerte mangel Glæde af det Slags. Give Gud, at hin stedse maa betegne for Dig den Vej, som dette bør følge! Du agter altsaa, som Du skrev i Dit sidste kærkomne Brev af 7de Juni, at tiltræde Din Rejse i denne Maaned. Mine bedste Ønsker og Velsignelser skal ledsage Dig overalt. — Men naar nogen spørger: I hvad for et Fag rejser Du? da maa jeg svare: det veed jeg ikke! Et det som Graveur? Medailleur? Ciseleur? Modelleur? eller hvad? Gid Du ingen sinde fortryde, at Du har forladt den Bane, paa hvilken Du

¹⁾ Det er da ikke saa vanskeligt at forstaa, hvorfra Sønnen Jørgen havde sine Gartner-Lyster.

anvendte Dine Læreaar. I ethvert Fag er baade Ære og Levebrød at vinde; men eet bør dog nok være vort Hovedfag. Mon Du i Henseende til dette ene har bestemt Dig? Sandelig, jeg veed det ikke, men ønsker at vide det. . . . Mester Knud undskylder mig vel, at jeg ej denne Gang skriver ham til, da jeg intet har at skrive om. Maaske skulde jeg gratulere Lieutenanten ved det borgerlige Artilleri? Ja vel! men hellere, langt hellere — ønskede jeg at kunne gratulere ham i en anden Henseende, som han maaske gætter. — Gud velsigne Dig, ham og samtlige vore Venner! Lev vel og elsk Din Dig ømtelskende Fader.

Dalhoff.

Det var paa een Gang et Bindebrev og en Afskedsvelsignelse til den bortdragende.

VANDREAAR.

Helt fra Middelalderen af har det været Skik, at Haandværkere skulde vandre. Det hørte med til Svendenes Uddannelse, ja i det 17de Hundredaar var det omtrent slaaet fast, at ingen Svend kunde blive Mester, uden at han havde vandret mindst tre Aar paa sin Profession — kun enkelte Lav nøjedes med eet. Naar Drengen var bleven Svend, tog han enten straks eller efter ikke lang Tid sin Randsel — eller som man ogsaa her gerne brugte dens tyske Navn »Felleisen« — paa Nakken og Staven i Haand. Og saa gik det ikke blot Danmark, men ogsaa oftest Tyskland igennem, stundum til Italien og videre omkring. Men navnlig i Tyskland, Nederlandene og Schweiz traf han den samme Lavsordning som her hjemme, var »med i Lavet«, boede paa dets Kro og fik om nødvendigt sin Geschenk eller Gave paa dets Værksteder. Men den ærekære Svend vilde jo helst selv tjene sin Kost, og det galdt netop at komme til at arbejde under forskellige Mestre for at lære ulige Fremgangsmaader og Mønstre at kende og saaledes om muligt at bringe noget nyt hjem med sig, foruden hvad Kappelstriden med fremmede Lavsfæller udviklede af Evner og Færdigheder.

Som alt andet kunde ogsaa disse Vandringer udarte. Den nemme Levevej lokkede og fastholdt dem, der ikke havde me-

gen Drift eller Viljeskraft til at arbejde, indtil Arbejdslysten helt slap op og tre slemme Kammerater: Lediggang, Tiggeri og Drik nedbrød al moralsk Selvhævd, saa at de »vandrende Svende« blev en Plage og en Skræk for baade Købstad- og Landbefolkning — stundum voksende til det overvældende, stundum mindskende efter de forskellige Tidens Medfør og Øvrighedernes Indgriben. I Slutningen af det 18de Aarh. udgav Prof. A. Garborg et Smaaskrift, hvis Titel »Theori og Erfaring om Lavsindretningens Skadelighed« viser dets Formaal, men hvori han netop, skønt han i det hele ser Nyttens af Udenlandsrejser, er ganske imod Haandværkssvendenes Vandringer, fordi »Lavsindretningen gør, at han lige saa lidt kan komme efter Kunstens Hemmeligheder paa fremmede Steder som herhjemme.« Det er, som en tidligere Meningsfælle — Bogtrykker Hallager — har udtrykt det, at »den Svend, som kun besidder en maadelig Kundskab i sin Profession, men derimod godt forstaar sig paa de saa kaldede Haandværks-Gewohnheiten, er ej alene æret af sine Medsvende, men endog frygtet af sin Mester. Og hvorfor skulde han saa anstrenge sig? Lavenes Gewohnheiten og Gebräuche, der giver Oldgesellerne lige saa mange Ceremonier at passe og iagttage som en jødisk Rabbiner, fordærver alt¹⁾. Meningen er altsaa, at disse Ceremonier optager Interessen, og Lavsaandene lænkebinder Tanke og Haand, saa at man kan rejse ud og vende hjem uden nogen virkelig Fornyelse eller Udvikling, hvis ikke særlig Begavelse og Viljestyrke gør en Undtagelse mulig.

At *Jørgen Dalhoff* skulde og maatte ud paa Rejse, og at han vilde faa et betydeligt Udbytte deraf, stod klart baade for ham selv og for andre. Og disse andre naaede højt op. En Dag var han tilsagt til Audiens hos Kronprins Christian Frederik (Chr. VIII). Da den unge Svend kom ind, saa han sine egne Arbejder, som han havde indgivet til Akademiet for de skønne Kunster for at faa dets anbefaling til en Rejseunderstøttelse af Reiersens Fond, liggende paa en Taburet. Kronprinsen var jo Akademiets Præsides, og ikke blot af Navn; han førte virkelig Forsædet ved Direktionens fleste Møder og fore-

¹⁾ C. Nyrups førnævnte Bog S. 40.

lagde Sagerne vel forberedte, som man endnu ser af Protokollerne. Og han tillige med Professorerne Hetsch og J. L. G. Lund¹⁾ var Dalhoff's virksomme og trofaste Velyndere.

Akademiets Anbefaling blev da ogsaa god: »Da Akademiet kender Ansøgeren som en udmærket Arbejder i Modellering, Bronze- og Metalarbejde, ønsker det ham paa det bedste anbefalet . . . til en Rejse i Udlandet, hvorved han i Fremtiden kunde sættes i Stand til ved videre Fremgang, Øvelse og Erfaring i sit Kunstfag at gavne sit Fædreland«. Prinsen ønskede særlig, at han skulde til *Rom* for Antikkernes og for Broncestøbningens Skyld, hvortil han behøvede en Mand for at kunne gennemføre sine Planer med Thorvaldsens Kunst for Øje, saaledes som han siden viste i sin korte Regeringstid.

Af andre skriftlige Vidnesbyrd ved denne Lejlighed foreligger — foruden hans Læremesters, Side 36, følgende: »At Hr. Jørgen Balthazar Dalhoff er Lærer ved Institutet for Metalarbejdere og har i nogle Aar undervist i Drivning og Ciselering til Institutets Bestyrelses fuldkomne Tilfredshed, bevidnes herved af undertegnede som speciel Bestyrer af anførte Institut.

Conradt, Major« (v. Kbhv.s Borgervæbning).

For at »sættes i Stand til at *gavne sit Fædreland*« blev alt-saa den endnu ikke fireogtyveaarige unge Mand sendt ud og fik da ogsaa paa sin fulde tre Aars Rejse samlet en Rigdom af Oplevelser og Indtryk, af Kundskaber og Indsigter, der virkelig kom Fædrelandet til Nytte. Hans Breve fra Udlandet er derfor ikke blot private Meddelelser, der kun kan interessere en Familiekrede, men Udtryk for en bevidst Fremadstræben, der gælder Helheden: Standen, Industrien, Kunsten, Landet. Som han har mange Hverv og Ærinder, saa ser han sig ogsaa om overalt, hvor han kommer, i Værkstedet, paa Museer og Akademier og bruger baade Øje og Øre, Hoved og Haand for at kunne løse de Opgaver, der venter ham hjemme, saa fuldkomment som muligt. — Hans egne Breve aftrykkes derfor næsten

¹⁾ Mod Historiemaler Lund bevarede han en bestandig Taknemmelighed. Da han lagde Gas ind paa Akademiet, satte han for at skaane den gamle Mands svage Øjne farvede Glas paa Lamperne i hans Klasse. Han maatte dog atter bytte dem med klare; Lund ønskede ingen slige Hensyn.

helt, Brevene til ham kun i Forhold til, som de kan oplyse os om hans Kreds og gennem denne om ham selv.

»Berlin 20. Sept. 1824.

Inderlig kære Forældre, Familie og Venner!

Med Glæde iler jeg for i mit første Brev fra Udlandet at meddele Dem, at jeg er særdeles frisk og munter kommet til Berlin, har faaet en god Condition og er i alle Henseender tilfreds. — Naar De først veed dette, maa De have Taalmodighed til ligefrem at høre min Rejse, min Stilling og nogle Betragtningen over det, der mest har interesseret mig. At jeg den 25de August forlod Kjøbenh., men var igen i Land ved Kastrup den 29de og saagar i Kjøbenh. den 30te, behøver jeg ikke at fortælle; Guldsmed Niedlich fulgte med paa Skibet og laa der om Natten, men maatte straks om Morgen i Land, da Vinden var god, dog dette Gode varede kuns en halv Dag, og siden havde vi enten stille Vejr og utaaelig Hede eller Modvind i seks Dage, inden vi naaede Swinemünde. Paa Rygen var Styrmanden og jeg i Land med en Passager, der var ked af Sejladsen. Vi roede næsten en Mil ind til Landet, og imedens vi var i en By for at faa Forfriskninger, var Skibet gaaet dobbelt saa langt ud. Heden var skrækkelig, og vi roede med en saadan Force, at jeg aldrig har svedet saaledes, thi selv Skoene var gennemvaaede. Vi sang hele Vejen og morede os ret godt, men jeg tæller endnu tolv store Blaser i mine Hænder. — En Dag og Nat blæste det dygtigt, og alle de voksne Passagerer raabte paa t. (?) hver i sin Krog, kuns Børnene og jeg ikke, thi saasart jeg begyndte at hænge med Hovedet, raabte Styrmanden: »Nun, Goldsmid, immer lustig!« og da maatte jeg springe med ham, skønt jeg næppe kunde gaa, og saasart Vejret var godt, maatte jeg blæse for dem¹⁾, imens de dansede og gjorde Narrestreger. Dog nok herom, den 4de September kom vi til Swinemünde. Denne By ligger ret smukt, men især i saadan Hede er den utaaelig at gaa i; thi der er ingen Stenbro i hele Byen, og Sandet er saa fint, at naar en Vogn har kørt gennem en Gade, kan man længe ikke se derigennem. Der er en ret smuk Skov med Anlæg og Badehuse,

¹⁾ Paa Fløjte.

hvortil der den Dag skulde være kommet omtrent 200 Damer for at blive vaskede. Om Aftenen Kl. 10^{1/2} forlode vi først Swinemünde i en aaben Baad, skønt vi Kl. 9 var gaaet om Bord; thi her fik man mig atter til at blæse, og Skipperen havde Løjer af at lokke Byens Folk ned til Havnen, medens vi roede frem og tilbage. — Vi ventede anden Dags Morgen at komme til Stettin, men maatte først ligge tre Dage og Nætter paa Søen¹⁾ under Torden, Storm og Regn, og kom først den 6te til Stettin. . . . Gerne havde jeg blevet her en Dagstid; thi da jeg i tolv Nætter ikke havde været i Seng, var det mig dog saa underligt, og Byen, men især Egnen er særdeles skøn, men da min Vært var saa uforskammet dyr, og der straks om Morgenens derpaa var en god Lejlighed med en Furvogn²⁾, benyttede jeg samme. Jeg kom i ret behageligt Selskab med tre Damer; kuns synes mig, der gives temmelig hyppigt af dem, man paa Tysk kalder Flohen. Vi kørte i en lukket, ret magerlig Vogn, hvor vi alle sade med Benene sammen. Paa Vejen fandt jeg aldeles intet smukt eller mærkværdigt. Kun paa Gæstgivergaarden i Neustadt var et Værelse nydeligt dekoreret med Skilderier, forfærdigede af Værten selv, og kuns af Kork. Nogle af dem var meget store og sammensatte af lutter ganske smaa Stykker omtrent som Mosaik, og hvor Skygge behøvedes, var de brændt brune og sorte. Træerne vare, tror jeg, af Trærødder, overtrukne med noget, der viste Barkens Forskellighed, og Bladene af Kork. De fleste Stykker vare romerske og grækiske Prospekter. Manden rejser overalt paa sin Kunst og har haft Stykker paa flere Kunstudstillinger; han gør dem ogsaa til Salg, men til 100 Th. Stykket.

Onsdagen den 8de kom jeg til Berlin om Aftenen; da det allerede var mørkt, kunde jeg ikke opsøge mig Logis, men maatte blive, hvor Kusken førte mig hen, nemlig i en Gæstgivergaard, som rigtignok var simpel, men dog dyr; thi for hver Nat i Logis maatte jeg betale 3 Mark curant, skønt Værelset var tilfælles med flere, og det samme har jeg betalt i Swinemünde og Agermünde. Naar man ikke skulde blive noget Sted om Natten, kunde man rejse temmelig billigt, især naar man

¹⁾ Stettinerhaff.

²⁾ Fragtvogn.

ingen Kuffert havde; thi til Swinemünde forlangte Kaptainen kuns 1 Specie. Derfra til Stettin kostede det kun 8 pr. Gr., og Vognmanden fik 3 Rigsd. preuss. til Berlin; og dog har det i det mindste kostet mig 20 Rdl.

Hos Professor Rauch var jeg straks, og han skrev mig et Brev til det Kongelige Porcellænsfabrik, men da Direktionen var bortrejst, blev jeg ikke ekspederet, men har dog siden været der overalt og moret mig fortræffelig; jeg faar maaske straks noget at modellere derfra. Ligeledes gav han mig et Brev til en vis Hassauer (for hvem Smediker arbejder); han har et stort Fabrik, med Guld, Sølv og Plet; han beklagede sig, at han nu ikke kunde tage mig, men gav mig ligeledes nogle Breve til Broncefabriket og til en vis Hof-Juveler Wagener i Jerusalemstrasse 19, hos hvem jeg fik Arbejde, dog først om 8te Dage, men han gav mig det straks skriftligt. Mit meste Arbejde bliver her at stikke Stempler, samt at modellere og drive, hvad der forefalder, thi der bliver ikke gjort stort Arbejde. — Til Eftersøg¹⁾ og af Nysgerrighed har jeg været hos alle Graveurerne, men de klynke alle saavel som Guldsmedene, især i denne Tid, da de Kongelige og alle Herskaber ere bortrejste. Men til Tyskernes Ros er jeg behandlet saa honet overalt, at en Udlænding ikke kan vente det i Danmark. Ulbachs Forældre skaffede mig straks Logis hos en Urmager, hvis Kone vasker, kruser og syer for Folk; jeg har et smukt Værelse paa 2 Fag, der vender ud til en Have, en Comode til Afbenyttelse for 2 Rdl. om Maaneden. I denne Maaned er der en til paa samme Værelse, en dansk Miniaturmaler. Kuns Skade, her er ingen Kakkelovn, ellers vilde jeg her godt kunne benytte Vinteraftenerne. I Mandags var jeg hos Professor Schadau for at faa Adgangskort til Akademiets Gibssamling, og i samme Øjeblik kom Etatsraad Hansen med tre af sine Døtre ind. Hvis han ellers havde kendt noget til mig, havde det truffet sig godt. — I de otte Dage jeg nu har været her og intet har haft at bestille, har jeg stedse været beskæftiget med at se, hvad der for mig kunde være seværdig, flere Gange har jeg været paa Jernstøberiet, hvor man har travlt til Udstillingen (Lachner og flere fortjener i denne Tid 8 Rdl. pr. ugentlig), flere

¹⁾ (?)

Gange paa Rauchs Værksteder og paa alle Museum og Gallerier, der for mig kunde være nyttige og uden 2 Sk. Udgifter, kuns maa man skriftlig bede derom og faar da Adgangskort, og selv Budene, som viser en om, er ej at formaa til at modtage noget. — Nu nogle Betragtninger om Staden selv; jeg finder den i det hele langt skønnere, end jeg havde forestillet mig den, thi især i den Del af Byen, hvor jeg bor, ere Gaderne store og regulære, og foruden paa alle Kongelige Bygninger er vist 10 Marmor- og Stenstatuer paa Pladserne, hvor iblandt især tvende af Rauch ere overordentlig skønne. — Berlinerens mest herskende Gud er Apollo og dernæst Mars. Her er to Theatre og et Operahus, som er ganske nye. Paa Gendarmenmarkt staar to smukke sarte, næsten ens Kirker, og midt imellem dem er Apollos største Tempel, som er den smukkeste Bygning, jeg har set, hvorpaa Apollos Triumf paa flere Maader ses i nydelig Billedhuggerarbejde, men især udmærker en kolossal Apollo sig, dreven af Kobber, i en Triumfvogn ovenpaa Frontespicen (her glædede det mig dog, at han, i hvor højt og majestætisk han stod, dog ikke kunde se over Kirkerne, thi et højt Spir har i min Smag ellers intet særdeles skønt). Mars hædres, foruden ved de mange krigerske Statuer, af enhver Laps, der for at ligne Soldat bruger Knebelsbart. — Da jeg havde sat mig for, ikke at skrive hjem, før jeg var kommet i Arbejde, har jeg ladet dette ligge nogle Dage og tager nu Afsked med den Tidende, at jeg i Dag har begyndt mit Arbejde og er særdeles fornøjet dermed. Til Knud har jeg en Del at skrive, her ikke er Plads til. I hvor godt jeg har det, savner jeg dog meget, nemlig mine danske Venner.

Lev alle lykkelig og elsk Deres stedse elskende

J. Dalhoff.«

Hvor stor Glæde dette Brev har bragt hans kære, ses af et Brev, dat. 6. Okt. fra hans Fader til Knud: »Det fornøjer mig inderligen, at Jørgen, efter hans temmelig besværlige Rejse, dog lykkelig har naaet sin første Bestemmelse i Udlandet og finder sig tilfreds. At han ved sit Geni vil gøre sin Profession Ære, tvivler jeg slet ikke paa; kun at det ikke altfor meget maa ske paa hans Helbreds Bekostning!!« Han nærer nemlig

faderlig Bekymring for hans Hang til Melancholi og Hypochondri, til hvis Aarsag man ikke ret kan finde ind.

Det første Svar paa sit Brev faar Jørgen fra Broderen Knud, der nu har fundet sig en Bolig med Butik i Norgesgade Nr. 110 i Kælderens, »anden Gaard paa højre Side fra Kongens Nytorv. Gaarden har før været Privatbolig, men er købt af Kaptain Malling og i Sommer ganske ombygget af Koch. Jeg har ellers haft brav at bestille og kan nok vente mere; ogsaa har Flytningen sat mig tilbage, saa at Prof. Ørsteds Lysekroner endnu ere langt tilbage. Paa Porcellænsfabrikken ere de endnu ikke saa vidt, at vore Dørbeslag kunde paasættes der. Dir. Garlieb beder, naar Du bliver bekendt paa Porcellænsfb. i Berlin, Du da vil tage nogle Tegninger af det bedste der, med de akkurateste Maal og sende ham. — Jeg har i disse Dage modelleret et lidet Parti i Hjørnet ovenfor Hovedet til Din Vase. Efter Major Conrads Anmodning har jeg indleveret en Del til Udstillingen, hvilket dog mest er Dit Arbejde, hvilket jeg sagde ham, men han sagde, at det gjorde intet; det kunde dog faas hos mig. — Udstillingen er endnu ikke begyndt, og jeg ønskede nu nok, at jeg havde det hjemme. I Dag har jeg først hængt et Skab ud, og jeg maa nu blive med det andet, til jeg faar det (udstillede) hjem, og jeg tvivler ikke paa, at det jo vil give en Del Arbejde. Fra Conradsen skal jeg hilse Dig og bede Dig ikke at glemme at besøge Freund¹⁾; han er en brav, ligefrem Mand. Jeg haaber, at Du snart glæder os med Breve. — Med mange Hilsener fra Familie og gode Venner og med de inderligste Ønsker for Dit Vel slutter Din stedse elskende Ven og Broder.

K. P. Dalhoff.«

Herpaa svarer Jørgen:

Berlin 2. December 1824.

»Kære Broder!

Dit Brev af 2den November har jeg med Glæde modtaget og skammer mig ved, at jeg først en Maaned derefter svarer.

¹⁾ Medailleur J. Conradsen og (formodenlig) senere »agl. Myntsmed« F. Freund.

Jeg sender Dig hermed nogle Modeller, dem Du og flere maaske ville bebrejde mig, at jeg ikke sendte bedre. . . . Flere hele Dage har jeg løbet forgæves for at opsøge Modeller; man klager, at man just her savner sligt; paa Akademiet er der nogle, men saa store; maaske kopierer jeg nogle af dem i det smaa og da sender jeg dem. — Jeg endte mit sidste Brev med, at jeg var tilfreds med min Kondition. Du ønsker naturligvis at vide noget fuldstændigere. Jeg har 5 Courant Thaler om Ugen og gaar Søndag, Tirsdag og Torsdag hele Formiddagen paa Akademiet. Selv om Sommeren ere vore Arbejdstimer (Midtagstimen fra) kun 10, og da jeg arbejder paa samme Værksted som Wagner selv, har jeg mange aparte Fordele. Foruden Persiers Værk »Pariser Udstillingen« og flere har han laant mig en fuldstændig Knokkel- og Anatomilære, som han selv har tegnet paa Akademiet, og hvorefter jeg efter Fyraften tegner. Mit meste Arbejde er at stikke Stempler og ciselere. Hidindtil har jeg næsten ikke gjort andet end Gulddaaser, hvoraf jeg har ciselert to, een med couleurt Guld. Da jeg stedse har haft Arbejde, jeg ikke før har set, er det mig ret kært, at jeg ingen anbefalinger havde uden mine Modeller; thi især i Førstningen gjorde jeg mig stedse dummere, end jeg var, for at give ham desmere Lyst til at undervise mig¹⁾. Wagner er en virkelig sjælden Mand med Karakter og Retskaffenhed og har aldeles min Agtelse og Tillid; hvis dette ikke var Tilfældet, vilde jeg maaske benytte mig af at tage Aftryk af flere Hundrede Ponjoner²⁾ og sligt, hvilken Methode man her ikke kender. Ingen uvedkommende tør komme paa vore Værksteder, og ej engang vi tør gaa fra det ene Værksted til det andet; dog har jeg Frihed overalt, kun en saakaldet Maskinstue ikke, men Skade at, førend jeg vidste det, havde jeg været der og tegnet af, hvad jeg ikke maatte se; herom drømmer ingen, og

¹⁾ J. C. Nyrop: Haandværksskik i Danmark, Tillæget S. 42 læser vi i »Väterliche Worte an reisende Handwerksgelesen«, der vel er opskrevet senere, men vist rækker ikke lidet længere tilbage: »Spørg meget, hvor du kommer; svar kort, gør dig mere uvidende, end du er, saa vil man overalt gerne undervise dig«. Raadet ligger dog nær og er sikkert opfundet og brugt af mange uden at være lært.

²⁾ Ponjon eller Patrice kaldes det ophøjede skaarne Stik, i hvis Afstøbning (Matrice) en Medaillon støbes eller presses.

jeg kommer der ikke mer. Emaillering hører egentlig til mit Arbejde, men da det er saa slemt for Øjnene, vil jeg ikke lære det. Vi har Presse, Durchslag, Valse med 30 graverede Bomme, Guillosjermaskine, Drejebænk med Pas- og Ovalværk og en Maskine, jeg hverken kan eller vil beskrive Dig, da Du til ingen Guldsmede maa tale derom. Vores fleste Stempler ere $\frac{3}{4}$ Alen lange, ej en Tomme tykke, 4 Tommer brede; inden de graveres, loddes de paa en stor Jernklods. Dette forundrer Dig maaske, men naar Du saa medfølgende Kageske og end langt vanskeligere Ting aldeles skarp og glat bagpaa, vilde Du ogsaa forundres. En Maskine omtrent som Kobberstiktrykernes, kuns at Stemplerne trækkes tilbage med Sølvet eller Guldet gennem en Art Valse. Hvad Magt den har, kan Du slutte, naar een Mand trækker selve Stemplet (af støbt Staal) derigennem, saa at det hverken behøver at files eller slibes til Graving. Et Haandgreb, der til Graving er særdeles nyttigt, maa jeg lære Dig. Naar man med en Buk- eller Stafstikkel¹⁾ arbejder især i Dybden, holder man imellem venstre Pege- og Tømmelfinger en tynd Punsel eller Pind ret fast, hvorimod man dels støtter højre Tømmelfinger og tillige lader Tyverten glide derpaa. Ved Forsøg vil Du først indse Nyttens deraf. Træ bruger man især paa Guld for ikke at gnave Hjørnerne. Uden denne Methode var det ikke vel muligt at skære f. E. Roserne i medfølgende lille Bouquet uden at rifle eller slibe dem det mindste.

I hvor godt jeg har det, keder jeg mig dog ofte, da jeg ikke har eet eneste Menneske her, jeg gider søge Omgang med. Naar jeg ikke er paa Komædie, tilbringer jeg stedse Aftenerne og Søndagen paa mit Kammer alene; thi paa Tabaschier og sligt er det mig ikke muligt at finde Fornøjelse, da jeg der allersnarest bliver melankolsk. Vel har jeg oftere maattet høre, at den, der ikke ser og besøger alt, hvad man har i Berlin, kan, naar han kommer hjem, hilse og sige, at han er rejst som et Faarehoved og kommet hjem igen som et saadant. Jeg har endnu ingen Snaps drukken her, men drikker daglig Øl til 10 Drejer, hvorved jeg finder mig særdeles vel; i flere Aar har

¹⁾ Med en Stikkel eller Gravstikkel graverer man; men af dem er der mange Slags; af de to her nævnte er den første halvrund, den anden flad.

jeg ikke været saa fed og frisk, som siden jeg kom her. Øjnene ere særdeles gode, men selv paa Komædie bruger jeg Brillen. Hvis Dine Øjne om Aftenen gør ondt og Du dog maa arbejde, anser jeg det for Din Pligt at forsøge Konversations-Briller. En fransk Lærer kommer en Gang om Ugen til mig.

Carl Petersen var nogle Dage her, fik ingen Arbejde, er nu i Burg ved Magdeburg, til Foraaret kommer han nok til Kjøbenhavn. Han er i Særdeleshed godt øvet i at støbe, og Du vilde vist være tjent med ham. . . . For at Du dog skal faa en Bischen Nyt. Kongen af Preussen har for nogen Tid siden giftet sig med en ung Pige, viet til Venstre Haand, og gjort hende til Grevinde af Aibnitz; det er ikke officielt, men sikkert. Marchallen kom en Søndag Aften Kl. 10 til Wagner og bestilte to Ringe og for ingen Forundring at vække bad, at de maatte være ret simple og ej koste for meget. Om Mandagen holdt de Forlovelse og Tirsdagen Bryllup, og nu farer hun overalt med ham. — Glantz er endnu paa Jernstøberiet, og beder Dig hilset. Paa Porcellæns-Manufacturet kommer jeg vist ikke mere, da den Mand eengang har fikseret mig, og min Tid er saa aldeles besat. Hvis det ej er for sildig, da hils Hr. Garlieb¹⁾, at jeg har set adskillige Vaser med Ornamenter, hvor Grunden var forgyldt og poleret, og det ophøjede hvidt og ret mat. Det ser prægtigt ud. Man ser ofte malede Ornamenter, der er saaledes udførte, at de ser ligesaadan ud. Forgyldt og hvidt er i det hele meget i Mode her, da alle nye dekorerede Bygninger som Komædiehuset og lignende stedse ere udførte i denne Smag. Min Mening er nemlig, at han vilde gøre et Forsøg med en af de Vaser, jeg har modelleret, da det vist vil se ret godt ud. — Endelig er jeg da saa heldig at eje et rigtig godt Ur, jeg har ved min Værts Hjælp købt et Repeterur, ikke nyt men godt, for 27 D. Courant, som ikke er meget, da Kassen vejer næsten 2 Lod 18 Karat Guld.

Hils Mad. Glahde, at hun en anden Gang ikke glemmer mig med et Par Linier, da ingen kan tro, hvor kært ethvert Brev vil være mig; det behøver ikke at være Nyheder. Vel føler jeg, hvor højt jeg er Mad. Glahde skyldig at skrive først,

¹⁾ Direktør for den Kgl. Porcellænsfabrik i Kjøbenhavn.

men undskyld, forglem't har jeg vist ikke de Velgerninger, jeg der og overalt har nydt. Hils min Ven Edvard Hanuschke, at ogsaa Han kunde engang glæde mig med et Par Ord, da jeg ved Lejlighed skal gengælde det. Skriv snart hjem og hils og vær hilset af Din inderlig elskende Broder

Jørgen Dalhoff.«

Disse to Breve viser os bl. a., i hvor høj Grad Jørgen D. før sin Afrejse fra Kjøbenhavn, foruden at arbejde som Guldsmed hos sin Læremester, tillige har været sin ældste Broders stærkt interesserede Medarbejder i dennes Virksomhed med andre Metaller. Det er i Virkeligheden Jørgen, der under Broderens Navn — hvad denne jo ogsaa aabent udtaler — er repræsenteret paa den nævnte Udstilling med forskellige skønne Metalarbejder. Hvor indgaaende deres Samvirken har været, fremgaar ogsaa af, hvad Knud skriver om det »lidet Parti«, han har modelleret paa Jørgens Vase. Dette Samarbejde, der stadig foregaar i det allerbedste Broderskab — endnu 1829 nævnes de sammen som »Broncearbejderne Brødrene D.« — har sikkert været af stor Betydning for begge Brødrene, i Begyndelsen jo mest for den yngre, der først kom i Lære, da den ældre var Svend; senere fik vel den yngre Overmagten, men naar J. B. Dalhoffs Betydning for dansk Kunsthåndværk skildres, maa det ikke glemmes, hvad han kunde tage i Arv og Lære af sin Broder Knud.

I sit næste Brev, af 4de Januar 1824 — skal være 1825, en Nytaarsfejl, man altsaa ogsaa dengang kunde begaa — takker Knud for tilsendte Modeller og Afstøbninger, men beklager, at Gipsmodellerne trods god Indpakning er forgnavede under Vejs. »Messing-Afstøbningerne har Du vist betalt for dyrt, skønt de vel ere skønne. Jeg veed ikke, om Du har betænkt at skænke dem alle til Institutet¹⁾, der vel ogsaa burde kunne betale sligt. Over det, som jeg havde indlagt til Udstilling, blev i »Dagen« holdt en hel Lovtale, der dog mest tilkom Dig. Ogsaa nævnes der, at Du for nærværende Tid er udenlands,

¹⁾ Instituttet for Metalarbejdere, om hvis aarlige Udstilling her tales, ligesom i forrige Brev.

understøttet af det Reiersenske Fond¹⁾, og af det, Du forhen har præsteret, kan forventes, at en tilkommende Udstilling vil blive prydet med ikke mindre udmærket Arbejde. Indsenderen heraf maa dog være en Kender, da han forklarer, hvad Broncearbejde er, og nævner endogsaa to Broncearbejdere i Wien. Møller (Drejer) siger, at det skal være en Kammerjunker Ravert, og der stod ogsaa R. under. — At de andre Mestere vare meget fortrydelige herover, kan Du vel begribe, og nogle af dem vilde endogsaa have noget indrykket i »Dagen« derimod, men da de kom til Rosborg²⁾ derom, sagde han, at det var kuns Misundelse. Af Eleverne der fik Møller paa Nørrebro Udmærkelse. . . . Vores Sukkerskaal blev solgt paa Instituttet for 10 Rbd., hvilket var mig ret kært. Forresten har jeg intet solgt af vores Galanteri-Arbejde, undtagen et Etui, som Kapt. Dorscheus købte til at forære sin Kone. I Førstningen kom her daglig nogle og vilde vide Prisen, især paa Etuiet, og jeg troede, jeg skulde solgt, især til Julen, men de syntes alle, det var smukt, men for dyrt, endskønt jeg solgte det for 10 Rbd.« I det hele gaar det, med Undtagelse af en Del Reparationer, smaat med Begynderforretningen. 2 Prøve-Hjelme til Garden, som han har anvendt meget paa, medfører næppe de ventede Efterbestillinger — »maaske hos andre, hvis nogen vil gøre dem billigere. — Da jeg leverede den simple Gas-Lysekrone til Ørsted, syntes de, at den var stor og brillant nok til Salen, og de vilde haft en simplere til Dagligstuen, hvis jeg ikke var kommen saa vidt med den anden, der endnu ej er ganske færdig; herpaa tjener jeg heller intet, undtagen jeg kunde gøre flere lignende, da jeg nu har Stempler og Modeller til alt«. Med Pengene er det smaat; Værten har trængt paa, Rosborg har maattet gaa i Kautions for Huslejen. Under disse Forhold ligger Tanken paa Ægteskab, som ogsaa Broderen har slaaet paa overfor ham, næppe ret for. Afgørelsen er heller ikke truffet. »Vel kan jeg ikke nægte, at jeg undertiden har været nær ved at vælge T. G., men dog syntes mig Forældrene, Familien og Udsigterne for betænkelige til, at jeg kunde be-

¹⁾ Etatsraad N. L. Reiersen † 1795 havde ved Testament af 1793 bestemt hele sin Formue til den danske Industris Fremme.

²⁾ Hofgørtler J. B. Rosborg.

stemme mig. Jeg har, siden jeg flyttede herfra, næppe talt med hende eller tænkt paa sligt. Hvis jeg havde Udsigter, og Valget stod til mig, veed jeg næppe, hvem jeg vilde foretrække, enten T. G. eller S. L. Hvem vilde Du vel raade mig? Udsigterne og Familie-Forholdet ere omtrent lige slette; at T. G. har levet ved Haabet, tror jeg vel. — Papiret nøder mig til at slutte. Med Hilsener fra Familie og Venner ønsker jeg, at det begyndte Aar maa for Dig blive ret glædeligt og lykkeligt.

Din inderlig elskende Broder

K. P. Dalhoff.

Knud maa atter skrive 5. April 1825. »Med Prof. Hetsch og Lund har jeg for kort siden talt; de bade begge at hilse Dig, og raadede Dig snart at rejse til Paris og maaske siden til Rom. For igen at faa Rejse-Understøttelse, mente de, at det var bedst, om Du kunde skikke noget af Dit Arbejde hertil eller nogen Anbefaling fra Akademiet dér, da det vist ikke vil blive nægtet. Den Vase, som Du modellerede, staar i Aar paa Udstillingen tillige med en Del andet fra Porcellænsfabrikken. — Jeg er nu snart færdig med at modellere en Kandelaber efter Hetsch's Tegning for Porcellænsfabrikken, hvilken man agter siden at udføre 4re Gange saa stor til Riddersalen¹⁾. Ogsaa har jeg arvet efter Dig en Del Signetstamper for Guldsmed Petersen og Bruun at gøre. . . . Da Prinsen [Christian Frederik] sidst passerede Akademiet i Anledning af Medaillernes Uddeling, spurgte han Herlov [den yngste Broder], hvorledes det gik Dig, og hvor Du var? Herlov svarede da, at Du var i Berlin og agtede Dig maaske snart til Paris; han sagde da, at det burde Du ogsaa«

Naar Knud skriver, at hans Fader har raadet ham til Ægteskab, især »med en bemidlet«, gaar dette Raad dog ikke, som det kunde forstaas, ud paa et rigt Giftermaal i Almindelighed, men paa en bestemt Person, som han havde hørt særlig vel omtalt, og derfor har foreslaaet sin Søn. At hun tillige var bemidlet, kom for ham i nederste Række. Det ser vi af

¹⁾ Paa Christiansborg, som man dengang var i Færd med at genopføre efter Branden 26. Febr. 1794.

hans Udtalelser til Sønnen Nicolai, da han efter lang Ventetid hører fra ham om hans Ægteskab: »Til Lykke, min Søn, at Du valgte en fattig Pige. De rige har ofte Nykker og anse det som en Naadesbevisning at gifte sig med en fattig Karl. Den ved egen Flid og Sparsomhed i sin Tid erhvervede Formue — om endogsaa kun liden — har mere Værd end den, man er kommen sovende til.«

Allerede 13. April skriver Jørgen Dalhoff:

»Berlin 13. April 1825.

Dit Brev af 5te ds. har jeg rigtig modtaget; jeg maatte skamme mig, da jeg ej engang har besvaret det forrige. Aarsagen har været, at jeg dels ikke havde noget af Vigtighed at skrive om, samt at jeg tillige ikke har været vel; jeg var en hel Maaned stedse plaget med Upasselighed, især Hovedpine, som egenlig grundede sig paa, at jeg havde arbejdet i stærk Kuldstunst. Du vil da ret undskylde, at jeg frem for alt ikke havde Lyst at skrive, men da jeg nu atter er aldeles frisk, burde jeg dog og skrive eller idetmindste skamme mig. Dette sidste falder mig nu først ind, og derfor griber jeg til det første.

Alt staar her endnu ved det gamle. Stempelskæringen ligger dog for mig næsten stille; men da jeg har faaet en ny Kollega, der er en sjælden Guldarbejder, træffer her nu oftere Daaser, Diademer og sligt for, for mig at ciselere, som da holder mig temmelig skadelesløs for mit Savn¹⁾, og jeg er aldeles tilfreds med min Stilling. — Ogsaa har jeg haft adskillige store Korpusarbejder at gøre, der ret morede mig²⁾; men dog er det ikke mit Ønske at beskæftige mig dermed, da Haanden derved bliver saa svær og gør mig altsaa endnu mere uskikket til Modellering, Graving og sligt. Jeg tvivler ikke paa, at jeg jo kunde faa Arbejde et andet Sted, hvor jeg vilde kunne fortjene mere, men jeg er saa tilfreds med Wagner, at jeg bytter med ingen, og ethvert andet Sted vilde det stedse være for-

¹⁾ ∅: at jeg ikke mere faar saa mange Presse-Stempler at skære.

²⁾ Ved Korpusarbejder forstaar Sølvarbejderen, i Modsætning til Gaffler og Skeer, der presses, saadanne Kar, Kander og Potter, der drives op af en flad Plade. Det er morsomt at se Pladen under Hammerens Slag løfte sin Kant, til der bliver et Hulrum, der atter slaas op og formes.

bundet med Omstændigheder, at jeg bestandig gaar to Dage i Ugen paa Akademiet.

Det undrer mig meget, at Prinsen og Professoren ønskede, at jeg snart rejste til Paris og Rom, da de dog dengang udtrykkelig paalagde mig at blive her et Aar. Langt fra at Berlin er mig saa kær; men naar jeg ofte nok havde Lyst at rejse, raader Fornuften mig ikke at følge Deres Raad nu. Hine forestiller sig mig formodenlig som en Kunstner, der har Kundskaber nok og som behøver at rejse for at se; men jeg føler, at jeg først maa lære a og b førend se. Thi i Paris kan jeg næppe gøre mig Haab om at profitere andet end se, og sætte Penge til, vil jeg lære noget. Jeg forlader næppe Berlin før om et Aar, og da er det ubestemt om til Wien eller Paris først; Rom tier vi stille med indtil videre. Imidlertid er det vel nødvendigt, at jeg skriver Akademiet til engang, for at de ikke skal glemme mig eller tro, jeg er storagtig; og naar Du taler med Hetsch, kunde Du lade ham vide min Mening samt erindre ham om til den Tid at have samme Godhed for mig som før, da Understøttelse stedse vil være mig nødvendig, og jeg ikke skal glemme at indfinde mig med min Ansøgning. Jeg arbejder nu efter Schadaus Anvisning stedse i Voks, og da det er mig tilladt at faa Buster udleverede fra Antiksalen, haaber jeg at indbringe, hvad jeg mangler, i Hovedtegning, da Samlingen af Buster o. lign. ikke er at ligne med den danske¹⁾.

Alt hvad Du skriver om Gasbelysning, her skulde være indført, veed man her intet af; i Berlin er kuns eet Hus oplyst med Gas, som har været alt længe. . . .

Jeg har herved den Ære at bekendtgøre, at Hr. Seminarist og Medhjælper Bøgild, 23 Aar gammel, og Jomfru Christine Magrethe Dalhoff ere rigtig oplyste 3 Gange, og at bemeldte gerne kan gifte sig, naar de vil, uden at man i Berlin har noget derimod. Du har nemlig i tre Breve meddelt mig den samme Nyhed med omtrent eens Ord, ikke forglemmende de 23 Aar, og denne Nyhed har jeg da vidst længe førend Du. Hvis Tallet 3 synes Dig for meget, da vil jeg næste Gang skære de Steder ud af Dine Breve og skikke Dig.

¹⁾ Vil vist sige, at Berlins staar højest.

En Hurtigløber skulde i Dag løbe fra Charlottenburg til Spandau og tilbage, 2 Mil i 48 Minutter, men kom 5 Min. for silde, som ikke er at undres over, da han saavel for som bag stedsse var omgivet af Kavallerister, der vilde forsøge deres Heste, men stedsse maatte vige, skønt de ikke begyndte, hvor han begyndte. . . .«

Paa Poststempleet staar Berlin 20. April. Brevet har altsaa været en Uge om at blive færdigt og afsendt. Umiddelbart efter, den 23de, skriver han et andet Brev, som har sin Forhistorie.

Wilhelmine Hanuschke.

Jørgen Dalhoff.

(Efter de i følgende Breve omtalte Miniaturmalerier)¹⁾.

Naar vi læser om alt det, han havde at gøre i *Kjøbenhavn*, synes vi næppe, han kunde faa nogen som helst Tid tilovers til andre Ting. Og naar vi saa tilmed læser om Melancholi og Hypochondri, tænker vi os ham let som aldeles utilgængelig for alt, hvad der hedder Glæde og Fornøjelser. Det passer dog ikke. Idetmindste om Søndagen fik han Tid ikke blot til at komme i Kirke om Morgenen — Froprædikenen holdt han meget af —, men ogsaa til at gaa i Selskab om Aftenen. Baade hans Fløjte, hans Sangstemme og hans nette Person gjorde ham velset, og Forbindelser fattedes ikke; hans ældre Brødre havde allerede nyttet dem. Grundstammen deri var vist Familien Glade. Mad. *Helene Glade*, før gift med en Wagner, nu med

¹⁾ Hans Billede er i Gengivelsen noget forstørret, hendes lidt formindsket. Intet af disse er Kunstværker, hendes mindst. (Af »den liden Maler« S. 72?)

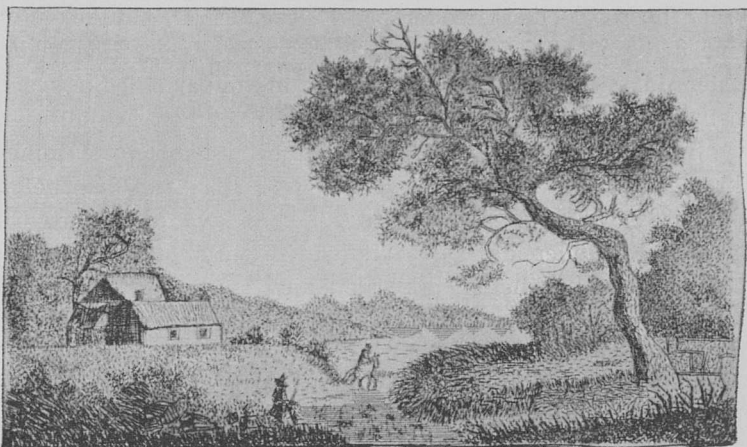
Skræddermester J. D. V. Glade, kaldte, og næppe helt med Urette, Brødrene D. for »Fætter«. Men lignende Slægtsforbindelser havde hun bl. a. med de to Familier Müllen og Hanuschke.

Af Familien Müllen, der havde haft Forbindelse med Dalhoff's alt i tidligere Slægtled, blev Nicolai M., der havde en oprykkende Stilling i Finansministeriet, forlovet med Præsten Dalhoff's Datter Elisabeth, som i længere Tid havde været i Huset hos hans Forældre, der havde en Lotterikollektion i Borgergade. I Præstens Lykønskning til sin Svingersøn (1. Dec. 1825) læser vi: »Deres blotte Navn er mig Borgen for, at De aldrig i Livets allervigtigste Anliggende kan spøge med Løfter. Gid De da heller aldrig maa finde Dem skuffet i de — maadeholdne — Forventninger, som De gør Dem om min Lise! — For hende har jeg eet Ønske, som jeg ikke kan holde tilbage: Gid aldrig i hendes Barm maa vækkes eller næres den Forfængeligheds- eller Forlystelses-Aand, der sætter sin Ære i udvortes Glimmer og sin Glæde i Adspredelser! — en Aand, der i vore Dage hindrer saa mange Ægteskaber og gør endnu flere ulykkelige. — Gid De, min Ven, stedse maa elske Deres Lise — og hun Dem — med inderlig og trofast Kærlighed! Men begge glemme De ikke, at denne Kærlighed er som den spæde Plante, der omhyggeligen maa plejes, om den skal vedblive. De glemme ikke, at Genkærlighed aldrig kan befales, men maa fortjenes, og at kun Pligtens Opfyldelse — og ikke sukkersøde Kærtegn — er Vejen dertil. Ja, De glemme og ikke, at, hvad man vil, længe skal vare, det maa man ikke ødsle med«

Den unge Mand, der ved Datterens Side fik disse kloge og gode Formaninger af den erfarne Præst, havde to Fætttere, der ogsaa hørte til Kredsen: Ludvig Müllen, der fik en ret god Stilling i et norsk Handelshus, og Snedkermester Hannibal M., der med et, mod Broderen stærkt kontrasterende, plump Ydre forenede et Hjerte og en Karakter, som Jørgen Dalhoff altid satte megen Pris paa.

Den tredje Familie, der foruden Dalhoff's og Müllens hørte med til den Gladeske, men kunde gerne sige, den glade Kreds, og som har Krav paa vor særlige Interesse, hed *Hanuschke*. De boede Springgade 10 (nu optaget i Hjørnестedet Pilestræde

51) i Hus med en anden Mester i samme Beklædningskunst, Schneider; de kom dog godt ud af det sammen: den ene syede mest Frakker, den anden Benklæder og Veste. Skræddermester Hanuschkes Lejlighed bestod kun af 3 Værelser, hvoraf det største paa een Gang var Forældrenes Sovekammer og Arbejdsrum. Han havde nemlig i Reglen ingen Svende hos sig, men lod sy ude, hos gifte Svende. Den gamle Lavslænke, at alle Haandværkssvende skulde være Pebersvende, var blevet brudt i den samme Lovgivningsperiode, der skabte Bondens

den 8. Jul. 1819.

W. Hanuschke.

Broderi med Silke paa Silke af den 12-aarige Wilhelmine Hanuschke.

Frigørelse. Hanuschkes havde et jævnt godt Udkomme og Raad til at give deres Børn, en Søn og fire Døtre, en forholdsvis god Opdragelse. Det er i alle Maader velopdragne unge Mennesker, der træder os i Møde fra de bevarede Breve. Mulig laa det ogsaa noget i, at Familien hørte til den tysk-reformerte Kirke, saavel Manden, der var indvandret fra Lieberose i Sachsen, som hans Hustru, f. Wagner, der havde set Lyset i Kjøbenhavn. Denne mindre, ret velhavende Skole — lige overfor Kirken i Aabenraa — kunde jo gøre en Del for de ikke saa mange Børn, der søgte den, og Tosprogsundervisning udvikler de bedre-begavede Børn. Drengene og Pigerne blev undervist sam-

men af Lærer Häger; de lærte at synge efter Talnoder, ligesom senere i Chévémethoden, hvorefter man, selv uden Kendskab til noget Instrument eller de dertil brugte Noder, forholdsvis let kan komme til at synge ret flinkt »fra Bladet«. Pigerne havde særlig Undervisning i Haandarbejde, og de, der vilde videre, havde Ekstratimer paa første Sal hos Jfr. Damsgaard. Der lærte bl. a. Wilhelmine at udføre disse Broderier med Silke og Haar, hvis Finhed og Kunstfærdighed endnu maa vække Beundring. En Tid lærte hun ogsaa Modepynt hos Jfr. Wiel i Gothersgade, medens Sophie lærte Dame-Skræddersyning hos en Herreskrædder paa Østergade. De skulde kunne tjene deres eget Brød efter enhvers særlige Evne. Den ældste Søster Justine var huslig. Sønnen Edvard var Snedkersvend, jævnaldrende og venskabsforbunden med Jørgen Dalhoff.

Søndag Aften blev gerne tilbragt hos »Bedsteforældrene«, Skræddermestrene J. D. V. Glade og Hustru, paa Hjørnet af Vingaardsstræde og Skvaldergade. Egenlig var det Mad. Hanuschkes Stiffader, der siden atter havde giftet sig, saa at Bedsteforældreskabet heller ikke der havde noget med Blodets Baand at gøre¹⁾; men et fornøjeligt Sted var det at komme for gamle og unge.

Hvorledes en Aften i Juletiden gik der, beskriver Edvard Hanuschke i et Brev til Jørgen D.:

»Hr. Glade havde allerede faaet Lhombrebordet frem, han vilde spille Lhombre med tre af Müllens, men de havde ikke stor Lyst dertil, og Glade blev langt om længe overtalt til at lade det være; dog blev han halv vred derover. Nu blev der talt om at lege Julelege, men hverken jeg eller Nicolai (Müllen) havde Lyst dertil; derfor foreslog vi at spille Gnav, og da vi havde spillet det en Tid lang, saa spillede vi Sorteper. Der blev ikke spillet om noget, saa vi havde Lov til at snyde, saa meget vi vilde. Alle vi Mandfolk tog ogsaa de bedste Brikker af Gnavspillet til os, førend vi begyndte at spille, og siden stak

¹⁾ Hvilke indviklede Slægtskabsforhold hin Tids talrige Andet-Ægteskaber medførte, fremgaar ogsaa af følgende Eksempel: Da Ønslev-Præstens Enke havde giftet sig med en Enkemand, Major Elberg, kunde hendes Døtre af første og andet Ægteskab til hver sin Side række Haand til Brødre, der aldeles ikke var i Familie med hinanden!

vi Kortene under Bordet til hinanden, det morede vi os allerbedst ved. Knud (D.), som ellers er saa stille, var ogsaa ret munter. Under Aftensmaaltidet blev der drukket mange Skaaler, hvoriblandt ogsaa Din, og fra Alles Hjerter steg det Ønske: Gud give Dig en glædelig Jul og et velsignet Nytaar!«

Vi vilde dog ikke faa det fulde Begreb om den Tone, der herskede mellem de unge Venner, dersom vi ikke ogsaa læser, hvad der staar foran i Brevet: »Gid Du havde været med til Froprædiken i Morges (Nytaarsdag) og hørt Münter i Holmens Kirke; det er en velsignet Mand; naar han prædiker, er Kirken bestandig fuld.«

Fra denne samme Ven faar Jørgen Dalhoff et Fjerdingaar senere en udateret Billet, indlagt i en andens Brev, maaske Knuds af 5. April.

»Bedste Ven!

Dit mig saa inderlig kærkomne Brev har jeg rigtig modtaget og ser deraf, til min store Glæde, at Du er ved godt Hel- sen; det er dog noget af det nødvendigeste. Istedetfor at jeg vilde have rejst straks efter Paaske¹⁾, bliver det nok ikke, hvis Gud vil, førend straks efter Pinse« Grunden skal være en Hemmelighed, til de mødes, men Vennens fortrolige Henven- delse kan ikke vente paa Svar. »Nu vil jeg skride til det vig- tigste, som Du vist længes mest efter at vide noget om. At jeg blev meget forundret over at se et hemmeligt Brev²⁾, be- høver jeg vist ikke at sige Dig, men jeg blev endnu meget mere forundret, da jeg læste Brevet. Der kunde jeg gerne gennem- rejst hele Mulighedens Rige, og havde jeg saa endelig truffen paa Kærlighed, havde jeg dog mindst gættet paa W., da Du altid har haft saa megen Omgang med Sophie, og jeg har be- standig troet, at Du havde talt om noget saadant til S. Jeg var nødt til at meddele W. noget om det første, da jeg umulig kunde se ind i hendes Hjerte, og hendes Svar var, at hun al- drig havde betragtet Dig i den Anledning, men altid kun som

¹⁾ Han skulde til Udlandet paa Professionen.

²⁾ Som man vil komme til at se adskillige Prøver paa, var det den- gang, da Breve var dyre at sende, mere almindeligt end nu at skrive og læse dem i Kompagni.

et godt Menneske og som sin Broders Ven, men at hun iøvrigt er ganske fri. — Jeg vilde ikke have skrevet Dig til, førend jeg kom til Frankfurt, men W. bad mig, at jeg skulde skrive, da Du sikkert længtes meget efter Svar. Dersom Du ikke vil blive med at skrive, indtil Du kommer her, saa maatte Du jo ikke skrive til andre end hende selv, det ønsker Din

tro og hengivne Ven

E. J. Hanuschke.«

Wilhelmine Henriette Hanuschke var født 29. Marts 1807 og saaledes nu lige fyldt 18 Aar; Søsteren Sophie var 5 Aar ældre, livlig og bevægelig. Man kan derfor tænke sig, at der let kom en vis udvortes Forbindelse imellem denne og Præstesønnen, der kunde se ud som mere, end det var. Deres ældre Veninde Mad. Glade, hos hvem de mødtes, driller ham ogsaa med hende i sit Nytaarsbrev: »Som jeg sidder og skriver, kommer Sophie; jeg strider med hende, at hun ogsaa skulde skrive et Par Linier, men hun tør da ikke, og hvad ængsteligt der var ved, kan jeg da ikke begribe, men hilse maatte jeg ham ret meget, men hvor meget, veed jeg ikke — man skal jo spase noget. . . .« Men en ung Mand paa 24 drages ikke saa let til en jævnaldrende som til en yngre, og som *han* var, maatte han tiltales mere af den stille, alvorlige Pige end af den lystige. Det var Wilhelmine, hans Valg galdt; det var hende, der med næste Post fik følgende Brev:

Berlin 23. April 1825.

»Eie gode Wilhelmine!

Med hvilken Overraskelse af Glæde jeg modtog Edwards Brev, kan De aldeles ikke forestille Dem; ikke havde jeg ventet, at han havde viist Dem mit Brev, og intet kunde da glæde mig mere, end at De selv havde besvaret, hvad jeg kuns turde spørge ham om. Ja tro mig, gode Pige, at meget kostede det mig at forlade Kjøbenhavn uden at turde spørge idetmindste om dette. Thi skønt min Kærlighed til Dem dengang var lige saa inderlig som nu, og jeg intet højere Maal saa til at blive inderlig lykkelig end Haabet om Deres Kærlighed, holdt jeg det for uimodstaaelig Pligt at være ene og fri med sine Bekym-

ringer under en Rejse, om hvis gode Udfald jeg dog ikke kunde have noget sikkert Haab. Thi skønt jeg vel ikke frygtede mig for at rejse, stillede jeg mig det dog stedse farligere for end nu, og hvor maatte jeg da ikke bebrejde mig, at en god Pige, hvis hun virkelig elskede mig, skulde i flere Aar kuns lønnes med Bekymringer for mig, imedens jeg kunde leve langt roligere, selv under fremmede, end den ømt førende Pige, som gerne betragter sligt vanskeligere og vilde lide mere derunder. Ja beklageligere kalder jeg stedse den Pige, der i saadant Tilfælde elskede og sit hele Liv sørgede for en elsket, der virkelig forulykkedes i Udlandet, end han selv, da han dog var Skyld i begges Ulykke.

Med deslige Betragtninger fattede jeg den Beslutning, at ingen, selv De ikke, skulde mærke mine Følelser ved min Bortrejse, og da det nu dog er aabenbaret for Dem, skal den Redelighed aldrig fortryde mig, at jeg gerne selv vilde gøre Dem opmærksom paa, hvad der især kunde gøre et saadant Skridt betænkeligt for Dem, og stedse erindrer Dem om, at den kolde Fornuft stedse bør beherske enhver anden Tanke; men naar jeg nu tillader Dem alle slige Betragtninger og ikke har Grund til at haabe andet end godt Udfald af min Rejse, tør jeg da ogsaa med desmere Rolighed tage mit eget Parti, som fornemlig bestaar i, at jeg beraaber mig paa min inderlige Kærlighed til Dem, der ikke ønsker at gefalde for at vinde Dem; men kuns ønsker at gøre — og blive lykkelig, og som kuns vilde føle sig lykkelig i fælles Opmuntring i Dyd og Guds frygt og Genkærlighed. Ja kuns det blotte Haab om Deres Kærlighed skal være min mest levende Opmuntring til Fremgang i Kundskab og Dyd, og hvad vilde da ikke inderlig Fortrolighed, hvad vilde Genkærlighed være for mig.

Genkærlighed kan jeg endnu ikke vente, men er det Dem muligt at skrive mig til med Edvard og love mig eller idetmindste give mig Haab om en Gang at vente Deres Genkærlighed og i Tiden Deres Haand, dog under hvilke Betingelser, De ønsker, da enhver Betingelse ikkuns vil være mig dobbelt Opmuntring, og et saadant Brev vilde stedse være mig det kæreste.

Naturligvis holder De dette Brev aldeles hemmeligt, skønt

jeg ellers er en Fjende af Hemmeligheder og jeg, hvis jeg kunde forsikre mig om, at Deres Forældre kunde se mine Tanker, aldeles ikke frygtede for deres Vægning; og hvor inderlig det vilde glæde min gode gamle Fader at kende Dem, er jeg overbevist, da han selv i sit sidste Brev skrev, at det ofte havde bekymret ham, at jeg i de senere Aar stedse havde viist Hang til Tungsind og Ensomhed, der vel ikke kunde være ugrundet, da jeg dengang ofte var næsten blind og sygelig. — Da jeg i Dag just har været til Alters, havde jeg ikke Lyst til nogen anden Beskæftigelse, men da jeg nu først har skrevet et helt Brev til min Broder, er Haand og Hjerne saa træt, at jeg maa afbryde, især med Undskyldning, at det er saa slet skreven.

Deres med Længsel elskende

Jørgen Dalhoff.

Lev vel og vær stedse glad!

Til Jomfru Wilhelmine Hanuschke.«

Først omtrent to Maaneder efter at dette Brev var skrevet, faar han Svar derpaa, indesluttet i et Brev fra hendes Broder, dateret Svinemünde 18. Juni 1825:

»Bedste Ven!

Den første Morgen, jeg vaagner paa tysk Grund, tror jeg ikke at kunne beskæftige mig med noget bedre end at sladre lidt med min Ven. O, gid jeg dog var hos Dig; thi dette har dog slet ingen Art, man kan jo gerne spørge, men man faar ingen Svar, og hvad jeg har at adspørge, at fortælle Dig, det maa ske mundligen, thi ellers faar jeg dog intet at vide. Aarsagen hvorfor jeg skriver Dig til, er at her paa Skibet er en liden Maler, som kender Dig godt og som tager lige til Berlin; med ham kan jeg sende dette, tillige med det, som sikkert er Dig noget af det kæreste, nemlig: Mines Portræt og et Brev fra hende«

Wilhelmines Brev har altsaa maattet vente paa, at hun fik betænkt sig, til hun blev saa klar over dets Indhold, at dette kunde stadfæstes ved et Miniaturportræt, som først skulde males, at hendes Broder skulde rejse til Tyskland — og denne Gang tog Rejsen til Swinemünde endda kun to Døgn — og at

der saa skulde være en lille Maler, der drog umiddelbart til Berlin, og som kendte Jørgen Dalhoff. Saa vigtigt et Bud kunde ikke fremsendes med mindre Omsorg.

Det var da ogsaa værd at faa:

Kjøbenhavn d. 11. Juni 1915.

»Gode Dalhoff!

Med megen Glæde modtog jeg Deres Brev fra d. 22. April; og med dyb Eftertanke gennemlæste jeg samme, dog hvorfor skulde jeg dølgje for Dem, at det var mig kært, da jeg stedse har baaren megen Agtelse og inderlig Godhed for Dem. Med fast Tillid har jeg optaget Deres Skrivelse i en reel og en ædel Hensigt, og af den Aarsag anset det for et Skridt, der skulde bestemme baade Deres og min timelige og evige Lyksalighed, der, naar det eengang er gjort, aldrig uden Skam kan ophæves; det er altsaa af alfor stor Vigtighed, til at jeg især i Henseende til min Ungdom og Uerfarenhed i Verden, ganske turde bestemme mig dertil uden mine kære Forældres Samtykke, hvem jeg dog næst Gud har alt at takke for, og jeg maa derfor bede Dem om Tilgivelse, at jeg vel uden Deres Vidende og Ønske har betroet mine Forældre Deres Brev og mit Hjertes hele Anliggende; dog haaber jeg at turde smigre mig med Deres Tilgivelse, naar jeg hermed beretter Dem mine Forældres Svar, nemlig: at de stedse havde anset Dem for et skikkeligt og honet Menneske, der vist ikke vilde bedrage, men kun søge at gøre mig lykkelig, og hvad skulde de vel have mod deres Datters Lykke, nej det vil kun hjælpe til at forsøde deres Alderdom; dog, sagde de, kan intet andet end mit eget Hjerte give Dem Svar paa dette højtidelige Spørgsmaal. Og nu, gode Dalhoff, har jeg prøvet mit Hjerte, og med Undseelse maa jeg tilstaa, at jeg aldeles intet har imod Dem, thi skønt jeg ikke har haft den Fornøjelse at kende Dem længe nok til ganske at kunne bedømme, om Deres Karakter er saa overensstemmende med min, som den i saa Henseende bør være, vil jeg dog i saa Fald intet befrygte, thi naar kun ved nærmere Bekendtskab den ene søger at føje sig efter den anden, da vil snart Enighed, som er den første Grund til sand huslig Lyksalighed, kunne finde Sted. Endnu maa jeg gøre Dem opmærksom paa, at jeg

er aldeles fattig, og ejer intet uden et trofast Hjerte, dog er det langt fra, at De hermed maa tro, at jeg tragter efter Rigdom, nej Tilfredshed med hvad man har, er den største Rigdom, og jeg haaber, at De er af den samme Mening. Vel kunde jeg endnu have meget at skrive til Dem, men min Tid er kort, og jeg har maattet valgt Natten til denne Forretning, dog haaber jeg snart at kunne høre noget fra Dem, da det vilde være mig meget kært.

I Deres Brev til min Broder bad De ham anmode mig om at sende Dem mit Portræt, og idet De læser dette Brev, vil det sikkert allerede være i Deres Hænder, thi hvor skulde jeg kunne nægte Dem dette Ønske, da jeg veed, hvor kært et saadant vilde være mig. Jeg afbryder nu med det Ønske, at Guds Velsignelser og hans store Naade og Godhed maa ledsage Dem paa Deres Rejser og overalt, hvor De tænker paa Deres
Wilhelmine Hanuschke.«

Man skulde næppe tænke sig, at Svaret paa dette yndige, paa een Gang kærlige og kloge Brev atter kunde kræve en næsten lige saa lang Ventetid. Hans kære Ven og tilkommende Svoger har i Frankfurt (an der Oder) faaet det første Glædesudbrud fra ham — »Min Kusine bragte mig et Brev til Frokost, o! hvor det smagte mig« —, men da Jørgen for Travlhed ikke efter Aftale kunde komme til Edvard, kom Edvard til Jørgen, og da denne fik en Staalsplint i Øjet og saaledes ikke kunde hverken skære i Staal eller ciselere eller skrive, fik de to unge Mænd dejlige Spaseredage med herlig Lejlighed til at tale fortroligt, bl. a. og vel mest om det Ildebefindende, Jørgen havde skrevet om til Vennen, men hvorom denne »frygter, at det ikke saa hastig vil forlade Dig, da Sygdommen sikkert er saadan om Hjertet«. Man mærker det:

Berlin 7. Aug. 1825.

»Elskede dyrebare Wilhelmine!

Endelig er jeg da saa vidt at kunne skrive Dem til
Deres Brev var mig i alle Henseender kært. Det røbede (hvad jeg hos min Wilhelmine især ventede at finde) Aabenhed, Betænksomhed og en fast Dyd, grundet paa Religjøsitet. Ja ved

enhver Lejlighed, hvorved Haabet om Deres Kærlighed bliver sikrere, siger jeg ogsaa desto sikrere: o, Wilhelmine, hvor vil De gøre mig lykkelig! At De har betroet Deres Forældre mit Brev, er mig særdeles kært, da jeg haaber, disse aldrig skal fortryde deres Velvilje imod mig, og det stedse skal være mit Ønske at vinde ogsaa deres Agtelse og Kærlighed, og ikke maatte jeg vide, hvad Fortrolighed til Forældre har for en Værd, hvis jeg vilde fortænke Dem enhver Fortrolighed til Deres Forældre, ja hvor gerne ønskede jeg at meddele min gamle Fader enhver af mine Følelser, men som jeg uden Deres Vilje ikke kan. Dog er jeg overbevist om, at han og enhver, der elsker mig, vil yde Dem samme Kærlighed, og mit inderlige Ønske var det, idetmindste at kunne aabenbare min Broder det, da jeg, naar jeg kommer til Wien eller Paris, saa vanskelig kan vente Brev fra Dem, da jeg derimod stedse kunde lægge et Brev inden i hans til Dem og De ligeledes til mig, og da jeg ikke gerne skriver det samme to Gange, til Dem og ham, er jeg ofte bekymret, at mine Breve kommer overalt til uvedkommende, og just De veed intet deraf. At jeg aldeles kan forlade mig paa min Broders Tavshed, er jeg sikker om, og naar De siden selv taledede med ham derom, hvorledes han bedst kunde overlevere Dem mit Brev, vilde det vel ikke engang gøre saa megen Opsigt, som naar det kommer med Posten.

At De, gode Wilhelmine, ikke kender min Karakter nøje nok til, at De uden videre skulde forlade Dem paa mig, giver jeg Dem aldeles Ret i, men vær først forsikret, at jeg, især fordi jeg fandt Deres Karakter just saaledes, som den især vilde kunne harmonere med min, især fandt den elskværdig, og at dette stedse er mit inderlige Ønske, at De saa vel kendte mig fra den slettere Side som fra den bedre, da jeg ingen er en saadan Tilstaelse skyldig som Dem. De Steder, jeg endnu har været, tror jeg stedse at have vundet Agtelse og Kærlighed, og dog er ingen saa utilfreds med mig som jeg selv, thi kuns Hid-sighed er min største Plage, og ofte bragte denne mig til Uenighed med Mennesker, som jeg kun ved lang Tid kunde gøre godt igen. Vel hader ingen mig derfor, men min egen Overbevisning, at jeg stedse kunde være bedre, er mig Anledning nok til at være utilfreds, og ingen Trøst er det mig at se saa

mange endog værre end jeg, da man ogsaa derfor ser saa mange at være ulykkelig sammen. Dog, gode W., frygter jeg ikke; thi imod den, der som De ejer et mere blidt Temperament, vil jeg dog aldrig blive hidsig, og i det daglige Liv vil enhver Overbærelse ej alene gøre Dem mig langt elskværdigere, men ogsaa tillige uundværligere, og aldrig glemmer vi, at Kærlighedens sande Lykke og Vedholdenhed bestaar i gensidig Selvfornægtelse og Opofrelser, som stedse holde Kærligheden ny, og hvorved Kærligheden kun frembringer sande Dyder. Thi Livets Glæder har sjælden nogen sand Værd, uden hvor de følger paa en eller anden Opofrelse.

Da det stedse var min Bestemmelse at anbringe medfølgende Portræt i noget af mit Arbejde, lod jeg det gøre saa lille, men da min Bestemmelse at rejse nu saa pludselig kom, var der ikke Tid til sligt, og selv Portrætet er ikke ganske færdigt, skønt Maleren har lovet det færdigt for 14 Dage siden.

Jeg slutter nu med det inderlige Ønske, at De stedse maa leve lykkelig og glad i min Fraværelse og aldrig være bekymret for mig, men kuns forlade Dem paa Gud, at han stedse vil føre mig paa de bedste Veje, og tvivl aldrig, at jeg elsker Dem, thi i Medgang og Modgang er De næst Gud stedse min Tanke, men glem aldrig Deres stedse elskende

J. B. Dalhoff.

Edvard beder ret inderligt hilse Dem og Deres Forældre, ogsaa fra mig modtage Deres Forældre en kærlig og taknemmelig Hilsen.«

Kun 14 Dage efter sender han nu, uden at have modtaget Brev fra hende, et nyt, der udfylder og forklarer det forrige:

Berlin d. 23. August 1825.

»Ejegode Wilhelmine!

Jeg haaber, at De har modtaget mit Brev med det lille Portræt, som jeg den Gang skrev og skikkede i en saadan Hast, at jeg næppe veed, hvad jeg skrev, og Portrætet heller ikke var, som det skulde. Det var ganske min Hensigt at bie med at skrive min Broder til derom, indtil jeg havde Deres Tilladelse

dertil, men da jeg nu havde saa god Tid og Lejlighed dertil, og mine Tanker stedse er hos Dem, o da tilgiv mig, gode Wilhelmine, at jeg gjorde dette Skridt, da jeg aldeles tør forsikre Dem om min Broders Tavshed, og han i Følge hans Fortrolighed og Kærlighed til mig ogsaa for Deres Skyld vil gøre det.

Jeg frygtede især for at maatte vente alt for længe efter nogen Efterretning fra Dem, hvorefter jeg saa skrækkelig længes, hvorfor jeg nu beder Dem, saa snart min Broder skriver mig til i Wien, De da lægger et Par Ord i hans Brev med. Ogsaa haaber jeg, at der til den Tid vil gives Lejlighed, at De kan lade ham vide, paa hvad Maade det bedst lader sig gøre, at han for Eftertiden kan bringe Dem mine Breve, da jeg oftere skal skrive Dem til.

Vær stedse glad og lad aldrig Bekymringer for mig bedrøve Dem, thi vær forsikret, at af alt, hvad der kan møde mig, kan intet skrække mig, kuns Tanken at tabe Haabet om min Wilhelmines Kærlighed, og selv i dette Henseende beroliger jeg mig, stolende paa Deres faste Karakter og Deres Tillid til mig, som jeg haaber.

Jeg forlader atter her flere Venner, hvis Fortrolighed var mig meget om at gøre, og som jeg ikke uden Rørelse vil tage Afsked med, og dog er jeg saa glad, at jeg skal rejse, da jeg dog stedse ser mit Maal nærmere, nemlig den Dag, da jeg selv mundlig skal sige til Dem: Wilhelmine, kan De nu elske mig? og stedse savner jeg mit kære Dannemark, om jeg end har det aldrig saa godt. Om to Aar ved denne Tid venter jeg at være i Kjøbenhavn. Aldrig kan det falde mig ind at sørge for mit Udkomme, naar jeg kommer hjem; thi er det Guds Vilje, at det skal gaa mig vel, da er jeg tilfreds med mine Udsigter; thi Arbejde haaber jeg stedse at have, da jeg dog i flere Henseender har Fortrin for de fleste, og Kondition¹⁾ tager jeg aldrig mere i Kjøbenhavn.

Lev nu stedse vel, det ønsker af Hjertet

Deres inderlig elskende

J. B. Dalhoff. «

¹⁾ Som Svend. — Faa var inde i de Fag, han kunde.

I Mellemtiden har Jørgen Dalhoff faaet flere Breve. Et fra Edvard, der arbejdede videre som Snedkersvend i Frankfurt efter sit Besøg i Berlin, hvorefter han »føler tilfulde, hvilket uskatteagtigt Værd en sand Ven har, og jeg skal virkelig paa-skønne Dit Venskab; husk Du kun altid paa den skønne Strofe: Svig ej Din Ven, vær tro Din Pige! og handl derefter, da vil vist overalt Guds Velsignelse ledsage Dig.« Han udtrykker sin Bekymring: »Naar jeg kun ikke kommer til at marchere i Vinter omkring« — det vandrende Svendeliv, hvis Nød og Fristelser han vel nok har set en Del til. Lavsvæsenet i det hele giver han et Indblik i ved følgende Skildring: »Saa snart jeg kom paa Herberget (i Frankfurt), blev jeg straks tilsagt at møde til Lig om Onsdag Eftermiddag; der var død en Smedesvend. Du maa vide, naar her dør en Smedesvend, skal Snedkersvendene følge og besørge Kiste, og omvendt skal Smedene besørge Beslaget til Kisten. Alle Bærerne skal have sort Kjole og Benklæder, vid Vest og trekantet Hat. Det var en højtidelig Begravelse. Da Klokkerne slog 3, begyndte Klokkerne at ringe, og nu blev han baaret ud af Sørgehuset. Først kom et Regiments Musik, dernæst Liget, der blev baaret paa en Baare paa Skuldrene, saa Sørgeparrene og Præsten, derefter begge Herbergsfædrene, hver ledsaget af 2 Svende, dernæst Oldgesellerne, ligeledes hver ledsaget af 2 Svende, hvilke alle vare klædte som Bærerne; nu kom alle Svendene af begge Lavene, først dem, der var sort klædte, og siden de kulørte, ialt en halvandet Hundrede Svende. Det glædede mig, at jeg havde klædt mig sort, thi saa havde jeg bedre af Musikken. Toget gik højtidelig igennem Staden ud paa Kirkegaarden. Først blev der sunget en Sang, og saa blev han hisset ned; nu traadte Præsten frem og holdt en lang smuk Tale, og dernæst blev der igen sunget en Sang. Derpaa gik det i anden Marsch hjem til Herberget, hvor vi ankom Kl. 5, og saa holdt Klokkerne først op at ringe. Nu blev der drukket dygtig Øl og Brændevin og ikke spist en Smule dertil, indtil de alle vare pærefulde; saa slog de Glassene itu og sluttede hele Højtiden med et dygtigt Slagsmaal. Dog maa Du vide, at af alt dette fik jeg intet at se, thi da Klokkerne var 6, gik jeg hen til Onkel, men mine to Kolleger kom begge blodige hjem Kl. 11. Søndagen derpaa maatte vi alle møde

paa Herberget for at betale Omkostningerne, og det beløb sig til 6 Groschen Cour. pr. Mand¹⁾.«

Fra Knud Dalhoff har Jørgen faaet 2 Breve af 16. og 20. August til Svar paa et fra ham til Knud af 31. Juli:

»Kære gode Broder!

Med største Forundring vil Du i dette Brev erfare min pludselige Bestemmelse, der ikke stemmer overens med mit sidste Brev, nemlig at jeg igaar har sagt op og agter om 14 Dage til 3 Uger at rejse til Wien.

Jeg er i alle Henseender tilfreds her, kuns har jeg især paa Værkstedet ikke den Lejlighed til at lære noget, som jeg ønskede, og det Berlinske Akademi gefaller mig heller ikke saa rigtig. Af denne Aarsag var jeg bestemt at rejse, men ikke før end om en Maaned og skrev derfor medfølgende P. M.²⁾ til Akademiet, men just som jeg var i Færd dermed, var jeg saa heldig at faa Forskrivnings Brev til en af de bedste Gravører i Wien, Weidler heddende. Da der i Brevet bedes, snarest mulig, da man er forlegen, vil Du ikke undres, at jeg haster for ikke at komme for sildig, thi et sikkert Tilflugtssted er mig kærere end Penge.

For om muligt at faa dette besørget hurtigere, sender jeg det til Dig, bedende, at Du først taler med Hr. Professor Hetsch om, hvorledes det hurtigst vilde kunne udvirkes. Hvis det i en Tid af tre Uger ikke kan lade sig gøre, da rejser jeg dog og sælger, for paa Rejsen ikke at blive forlegen, mit Guldur, thi min Fortjeneste har i det sidste halve Aar været saa ubetydelig, at jeg snarere har sat til.

En Guldarbejder, hvormed jeg i Vinter arbejdede sammen, blev til Nytaar syg og har siden April ligget paa Hospitalet af Svindsucht. Da Indretningen her paa Hospitalet er langt slettere end vores Almindelig Hospital og han virkelig led Nød, har jeg bestandig maattet bringe ham Vin og Forfriskning, der rigtignok har kostet mig mere, end jeg vel kunde. Han

¹⁾ C. 72 Øre, men dengang vel omtr. en hel Dags Løn foruden den spildte Arbejdstid.

²⁾ Pro Memoria.

er nu i forrige Uge død, og ved Ligbegængelsen gjorde jeg Bekendtskab med en Guldarbejder (den, som Bachet arbejdede hos), en herlig Mand, og foruden at han indstændig bad mig besøge sig, bragte han mig om anden Dagen til Erkendtligheds Bevis hint Forskrivnings Brev, førend nogen anden vidste det. Det er ikke skreven af Gravøren selv eller forbunden med Rejsepenge, men den, som skriver det, arbejder paa samme Sted og forsikrer den, der modtager samme, at han næppe vil finde nogen bedre Condition, og hvis han kan befatte sig med alle Slags, vil have god Fortjeneste; hin har om Maaneden 110 Gulden (12 Rbd. dansk om Ugen); vel kan jeg ikke gøre Regning paa den store Fortjeneste, da jeg der især vil benytte Akademiet.

Du vil uden Tvivl faa en Del Renderi for mig herved, men da Du veed Vigtigheden deraf, haaber jeg, det ikke vil falde Dig surt, og maaske maa Du endog skrive mig to Gange til i denne korte Tid, da Du endelig maa lade mig vide, om Hetsch tror, det saa snart lader sig gøre, eller hvorvidt jeg kan have Haab fra Akademiets Side.«

Knud har — da Prof. Hetsch var paa Landet — talt med Prof Lund, som sagde, »at Akademiet først blev forsamlet om 14 Dage, da Prinsen sikkert kom der, og Du vilde blive anbefalet af ham Jeg troede nu, at det var bedst at skikke Dig de 30 Rbd., som Du før Din Afrejse var saa god at laane mig«. Han maa dog opsætte det til Fredag. Men »imod Forventning« kan han da sende 100 Rbd., som Akademiets Kasserer, Justitsraad Høst, havde udbetalt, »i Haab om, at det var Akademiets Samtykke, især da Prinsen havde spurgt derom.« Hetsch, hvem han senere havde faaet i Tale, »syntes ikke saa godt om Dit (hjemsendte) Blad som det, Du her har udført, og troede, at Du ogsaa heri ikke vilde høste meget i Wien, men at det var bedst, Du kom til Kilden selv, nemlig Rom, og derfra tilbage til Paris. Imidlertid troede han ikke, det var til Skade at opholde Dig noget i Wien og ogsaa i den Tid blive det italienske og franske Sprog mægtigere.«

Herpaa svarer Jørgen Dalhoff 25. August :»Hvor meget Dit Svar glædede mig, gør det mig mere ondt, fordi jeg hører, Du vil sende mig de Penge, jeg efter Dit Sigende skal have laant

Dig, hvilket jeg dog aldrig har tænkt paa¹⁾. Dog kan jeg ikke fortænke Dig i, at Du i Følge mit Brev kunde være bekymret for mig; jeg har i det sidste halve Aar snarere sat til end lagt noget op, skønt jeg har aldeles ingen bekostende Fornøjelser gjort mig selv, men dog kan Du forlade Dig paa, at jeg aldrig har blottet mig saaledes, at jeg ikke skulde kunne gøre mig en saadan Rejse (som til Wien); thi naar dette skulde være Tilfældet, behøvede jeg ikkuns enten at forlade Akademiet eller taget andet Arbejde. Dog har man under alle Omstændigheder gjort mig Uret²⁾, og derfor er jeg nu ligesaa bestemt i ikke at blive, skønt man ved fordelagtige Tilbud har gjort sig Umage derfor. Akademiet har jeg for en Tid siden forladt, fordi man der atter gav mig en saa slet Plads, at jeg intet kunde bestille. . . . I Wien vil jeg næppe finde Hamburger Tidender og altsaa læse noget fra Danmark; thi selv her i Berliner Tidender finder man aldrig uden satiriske Efterretninger derfra, som f. E. læste jeg i Vinter, at den berømte Architect Schlis var bleven kongelig privilegeret Abtrittmacher i Kjøbenhavn. Ligeledes Scheffers Affærer med Ørsted i en latterlig Tone, samt at han i Norge vilde udgive et Skamskrift mod Ø.³⁾. . . . Jeg vil nu slutte for i Dag med særlige Hilsener til alle nærværende og fraværende Venner. Det glæder mig meget, at Faster er saa rask, at hun endnu kan gøre saadanne Rejser [til Kjøbenhavn med hans Søster Lise]. Lise rejser saa gerne, at jeg haaber, hun engang besøger mig. Mine inderlig kære Falsterboere maa vist tro, at jeg ganske har glemt dem; men sjælden har jeg noget at skrive til enkelte Personer om, og i det hele har jeg intet haft at skrive om og haaber da, at mine Forældre og andre ikke tvivler om, at de daglig svæver mig i Tanker for.

Lev alle lykkelig, det ønsker

Deres stedse elskende

Jørgen Dalhoff.«

¹⁾ Han har vel altsaa ment, at disse Penge havde Knud tilgode for mangan Tjeneste, han havde ydet ham.

²⁾ Ved ikke at lønne ham efter hans Arbejdes virkelige Værdi.

³⁾ De berlinske Blade er næppe bleven forbedrede i de følgende 90 Aar. Man kan træffe idel Taabeligheder fra Danmark.

Mad. Helene Glade skriver under 18. August til sin »Gode Fætter«, ».... at det vil være en Glædens Dag for mig, naar jeg kan nyde den Glæde og Lykke at se mine kære rejsende Venner igen og da tale med hinanden om forbigangne Ting og glæde os indbyrdes i vor lille Kreds, og stedse vil jeg med fornyet Glæde erindre den Tid, da min gode Jørgen lindrede den syge forladte Kammerat. Den gode Gud vil stedse lønne Dem for denne ædle Handling!«

Opfordringen til at meddele sin Familie deres Forbindelse, som han modtog i en Billet fra W., indesluttet i ovennævnte Brev, bliver efterkommet i følgende Skrivelse, ledsaget af en Billet til hende:

»Kæreste Wilhelmine! Uventet modtog jeg Deres Brev af 19. Aug., og med Glæde opfylder jeg Deres og mit Ønske at aabenbare det for min Familie. Jeg tør nu frit og sikker sige: Wilhelmine elsker mig, og føler mig derved saa lykkelig, at jeg glemmer alt, hvad der ellers kunde bedrøve mig. Da vi nu i intet Henseende maa være fremmede for hinanden, er det mit Ønske og Haab, at Du fra nu af stedse siger Du til mig«

Din inderlig elskende
Jørgen Dalhoff.«

I Østerrig.

Teplitz den 1ste September 1825.

»Kære Forældre, Søskende etc.

Jeg har paa min Rejse moret mig overordenlig, skønt jeg ikke har været saa ganske frisk. Den 26. August forlod jeg Berlin og kom den 28. til Dresden. Min Bestemmelse var egentlig at gaa, men da jeg for mit Bryst intet turde bære, og det kostede lige saa meget at skikke Tøjet med Posten, som naar jeg selv kørte med denne Lejlighed, bestemte jeg mig her til.

Da man paa de preussiske Veje ikke har megen Underholdning, maa man passiare med dem, man rejser med; der blev da ogsaa fortalt alle de Historier, man kunde. Især gjorde jeg mest Bekendtskab med en ung Doktor (en Bairer), der paa kongelig Regning rejser for at bese alle zoologiske og anatomiske Museer. Stedse logerede og spiste vi sammen, og han

især er Aarsag, at jeg opholder mig saa længe her; thi han forsikrede mig, at for Zitren og Brystsvaghed vare disse Bade især gode. Gerne havde vi blevet nogle Dage i Dresden for ret at bese det sachsiske Svejts; men da jeg, hvis Badet skulde nytte mig noget, i det mindste maatte blive her 8 Dage, turde jeg ikke blive der længere end een Dag, og denne benyttede jeg ogsaa ganske. Straks om Morgenen gik jeg paa Kunstudstillingen, som just er i denne Tid; siden var jeg paa Billedgalleriet. Om Eftermiddagen var jeg med Bachet (som arbejdede her) ude at spasere $\frac{1}{4}$ Mil fra Byen paa et Bjerg, hvor Moreau faldt og hans Monument staar. Herfra har man en fortræffelig Udsigt; thi man ser kuns lutter afvekslende Bjerge og Dale om hele Dresden, og omtrent to Mile langs Elben er lutter Vinbjerge, og hvad mig mest undrede, var, at skønt Grunden over alt bestaar af Klippesten, er den Smule Jord, som ligger derpaa, saa overordentlig frugtbar; alle Alleer paa Landevejene bestaar af Frugttræer, som hang fulde af modne Frugter. Om Aftenen var vi i en kongelig Have med skønne Anlæg, hvor der var smuk Koncert. Den 30. August om Morgenen forlode vi Dresden og kom om Aftenen til Töplitz. Denne Dags Rejse var ej alene interessant, men højtidelig; thi Udsigten var overordentlig, da vi bestandig afvekslede fra de højeste Bjerge og frugtbare Dale. Ofte skulde man ikke tro, det var muligt at bringe en Vogn saa højt; men da Vejene gaar frem og tilbage, og der er Gitter paa Siderne, mærker man det ikke saa meget. I Kulm havde man travlt med at opsætte et Monument af Jern for General Mansfeld Colorito, som den 16. denne Maaned skal være færdig. Det er omtrent 30 Alen højt og ret smukt, dog intet imod det ved Berlin. Ikke langt derfra staar et andet mindre for preussiske faldne Krigere. Saa snart vi kom til Teplitz, lejede vi os en Stue i et Privathus i 8 Dage, og her har vi vores Økonomi sammen, thi i Gæstgivergaarden er det meget dyrt.

Naar man kommer fra Berliner-Senne¹⁾, er det her særdeles romantisk, ej alene Beliggenheden, som er smuk, men over alt det huslige Liv er saa forskellig fra andre Steder. Teplitz er ikke stor, men smuk. De fleste Huse ere Restaurationer

¹⁾ Hede.

og Konditorier og sligt; meget faa Handlende og Professionister, da ingen behøver at arbejde, naar han kuns har Værelser at leje bort; og naar man betragter den Mængde Mennesker, her daglig spaserer, skulde man tro, at alting regnede ned til dem. Her er ingen Dans eller Drikkerier, og om Aftenen Kl. 9 er de fleste i Seng, paa nogle Guitarspillere og Harpespillere nær, som gerne vandre paa Gaderne. Flere smukke Have-Anlæg er her, især ved et fyrsteligt Slot, hvor der ogsaa er et Theater. For nogle Dage siden gik jeg om Morgenen tidlig op paa et af de nærliggende Bjerge, hvorpaa der er Ruin af et gammelt Slot med Fæstning. Denne Bygning har i sin Tid været pragtfuld. Paa den ene Side, hvor Luften ikke saa ganske havde fortæret Udspækningen, var den næsten som poleret og saa haard, at man med en Kniv ikke kunde skrabe der i¹). Foruden 4 runde Taarne med Skydehuller var der en Mængde Kældere og Hvelvinger, som jeg alle besøgte, og 4 dybe Brønde. Da jeg næsten var færdig at gaa ned, blev jeg forskrækket af en Hund, og straks kom en Pige ud af en Dør i Fæstnings-Muren. Jeg gik da derind og fandt flere ret smukke Værelser. Her boede nemlig en Jæger, hos hvem jeg spise Frokost, og som siden viste mig bedre omkring. Dette Slot skal være 1200 Aar gammelt. Selv oppe paa Ruinerne jog jeg Harer op. — Her er et andet Bjerg, som er langt højere, hvorfra man kan se forbi Prag 12 Mile, men jeg tør ikke klatre mere; thi om man ogsaa gaar nok saa sagte, bliver man dog svedig, og naar man kommer ovenpaa, er det meget koldt. Da man altsaa let vilde forkøle sig; thi efter disse varme Bade er man mere kuldskær end ellers. — Vi bader gerne to Gange om Dagen, og de første Dage bliver man saa mat der efter, at man kun gider sove. Thi Svovlbadene, som man gerne maa begynde med, ere saa varme, at man i og efter dem sveder mere end nogen Sinde ellers. Man bliver gerne $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ Time i Vandet; dog kan kuns meget faa de første Gange holde det saa længe ud uden at besvime; eller Hænder og Fødder opsvulme. Siden bruger man gerne mindre varme, som indeholder Jern, der igen skal give Kræfter, og ved disse befinder jeg mig allerede betydelig bedre. Na-

¹) Naturligvis maatte ogsaa dette undersøges, om ikke andet saa med Kniven.

turlig bruger jeg her en Del Penge, ihvor økonomisk vi endog lever, mere end min Bestemmelse; men jeg haaber, det aldrig skal fortryde mig.

I Dresden traf jeg Maleren Martins, som jeg fra Kbh.s Akademi kendte. Han rejste samme Dag som jeg, til München for der at tage Urtekræmmer Holms Søn med til Rom. Havde jeg ikke modtaget Forskrivnings Brev, var jeg straks rejst med, thi saadan Lejlighed træffer jeg sjælden.

Til Forundring og Overraskelse for min Familie og enhver, der har nogen Godhed for mig, maa jeg nu berette, at jeg i Berlin har gjort særdeles Bekendtskab med en vakker tysk Pige, og som jeg elsker mere end alle andre. Vistnok vil man meget fortænke mig i, at jeg i Udlandet tænker paa sligt, og jeg maa derfor gøre Dem opmærksom paa, at min Wilhelmine Hanuschke er i Kjøbenhavn og ikke sjælden har været i Selskab med mine Søsken og Venner, der dog næppe har tænkt derpaa. Hvor mange hemmelige Breve jeg har skrevet, eller hvorfor jeg til nu har holdt det hemmeligt, lønner sig ikke at skrive, da jeg har den Tillid til min Familie, at ingen vil have noget imod min Wilhelmine, og mit Ønske er, at især mine Søsken fra nu af ganske ville betragte hende som Søster, da man i min Fraværelse intet større Bevis paa Kærlighed kan yde mig.

Tøplitz 6. September.

Dagen efter at jeg kom her, skrev jeg til Wien, at jeg først om 3 [Uger ventede]¹⁾ at komme der, men jeg har dog ingen Rolighed paa mig, og om jeg [befinder] mig nok saa godt, er Tiden mig dog lang, da jeg intet har at bestille. Jeg agter derfor i Morgen at give mig paa Vejen, til Fods eller Vogns veed jeg endnu ikke. Jeg har endnu 54 Mile til Wien. Jeg har nu badet 12 Gange og befinder mig særdeles vel derved; man bader gerne i 3 Uger, og især Gigtpatienter gaar sjælden ukurerte bort, da de i de første 8 Dage blive koft to Gange daglig og siden kommer i styrkende Bade. De varme Bade har 30 til 40 Graders Varme

¹⁾ Det indklamrede er Gisninger for et tilfældigvis afrevet Hjørne.

(Særligt lukket.)

Kære gode Fader!

Vistnok vil dette Brev især vække Forundring hos Dem; ja gode Fader, ofte har jeg ønsket at kunne meddele Dem dette, og idet jeg beder Dem om Tilgivelse, at jeg saa længe har dølgget det, maa jeg ogsaa forsikre Dem, at jeg ikke har burdet eller kunnet sige det før.

At jeg i Kjøbenhavn nøjagtigt har kendt min Wilhelmine, behøver jeg vel ikke at sige, men dog kan jeg forsikre, at jeg aldrig har talt til hende om Kærlighed eller haft Haab om at besidde hende, dels fordi min Rejse forestod og dels fordi jeg sjælden havde betydeligt Haab om mit eget Fremtids Vel, og den Tanke, at en elskende Pige skulde sørge for mig, hvis jeg paa min Rejse skulde forulykke, var mig skrækkeligere end alt. Med hvilke Følelser jeg tog Afsked med den Pige, jeg saa inderlig elskede, lader sig ikke godt beskrive, da selv hun intet maatte mærke. Flere Forsøg havde jeg gjort paa at tegne og modellere hende, og eet af disse, som var det bedste, var jeg saa uheldig at miste paa Søen.

Da Wilhelmines Broder var min fortrolige Ven, havde jeg flere Brevvekslinger med ham, og da jeg engang i Foraaret ytrede noget om W., havde han uden mit Vidende viist hende det. At jeg ikke var for hende ligegyldig, var jeg temmelig sikker om, og jeg tog det nu ikke i Betænkning at skrive hende til derom og modtog, efter at hun havde aabenbaret hendes Forældre det, et Brev, der ganske røbede min Wilhelmines Godhed, Aabenhed og Religjøsitet, dog intet afgørende, og efter flere Breve ejer jeg hendes og hun mit Portræt, tillige med vores fulde Kærlighed, og da W. nu selv bad mig at aabenbare Dem det, paa samme Tid som jeg til hende ønskede at maatte det, er intet mig kærere end ganske at aabne mit Hjerte for Dem. Omendskønt jeg maatte befrygte Deres Utilfredshed med mit Foretagende i Betragtning paa min nærværende Stilling, trøster jeg mig kuns ved, at De, hvis De virkelig skulde gøre Bekendtskab med min Pige, ikke alene vil elske hende som en stille ejegod Pige, men prise mig lykkelig i hendes Besiddelse, da De ikke oftere behøver at være bekymret for min Tungvind.

Jeg slutter med det inderlige Ønske, at Sundhed og glade Dage
maa ledsage Dem alle, til vi atter med Glæde ses.

Deres stedse elskende Søn

Jørgen Dalhoff.«

Som naturligt er, ønskede Jørgens Fader at lære sin tilkommende Svigerdatter at kende, og hun kunde have godt af en lignende Læretid i Præstegaarden, som tidligere var kommet hans første Svigerdatter, nu Præstekone i Bred ved Odense, tilgode. Wilhelmine havde ikke straks kunnet komme, da hun først skulde løse sit Forhold til Modehandlerinden, hos hvem hun syede, men nu er det i Orden, og hun faar følgende Brev fra Præsten:

»Inderlig kære, skønt ubekendte Pige!

Ja, som en elsket Søns Forlovede er De mig allerede inderlig kær, og Tilliden til min Søns fornuftige Valg forvisser mig om, at De vil blive det endnu mere, naar jeg personligen lærer at kende Dem. . . . Men tro mig, kære Pige! jeg var ikke egenkærlig nok til at ønske mig denne Glæde, naar De derved skulde gøre for stor Opofrelse; thi den Tanke har ofte foruroliget mig: Mon den kære Pige ogsaa vil kunne finde sig tilfreds her i vores stille — desværre nu alt for stille — Ensomhed?? Tror De at kunne dette, da være De mig hjerteligst velkommen, og hvad jeg — istedenfor Hovedstadens Adspredelse — helligen kan love Dem her i mit Hus, er: ærlig, kærlig og venskabelig Omgang. . . . Dette er det første Brev, jeg efter henved 5 Ugers smertefuld Sygdom skriver med en mat og skælvende Haand. Saavel dets Form som dets Langsomhed vil derfor let finde Undskyldning hos den gode Pige, som jeg ret længes efter at kunne trykke til mit Bryst og at kunne sige: Elsk, om De kan, den gamle Staadder, Deres tilkommende,

Dem inderlig elskende Svigerfader

P. Dalhoff.«

Ønslev d. 1. December 1825.

Aaret 1825 havde unægtelig bragt meget skiftende Tider for de kære Præstefolk.

3. Maj skrev Faderen til Knud, at Gigten atter har været meget slem. »Men desto bedre skønner jeg da ogsaa paa, at jeg nu igen kan være paafærde og nu og da pusle lidt i min saa forsømte Have; jeg haaber ogsaa, at den varmere Luft, som nu begynder, vil fuldende min Helbredelse for denne gang. Ja, end mere: jeg haaber i Aar ret at lægge Grunden til mit Livs Forlængelse ved at gøre, tillige med min Hanne og vor lille Regine, en Rejse til Jylland. Rejsen er bestemt til sidst i Juni og gaar over Kallundborg og Aarhus. — Men denne Rejse, siger Du, koster Penge! Ja, jeg vilde ogsaa umuligt have tænkt derpaa uden følgende Hjælp: Vor Mo'er avlede i Fjor paa hendes Parcel 43 Tdr. Rug. Dem har hun — af Længsel efter det kære Jylland — besluttet at opofre til Rejsen. — De ligger endnu paa Loftet, og det værste er, at man kun byder 2 Rbd. for Tønden. . . . «

Denne, om en ikke ringe Føjelighed overfor den unge Kone og et ikke lidet sangvinsk Temperament vidnende Beslutning blev virkelig udført og beskrives i et følgende Brev af 27. Juli, som ender: »Efter den søde Kløe kommer den sure Svie«. Ja den kom ikke alene over Pengepungen, men ogsaa over Helbreden. Først en Øjensvaghed, der indfandt sig i Jylland, da »en rasende Storm piskede mig Øjnene fulde af Sand og Grus«, og som plagede ham endnu Maaneder efter, og saa et Gigtanfald i Aarets sidste Maaneder endnu heftigere end nogen Sinde før. Dybest gik dem dog Tabet af deres lille Pige, som ogsaa paa Rejsen havde vundet mange Hjerter, men som døde i September. —

Vi skal nu atter høre fra vor Rejsende.

Wien den 18de September 1825.

»Kære Broder og fl.!

Vist nok ere De alle begærlige efter at erfare, hvorledes min Rejse er gaaet til Wien, og da jeg i Morgen agter at begynde at arbejde, maa jeg altsaa først tilmelde Dem, at jeg allerede har været her i fem Dage og er saa frisk som en Fisk; kuns flyve kan jeg ikke, ellers vidste jeg ret vel, hvor hen jeg fløj, et Par Timer her og et Par der. Efter at jeg den 6te skrev, rejste jeg den 7de om Morgenen Kl. 4, og kom samme Dags Aften

til Prag. Den 8de var Helligdag (Marias Geburdsdag), og jeg besaa da denne Dag, hvad der gaves Lejlighed til, Johannes Nepomuks Begravelse og sligt. Gerne havde man set, jeg var blevet der, da der var 5 à 6 Pladser ledige for Guld- og Sølvarbejdere, og især en for mig, hvor jeg efter deres Sigende vilde have fortjent mere end her; en Guldarbejder kom just tilrejsende og gik straks i Arbejde. Fra Prag til Wien var det ganske min Bestemmelse at rejse til Fods, men da jeg ikke gerne rejste alene, og det i de Dage bestandig regnede, tog jeg den 9de atter med en Landkusk til Wien. Især i de første Dage efter min Afrejse fra Töplitz følte jeg mig saa overordenlig styrket, at jeg næppe vidste at finde mig der i [næppe kunde kende mig selv]. Min Doktor havde saa strengt paalagt mig overalt at tage ordenlige Senge for ikke om Natten at forkøle mig; men da jeg ofte ingen Tillid havde til Sengene, vilde jeg dog probere, hvordan det var at sove paa Straa. De første to Nætter gik det godt, men den tredje kom vi i en elendig Kro, hvor dels Maden var ussel, og da der den hele Nat kom friske Gæster, stod Døren til Gaden hele Natten aaben. Jeg fik da, dels af Forkølelse, og dels af Dunst af de mange Mennesker og det mugne Halm, saa ondt, at jeg maatte gaa ud o. s. v. og spaserede paa Gaden, til det blev Dag. De første tre Dage efter var jeg upasselig og spiste næsten slet intet og var saa ked af at køre, at jeg gerne gik den halve Vej. Den sidste Dag var jeg løbet saa langt forud, at jeg maatte vente et Par Timer paa min Kusk ved Wien, og min Upasselighed var nu ikke videre, end at jeg efter at være kommen til Rolighed spiste en hel stegt Høne og drak saa megen Vin, at Sengen var mig mest tjenlig¹⁾, og dette var altsaa Slutningen af denne Rejse. — Den anden Dag gik jeg straks til Edler og modtog et Bevis fra ham til Politiet, at jeg havde Arbejde hos ham, men har dog maattet spasere 5 Dage, da han før end næste Uge ikke havde Plads for mig og nu ikke mere havde saa travlt. Da jeg naturligvis maatte formode, at han vilde afskedige en anden, var det nær

¹⁾ Endnu mange Aar derefter kunde kan spøgende nævne »en lille Pisk« som Middel imod Forkølelse, men han erindres aldrig at have brugt det selv, og i hvert Tilfælde vilde han vogte sig vel for Per Degns Slutning, da jeg gemenlig har en bedærvet Mave

ved, at jeg straks havde taget Arbejde et andet Sted, thi ved de Arbejder, dør bliver gjort, venter jeg dog intet at profitere. I det hele har jeg gjort mig langt bedre Begreber over Guldarbejdernes Mode og Arbejder i Wien, thi de staa langt tilbage for Berlinerne, derimod Sølvarbejder og Gørtlarbejder er langt bedre. I de Dage, jeg her har opholdt mig, har jeg mest spaseret omkring Staden for at gøre mig bekendt med Egnen, og hvor jeg mest morede mig, var i Schönbrunn ved Menageriet og de mange Marmor Statyer; i en Have udenfor Stadsmuren er oprejst en prægtig Staty af Canova. Da jeg ingen havde, som kunde sige mig Besked, gav jeg en Ansøgning til Akademiet om at se, hvad der var, og fik da Adgangskort til at bese de polytekniske Klassers Arbejder, Modeller og sligt, men fandt intet overordenligt. Ogsaa var jeg i Gravér- og Blomstertegnklasserne, hvor jeg morede mig mere. Professor Schaller, som Lund beder mig at hilse, har jeg aldeles ikke kunnet opspørge. Hos nogle af Wagners Familie, til hvem han havde anbefalet mig, er jeg bleven særdeles vel modtaget, og til Bevis paa hans gode Mening imod mig erfoer jeg, at han havde bedet dem at antage sig mig, hvis jeg ikke skulde være tilfreds hos Edler; den ene er Graveur og Guillocheur, og den anden har en stor Guldsmed Butik.«

Dette første Brev fra Wien indbragte ham fuld Gengæld af 18. Oktbr.

Først Knud: »At Din Forlovelse vakte megen Glæde og Overraskelse, især da den var saa ganske uventet, kan Du vel forestille Dig. Jeg har i nogen Tid haft meget travlt, mest til Groths Apothek¹⁾. Hetsch beder, at Du ikke vil opholde Dig for længe i Wien, men snart se at komme til Rom.«

Lene Glade: »Gode Fætter! Nu tør jeg da gratulere Dig og ønske Dig megen Lykke med min ejegode Wilhelmine, hun er værd at elske, hun er Hjertens god; hun vil gøre Dig lykkelig. O, gid Knud kunde finde en Pige med saadan Karakter som Mines, hvor vilde jeg være glad. Det vilde smerte mig og enhver, som kender Knud, hvis han ej blev lykkelig. Han

¹⁾ Waisenhus-Apotheket.

fortjener at have en god Kone, da han selv er god, og vor Lykke blev aldrig fuldkommen, hvis han ikke var det. Alle de gode, jeg kender, ønsker jeg altid noget godt. Fra Mines Forældre og Søstre skal jeg hilse og fra Din Søster; vi var for første Gang samlet hos Mines Forældre i Søndags, og da sagde jeg, at jeg skrev til Dig. Sophie er nu den muntre Pige, og det er nu intet, som der har været noget ivejen for hende, og jeg er nu rolig og veltilfreds i den Henseende, at hun i alle Maader behandlede sin Søster god og kærlig; jeg var Øjenvidne til deres første Sammenkomst.«

Det var unægtelig en god Veninde, Mine Hanuschke havde fundet i denne kære Sjæl, som ser det gode i alle Mennesker og ønsker dem alle lykkelige — et Ønske, der nok kunde føre til nogen Handling. Men i det hele er det mærkeligt i denne Kreds, hvordan de ikke blot tiltaler, men ogsaa omtaler hverandre kærligt. Der er næsten aldrig Spor af Bagtalelse eller blot en lille Smule Ondskabsfuldhed!

Det bedste i Jørgen D.s modtagne Sending var dog gemt for sig selv i et lukket Brev fra W.:

»Elskede Jørgen! Jeg takker Dig meget for Dine tvende sidste Breve, og glad griber jeg nu Pennen for ogsaa at kunne glæde Dig med et Par Ord fra mig, thi jeg bedømmer stedse Dine Følelser efter mine egne, og hvorfor skal jeg længere dølge for Dig, at jeg elsker Dig, at min Kærlighed til Dig er sand og oprigtig, og jeg beder Dig stedse at have lige saa fast Tillid til mig, som jeg har til Dig, og altid i Dine Breve at være oprigtig og aabenhjertig, og betænke, at jeg ikke alene skal dele Dine Glæder, men ogsaa Dine Sorger, og hvor kært er det ikke at have en oprigtig Ven eller Veninde, for hvem man kan udøse sit sande Hjertesprog. Jeg har erfaret, at den 11. Novbr. er Din Fødselsdag, og da jeg ikke just lige paa den Dag kan skrive Dig til, saa modtag her min Lykønsning, og ingen kan vist inderligere ønske Dig fremdeles Guds Velsignelse end jeg, og i stille hjertelig Glæde skal jeg højtidelig holde den Dag, som gav min Jørgen Livet.«

Virkingen af dette Brev læser vi i hans næste Brev, skrevet paa selve Fødselsdagen:

Wien den 11. November 1825.

»Elskede Wilhelmine!

Dit Brev af 10de Oktober har jeg med Glæde modtaget, og sandelig, Wilhelmine, hvor kært dette var mig, kan jeg ikke beskrive Dig, thi vel har jeg oftere længtes efter Brev fra Dig, men aldrig i den Grad, og næsten maa jeg skamme mig ved at tilstaa, at min Urolighed gik saa vidt, at jeg flere Nætter ikke sov, og dog veed jeg selv ikke, hvorfor jeg skulde være urolig, thi aldrig har jeg tvivlet om Din Kærlighed, og endnu mindre kunde jeg tvivle, at min Fader jo vilde elske Dig som sin Datter, men sjælden er man Herre over sine Følelser, og lige saa vel Glæder som Sorger sætter Sjælen i Bevægelser, som den ofte ikke kan regere.

Inderlig Tak for Dine ømme Følelser angaaende min Fødselsdag. O, gode Wilhelmine, aldrig vil Du tro, hvor lykkelig Du især denne Dag har gjort mig. Aldrig er min Fødselsdag mig ligegyldig, stedse bør man takke Gud for denne Dag, og jeg føler, at den er mere end alle Helligdage passende for Mennesket til oprigtig Eftertanke om sig selv, og maa jeg tilstaa Dig, at jeg, siden jeg forlod Børnealderen, sjælden har været glad ved slige Betragtninger eller over Livet; kuns i Dag, ja elskede Pige, at Du vidste, hvor lykkelig Du gør mig, og hvor megen Tak jeg er Gud skyldig, at jeg ejer Dig; just paa min 25de Aars Dag at modtage Lykønskninger tillige med inderlige Forsikringer om Kærlighed af den Pige, jeg saa inderlig elsker, ja denne Dag glemmer jeg aldrig, og tvivl aldrig om min Tillid eller Kærlighed til Dig, jeg forlader mig i et hvert Henseende paa Dig og føler, at ene Du kan gøre mig lykkelig. Dog tro aldrig, at min Kærlighed gør mig saa blind, at jeg i Dig tror at finde noget unaturligt, nej Wilhelmine, men den Overbevisning, at Du føler som jeg, og at Din Karakter ganske er stemt for at gøre mig lykkelig, kun dette gør Dig mig saa elskværdig; thi aldrig venter vi i Livet Lykke, der sætter os fri for alle Bekymringer. For mig vilde den sandeste Lykke bestaa i en fortrolig Ledsagerinde, der, selv hvor Selvfornægtelse fordres, stedse vilde opmuntre mig der til for stedse at være egenlig lykkelig; og til at knytte et saadant Baand er intet mere skikket end Religionen, og derfor, gode Pige, lad os aldrig svækkes i den, mindre skamme os ved at være religiøse.

Den 12te November.

At min Fader har bedt Dig at tage til sig, og at Du straks var villig dertil, er mig særdeles kært og var ganske mit Ønske, kuns beder jeg Dig at være særdeles forsigtig paa Din Rejse ved Nytaarstiden, da Du næppe veed, hvad det er at rejse om Vinteren, især over Vandet, og vær forsikret om, at jeg i Tankerne stedse følger Dig især paa Din Rejse og ved Din Ankomst i Ønslev. Underligt nok var det, at jeg, kort før end jeg modtog Dit Brev, saa ofte drømte, at jeg var hjemme, og stedse mødte Du mig i min Faders Stue uforventet. Vist nok vil Du i Førstningen savne Dine Forældre og Søskende, men til Erstatning maa jeg forsikre Dig, at Du hos min Fader kuns vil se Mennesker, Du straks kan forlade Dig paa som Din Familie, og til Sommeren vil Du vist mere Dig der.

Nu, gode Wilhelmine, maa Du dog ogsaa besøge mig engang, nemlig vide, hvorledes jeg i det daglige Liv har det. Skønt jeg i flere Henseender ikke har været heldig i Wien, er jeg i visse Henseender særdeles heldig. Jeg logerer særdeles indskrænket, men bytter ikke med mange, der bo langt bedre, thi jeg er i denne Familie ganske som hjemme, jeg nyder her flere Glæder, end Du skulde tro. Om Aftenen efter Spisetid er jeg bestandig i deres Kreds, hvor vi da, min Vært, hans Kone og en Veninde af hende, der bor i samme Hus, skiftes til at læse højt, og gerne vare vi heldige at have gode Bøger, og om Søndagen eller naar vi ikke har Lyst dertil, spiller vi Kort. — At dette Besøg hos mig, at se mig i denne Kreds ikke har nogen Interesse for Dig, kan jeg vel tænke, men naar Du sætter Dig i mit Sted, der endnu aldeles ingen har her, til hvem jeg har Fortrolighed, eller med hvem jeg har Omgang, vil Du let indse, hvad Værd en saadan Kreds har for mig, især da den ganske sparer mig for at gaa paa de afskyelige Værtshuse; aldrig maa Du holde det for en Dyd af mig, at jeg ikke gerne gaar i Værtshuse, thi jeg tror, det ligger i min Natur, at jeg umuligt kan mere mig slige Steder. . . . Jeg er nu temmelig bestemt, til Foraaret at rejse til Rom. Denne Bestemmelse har kostet mig megen Overvindelse, især for Din Skyld, ejegode; gerne spurgte jeg Dig først til Raads, men min Pligt byder mig det, og hellere tiltræder jeg en Rejse, der er langt farligere, end

ikke at være aldeles tilfreds med mig selv. Hvis min Broder ikke snart skriver, vil jeg næppe faa noget Svar fra Dig, før Du rejser til Falster; men naar Du har været der en kort Tid, beder jeg Dig ret inderlig at anmode min Fader at skrive mig til; ogsaa min Hanne (min Stifmoder) vil Du bede sende mig et Par Linjer. Hendes Skæbne i de sidste Aar¹⁾ har bedrøvet mig meget, thi vi elskede hinanden som Søskende, og vist vil hun yde Dig samme Kærlighed.

Din Dig inderlig elskende

Jørgen Dalhoff.«

Her i Wien skete det, som jo kunde ske flere Steder, at en ung Pige, enten det var den her omtalte Veninde af Huset eller maaske hans Mesters Datter, fik Tanker til ham og blev meget skuffet og bedrøvet, da hun erfarede, at han var trolovet med en Pige i Danmark; han gik dengang endnu ikke med Ring. Naar han omtalte dette, var det for at paaminde os unge om, at man ikke kan være varsom nok i slige Forhold, og at man kan gøre Indtryk og volde Sorg, hvor man allermindst tænkte derpaa. Menneskehjerner kan dobbelt behøve Paaskriften: »Forsigtig! Skrøbelige Varer!«

Fra Begyndelsen af 1826 er der samtidige Breve fra begge de Forlovede. Han skriver:

(1. (?) Jan. 1826)

»Dyrebare Wilhelmine!

At mine Breve til Dig enten ikke ere forseglede eller som dette tilfælles med et andet, maa ikke forundre Dig, da jeg for det første ikke veed, hvad Hemmeligheder er, og tillige mine Breve, om endog et halvt Ark er deri, maa (naar de først er en Nat over dygtig spændt i en Skruestik) passere for et enkelt.

O, kæreste Pige, skønt jeg daglig ønskede at skrive Dig til, veed jeg, naar jeg kommer dertil, næppe, hvad jeg skal

¹⁾ Der tænkes paa Tabet af den lille Regine og senere en kær Broder, der havde været Gæst i Præstegaarden, men fik en Forkølelse paa Rejsen derfra, af hvis Følger han døde.

skrive; thi ikke med Ord lader sig udføre, hvad mit inderlige Ønske er, nemlig at gengælde eller fortjene Din Kærlighed; og selv at sige Dig, hvor lykkelig Du gør mig, er mig ikke muligt. Hvor meget den Tanke, at Du rejser til mine Forældre, har glædet mig, vil Du indse, og i flere Henseender glæder det mig, at Du ikke længere bliver hos Wiels, thi næppe behøver jeg at minde Dig, gode Wilhelmine, om hvor nyttigt det for Dig vil være, fra nu af mere at vænne Dig til huslige Forretninger, som Du i hint Hus ikke havde Lejlighed til, og om end Husholdningen paa Landet er temmelig forskellig mod den i Kjøbenhavn, vil Du dog vist med Nytte og Fornøjelse tage Del i alle huslige Forretninger, og med inderlig Glæde tænker jeg mig den venskabelige Forbindelse, der vil finde Sted mellem Dig, min Stifmoder og hendes Søster, som Du engang har set hos Glades. Atter er nu et Aar uformærket forsvunden; jeg kalder det uformærkt, thi! naar jeg tænker paa, hvor ubetydelige Fremskridt jeg i hvert Aar gør i mine Kundskaber, er Tiden mig stedse bortfløjet, uden at jeg veed hvortil, men tænker jeg derimod paa de Glæder, jeg i Danmark nød, Dig og alt, hvad mig kært er, da kommer mig de halvandet Aar længere for end min hele Levetid. Mit inderligste Ønske til Gud for Dig er næst dette, at Du stedse maa nyde Sundhed og mange Glæder, at Du, skønt Du stedse elsker mig, aldrig af Bekymring for mig tilsidesætter Din Munterhed, thi skønt i det tilkommende Aar staar mig en møjsom Rejse for, falder det mig ikke ind at frygte noget, thi Tanken om Guds Bistand og Din Kærlighed gør mig enhver Byrde let. Lev stedse lykkelig og hils mange Gange Dine mig saa kære Forældre og Søsken med Ønsker for Deres Velgaaende i det nye Aar, og ikke forglemmende Din og min Veninde Madam Glade.

Skriv endelig snart til Din

Dig stedse elskende

Jørgen Dalhoff.«

Hun har 4de Januar skrevet et Brev, som allerede er forseglet, men som hun atter aabner for at takke for hans nu komne Skrivelse. Fra hans Fader har hun faaet Brev om ret snart at komme til Falster, men kan næppe naa det før om 3—4 Uger.

»Vi har nu atter tiltraadt et nyt Aar, og Gud give, at det maa gaa lige saa godt som det forrige. Vel forestaar der Dig nu en lang Rejse, ja sørgeligt er det for mig at tænke, at Du stedse skal drage længere bort fra mig — o kom dog snart den Tid, at Du kunde tænke paa Din Hjemrejse. Dog Din Pligt byder Dig det, og den bør Du adlyde fremfor en enfoldig Piges Bønner, og om vi end ere nok saa langt fra hinanden, saa ere vore Hjerter dog stedse hinanden nær, og den Tanke, at Du stedse er mig tro og hengiven, skal trøste mig. Ikke kan Du tro, hvor Skildringen af Din stille huslige Kreds har moret mig; thi det er netop ganske i min Smag; thi jeg synes stedse, at en stille huslig Lyksalighed har Fortrinet fremfor alle støjende Forlystelser. Altsaa ogsaa i denne Henseende ere vi ganske ens stemte. Første Juledag vare vi alle hos Glades, og vi forsømte vist heller ikke at drikke Din Skaal, kære Jørgen, kun Skade, at Du ikke kunde høre Glassenes Klang; men maaske Du da i samme Øjeblik tænkte paa Kjøbenhavn, thi i vore smaa Selskaber savner vi dog stedse Dig og Edvard, thi Dine Brødre [Knud og Herlov] ere altid saa stille; N. Müllen er vel munter, men det er dog ikke tilstrækkeligt« — nemlig til at gøre Selskabet muntert; man maa altsaa slutte, at Jørgen, trods hans paaklagede Tungsind, besad noget af denne Egen-skab. . . . »Dit næste Brev haaber jeg at faa i Ønslev, og den Tanke, at Du der har henlevet Din Barndom, vil gøre mig det dobbelt interessant, men jeg beder Dig ret meget, ikke lade mig vente for længe derpaa; tillige maa Du da lade os vide, om vi kan skrive Dig til førend Din Afrejse. . . . Den 29de Marts bliver jeg 19 Aar.«

I sit taknemmelige Svar af 26de Februar skriver han: »Vi har nu snart den for mig saa glædelige Dag, nemlig den 29de Marts; ja tro mig, gode Pige, for mig skal den være den glædeste. Saa gerne havde jeg skikket Dig noget af mit Arbejde til en Erindring om min Kærlighed, men da jeg sjældnen har haft Lejlighed til at gøre noget ordentligt, modtage Du denne Ring som et Bevis, at jeg dog har haft Viljen. Indskriften derpaa, som vist kuns meget faa vil forstaa, vil Du vist erindre Dig Anledningen til, og hvorfor jeg skriver det »vise sigen« i Stedet

for »vi ses igen«¹⁾. Den korte Tid, jeg havde Bekendtskab med Dig, genkalder jeg saa ofte i mine ensomme Timer, og intet staar mig da saa levende for Øjet, end da jeg paa Assistens-Kirkegaard saa ofte hørte Dig igentage: »Vi ses igen«, og med hvilke inderlige Følelser jeg ønskede det, anede Du næppe; og hvor lidet Haab jeg end havde, tænkte jeg dog: Umuligt kunde det dog ikke være! Dog aldrig havde jeg ventet mig mit Ønske saa snart opfyldt, nemlig Din Genkærlighed. O, gode Wilhelmine, at Du stedse maatte være overbevist om, at ikke Tiden eller den fjerneste Afstand forandrer min Kærlighed til Dig, og at Du ofte som jeg maatte sige for Dig selv: Vi ses igen!«

Wien 6. April 1826.

»Elskede Wilhelmine!

Du elsker mig, det veed jeg, saa sandt jeg stedse skal elske Dig; og dog har jeg aldrig haft Lejlighed at skaffe Dig den mindste Glæde, kun stedse skal Du plages med Frygt for mig paa mine Rejser, og denne Tanke bebrejder mig ofte mine Foretagender, kuns trøster jeg mig ved, at Du stedse vil være saa fornuftig ikke at overdrive Din Omsorg for mig og stedse at haabe det bedste og dog ogsaa at være bered paa det værste.

Din Geburdsdag fejrede jeg i stille Glæde ved et Glas Punsch, og sikkert haabede jeg, at Du til den Dag havde modtaget det Dig tilsendte; men ogsaa dette vilde Tilfældet ikke tillade (som jeg formoder). O, gode Pige, lad aldrig slige Tilfælde skrække os; thi kuns Bevidstheden, at jeg elsker Dig oprigtig, giver mig Haab, at jeg ligesaa oprigtig er elsket, og sand Kærlighed spørger hverken om Afstand eller andre Beviser, og vær stedse forsikret, at jo længere jeg er bortfjernet fra Dig, jo mere jeg føler mig forladt af andre, desto mere er jeg ikkuns beskæftiget med Dig alene.

Hils nu mine og Dine Forældre, Søsken og alle Venner ret hjertelig fra mig, stedse er det mit inderligste Ønske, at

¹⁾ Den fejle Bogstavfordeling paa en Gravindskrift vakte formodenlig deres Undren, medens Ordets Betydning kort før hans Afrejse fæstede det i deres fælles Tanke.

Guds Velsignelse stedse maa være over Dig og Dem alle, og hvis det er Guds Vilje, at jeg aldrig mere skal se Dem, at Du og enhver, der har nogen Godhed for mig, ikke skader sig ved utidige Sorger. Dog i det bedste Haab ønsker jeg Dig og alle et hjerteligt lev vel.

Din Dig stedse elskende

Jørgen Dalhoff.

Over morgen er jeg ikke mere i Wien.«

Fra Rejsen har vi følgende Brev:

Triest 2. Maj 1826.

»Kære Broder!

Jeg iler med at meddele Dig, at jeg rigtig har faaet Dit Brev af 1ste April, og det gør mig ondt, at jeg ikke før har kunnet melde Dig dette, thi allerede den 16de modtog jeg det i Grätz.

Efter at jeg, som Du af mit sidste Brev har erfaret, ganske havde opgivet Haabet om, at mit tilsendte var kommen Dig i Hænde, rejste jeg den 10de fra Wien, og just samme Dag er Dit Brev ankommen, og man har da straks skikket det til Grätz, hvor det ogsaa var, da jeg kom; hvor glædelig denne Efterretning var mig, kan jeg ikke sige Dig, men ogsaa gjorde det mig meget ondt, at Du nu atter har sat Dig i Omkostninger, ja maaske i Forlegenhed ved at skikke mig dette af Dine egne Penge; alene i Brevporto har Du vist haft betydelige Udgifter for mig, thi alene til den østerrigske Grænse har de sidste Breve været mig temmelig dyre.

Da der i Grätz ingen Veksellerer var, som kendte Huset Hambroe, kunde jeg der ikke faa den udbetalt og gav da en Veksellerer den imod et Bevis for at skikke til Wien, og han lovede da, at naar jeg om 8 Dage kom til Triest, skulde det saaledes være afgjort, at jeg for hans Veksler straks skulde faa mine Penge, men destoværre har jeg nu maattet vente her over 8 Dage, førend jeg i Dag har faaet dem. Formodenlig havde han ganske glemt det, thi efter at jeg var hos den danske Konsul, og der blev skreven derhen, sendte han det straks med første Post. Tiden har været mig skrækkelig lang her i Triest, især siden mine Rejsekammerater forlode mig, thi efter

at de havde ventet et Par Dage paa mig, rejste de til Venedig, hvor jeg nu heller ikke mere træffer dem. En Landsmand (Klaver-mager), der ogsaa rejser til Italien, ventede tre Dage for om mulig at rejse med mig, men ogsaa han rejste i Gaar. Jeg har nu funden en anden Rejse Kollega, ogsaa Klavermager, som rejser til Neapel, men da jeg ikke kan komme bort før paa Fredag, maa jeg ogsaa vente saa længe; i Venedig bliver vi nogle Dage og da atter til Søs til Ancona o. s. v.

Vi har bestandig rejst til Fods, og især til Laybach kom det mig kuns for som en Spaseretur, men fra Laybach til Triest kunde jeg ikke faa Lejlighed at skikke mit Tøj forud og maatte da bære over 30 Pd. 18 Mile i mindre end tre Dage, hvilket ofte blev mig surt i disse hjergrige Egne, især da jeg allerede i Steiermarken havde forstrækket min ene Fod ved at bestige Bjerge, saa at den var temmelig tyk. I Grätz fik jeg paa et Apothek en Salve at smøre Foden med, og skønt jeg daglig gik seks Mile, var Svulsten snart forbi; forresten har jeg befunden mig særdeles vel paa Rejsen.

Da vi forlod Wien, stod just Kirsebærtræerne i Blomster; i Steiermark derimod saa vi over 20 Mile næsten intet andet end sorte Klipper og Sne; i Illyrien der imod er ogsaa betydelige Bjerge, men ogsaa de nydeligste Dale imellem, hvor Frugttræerne vokse vildt i Skovene, og da disse just alle stode i Blomster, havde vi ofte overordenlig skønne Udsigter; dog ser man næsten bestandig fra Wien og hertil en eller anden Sne Alpe.

17. Maj.

Triest er, den nordlige Halvcirkel omkring, ganske omgivet af Bjerge, men som dog ikke ere højere, end at de ere beboede næsten til helt op, og dog gør denne Beliggenhed en overordenlig Indflydelse paa Luftens Temperatur. Saaledes har det f. E. i sidste Uge snet tre Dage i Træk to Mile herfra, saa at Sneen har ligget næsten en Fod høj, selv hvor ingen Bjerge var, uden at vi her har haft det mindste. Den ene Dag har det endog snet $\frac{1}{4}$ Mil her fra rundt om paa den nordlige Side, og her ikke. Man ser især paa den Side til Venedig midt om Sommeren Snebjerge mange Mile lang, og dog kan man i Mands Minde ikke erindre en saa haard Vinter som denne, da der i

8 Dage har ligget Sne paa Gaderne. Kakkelovne veed man her ikke hvad er, og i de fleste Huse er Beboelsesstue, Køkken og Vinkælder i eet, og man sidder da midt imellem Vintønderne og Skorstenen og spiser, imedens hele Loftet hænger fuldt af røget Kød og sligt.

Triest er i Henseende til Gadernes Reelhed en særdeles smuk Stad. Alle Gader ere belagte med store Kvaderstene. Af Bygninger udmærker sig især Børsen og nogle andre Handelshuse, og af Kirker især den græskiske og en Jesuitter. Da Grækerne just har haft deres Paaske i disse Dage, saa har jeg bivaanet de fleste af deres Ceremonier. Skønt deres Gudstjeneste ogsaa næsten bestaar i lutter Ceremonier, saa behager de mig dog langt bedre end de katholske. Kirken er indvendig den pragtfuldeste, jeg endnu har set, og, i Stedet for Katholikkernes Helgener og kronede Mutter Gottes, ser man her lutter Malerier af det nye Testamente i den ene Ende og i den anden af det gamle, kun af Abrahams Historie. I Stedet for Katholikkernes mange Ceremonier med Monstrantsen, gør de her de samme med Bibelen. Her er for nærværende Tid 4200 Grækere i Triest.

Da Du af mit sidste Brev har erfaret, at jeg dog var rejst til Rom, haaber jeg ogsaa, at Du ikke har gjort Dig videre Umage med at skikke den sidste Ansøgning i Akademiet eller skikket mig flere Penge. Kuns Beviset fra Akademiet i Wien kunde Du forevise, men ikke lade dem beholde. Hils Doktor Garlieb, at, hvis han, som han har lovet, vilde give mig nogen anbefaling eller kuns Adresse til nogen i Genf, da vilde det være mig meget kært, da jeg næste Foraar haaber at være der.

Jeg slutter med mange Hilsener til Forældre, Søsken og, ikke at forglemme, min Wilhelmine. Ingen Steder har jeg haft mere Hjemve end her, naar jeg ser Søen, især da der er gaaet flere danske Skibe af. Daglig er jeg bekymret for, at Fader, hvor svag han og er, endnu maa forrette et saa møjsomt Embede, ol kunde jeg dog engang faa en Skrivelse direkte hjemme fra, hvori de alle skrev mig noget, og erfare, at Fader atter var fuldkommen frisk. Jeg tvivler ikke, at det er Dem kært straks at erfare, at det gaar mig vel, men i hvilken Grad det glæder mig at faa et Brev, kan De dog ikke forestille Dem;

thi hvor jeg er, føler jeg mig dog saa ene og kuns beskæftiget med Hjemmet.

Lev nu alle ret lykkelig og tænk stundum paa Deres og Din stedse elskende Broder

Jørgen Dalhoff.

Skreven i et Værtshus fuld af Gæster. Som Bevis paa Italienernes idelige Skænderi tør man ingen spidse Knive have her, men maa lade Spidsen brække af, thi naar de bliver vrede, tage de straks, hvad de faar i Haanden og værger sig med. En Fregat og en Brig er ankommen igaar for at forjage nogle græenske Kapere.«

Italien.

Det første Brev fra *Rom* har Jørgen skrevet til sin Fæstemø i Ønslev Præstegaard, men uden Datum, da det har været indesluttet i et andet Brev.

»Elskede Wilhelmine !

O, at Du vidste, hvor ofte jeg især i min Sygdom har besøgt Dig, ofte saa glad, men ogsaa ofte bedrøvet; dog trøster jeg mig ved det Haab, at dette Brev maa træffe Dig ikke alene frisk, men ogsaa tilfreds og munter. Af min Broders sidste Brev erfarede jeg netop, at Du var paa Falster, men intet videre; alt hvad forresten passerer der, maa jeg kuns tænke mig til. Ja tro mig, gode Pige, jeg er daglig hos Dig; ofte ser jeg Dig i stille Kummer, men endnu oftere ser jeg Dig ved Din Godhed at glæde min gamle Fader, og hvor oprigtig han elsker Dig som sin Datter. Skriv mig endelig snart til og meddel mig alt, hvad der ligger Dig paa Hjertet, ikke stedse kun det, der kan glæde mig; da først kan jeg føle mig ret lykkelig i Din Kærlighed. Da min Broder sidst skrev, var min Fader endnu ikke ret frisk; ogsaa Uvisheden, hvorledes det er med ham, bekymrer mig saa ofte; skønt jeg haaber det bedste, er dog min inderlige Bøn, hvis han skulde være syg, at Du gør alt for at glæde ham, o hvor vil jeg takke, hvor vil jeg elske Dig derfor. — Du kan hilse Fader, at han i et Brev har lovet mig de første Frugter af de Træer i Lunden, som jeg har podet;

men da han ikke har holdt Ord og skikket mig dem, giver jeg Dig i Kommission at kræve min Rettighed. — Jeg er nu glad, at jeg i det mindste ikke skal rejse længere bort, og saasnart Foraaret begynder, er jeg sikkert paa Vejen til Paris og iler da med Glæde til Dig.«

Dette Brev maa være det af 22de Juni, som hans Kæreste omtaler i den nu følgende Familieskrivelse, skrevet efter den Opfordring, han havde fremsat i et tidligere Brev og nu gentaget i dette.

Det er et Kvartark i stort Format, beskrevet paa alle 4 Sider uden Bladrand med tæt Smaaskrift, saa at det indeholder omtr. 14,000 Bogstaver; dets Granskning kan let kræve et Par Timer, da adskilligt er ret utydeligt skrevet.

Det skønnest og klarest skrevne er af den ældste Brevskriver, *Præsten* selv, som aabner Rækken:

»Min kære gode Jørgen! Saa meget jeg endog af Hjertet lykønsker Dig med Dit Ophold i Rom, dette Valfartsted for alle Kunstskere, dette Sted, der skønt det ej mere indeslutter det gamle Rom, dog endnu skal kunne opfylde Iagttagerne med Beundring og Forbavselse, vilde jeg næppe — hvis jeg var 40 Aar yngre — anse Din nuværende Stilling uden al Misundelse; ah, hvor lykkelig er dog den Rejsende, der har det store Maal for Øje — det Maal, han og tør haabe at opnaa, nemlig: ved sine indsamlede Kundskaber og Færdigheder at kunne gavne, ja hædre sit Fædreneland. Kuns at han vender tilbage med en sund Sjæl i et sundt Legeme! Kuns at han besidder Kraft nok til ikke at tabe Modet, om endog de Forhaabninger, maaske Fordringer, som hans Duelighed kunde berettige ham til, ikke altid bleve opfyldte! — Du forlanger vel ingen Rejse-Filosofi af mig. Nej, det Du i disse Linjer gør Regning paa, er vist nok Efterretning om det gamle Ønslev og Dine derværende efterladte Venner m. m. — Som god Egoist vil jeg da først fortælle Dig noget om mig selv. Jeg har i denne Sommer et taaleligt Helbred, saa jeg kan forrette mit Embede, men er aldrig fri for Smerter; nej, jeg havde ifjor i Nov. og December et altfor haardt Anfald af min gamle Gigt, hvis Følger ikke mere synes at ville forlade mig. Da, om ellers nogensinde

følte jeg, hvor ulykkelig jeg vilde have været uden en trofast Medhjælperinde. Thi flere Gange hver Nat maatte min kære Hanne forlade sin Seng for ved Gnidning at lindre mine rasende Smertes. Saa længe Sommerens Varme vedvarer, haaber jeg vel at kunne holde mig nogenledes brav; men det synes, som jeg nu har Aarsag til at frygte for hver sig nærmende Vinter. Guds Vilje ske! Om de to buttede Smaadyr, en Lottchen¹⁾ og en Minchen, har jeg intet at fortælle Dig uden dette: at de er som 2 Alen af eet Stykke, og at den sidste saavel som den første hver anden Uge maa trælle i Køkken og Fadebur og lide Allehaande, hvorover hun maaske selv her neden under vil beklage sig for Dig. Hvad jeg i flere Aar har tænkt paa, har jeg først i Aar begyndt, nemlig at bygge en Hytte paa 7 Fag, hvor min stakkels Hanne efter min Bortgang dog kunde have Husly²⁾. Vi har i denne Sommer haft den største Varme, som nogen kan mindes, nemlig 25 Grader i Skyggen. Paa flere Steder, især i Jylland, ere baade Korn og Græs bortsvedne. Her paa Falster bør vi ikke klage, thi Vintersæden er meget god og Vaarsæden temmelig god, skønt stumpet³⁾. Med Ønsket om Guds faderlige Led-sagning paa alle Dine Veje fra Din inderlig elskende og hengivne

P. Dalhoff.«

Hans *Hustru* fortæller bl. a., at Storstuen er bleven møbleret, paa Spejlet nær; den har faaet Gardiner og Kakkelovn for Indtægten af den samme Lod, som forrige Aar gav Jyllandsrejsen.

¹⁾ Sin Svigerinde, Charlotte Grundahl, siden gift med Præsten Stampe i Nebel, kalder han Lottchen, vel efter Hovedpersonen i Goethes Werther; Mine bliver saa til Minchen. I et lidt tidligere Brev beskriver han dem saaledes: »Begge ere 2 gode, fredelige, stille, flittige og huslige Piger i 20de Aar. Mit Hus er, hvad jeg altid ønskede, en sand Fredens Bolig; kuns stundum lidt for stille, thi ingen af os har noget godt Snakketøj«.

²⁾ Dette Enkehjem staar der endnu, men er lige saa lidt som de mange andre rundt i Landet beboede af nogen Præsteenke. — De tager til Hovedstaden eller de større Byer for at faa deres Børn opdragne.

³⁾ Denne Beskrivelse af Vejr og Høst for 1826 kunde Ord til andet gælde 1868 og 1914.

Derpaa kommer *Wilhelmine* med sin nydelige Skrift, der minder om fransk Broderi ved sin stærke, men velformede Ud-hævning af Nedstregerne i de store Bogstaver:

»Min elskede Jørgen! Endnu aldrig har jeg været saa bekymret for Dig som paa denne Din Rejse til Rom, og paa det hjerteligste takkes Du derfor for Dit kære Brev af 22de Juni; stedse frygtede jeg, at Sygdom eller andet Uheld havde ramt Dig, og min Frygt var desværre ikke ugrundet; havde jeg kun været hos Dig i Din Sygdom, hvor skulde jeg da have plejet Dig, hvor skulde jeg i Gerningen have overbevist Dig om min oprigtige Kærlighed; dog haaber jeg nu, at Du er fuldkommen vel, og min inderlige Bøn til Gud er, at han fremdeles vil bevare Dig Din Helbred, og Du saaledes med Glæde kan vende tilbage til dem, som saa inderlig med Længsel ser den Dag i Møde. . . . Den 15de Febr. kom jeg med Posten til Gaabense, hvor Din kære Fader selv var nede for at tage imod mig, kørte da til Ønslev, og med hvilke Følelser jeg betraadte Præstegaarden, kan jeg ikke sige Dig, enhver Genstand erindrer mig der om Dig, og Du kan være sikker paa, at jeg i Tankerne aldrig forlader Dig en Time; i Din gode Moder har jeg, som Du sagde, fundet en meget vakker Kone, og Lotte er min kæreste Veninde. Den glædeligste Fødselsdag beredede mig Dit kære Brev og den smukke Ring, som netop indtraf til den bestemte Dag, for hvilket Du saa mange Gange takkes.« — En yngre Søster til hende er død lige efter Konfirmationen, og Edvard laa syg i Dresden af »de slemme Ringorme, hvoraf han saa ideligen plages; hans Ben vare saaledes tilredte, at han slet ikke kunde gaa. . . . Jeg maa dog ogsaa fortælle dig noget glædeligt, nemlig hvor godt det behager mig at være paa Landet. . . .« Hun glæder sig til, at J. skal komme bag paa dem næste Sommer, ligesom Knud var kommet nu. »Dog, Guds Vilje ske, og jeg glæder mig ved, at nu dog snart 2 Aar er henrundne, siden vi skiltes ad, og den øvrige Tid maa vi da ogsaa med Taalmodighed oppebie; vi vil da føle os dobbelt lykkelige, naar vi igen blive forenede.

Din Dig inderlig elskende

Wilhelmine.«

Hans Søster *Elisabeth* og hendes Kæreste, »Faster« og Mad. Glade sender ham hver en Hilsen med nogle Ord.

Den sidste Side optages af *Knuds* baade i Skrift, Stil og Indhold grundsolide Stykke. Han omtaler ligesom Helene Glade et Brev af 28. Juni, hvori Jørgen har skildret sit første Indtryk af Rom og Thorvaldsens Atelier, men ogsaa fortalt om en Sygdom, han havde gennemgaaet. Dette Brev har maaske været det, hvori det til Wilhelmine, af 22de Juni, laa, og som desværre ikke findes. Det er kommet til Knud »samme Dag, som jeg vilde rejse hjem og just længtes meget efter at kunne bringe dem Efterretning fra Dig. . . . Jeg vil haabe, at Du nu beholder godt Helbred, da Klimaet der dog skal være sundt. . . . Du vil hos Hopfgarten vist profitere meget, som i Tiden ogsaa kan komme mig til Nytte især med Støberiet. Gid Du ogsaa ved Forgyldningen og Farvning kunde udspejle noget til vor Forbedring. Vi kunne ikke engang afskylle et Stykke fransk Bronze i rent Vand og igen optørre det, uden at det taber sig og bliver skjoldet, hvilket maaske dog (som man i Wien troede) maa ligge i Vandet. . . . Herlov arbejder nu paa sit Svendestykke, som bestaar i et Par Armstager, hvortil han selv har gjort Modellerne. De 100 Rbd. har jeg siden faaet af det Reiersenske Fond, og de 50 Rbd. har jeg sat i Sparekassen og skal sende Dig, saa snart Du ønsker dem. Dr. Garlieb lovede at tale med Justitsraad Høst om, at Du kunde faa mere, da det næsten alene kommer an paa ham. Garlieb sagde, at naar Du kommer til Genf, maatte Du endelig gaa til Prins Christians Søn, som skal studere der i 2 Aar; Grev Rantzau er hans Gouverneur der, og General Evald er der ogsaa. . . . Hvis Du agter at sende noget af Dit Arbejde hertil, er det vel ikke værd at søge om Understøttelse, førend Du har sendt det, og jeg kunde da imidlertid sende det [Beløb], jeg har. . . . Det mest gængse Arbejde, vi nu har, er glatte Livbaandspænder for Damer — [i tidligere Brev har det været nævnt, at J. havde gjort Model til nogle af dem] —, hvoraf vi ogsaa gør en Del til Handlende; dog bliver dette fordærvet ved nogle fattige Guldsmede, som falbyder dem for under det halve, men ogsaa maadelige. . . .«

Jørgens Følelser overfor denne herlige Sending skildrer hans følgende Brev:

Rom d. 9. September 1826.

»Elskede Familie og Venner!

Den gladeste Dag, jeg endnu nød i Rom, beredte mig Deres, mig saa uudsigelig kærkomne Brev; vel kan jeg ikke være saa ganske rolig ved Tanken, at min Fader endnu ikke er saa ganske frisk, men dog skal Haabet om det bedste følge mig. Ligeledes bedrøvede mig paa min Mines Vegne hendes Søsters Tab, men da jeg, ved saa længe at have savnet Brev, ofte var bered paa det værste, var dette, at jeg paa een Gang modtog Haandskrift fra saa mange af mine Elskende, dog stedse nok til saa inderlig at glæde mig.

Af Hjertet ønsker jeg Peter og Louise til Lykke med deres lille Pige og haaber, at Louise nu maa være fuldkommen frisk; det skal være mig dobbelt saa glædelig at besøge dem paa min Hjemrejse. Ogsaa fra Hanne haaber jeg i næste Brev at erfare den glædelige Efterretning om en lykkelig Nedkomst, og at hun da nogenlunde maa glemme Tabet af sin lille Regine, som Skæbnen ej engang vilde unde mig at se. Jeg har, siden jeg sidst skrev, været bestandig vel og vinder med hver Dag mere Behag i Rom; men dog maa jeg være meget forsigtig i Henseende til, hvad jeg spiser, og for ikke at forkøle mig. Af denne Aarsag er det forbudt mig at arbejde i Thorvaldsens Studium, da der er meget køligt og fugtigt; jeg maa da nøjes med at tage de Stykker hjem, hvorefter jeg modellerer, og savner altsaa Hovedsagen, nemlig Thorvaldsens Undervisning.

Hos Hopfgarten har jeg maattet gjort to trojanske Kolonner¹⁾, hvorved jeg egentlig ikke kunde lære noget, men nu har jeg en prægtig Figur i Arbejde²⁾, nemlig en Ganymed bespisende Ørnen; Modellen er støbt over en af Thorvaldsen forfærdiget i Marmor. De andre Danskere rejse næsten alle til Neapel og Sicilien, hvor de blive nogle Maaneder, og da jeg bestandig har været tvivlraadig med mig selv, om jeg skulde rejse med, har jeg opsat denne Skrivelse; dog har jeg nu opgivet det og bliver til Foraaret, da jeg haaber at kunne opholde mig noget længere, thi min Hensigt var nu kuns at op-

¹⁾ Afbildning i det smaa af den mægtige Søjle, rejst til Ære for Kejser Trajan (død 117 e. Kr.).

²⁾ Uden Tvivl til Ciselering.

holde mig 8 Dage i Neapel og da tilbage, thi længer vilde min Kasse vel ikke tillade det. De antikke Sager i og fra *Pompei* ere mig særdeles magtpaaliggende at kunne tegne og studere; der skal være en overordenlig Mængde Bronze Arbejde, og maaske kunde jeg fra Neapel faa Skibslejlighed til Frankrig og da spare lige saa meget, som Landrejsen ellers vilde kostet mig. Naar ikke en vis Længsel bestandig bandt mine Tanker til Hjemmet, og Klimaet især om Sommeren var noget bedre, vilde jeg aldrig finde noget Sted mere passende for mig end Rom. Man er hos os, selv paa Landet, ikke saa ugenert som her; thi som man arbejder, gaar man at spasere, især de due- ligste Kunstnere, og skønt her ingen offentlige Forlystelser er, kan man dog gøre sig saa lystig, som man vil, uden at frygte for Politi eller Vægtere, og enhver, man kan tale med, er ens Ven. Jeg kender intet Menneske, hvis Omgang var mig mere lære- rig end Friends, og derfor ere vi ogsaa som oftest sammen. Naar jeg om Søndagen engang gør en Spaseretur, tager jeg mine Tegnematerialier med, og naar jeg da finder noget skønt, sætter jeg mig straks at tegne, og da dette er saa almindeligt, vækker det ingen Opmærksomhed.

Hos Hopfgarten arbejder jeg egenlig ikke mere, end jeg netop behøver for ikke at sætte til af den Smule, jeg endnu har; ellers kunde jeg her have mit gode Udkomme, og beder Dig (K.) derfor, naar Du skriver, at sende mig de øvrige Penge. Jeg veed endnu ej ret, hvorledes jeg skal indrette det med min Ansøgning om videre Understøttelse; thi naar jeg skal skikke noget Arbejde, vilde jeg skikke noget, der virkelig kunde vise min Fremgang her i Rom, og det trækker altsammen saa langt ud.

Du ønsker¹⁾, at jeg i Henseende til Støbningen og sligt skulde gøre mig Umage at lære noget; dette haaber jeg vel at kunne opnaa, *men*, Du mente, Dig til Fordel. Du maa da først vide, at jeg nu maaske kan blive Dig saavel som Dine Laugs- brødre en Rival og vil da hytte mig for at sige Dig noget og endnu mere for at være saa dum at sige, jeg ej engang kan tørre et Stykke Bronze op, uden at det bliver skjoldet. For dog at være en Smule højmodig, maa jeg sige Dig dette; thi

¹⁾ Den fiffigt spøgende Tone i dette Stykke vil ikke undgaa Læseren.

Erfaring lærer, at den, som intet har, gerne gør mest Blæst med Hemmeligheder. Du maa aldrig skylle forgyldt Arbejde op i Bøjtze; men naar det er poleret, varme det lidet og da hurtig overstryge det med fortyndet Skedevand, straks i Vand og derpaa vikle det ind i et blødt Klæde og sagte trykke overalt og siden tørre det over Ilden. Man maa bestandig være to, for at det kan gaa saa hurtig som muligt, at det ikke tørrer i Luften. Da Kunsten ved Støberiet saa meget beror paa praktisk Øvelse, vilde det være for vidtløftig at beskrive Dig det med nogen Nytte; og desuden gives der mange Ting, som jeg endnu ej selv ret veed, og mest befrygter jeg, at Savnet af flere Sandarter, som her gives, vil give os mest at tænke paa. Jeg maa nu glæde Dig med noget, men som Du ikke over alt skal tale om. Jeg indser nu først, hvor godt man har ment det med mig, at jeg skulde arbejde hos Hopfgarten. Det er nemlig bestemt, at alle de Figurer, som kommer udvendig paa Kirken¹⁾, skal gøres i Bronze, og da vi jo ingen har, som kunde paatage sig dette Arbejde, vil man, at jeg ret skal udstudere Støberiet og overhovedet Behandlingen med Figurer. Hvor vigtigt dette altsaa er for mig, vil Du indse, især da Freund interesserer sig særdeles for Broncearbejde, og han saavel som Bissen har forsikret mig, at efter deres Hjemkomst skal deres meste Arbejde bestaa i Bronze for ikke at lade de mange Penge gaa ud af Landet til Marmor. Hopfgarten har skullet gjort hine Figurer, men har forlangt altfor uforskammet. Dette bør saa lidet som muligt blive bekendt. Min Bestemmelse er derfor dog ved min Hjemkomst at gøre Mesterstykke som Guldsmed, men jeg glæder mig ved, at jeg dog kan give mig af med Kunstarbejder i Bronze, da det kan gaa i Dit Navn. Naar jeg kuns havde Penge, og Transporten ikke var saa dyr, kunde jeg ofte købe prægtige Modeller og Tegninger her. — Et lille Samvittigheds Spørgsmaal, som min Mine gør mig (skulde vi vel turde haabe til næste Efteraar?), besvarer jeg med et ja, saavidt Skæbnen og Fornuften i Fremtiden ikke vil det anderledes. Thi vær forvisset om, gode Pige, at jeg, skønt nok saa indtaget af Kunsten og nok saa meget ønskende at kunne blive saalænge, som

¹⁾ Frue Kirke i Kjøbenhavn.

det egenlig behøvedes, dog aldrig glemmer Dig og daglig længes efter at komme hjem. . . . «

Atter den 31te Oktober 1826 afgik et Familiebrev, dog ikke slet saa indholdsrigt som det sidste, begyndt i Ønslev den 22de af Faderen og Wilhelmine, fortsat i Kjøbenhavn af Herlov og sluttet og afsendt af Knud.

»Elskelige, kære Søn! Saare meget har Dit sidste Brev af 9de Sept. glædet os alle her, fordi vi deraf erfarede, at Du — i det mindste ved dets Afsendelse — befandt Dig saa vel i Verdens gamle Hovedstad og fandt her saa rig Næring for Din forstaaende og lærebegærlige Aand. Ikke behøver jeg at sige Dig, at vi alle istemme det hjerteligste Ønske for Din Fremtids sande Vel. — Fra Ønslev Præstegaard har jeg kuns een Nyhed at fortælle Dig, men den er heller ikke saa daarlig; thi hør kuns nu: d. 2den Okt. blev min elskede Hanne lykkeligen forløst med — 2 vakre Pigebørn. . . . Endnu er de ikke døbte, men naar de blive det, vil den ældste komme til at hedde: Regina Optata, fordi hun var *ønsket* som Erstatning for vores uforglemmelige Tab ifjor, og paa det at den anden, som er 15 Minutter yngre, ikke skal tro, at hun var os uvelkommen, skal hun hedde Theodora Jucunda¹⁾. Du spørger, om vi er vel fornøjede med at have faaet to? Ja — i Sandhed! det ere vi. Thi tænk Dig Synet af disse to nysselige Unger i een Vugge! ja, tænk Dig, om jeg skal komme til at rideranke med en Glut paa hvert Knæ! Hvilken Fryd i min Alderdom! Kuns ville vi øve os i at bede: Fader, ske Din Vilje! — Din Mine og Lotte har indtaget min Plads i Sovekammeret, fordi de troedes bedre skikkede end jeg til at være Moder lidt behjælpelige med at passe de Smaa. De faa og derved en maaske ikke unyttig Øvelse i at manøvrere med saadanne Smaaglutter. Jeg derimod skal i tilstundende Vinter residere i Havestuen, hvor jeg om faa Dage faar en Kakkellovn.

Naa, kære Søn, det var den Nyhed, jeg havde at fortælle Dig; men den er jo og 4 Skilling værd? Ikke sandt? Mere har jeg ikke at sige, uden dette, at Kornpriserne til Trøst for

¹⁾ Den kærkomne Gudsgave.

den stakkels Landmand — ere i dette Efteraar stegne til det dobbelte af, hvad de i nogle Aar have været. . . . Skulde Du faa Hr. Leo¹⁾ i Tale, da kan Du sige ham, at jeg er meget vred paa ham, fordi han hader Lyset. Lev vel! ønskes af Din elskende og hengivne Fader

P. Dalhoff.«

Wilhelmine: » Paa det hjerteligste takkes Du for Dit kære Brev, som vi modtog i Søndagsaftes, og usigeligen glædede det mig at erfare, at Du Gud ske Lov befandt Dig vel, og Herren bevare Dig fremdeles Din Helbred, thi det er dog under alle Livets Omstændigheder en saare væsenlig Ting, og dog i Særdeleshed nu, da Du er ene, imellem bare fremmede Mennesker. — Vi har nu snart den for mig saa kære 11te November, Din Fødselsdag, og Du modtage min oprigtigste Lykønskning til denne Dag. . . . « Hun fortæller nærmere, hvorledes de i Præstegaarden har haft »en meget glad Sommer« med mange Besøg af »muntre Mennesker«, saa at de har haft »mange Fornøjelser«, »og nu har Din gode Moder ogsaa givet os en behagelig Adspredelse med Dine tvende smaa Søstre, som, naar de først blive lidt større, ret vil være interessante«.

Den næste Deltager i den fælles Brevskrivning er Præstens yngste Søn *Herlov* (den vordende Hofgørtler): »Jeg maa fortælle Dig, at jeg er blevet Svend; den 20de Okt. var jeg for Magistraten. Jeg gaar paa Akademiet og modellerer, men, som sædvanlig, maadelige Modeller og ingen Lærer. Professor Hetsch kommer vel til os, men Rumanelli, som egenlig er vores Lærer, ser vi engang hver 3 Ugers Dag. Hetsch spørger tit til Dig.«

Den sidste Side er som sædvanlig fra gamle Broder Knud, der lukker og — betaler Brevet.

»Ogsaa jeg takker Dig for Dit sidste Brev og glæder mig inderlig over, at det gaar Dig saa vel. Dog kan jeg ikke godt finde mig i, at Du ikke tør arbejde paa Thorvaldsens Studium, thi dette er dog Tegn til, at Du ikke har været just meget

¹⁾ Pave Leo den 12te, som bl. a. fordømte Bibelselskaberne og befalede, at der i alle Kirker skulde bedes om Kætternes Udryddelse.

stærk. Af Nyt veed jeg intet at fortælle Dig¹⁾. Jeg saa i Dag i Avisen, at fhv. resid. Capellan Grundtvig er dømt til at betale 100 Rbd. til Fattiggassen m. m. for fornærmelige Udladelser i et af ham udgivet Skrift, kaldet *Kirkens Genmæle* imod Prof. Theol. Clausens Bog Catholicismens og Protestantismens Lære og Ritus. Frue Kirke skal nu til Sommeren være færdig; ogsaa Gørtlerarbejdet paa Altaret skal nu forgyldes. Rosborg skulde ifølge sin Kontrakt have 1360 Rbd. for sit Arbejde forgyldt; men da han for 1¹/₂ Aar siden indkaldte Etatsraad Hansen, fordi han vilde have sit Arbejde betalt, fik han 1000 Rbd. for det, som det var, og hvis man ikke inden et Aar lod det forgyldes, var han ikke forbunden til at forgyldes det, hvorfor han nu har frasagt sig det. Løchte har siden givet Overslag paa det hele at forgyldes, og man forlangte siden, at jeg skulde gøre Overslag paa det og tage en Del deraf, men jeg svarede, at jeg ikke skøttede om at forgyldes Løchtes Arbejde. Rosborgs Arbejde har Løchte anslaaet til 400 Rbd., fordi han ikke vilde synes dyrere end R., men for denne Pris veed jeg næppe, om jeg tør paatage mig det. Til Foraaret skal nok et Skib afgaa til Italien for at afhente Thorvaldsens Arbejder, og Du kunde da vel faa det med, hvis Du havde noget at skikke hjem, og give andre det i Commission, hvis Du forinden afrejste. Jeg sender Dig hermed en Veksel for 40 Specier¹⁾; 3 Rbd. har jeg givet mere, saa jeg ikke troer, Du behøver at tabe noget. De 40 Rbd. har Du tilgode af de 100, 30 Rbd. laante Du mig før Din Afrejse; 10 Rbd. kan Du vel anvende til Modeller el. desl., hvis Du ikke ellers behøver dem. Hvis Du ellers skulde have noget nyttigt at bruge nogle Penge til, skal jeg sende Dig dem, naar Du vil lade mig det vide, da jeg nu ikke behøver dem. — Jeg lever forresten ret vel og tilfreds og slutter med Hilsener fra mange Venner og Frænder, ønskende Dig stedse godt Helbred og Lykke til Dine Foretagender!

Din Dig stedse elskende Broder

K. P. Dalhoff.«

¹⁾ Næmlig personlig Nyt, udover hvad de andre har skrevet. Derfor Avismeddelelsen om en kirkelig Sag, som han veed, vil interessere J.

²⁾ En Specie = 2 Rigsbankdaler = 12 Mark ($\frac{1}{2}$) = 192 Skilling, svarende til 4 Kroner nu.

Atter Brev fra Jørgen:

Rom, d. 4. Dec. 1826.

»Elskede Familie og Venner!

Deres mig saa uudsigelig kære Brev af 31. Okt. har jeg rigtig bekommet og takker enhver især derfor; særlig glædede det mig at erfare, at min gode Fader dog i det mindste befandt sig bedre, thi i min daværende Forfatning var jeg ofte meget bekymret derfor, og hvor ofte glæder ikke Tanken mig at se de to Søstre i Stedet for Tabet af den ene, og hvilken Glæde denne Generstatning maa foraarsage Dig, gode Hanne, kan jeg vel forestille mig.

Det gør mig meget ondt, at jeg ikke straks har kunnet besvare hint Brev. Indlagte Attest, hvorpaa jeg saa længe har maattet vente, har været Aarsagen dertil, da Thorvaldsen først havde lovet at give mig en saadan og, efter at jeg ofte omsonst var løbet derom, fandt det bedre, at Hopfgarten skrev den¹⁾, som nu ogsaa har ladet mig vente 8 Dage, til jeg i dette Øjeblik fik den, og da Posten om to Timer sluttes, maa De tage til Takke med mit Brev, som det kan blive.

Jeg er for Øjeblikket saa sund og frisk, som det er muligt, dette siger jeg med dobbelt Værd, da jeg først har savnet disse Goder; jeg har i hele Oktober og det meste af November været syg eller i det mindste ikke kunnet arbejde. Vi havde nemlig de første Dage af Okt. nogle meget varme Dage forbunden med Scirocco, som bestandig foraarsagede mig Hovedpine og Upasselighed, og da alle raadte mig at tage paa Landet for at nyde den sunde Bjergluft, lod jeg mig endelig bevæge dertil. Jeg fandt mig den første Dag ogsaa virkelig bedre derved, men den anden, da jeg kom til en lille Flek, fik jeg en styrtende Regn, hvorved jeg blev temmelig vaad, og da der ingen Værts-huse gaves med Logis, maatte jeg tage til Takke med et elendigt Hus, hvor jeg laa tre Dage, da det bestandig regnede; jeg nød intet, men fantaserede bestandig; endelig gaves der en Lejlighed til Rom, og saa snart jeg kom, lod jeg straks Doktoren hente, som til liden Glæde sagde mig, at jeg ej alene havde

¹⁾ Som bekendt var Th. mindst glad, naar han skulde skrive noget og derfor meget tilbøjelig til at skyde det over paa andre.

Feber, men af den stærke Forkølelse indvendige Inflammationer, hvorfor han blandt andre Kure i de første tre Dage lod mig ved fire Aareladninger aftappe tre Pund Blod. Dette især svækkede mig i saadan Grad, at jeg med Stok ikke kunde gaa langs med Bordet, og da det i hine to Maaneder næsten uophørlig regnede, kunde jeg ikke komme ud og derfor heller ikke komme til Kræfter. I de to sidste Uger, før Deres Brev ankom, begyndte jeg to Gange at arbejde, men maatte hver Gang ligge 3 à 4 Dage hjemme der efter, og da jeg just Dagen før bemeldte Brev ankom, havde gjort Afregning med Hopfgarten, der den hele Tid havde forstrækket mig med Penge, og tillige erfarede, at [han] ved Forregning tilregnede mig 5 Piastre mere, end jeg havde bekommet, tilstaar jeg, at jeg var temmelig modløs, thi jeg har i hele Sygdommen tilsat over 40 Piastre¹).

At Du, kære Knud, ved at tilskikke mig det dobbelte af, hvad mig tilkom, følte Broderkærlighedens sande Løn, tvivler jeg ikke, men endnu mere vilde Du have følt den, hvis Du havde anet, hvad Du i hint Øjeblik gjorde for mig: Jeg betalte straks, hvad jeg var skyldig, og blev endnu 8 Dage, inden jeg begyndte at arbejde, medens jeg til Fordel for min Sundhed ogsaa forandrede min Levemaade betydelig og har siden arbejdet uden alle Mindelser af Sygdommen, ja endog i flere Henseender bedre end før. Min eneste Plage er nu en ustillelig Appetit. Vi har i denne Maaned særdeles smukt Vejr. Et Par Gange har det frosset en Smule, men ikke for en Dansker at tale om; thi ofte maa jeg le ad de forfrosne Italienerne med deres Kulpotter og sligt. Dog, hvis det skulde fryse meget haardere, vilde man føle det her haardere end hjemme, da man, foruden Kakkelovn, staar bestandig paa Stengulv og for det meste for aabne Vinduer og Døre.

Skønt alle Ubehageligheder af min Sygdom, har den dog haft sit fordelagtige for mig, da jeg har været heldig nok at faa en Del græske Tegninger af Ornamenter at laane, og som jeg i hin Tid, da jeg ikke kunde gaa ud, har afpusseret²), og paa denne Maade profiteret mere end den hele Tid; jeg har

¹) 1 Pjaster var dengang henved 2 Rbd.

²) At modellere i Voks kaldes at pussere (fransk: pousser).

endnu en Del, men saa liden Tid at gøre noget derved. Du maa endelig se at opsøge et Værk under Titel Pitturi di Ercolano; 8de Tome indeholder lutter Lamper og Lysestager af Bronze, som ere fundne i Herculanium og Pompeo. Værket skal findes enten paa det Classenske, Universitetets eller Akademiets Bibliothek. Du vil falde i Forundring ved at se det og vist istemme, at det langt overgaar Pairs og andre, der dog ere tagne deraf, og tillige indse, hvor meget magtpaaliggende det er mig at kunne være nogle Maaneder i Neapel for at modellere i Voks efter disse Sager. Af hint Værk har jeg de væsentligste afkopieret, men da man nu henved 30 Aar har udgravet siden og bestandig fundet skønne Ting, som endnu ikke er komne i Tryk, er der altsaa meget endnu for mig at studere. De skal være godt udførte, og man ser flere Kunstmanerer, som nu ere uddøde; f. E. paa mange af disse Broncearbejder ere alle Ziraterne indlagte med Sølv og det andet grønt, hvilket maa se smukt ud; man veed ikke ret, hvorledes det er gjort. 7 Hefter ere udkomne af et nyt Værk af samme Sager, som koster 1 Spec. Heftet, hvorpaa jeg maaske subscriberer, naar jeg kommer der. Det andet Værk koster 100 Spec., som nok ogsaa er Aarsagen, at det er saa sjældent, og dernæst at de lumpne Hunde, som har det, gerne holder sligt hemmeligt for at kunne tage Fragmenter deraf og derved i vore Øjne passere for Heksemestere. Søg endelig at befordre min Ansøgning saa hurtig som muligt, at jeg ret snart kunde komme afsted, da jeg ellers kommer til at rejse i den stærkeste Hede til Paris, og hvis Du mærker, at det ikke saa snart kan lade sig gøre, da skriv til mig, at jeg veed, hvad Haab jeg tør gøre mig, thi naar jeg har den Figur færdig, som jeg nu har i Arbejde, ønskede jeg gerne at anvende den øvrige Tid til at forfærdige de Arbejder, jeg vil skikke hjem.

Vi har i denne Tid, modsat som ellers, Musik nok her i Rom, da Hyrderne fra alle Egne med deres Piber og Dudelsække¹⁾ tre Gange daglig spiller og synger for ethvert Madonnabillede i alle Huse; dette skal være til Julen og er en Velkomsthilsen til Kristbarnet. Ihvor galt de skrige, er det mig dog

¹⁾ Sækkepiber.

kærere at høre end en forelsket Guitar-Spiller, som ellers er det eneste, man hører.

Da mit Brev kommer for sildig til Julen, ønsker jeg Dem alle at have haft den ret glædelig og det nye Aar endnu bedre.

Et Par Ord til min elskede Wilhelmine!

At Du, gode Pige, ofte tænker paa mig, ja vel er bekymret for mig, tvivler jeg ikke, men vær forsikret, at jeg lige saa lidt glemmer Dig; ja Tanken om Dig har ofte opmuntret mig, naar Modet vilde begynde at synke, og dobbelt krydrer den mig enhver Glæde. Kuns føler sig mig ved de sidste stedse saa ene; stedse trøster jeg mig ved det Haab, at Du sund og munter dog aldrig glemmer mig. Intet smertede mig mere end Efterretningen om Din Broders Sygdom; thi foruden hvad han lider, kender jeg hans, min sande Vens Hjerte, nøje nok til at vide, hvad han ofte maa føle ved, saa forladt af alle fortrolige at være syg. O, hvor ofte ønskede jeg mig her og overalt en saadan Ven, og gerne ønskede jeg i det mindste at skrive ham til, hvis jeg vidste hans Adresse, og beder Dig eller Dine Søstre, som maaske før skrive ham til, at hilse ham ret inderlig fra mig, ønskende ham Helbred og friskt Mod, til vi samlede skulle bestorme Dannemark. Den omtalte Juveleer, som Du paa andres Vegne bad mig opspørge, har jeg endnu intet hørt til og vil vel næppe finde ham, da Italien er for stort til, at man saaledes kan søge et Menneske op deri. Posttiden er der, og lev nu vel, glædende Dig ved vores fælles Haab snart samlede at kunne nyde Frugt af de, ofte bekymrede Øjeblikke, vi nu maa døje.

Din stedse elskende

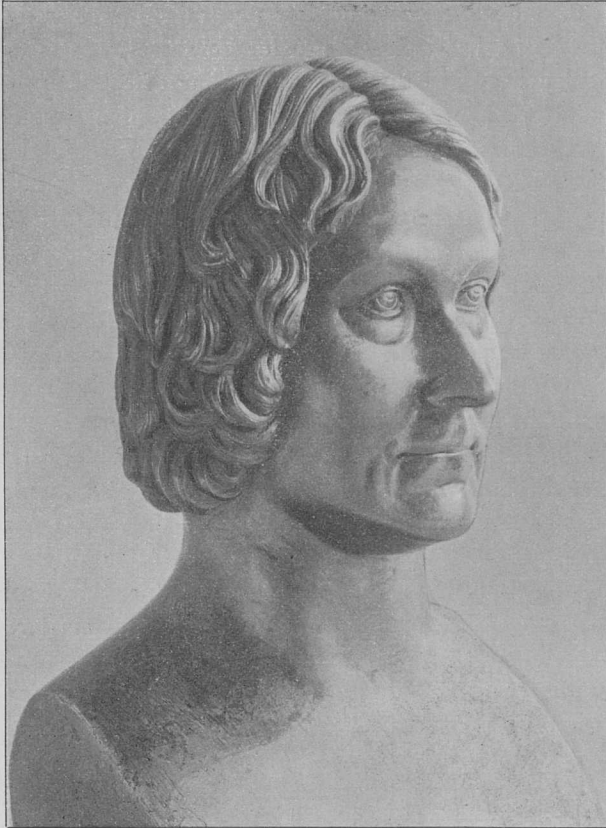
Jørgen Dalhoff.«

Tilføjelse i Brevet af Knud Dalhoff:

Da det maaske kunde more Dem at se et Vidnesbyrd fra Hopfgarten og Thorvaldsen til Akademiet, har jeg (Knud D.) afskrevet det saa godt jeg kan, da jeg vel næppe vil kunne sende det hjem:

»Unterzeichnete können nicht anders als J. B. Dalhoff dasz beste Zeugnisz zu geben, dasz er sich alle Mühe gibt, die Ar-

beiten, welche ihm gegeben werden, so gut als möglich auszuführen, da er eine besondere Liebe dazu zeigt. Wochentlich wendet er einen Tag zum modelliren an, welcher unter Aufsicht des Ritter Herrn Thorvalsen geschieht. Gern würde er

Thorvaldsens Buste. $\frac{2}{3}$. Se S. 121.

gewiss von seinen Arbeiten einige geliefert haben, hätte ihm nicht eine gefährliche Krankheit, welche 2 Monathen gewährt, daran gehindert solches zu thun.

So viel ist gewisz, dasz er bei seine Rückkumpft im Vaterlande seinen Gönnern alle Ehre machen wird. Dieser Wahrheit gemäsz, erlauben sich unterzeichnete die bescheinigung

zum Vortheile Dalhoffs zu geben, und verbleiben mit der grössten Hochachtung Ihre ergebenen

A. Thorvaldsen.

Zollager Hopfgarten,

Bronze-Arbeiter zu Rom
am 13. Decbr. 1826.¹⁾»

Oversat: Vi undertegnede kunne ikke andet end give J. B. Dalhoff det bedste Vidnesbyrd, at han gør sig al Umage for at udføre de Arbejder, der gives ham, saa godt som muligt, da han viser en særlig Kærlighed dertil. Ugenlig anvender han en Dag paa at modellere, hvilket sker under Opsigt af Ridder Hr. Thorvaldsen. Gerne vilde han visselig have leveret nogle af sine Arbejder, havde ikke en farlig Sygdom, som varede i to Maaneder, hindret ham i at gøre saaledes.

Saa meget er vist, at han ved sin Tilbagekomst i Fædrelandet vil gøre sine Velyndere al Ære. Overensstemmende med denne Sandhed tillade undertegnede sig at give dette Vidnesbyrd til Dalhoffs Fordel, og forblive med den største Højagtelse Deres hengivne

A. Thorvaldsen.

Zollager Hopfgarten,

Broncearbejder i Rom. 13. Dec. 1826.

Dette Brev har jo en ganske særlig Interesse. Det smukke Vidnesbyrd fra de to maaske paa den Tid bedste Navne i Verdensstaden har jo kostet ham Møje at faa, men var ogsaa Møjen værd. Man forstaar saa godt, at Thorvaldsen helst vil have den anden, for hvem D. umiddelbart har arbejdet, til at skrive først; men denne glemmer heller ikke at fremhæve, at Th. har været hans Lærer een Dag hver Uge. Og Thorvaldsen godkender som Medunderskriver de gode Ord, som »Broncearbejderen« har skrevet om D. Hans Evner tales der ikke umiddelbart om; det er dem mere om at gøre at fremhæve hans Flid og Samvittighedsfuldhed; men naar de saa tillidsfuldt tør sige, at han vil gøre sine Velyndere fuld Ære, betyder det jo ogsaa, at der var Evner, som baade var hin Flid og den modtagne Understøttelse værd.

¹⁾ Saaledes foreligger Afskriften; om Knud D. har besørget den aldeles nøjagtigt, faar staa hen.

Men Vidnesbyrdet taler ogsaa om hans *farlige* Sygdom, der hindrede ham i at udføre de Arbejder, han skulde have sendt hjem for at vise sin Fremgang. Selv skriver han om den i lempelige Udtryk for ikke at forskrække dem der hjemme. I Virkeligheden har Sygdommen sikkert bragt ham Døden meget nær, hvortil da ogsaa Doktoren efter hin Tids »Lægekunst« gjorde sit bedste ved at forordne en Patient med udtømte Kræfter og utvivlsomt for lidt Blod 4 Aareladninger i 3 Dage med Tab af 3 Pund \varnothing : $1\frac{1}{2}$ Pot Blod. Og den »Lejlighed«, hvormed han kom til Rom, bestod efter hans senere Fortælling i, at den skikkelige Mand, hos hvem han havde boet derude, den Dag han ikke fandt flere Penge i den syges Lomme, hvormed han kunde gøre sig betalt for Logi og Kost og Pleje, lagde ham bevidstløs paa sin Kærre og saaledes førte ham ind til Rom, hvor Freund tilfældigvis saa ham paa Gaden og fik ham bragt under Tag. Sygelejet paa fremmed Sted, Uvirksomheden, da hver Dag var ham i enhver Henseende kostbar, Bekymringen for de truede Fremtidsplaner har sat hans Taalmodighed paa en haard Prøve. De to Forsøg paa atter at arbejde og baade lære og fortjene noget kostede ham blot hver Gang flere Dages forsinkede Helbredelse; — da kom Brevet som Svar paa mange Bønner, med Hjælp i hans Nød og med Vidnesbyrd om hans kæres uforandrede Kærlighed og Uegennyttighed. Og alt dette læser man i hans Svar. Havde det modtagne Brev end ikke naaet ham til hans Fødselsdag, hvortil hans Fæstemø havde »den kære Forretning« at gratulere ham, saa skulde det berede ham til at holde baade Jul og Nytaar med Glæde.

Det sidste af de bevarede Breve fra 1826 er fra Præsten til Knud med 40 Rbd. til Køb af de to Armstager, som Herlov har gjort i Svendestykke, og som Faderen vil skænke sin Hustru i Julegave. — »At Du med Dine 11¹⁾ har ret travlt, glæder mig; kuns at Du kan faa Dit Arbejde [betalt] i Forhold til Livsfornødenhedernes Dyrhed; thi jeg indser vel, at det, der for os Landboer, efter saa mange og saa tunge Trængselsaar, er en sand Vederkvægelse, er for Eder Kjøbenhavnere det modsatte. — Om vor Tilstand her kun dette: Der gives næppe paa hele

¹⁾ 7 Svende og 4 Dreng.

Falster et lystigere Hus end mit; her synges og tralles for mine Smaaglutter fra Morgen til Aften. — Hils Dine Søskende og alle hilseværdige Venner og vær selv hilset og al sand Lyksalighed tilønsket af os alle ved Din elskende Ven og Fader.

Ønslev d. 21. Dec. 1826.

P. Dalhoff. «

I Modsætning til den Pietet, hvormed i det hele disse Breve er bleven opbevarede, er dette baade klattet og sønderrevet, saa at der er enkelte Ord, man maa gætte sig til. Men det sælsomste er dog, at der ovenover med kyndig Haand — man gætter paa Knud selv — er gjort Udkast vistnok til et af de glatte Spænder, som gjorde saa stor Lykke. Der er dog ogsaa et andet Brev, hvor den samme Haand har skrevet Kladder til et af sine Breve¹). — Papiret var dengang dyrt, men ogsaa holdbart.

Fra Jørgen:

Rom 19. Febr. 1872.

»Kæreste Familie og Venner!

Rom er nu paa een Gang bleven rav splitter gal, og jeg altsaa en Smule med, og derfor havde jeg nær glemt at svare paa Deres fælles, mig saa kærkomne Brev. Karnevalet er nemlig i disse Dage begyndt, og i Stedet for at sidde i en Krog og læse Ave Maria, vrimler Folk paa Gaden maskeret og driver Galskabet saa vidt, som det nogenlunde er muligt. Enhver, man kender, slaar man straks med en Haandfuld Konfekt (af den slettere Sort) i Ansigtet, og saaledes pisker det ofte om Ørene som Hagl fra Huse og Vogne, saa man næppe kan se op. Til Slutning ender det hver Aften med, at man lader 8 à 10 vilde Heste løbe, med Pigge som bestandig stikker dem, igennem Stadens Hovedgade; de to, som kommer først til Enden, faa en Præmie af 30 og 15 Sp., een Aften 60; og om nogen vil vide, hvo der giver Penge til alle disse Præmier, saa vil jeg fortælle det, men jeg burde jo dog lade sligt Spads udfylde Slutningen af mit Brev; men da jeg i det hele ikke har meget af Vigtighed at skrive og just kommer fra Karnevalet,

¹) Begge Slags Brug af modtagne Breve genfinder vi jo i stor Stil hos Thorvaldsen, saaledes som Museets Skabe har Hundreder af Eksempler paa.

maa De denne Gang tage det, som det kommer. Man har før ladet Jøderne løbe som nu Hestene, og med en Sæk paa Hovedet; dette finder man dog nu altfor barbarisk og nøjes da med hvert Aar den første Karnevals Dag at lade dem knælende bede om Tilladelse at opholde dem endnu et Aar her, hvilket da tillades dem paa Vilkaar, at de betale alle Omkostningerne til hine Galskaber.

Vi Danske i Rom har i det hele gjort os denne Vinter saa munter som muligt. Jule- og Nytaarsaften tilbragte vi hos Thorvaldsen¹⁾, og for at gøre det ret dansk glemtes heller ikke Grøden, men som en af Kunstnerne maatte koge, da Italienerne ikke forstaar det. Til Juletræet gav enhver en lille Present, hvorom der trakkes Lod, og desuden gav Th. en Samling af 14 antikke Stene, som ligeledes bleve bortspillede. Ved Bordet sad vi 20 i Tallet, alle bekransede, begge Professorerne med Laurbær, Damerne med Roser og Myrther og vi andre Bacchi Sønner med Vedbend. Vi har desuden haft Forsamling hver Onsdag hos Thorlacius²⁾. Ogsaa er der ved disse Lejligheder givet nogle vakre Viser, ja endog komponeret en lille Komædie, som Juleaften blev opført. Nu kan det vel være nok af den Slags, da jeg tror at have overbevist Dem om, at jeg, med fuldkommen Helbred og slige Munterheder, ikke kan klage. Men hvad tage vi os nu for, naar Karnevalet er forbi? thi den sidste Aften har enhver kørende og gaaende et Lys i Haanden og med de Ord: »Du skal dø!« puster man hinandens Lys ud. Naar nu alle Lys er ude, hedder det, Karnevalen er død, og da begynder den jammerlige Fastetid, hvor man visse Dage ej engang kan faa Mælk i sin Kaffe og ingen Smør eller Mælk tør nyde, ikke at tale om, i 40 Dage ingen Kød — nu vel, lad dem sulte, som har Lyst, jeg tager min Felleisen paa Nakken og bliver saa ved at marchere, til jeg finder et Land, hvor man giver mig noget at spise, og om end alle var Narre, saa priser jeg Dansken, der stedse spiser saa meget, han kan, og til visse Tider det dobbelte.

Det gør mig ondt, at jeg ikke om nogle Dage kan rejse med

¹⁾ Thorvaldsens Bolig i Rom var i en af de rigtige Kunstnergader Via Sistina 46. Hans Atelier var paa Piazza Barberini, der ligger meget lavere.

²⁾ Børge Thorlacius, lærd Professor i Filologi og Theologi.

Freund og Bissen til Neapel; thi jeg har begyndt paa Thorvaldsens Buste, som jeg gerne først vilde have færdig. Dog haaber jeg om 8 Dage at være færdig og maa da vel rejse alene. Hvorledes jeg forresten stiler min Rejse, kan jeg ikke ganske bestemme førend i Neapel; thi det er vel sandt, hvad Du fra Garlieb tilskriver mig, at mit Ophold i Paris vilde blive for kort, naar jeg til Oktober vil være hjemme; men da jeg aldeles ikke vil blive endnu een Sommer i Italien og slaas med Død og Scirocco, og paa samme Tid heller ingen Regning kan gøre paa at faa Arbejde i Paris, da selv gamle Arbejdere ofte flere Maaneder om Sommeren intet har at bestille, saa maa jeg lige saa godt gaa hjem, og desuden fortjener jeg i det mindste denne Gang Ros for min Ordholdenhed at komme hjem til Oktober; thi skønt Hovedet vil til Pompæi og Ryggen til Paris, saa har Hjertet, som vil til Dannemark, nu faaet baade Maven og Benene paa sin Side og altsaa Overmagten.

Til K. Jeg frygter, at Du i Din Forventning om de Modeller, jeg bringer fra Rom, ikke ganske vil tilfredsstilles, hvis Du venter saadanne Modeller, som man nu bruger til Bronze Arbejder, thi af saadanne gives her ikkuns meget faa. Hopfgarten har før lovet mig en Afstøbning af de Figurer, som Prinsen har, men nu trækker han sig med mange Vendinger tilbage. Dog faar jeg tre af hine Figurer og en endnu større smuk Figur med, de to fra Hopfgarten, og saa har jeg samlet en Del smaa Afstøbninger af Figurer, slebne i Stene, som ved Stempelskæringen vil være mig meget nyttige, men det er saa dyrt, naar man vil have noget godt. . . .

Jørgen Dalhoff.

Fra Neapel venter jeg at skrive, men venter ingen Svar før end i Paris.«

I Genf fik han dog et Brev hjemme fra — det eneste fra hele denne Rejsetid.

Om det ovenfor omtalte Arbejde skriver Thiele («Den danske Billedhugger Th.« I. Side 170), at J. B. D. »har i Rom 1827 gjort en meget lignende, mindre Buste af Thorvaldsen, bestemt til at udføres i Bronze for Kunstforeningen i Kjøbenhavn«. Saa har da den store Mand ogsaa agtet det værd at staa eller sidde

for ham, medens han gengav hans Hoved i Ler eller maaske snarere i Voks. — Det maa sikkert være den, som han senere har støbt i Bronze. (S. 116).

Neapel d. 19. April 1827.

»Kære Broder etc.

Da jeg ikke har troet at kunne vente Svar, har jeg opsat min Skrivelse saa længe for, som jeg venter, at kunne meddele Efterretning om min Afrejse og videre Bestemmelse, men da jeg nylig har besluttet at blive her endnu længer, kan jeg dog ikke undlade at meddele Dem, hvor lykkelig jeg her er. Jeg opholder mig allerede 7 Uger i Neapel, jeg har virkelig funden, hvad jeg søgte i de antikke Broncearbejder, en overordenlig Rigdom, som jeg intet andet Steds vil finde saa lærerig for mig. Jeg var heldig nok straks at faa Tilladelse til at tegne saavel i Museumet som i Pompeio og har ogsaa temmelig benyttet det, da jeg bestandig har tegnet, mest Vaser og slige græske Ornamenter, der mest ere anvendbare for Guldsmedarbejder og Porcellæn. Da jeg i Rom i de 4 Uger, jeg opholdt mig uden Arbejde, har forbrugt en temmelig Del Penge til at købe et og andet for, og Rejsen iberegnet ogsaa her har haft mange Udgifter, da jeg for et jammerligt Logis har betalt over en Pjaster om Ugen, og her paa Museumet maatte her og der en Pjaster til Hjælp for snart at faa Tilladelse, var jeg meget bekymret over, at jeg enten snart maatte forlade Neapel eller opgive Rejsen til Paris; thi det er ikke muligt at rejse billigt her, for Skibslejlighed til Genua eller Marseille koster det 20 Pjastre for en enkelt Person, og jeg vilde da været aldeles blottet for Penge, naar jeg kom til Paris. De andre Kunstnere raadte mig at blive her saa længe som muligt, da jeg selv i Paris ikke vilde profitere saa meget som her, og da at gaa med Fregatten hjem, men vores Minister, der interesserede sig mere for Paris, paa-stod, at jeg bestemt maatte dertil, og jeg havde da ogsaa givet Grosserer Dalgas (en Dansker)¹⁾ i Kommission at besørge mig en Skibslejlighed, men om anden Dagen besøgte Ministeren mig selv med de Ord, at jeg dog ikke behøvede saa hurtig at rejse,

¹⁾ Fader til Hedeselskabets Stifter.

da han havde tænkt paa Udveje; han ønskede et Signet stukken med det danske Vaaben i, som jeg først skulde gøre, at, da Logiet er saa dyrt, og jeg i mit Logis ingen Lejlighed havde til at arbejde, havde han allerede talt med bemeldte Dalgas, der just havde et Værelse tilovers, som han saa længe vilde overlade mig, og, lagde han til, hvis jeg ved min Afrejse eller før skulde behøve Penge, saa kunde jeg kuns sige det, da baade han og Dalgas vare villige at forstrække mig med saa meget, jeg behøvede. At jeg ingen sur Mine gjorde eller sagde nej dertil, kan man vel tænke, men dog var det mig ganske underligt, da jeg intet havde tænkt eller hørt talt der om, før end alt var afgjort, og da jeg traf Dalgas's Kone, sagde hun uden videre, at min Seng var red, jeg kunde kuns flytte ind, naar jeg vilde. Vistnok har jeg Freund mest at takke derfor, da jeg har erfaret, at han før sin Afrejse til Sicilien har sagt til Ministeren, at han indestod for Nyttens af mit Ophold her, samt hvis jeg skulde behøve Forskud, kunde de kuns give mig, da han ogsaa indestod for disse. Jeg beder nu, at Du K. vil lade vedkommende vide noget af dette, og da Du sidst skrev mig, at min Ansøgning var bevilliget, om de ikke kunde betale det halve før Juni, tager jeg ikke i Betænkning at tage det op her, og Du maa da skikke dem her til, naar Du kan. Nærmere Bestemmelse haaber jeg at meddele før min Afrejse, da Freund straks har skreven til Thiele om dette og bedet at meddele Dig det, har jeg endnu mindre hastet med at skrive.

Endnu har jeg ikke været i Pompæio eller paa Vesuv, da min Tid er mig saa dyrebar, og naar jeg gaar derud, ønskede at blive der en 8 Dages Tid. Man taler hver Dag om, at Vesuv snart vil springe ud, dog er det meste ikkuns falske Rygter, som gaar i Omløb, at nemlig Brøndene i Omegnen er tørre (et sikkert Tegn, som altid sker noget før). To Gange har vi haft Jordskælv i forskellige Dele af Byen; kuns det ene, Aske Onsdag om Aftenen Kl. 11 mærkede jeg tydelig: Blodet steg mig til Hovedet, og jeg troede at føle en krampagtig Feber ved det første Stød, og jeg vidste derfor ikke, om jeg var Skyld til, at nogle Tallerkener paa en Bakke snurrede, hvorfor jeg rykkede min Stol tilbage og gjorde store Øjne; der fulgte nu et stærkere Stød, hvorved jeg tydeligt saa Tallerkenerne bevæge sig

og Vandet i en Flaske gøre Bølger. Bevægelsen forekom mig at ske i Runddel, og Følelsen derved var saa underlig, at jeg ikke veed at ligne den ved noget. I Aftes strømmede alle til Stranden for at se, da man paa Sommaen (den ene Halvdel af Bjerget) saa en temmelig betydelig Ild; de, som ofte har set det, paastod, at det ikke var Lava, da det ikke saa saaledes ud. Siden har man erfaret, at det var en Procession med Fakler. En møjsom Gudstjeneste om Aftenen og i Storm at bestige et saadant Bjerg.

Klimaet bekommer mig her særdeles vel, og Eggen er overordenlig skøn. Først i Marts har jeg spist grønne Ærter, voksne paa fri Mark, og nu har man Kirsebær og Jordbær, følgelig som midt i Sommeren i Danmark og lidt til, da Orangetræerne endnu hænge temmelig fulde af Frugter, og her findes saa mange Sorter Træer og Blomster, som vi ikke har. Saa vidt Papiret tillader det, maa jeg endnu meddele Dig noget om de antikke Bronze Arbejder; thi lige som jeg ved den skønne Natur stedse ønskede mig min Wilhelmine ved Siden, saaledes ønskede jeg Dig ved hine Arbejder. Fra de kolossale Figurer indtil de aller mindste overgaar Berlinerne ikke de Antikke i Henseende til Støbningen og endnu mindre i Udarbejdningen; man maa endogsaa beklage, at de har kunnet støbe saa tyndt, da saa mange Figurer har ladet sig trykke flade. Til Haar og deslige ser man, at de har brugt Punsler, men ikke mat; Figurer, Ansigter og endogsaa Ornamentter ser ud, som de var slebne med spidse Stene og nogle af de bedst konserverede saa skønt udført, som jeg endnu ikke har set noget Metalarbejde. Paa de fleste Figurer have Øjnene den naturlige Farve, om det er Emaillé, veed jeg ikke. Paa nogle ere Mønstre, indlagte af forskelligtfarvet Metal paa Drapperiet, som tager sig meget godt ud. Denne Indlægning er meget almindelig, især paa Vaser; og førend jeg havde set det, troede jeg at kunne eftergøre det altsammen, nu derimod begriber jeg det slet ikke: et rødt Metal, som ikke er Guld og vist ikke Kobber, thi da var det bleven grønt som Bronzen; skønt ganske fortæret har det dog en smuk rød Farve. Nogle Sirater har paa den ene Side en hvid og den anden en blaalig Kant, som viser Lys og Skygge; efter al Anseelse er de smeltet ind ligesom Emaillé, men hvorledes vil

man da smelte Kobber i Messing? og det maa hverken have været dyrt eller meget møjsomt, da det er behandlet med megen Lethed og overalt selv paa Stole af Bronze. Her er fem Værelser med Vaser, som naturligvis mest har interesseret mig, men det værste er, at man kuns tør tegne de Ting, som allerede ere publicerede. Dog kan jeg med en god Samvittighed sige, at der næppe nogen anden har stjaalen saa meget som jeg, skønt jeg daglig har tre Opsynsmænd; jeg har endogsaa trykket nogle Ting af med Voks. — Donner Wetter, Papiret er fuldt! Lev alle vel, det ønsker Deres stedse elskende

J. Dalhoff.

24. Apr.

For min elskende Pige veed jeg ingen anden Trøst, end at jeg med hver Dag ser min Hjemrejse nærmere og vil da mundtlig godtgøre, hvad jeg i dette og flere Breve har forsømt. Lev vel og elsk Din Dig stedse elskende Jørgen.

Om nogle Uger skriver jeg igen, før jeg rejser.«

Neapel 9. Maj 1827.

»Kære Broder og Elskende!

Det gør mig ondt, at Tiden ikke kan tillade mig at skrive et ret fuldstændigt Brev, thi skønt det ikke er saa længe siden jeg skrev, kunde de Genstande, jeg i denne Tid har set, give Stof nok til en vidtløftig Fortælling. Jeg har været 6 Dage i Pompeio og tegnet: disse kan jeg vistnok regne blandt de interessanteste i mit Liv. Jeg var der ene og blev da hverken forstyrret i mit Arbejd eller Betragtninger. Siden har jeg været i Pozuoli Hercolanum, og først i Gaar besteg jeg Vesuv, og da jeg i Aften eller Morgen tidlig skal være om Bord paa et Skib for at gaa til Livorno, vil De vel undskylde min Hast. Der gaves i disse Dage just ingen Lejlighed til Genua, og da en Guldarbejder, med hvem jeg fulgtes fra Wien og siden arbejdede sammen med i Rom, just er kommen, følges vi nu ad til Livorno; om vi kommer til Florentz eller Majland er usikkert, i Genev derimod ønskede vi vel at tage Arbejde. Jeg har taget de 50 Pjastre op hos vor Minister, dette kan Du sige Vedkommende, men i øvrigt har Du intet dermed at bestille,

da han selv skriver derom. Lever alle vel, og især min elskede Wilhelmine hilses, at, skønt jeg vel endnu nødig forlader disse mig saa kære Steder, glæder det mig dog uendelig, at jeg nu dog endelig kan gøre det første Skridt hjemad.

Lever vel og elsker Deres stedse elskende

Jørgen Dalhoff.«

Naar man ser Poststempet: »Hamburg 30. May« — altsaa 21 Dage om dette Stykke Vej, hvortil maa lægges mindst 4—5 Dage paa Strækningen Hamburg—Kjøbenhavn, forstaar man, at han i sit Brev af 19. Februar kunde give Afkald paa Breve, foreløbig da. En Maaned frem, mindst en Uge om at naa over Ønslev til Kjøbenhavn igen, og saa en Maaned tilbage — altsaa, naar alt gik vel, halvtredje Maaned om at faa Svar paa sine Spørgsmaal, det er just ikke opmuntrende Kaar for et Brevskifte. Naar saa hertil kom Bekostningen ved hvert enkelt Brev, udregnet i Milevis — og mellem Rom og Kjøbenhavn er der 200 danske Mil —, begriber man bedre, at selv det varmeste Venskab, ja den hedeste Kærlighed maatte tage Forstanden med paa Raad om, hvor ofte der skulde skrives. Paa den anden Side sparede man jo ogsaa op, baade af Meddelelser, Tanker og Følelser, saa at der blev noget helt andet ud af et Brev baade for Afsender og Modtager, end nu i Reglen er Tilfældet.

Skønt Jørgen Dalhoff først i Genève ser nyt fra sit Hjem, vil vi dog høre indenfor i Ønslev Præstegaard gennem Breve fra den gamle Præst. Den 28. Maj 1827 skriver han under Adr. »Velædle Jfr. M. E. Dalhoff, i Borgergade No. 125 Stuen, Kjøbenhavn«:

»Kære kjøbenhavnske Børn og Venner! Naar man ingen Mulighed ser i at betale sin Gæld, hvad gør man da? Man spiller en honet Banquerot og lader Creditorerne dele Stumperne. Saaledes er min Brevgæld til Eder — elskte Venner! voksen mig i Aar over Hovedet; men at den Banquerot, jeg herved spiller — ved at overgive disse Linier til Deling efter Behag — ikke er forsættlig eller svingagtig, kan bevises ved de

lovgyldigste Vidnesbyrd, og altsaa haaber jeg, ej alene Overbærelse, men fuldkommen Frikendelse.

Saa, dette var nu Indledningen, og den er jo, som oftest, det værste. Nu følge, hvad der kan! — Ven Müllen takkes for hans Brev af 15. dennes, hvori han underretter mig om Peters Befordring (til Mygind ved Randers) samt i Tide advarer mig mod nogle, der skulde have i Sinde i næste Uge at bestorme mit Hus. Rigtignok gyste jeg en Smule ved Ordet bestorme; men da jeg blandt de nævnte Stormløbere ikke fandt nogen, der forekom saa frygtelige, trøstede jeg mig med det Haab, at jeg nok kunde affinde mig med dem med det gode.« Han ønsker snarere at se de stormendes Tal forøget med flere, som han opgiver, og beder, at man vil nøde dem til at komme. — »Angaaende den bevidste Sygling selv, saa har jeg kun dette at erindre: at skønt han flere Gange i afvigte Vinter havde opgivet Haabet om at se dette Aars 8de Juni, ser han den desto gladere i Møde, jo mere den nærmer sig, ja hvad mere er, hans Doktor har endnu for 2 Dage siden med Haand og Mund forsikret ham, at han paa den Dag skal komme til at danse en Tur op og ned; men den Ting maa jo Doktoren bedst forstaa?«

Doktoren fik virkelig Ret. Om han ikke snarere ved at forhindre denne store anstrengende Festlighed kunde have forlænget den Gamles Liv, er en anden Sag; man kunde nævne flere Lejligheder, hvor en 70aarig saa ofte og saa paagaende blev ønsket et langt Liv, at han eller hun døde deraf. Men Ret fik han, som vi faar at høre af Jubilaren selv i et lidt senere Brev til Amerika-Sønnen »Elskede, kære Laj!« hvor han fortæller om Tvillingernes Fødsel og Hjemmedaab og fortsætter: »Skønt følgende egenlig hører til Fruentimmer-Fortælling, kan jeg ikke undlade at meddele dig det, nemlig om mine Glutters Daabsbekræftelse i Kirken og den dermed følgende Fadder-Stads. For ved denne Lejlighed at samle saa mange af vore beslægtede og Venner som muligt, blev Handlingen udsat til sidstafvigte 8. Juni — min 70. Fødselsdag. . . Alle vore Værelser vare belagte, og her var ikke daarlig Commers. . . Foruden disse . . . bestod vort Gildesselskab blot af Provst Steenstrup med 2 Døtre, en Jfr. Jansen fra Torkildstrup, Pastor Bierring fra Taaderup, Cancelliraad Madsen og Søn fra Nykj. og vore Skole-

lærere. I Kirken blev min Regine baaren af Lovise Hr. Peters og Theodora af Lise. Om Aftenen havde vi Dans, som aabnedes af den 70aarige. . . Og dermed nok om den Stads. Jeg nævnede før Peters og Lovises Datter. Ja, de har en Datter, nemlig Emilie Caroline, som d. 14. Juni var 1 Aar gl., en net lille Tøs, der har det i Højden, som mine har i Drøjden . . . «

Nu hører vi igen fra hans vidtrejsende Søn:

Svejts.

Genev (Genf) 24. Juni 1827.

»Kære Broder etc.!

Endelig er jeg igen i Rolighed, kan skrive og igen vente Svar; som god Egoist har dette sidste den meste Værd for mig, thi ellers kunde jeg vel her og der ladet Dem vide, at jeg i det mindste var i Live og hvor, men heller ikke meget mer, thi at beskrive nøjagtig alt, hvad jeg ser, og som interesserer mig, var alt for vidtløftigt og for mig ikke muligt. D. 10. Maj gik jeg ombord paa et Skib i Neapel, men laa for kontrær Vind til den 17de; jeg var daglig i Land og besøgte flere Gange mine Yndlingssteder for at tage Afsked med dem. Paa hele Rejsen havde vi kontrær Vind og laa alene fire Dage ved Elba; den 25. kom vi til Livorno. Den 28. gik jeg ombord paa et andet Skib til Genua og ankom den 1ste Juni til G.; skønt jeg i disse tre Uger den meste Tid sov paa Dækket under alle Slags Vejr, var jeg særdeles frisk. Sørejsen var som sædvanlig ikke meget interessant, især med Neapolitanerne, da deres Slethed og Dumhed gaar til det yderste, og man bestandig maa passe paa for ikke at blive bedraget og bestjaalen alt for meget. Til Pavia kørte jeg og ankom den 3. Juni. Der var just Fest, hvorfor hele Staden var saa fuld af fremmede, at vi næppe kunde faa Logis der; om Aftenen var Fyrværkeri. Over Gaderne var trukket Lærred for Solen, da der om anden Dagen skulde have været stor Procession, men til Uheld regnede det, saa det maatte opsættes. Dog benyttede vi Formiddagen ret skønt ved at bese alle Museerne, som just paa denne Dag var aabne, og om Eftermiddagen gik vi til Vands til Majland i en gravet Kanal, som gaar betydeligt opad; man

kommer igennem 9 Sluser. Denne Rejse var mig højst interessant, især da jeg ikke før har kendt denne Indretning med Sluser. Et Skib, hvori vi omtrent vare 200 Mennesker, trækkes af tre Heste bestandig i Trav, lige saa let opad som ned; saa snart man kommer ind i en Sluse, lukkes den til, og Vandet stiger da i nogle Minutter 6 à 8 Alen, saa man atter er i fladt Vand. I Majland opholdt vi os nogle Dage og saa alle Mærkværdigheder. Architect Smidt, som jeg traf i Genua, rejste just til Genev paa samme Tid og besøgte vores Sager med den samme Vogn. Vi gik altsaa den 7de om Eftermiddagen fra Majland; samme Aften gik vi en fejl Vej og maatte lade os føre igennem en Skov af seks temmelig mistænkelige Personer, hvor der ingen Vej eller Sti var. I øvrigt har jeg endnu ikke møret mig saa godt paa nogen Rejse som paa denne, skønt den var temmelig møjksom; thi vi gik daglig i det mindste seks Mile og tilbagelagde Vejen endog i kortere Tid end Smidt til Vogns. Vi sejlede langs ad Lago Maggiore for ret at nyde den skønneste Udsigt. Den anden Nat sov vi i en Stiftelse oppe paa Bjerget Simplon. Hvilken Forandring efter Dagen før at have set næsten modent Korn, saa hurtigt at stige op i en saadan Vinter! man saa næsten intet uden Sne, og Tænderne klaprede af Kulde. I en lille rund Dal ligger bemeldte Stiftelse; den skal være indrettet af Napoleon¹⁾ og er ganske indrettet for Rejsende: enhver Rejsende faar et ret godt Aftensmaaltid, Seng og Frokost omsonst. Just paa det højeste Sted traf vi tre bekendte, som sad og hvilede. De var gaaet fra Majland to Dage før end vi, men deres svære Feleisener havde forsinket dem. Da de ikke vilde tillade os at gaa dem forbi, blev der holdt en dygtig Bataille med Sneboldte. Saa længe vi vare saa højt oppe, regnede det bestandig, og da Sneen stod som en Væg flere Alen høj paa begge Sider, bleve vi temmelig vaade; men hvilken Overraskelse, da vi igen kom under Skyerne og saa en saa overordenlig skøn beboet Dal. Da vi gik meget hurtig, havde vi hver Time en anden Aars Tid: om Morgenen sad jeg ved den varme Kakkellovn og saa kuns uhyre Masser af Sne, og om Middagen var jeg i den skønneste

¹⁾ Napoleon har 1800 og følg. Aar lagt denne første egenlige Vej over Alperne.

Sommer. Den øvrige Vej gik bestandig gennem en smuk Dal med høje Bjerger paa begge Sider, skøn, men ikke særdeles mærkværdig. Den næst sidste Dag blev jeg atter gennemvaad og maatte gaa en Mil længer, end vi havde bestemt om Aftenen, da vi ingen Logis kunde faa. Og især dette har jeg at takke for, at jeg nogle Dage efter min Ankomst blev upasselig og er bleven aareladt paa den højre Arm¹⁾ og derfor ikke har kunnet arbejde og skrive. I Morgen begynder jeg at arbejde hos Bautti, den største Fabrik her af Guldsmed og Urmager Arbejdet; han skal have omtrent 600 Arbejdere.

Jeg er bleven særdeles vel optaget hos Prinsen²⁾. Smidt og jeg meldte os straks efter vor Ankomst hos ham, og han bad os da til Middag om anden Dagen, hvor vi maatte tage vore Tegninger med; tillige laante han os sin Vogn en hel Dag og gav os en Tjener med for at vise os alle de mærkværdigste Ting i Omegnen.

Jeg længes overordenlig efter Brev hjemme fra; Du maa da ogsaa lade mig vide, hvad Prinsen og det Reiersenske Fond siger om mig, om jeg skal have Prygl for, at jeg har taget Pengene op i Neapel, eller om jeg tør gøre mig Haab om mere. Hvis ikke, kan jeg endnu ikke saa snart komme hjem, thi jeg tør ikke udsætte mig for streng Strabase. Paa den sidste Rejse har jeg indskrænket mig alt for meget, men har i de 10 Dage, jeg er her, sat endnu mere til; og hvis jeg kunde, gik jeg gerne straks hjem, thi jo mere jeg ser, desto mere overtyses jeg om, at jeg ikke profiterer meget mere ved at blive saa længe³⁾. I Majland har jeg købt et lidet Værk med Vaser og græske Ornamentter for 6 Pjastre.

Jeg har endnu ingen By truffen, hvor jeg har priset Indbyggerne saa lykkelige som her. Hvilken Forskel, naar man just kommer fra Neapel, hvor halv nøgne Tiggere ligge hundredvis paa Gaden. Her har jeg endnu ingen Tigger set; Barnet

¹⁾ Den Kur kendte man alle Vegne. Ogsaa i Kjøbenhavn blev den gennem hele sit Liv magre Mand, som sikkert aldrig vejede mer end 8 *Lb* (64 Kilo), aareladt; hans yngste Søn har været Øjenvidne dertil.

²⁾ Prins Frederik (VII).

³⁾ De mismodige Ytringer her maa vel delvis tilskrives det næppe overstaade Ildebefindende og den voksende Hjemve.

saavel som Oldingen ere virksomme, og dog er her ikke som i Engeland Fabrikstrælle, thi de fleste arbejder hjemme hos dem selv. Min Værtinde f. E. lever af at polere Urmager Arbejder og holder tre Arbejdere. Om Dagen arbejder alle, og om Aftenei vrimler de ud af Byen for at nyde Naturen. Man har vist mig meget simpelt klædte Mænd og sagt, at de vare Millionærer, og en fattig Kusk var en af de første Raadherrer. Prinsen gav mig Adgangskort til at se Præmiernes Uddeling for Skolevidenskaber, Industri o. s. v. Det var ret smukt. Drengene, som skulde modtage Præmier, gik i Procession med fuld Musik til Kirken; mange havde tre til fire Medailler i Knaphullerne, og naar de mest udmærkede blev udraabt, klappede man i Hænderne som paa Komædien.

Jeg slutter nu i det Haab, at disse Linier maa træffe Dig og alle mine Elskende ved Helbred og ønsker snart at overraske Dem i bedste Befindende.

Din og Deres stedse hengivne

J. Dalhoff.

Min Adresse er Rue de Constance No. 81 ches Msr. Scherer, Geneva.«

Dette Brev har dog en »Enclave«, et særlig lukket Brev indeni:

»Elskede Wilhelmine!

Skønt jeg vel er træt af at skrive, kan jeg denne Gang dog ikke undlade at skrive et Par Linjer til Dig alene, o! at Du vidste, hvor ofte det har gjort mig ondt, at jeg ikkuns saa sjælden har kunnet skrive Dig til og tilfælles med andre, da jeg dog daglig havde saa meget at sige Dig. Jeg har nu set, hvad jeg i Livet mest har længtest efter at se. Ofte fortørnede jeg min Rejsekammerat, naar han ved noget ret skønt udbrød: Hvor lykkelige ere vi dog, at vi kunne rejse og se saa meget; jeg svarede ham da: Ja, men jeg vilde være tilfreds med meget mindre, naar jeg kuns ikke behøvede at nyde det saa ene! . . . Jeg tænker nu daglig kuns paa min Hjemkomst, og hvor lykkelig jeg vil være ved Din Fortrolighed. Vist nok kommer jeg tomhændet, men just dette skal være vor kæreste Bestræbelse,

med lidet at være saa lykkelige som muligt, og hvis min Lykke ikke ganske vil forlade mig, haaber jeg ved Flid snart igen at vinde, hvad jeg sætter til paa mine Rejser. Jeg har her truffet særdeles brave Mennesker at logere hos, hvor jeg fra den første Dag er bleven behandlet som et Medlem af Familien. Jeg slutter med mange Hilsener til Dig og min Familie og beder, at Du ret snart skriver til Din.

med Længsel ventende

Jørgen Dalhoff.«

Paa dette Brev kom det ønskede Svar, skrevet i Ønslev 12. Juli 1827. Man mærker, at Afstanden alt er blevet et godt Stykke mindre, siden der kun har været 18 Dage imellem, deri beregnet Oversendelsen fra Kbh. til Falster. Knuds Svar findes ikke.

»Elskede Jørgen!

Inderlig Tak for Dit sidste mig saa kære Brev, hvilket jeg modtog igaar, og jeg kan nu atter have den Lykke for nogle Øjeblikke at underholde mig med Dig, og dog er det mit højeste Ønske, at jeg snart ikke mere behøvede Pen og Papir for at underholde mig med Dig, men at jeg snart mundtlig kunde udøse mit Hjerte for Dig, og jeg vil haabe med Guds Hjælp, at den Tid er ret nær. Jeg haaber, Du vil billige min tagne Beslutning, den nemlig: i næste Maaned at rejse til Kjøbenhavn for at kunne være der, naar Du kom hjem, da det paa den Aarstid maaske ikke saa godt lader sig gøre. Alt tegner sig forresten ret glædeligt, naar jeg undtager Faders [5: Svigerfaders] Helbred. . . Hvor meget den kære Mands Sygdom bekymrer os alle, som elsker ham saa højt, kan Du vist nok føle paa Dig selv; dog trøst Dig, min gode Jørgen, maaske det dog endnu engang kan blive bedre. . . Fra vores kære Fader skal jeg hilse Dig inderlig. Dit Brev har foraarsaget ham megen Glæde; gerne havde han skreven Dig til, men han formaar det ikke; han har netop i Dag med megen Anstrengelse skreven til Nikolai; men han lider ogsaa meget derfor.

Lev nu vel og lad mig gemme alt andet, hvad jeg kunde have at sladre med Dig om, indtil vi ses igen. Gud styre,

som han hidtil har gjort, Dine Fjed lykkelig, og vær overbevist, at jeg stedse skal være

Din Dig elskende

Wilhelmine Hanuschke. [▲]

Af det heri omtalte Brev, som Faderen skrev til Nicolai, har Knud (?) taget en Afskrift, inden han sendte det bort; han tænkte vel nok, at det var det sidste fra denne kære Haand.

»I Maj Maaned dette Aar blev Peter kaldet til Sognepræst for Mygind, Krogsbæk og Skjørringe Menigheder¹⁾ i Aarhus Stift, et temmelig godt Kald med en god Præstegaard og i en smuk Egn, nær ved Randers og ikke langt fra Todberg. . . Wilhelmine Hanuschke, Jørgens Forlovede, som har været her i 1½ Aar, rejser nok hjem endnu i denne Sommer. Om Jørgen og hans mageløs interessante Rejse vil jeg overlade til andre at fortælle Dig. . . . Siden Januari Maaned har jeg været og er endnu ynkelig plaget af Gigten, som har kastet sig paa de indvendige Dele, nemlig paa Mellemgulvet og nu henved ½ Aar forårsaget mig de heftigste Smerter²⁾. Al Medicin har været forgæves, og Haabet om Helbredelse er næsten opgivet. — Dog, mit Liv staar i den Almægtiges Haand. Hvor gerne jeg endog ønskede at leve for min trofaste Hustru og hendes smaa, tør jeg dog ikke knurre, naar Gud kalder mig. Han skylder mig jo Intet. Han har skænket mig Glæder nok i Livet, og den største af alle jordiske — Glæde af mine Børn, ja i min svage Alderdom skænket mig en saa trofast Veninde, der med kærlig Haand har plejet mig, og især i afvigte Vinter vel 100 Gange har forladt sin Seng og de kære smaa, for ved Gnidning og anden Hjælp at lindre mine Smerter. — Med stor Vanskelighed har jeg ved gode Naboer faaet mit Embede bestyret, og jeg staar nu i Færd med enten at søge om at faa Capellan eller at resignere. Det sidste var vel det bedste, naar man vilde tilstaa mig en anselig³⁾ Pension. — Med utrolig

¹⁾ Det er et af de ikke ret mange tresognede Pastorater, der endnu bestaar: der prædikes skiftevis i to Kirker hver Søndag.

²⁾ Diagnosen »Gigt« vilde vist ikke kunne bestaa for den nyere Lægevidenskab.

³⁾ Anstændig, ikke for ubetydelig.

Møje og under haarde Smerter ere disse Linier nedskrevne. Maaske ere de og de sidste, Du faar fra min Haand. Ja ske Guds Villie! Men indtil mit sidste Aandedræt velsigner jeg mine Børn, der har gjort mig til den lykkeligste Fader. Ogsaa Du, min Søn, og Din kære Emeline — Hende, jeg saa gerne kalder min Datter; thi hun er jo Din og vil gøre Dig lykkelig — være under de hjerteligste Hilsener fra os alle, i Liv og Død velsignet af Din ømt elskende Fader

Ønslev Prg. d. 12te Juli 1827.

P. Dalhoff.

Vidste jeg, at din Kone talte Tysk, skulde jeg have opvartet hende med nogle Linier. Men med det engelske Ruskomsnusk-Sprog kan jeg ikke tjene hende.»

Saaledes ender han med en Ytring af sin danske Humor. Det er vist nok det sidste, han har skrevet. Jørgen frygter det ogsaa i sit Brev til Knud:

Genev d. 3. Aug. 1829.

»Kære Broder!

Dit Brev af 17. Juli har jeg med Glæde modtaget den 30te. Hvor glædelige Dine Efterretninger end vare mig, da de endnu kom mig uventet og i alle Henseender oversteg mine Forventninger, maatte dog denne ene, Faders Sygdom, blande alle mine Følelser med Vemod, da den Tanke, atter at omfavne min gamle Fader, jo er en af de vigtigste blandt de Glæder, jeg ved min Hjemkomst smigrer mig med; og vistnok er det sørgeligt, selv for den uvedkommende, at se den, som hele Dagen arbejdede, om Aftenen¹⁾ kuns at have svære Lidelser. Vi kan kuns ønske og haabe, og dette gør jeg endnu.

Kuns med Rørelse kunde jeg modtage det tilsendte, da jeg veed, Du med Hensyn til Dit eget Vel ikke burde gøre denne og flere Opofrelser, som Dit Broder Hjerte aflokker Dig. Stedse er det tungt at være skyldig, hvor man ikke ser Udvej til at betale, men hvad jeg derimod her maa føle, lader sig ikke udtrykke.

Jeg skrev Dig sidst, at jeg om anden Dagen skulde begynde at arbejde paa det store Fabrik. Jeg tilbragte halvanden Dag

¹⁾ Livsdagen og Livsaftenen.

paa Værkstedet, men havde endnu ingen Arbejde, da een Person ikke bliver taget meget i Betragtning, og det her desuden er Brug, at man maa være tilfreds med at have Arbejde den halve Dag om Sommeren, kort, jeg skældte dem Huden fuld paa Tysk og gik min Vej, og maatte da atter vente 10 Dage, til jeg fik en anden Plads, som jeg ogsaa forlod, da der bestandig forefaldt saa slette Arbejder. Over Fortjenesten kan jeg ikke klage; flere, som ere komne fra Paris, forsikre, at det der for Øjeblikket er langt slettere og aldeles ingen Haab om at faa Arbejde. Jeg er da saa meget gladere ved at kunne fortsætte min Rejse snart og smigrer mig det Haab, at Professor Hetsch vil have anbefalet mig til nogen i Paris, at jeg ved at se og tegne forskellige Ting kan i kort Tid profitere mere, end naar jeg sidder indesluttet paa et Værksted.

Med Hensyn til de Kommissioner, jeg havde at udrette for Dig og mig selv, ser det slet ud, da aldeles ingen paatager sig at skikke mig det direkte til Kjøbenhavn, og igennem Frankrig kan jeg aldeles intet føre med. Den eneste Udvej er at forskrive det fra Leipzig, hvortil det med mindst Bekostning tilskikkes, til Handelshuset Robert-Melly i Leipzig. Uhrene, hvorom Du skriver, vil jeg endogsaa billigere kunne købe i Paris, da her næsten ikke gøres andet end Lommeuhre, og i Paris derimod ere flere Fabriker af hint. Derimod gør det mig ondt, at jeg ikke kan købe et Parti Emailler her, hvor jeg faar dem langt billigere. Jeg har ladet mig give Pris Kuranter paa alt og vil nu i Paris se, hvilket der er mest profitabelt. I Morgen tidlig forlader jeg Genev og kommer i 3½ Dag til Paris, det gaar Dag og Nat i een Galop. Denne Rejse vil vel ikke blive meget behagelig, da jeg kuns har en slet Plads; men da den er den sparsomste paa Tid og Penge, har jeg valgt den, thi i denne Hede tør jeg ikke gaa til Fods. Hetsch og Garlieb maa Du hilse, at De nu til min Ankomst i Paris maa nøjes med min forbindligste Hilsen; og med samme Hilsen til Familie og alle Venner vil jeg slutte i det Haab, snart at overraske Dem alle friske og muntre; selv min Wilhelmine maa denne Gang lade sig nøje med disse Efterretninger. Lev vel, det ønsker af Hjertet

Din stedse elskende Broder

J. B. Dalhoff.«

Frankrig.

Den 4de August 1827 rejste altsaa J. B. Dalhoff fra Genf. Den 22de Oktober s. A. veed vi, at han var i Kjøbenhavn. Imellem disse to Yderpunkter ligger hans Hjemrejse, deri inde-sluttet et Ophold i Paris. Men for hele denne betydningsfulde Tid har vi ingen Underretning gennem Breve, hverken fra ham eller til ham. Det eneste Grundlag for at dagfæste Rejsens Vej og Gænge har vi i et Pas, udstedt 7. Maj i Neapel af Frédéric Sifred de Vogt, dansk Ridder og Chargé d'affaires ved Kongeriget begge Siciliers Hof, og et Politipas, udstedt 20. Okt. fra Helsingør til Kjøbenhavn, hvor han den 22de Okt. har meldt sig paa Kontoret for Rejsende.

Hint kongelige Pas er skrevet paa et 38 Tommer langt og $10\frac{1}{2}$ Tommer (87×27 Cm.) bredt Papir, men det rummer ogsaa foruden det danske Rigsvaaben og den trykte Indskrift foroven ikke mindre end 32 Paaskrifter af forskellige Øvrigheder, oftest med vedtrykte Vaaben- eller Seglmærker. Pashaveren betegnes som vendende tilbage til sit Fædreland over Genua, Svejts og Frankrig, og Passet har da ogsaa til Afrejsen den 9. Maj Paaskrift fra den svejtsiske Generalagentur. Den 26de Maj er det blevet synet i Livorno, 1. Juni i Genua, 2. i Novi, 3. og 6. Juni i Milano. 2. August synes det i Genf og godkendes for Rejse til Paris. 4. Aug. i Coppet faar det lignende Godkendelse af Canton Vauds Gendarmeri, 8. August af det franske Udenrigsministerium og 9. af Statspolitiet for Kongeriget Frankrig i Paris. Atter den 5. September godkendes det for Afrejse til Kjøbenhavn over Strasborg og det nordlige Tyskland af den danske Legation. 15. Sept. paaskrives det i Kehl til Frankfurt (am Main), herfra den 20. til Berlin. Til Frankfurt an der Oder 3. Okt., til Stettin 6. Okt. Fra Stettin paaskrives det den 12. til Rejse over Søen til Kjøbenhavn. Fra Svinemünde afrejser han med Skipper Neumann den 15de Oktober. Hvorfor denne i Stedet for i Kjøbenhavn sætter sin Rejsende af i Helsingør den 20., faar vi lige saa lidt at vide som alle andre Enkeltheder. Det Besøg i Frankfurt a. d. O., han i sin Tid havde lovet, har han nu altsaa gjort; men om han har truffet Edvard Hanuschke, med hvem han skulde gøre det, veed vi ikke. Hvorfor han gjorde den betydelige Omvej ad Strasborg og det lige

overfor liggende Kehl i Stedet for ad Køl'n til Berlin, lige saa lidt. Maaske har der været noget under Vejs, som han gerne skulde se. Selvfølgelig har han brugt sin Tid og sine Øjne, hvor han er kommet frem; men der er ingen Steder blevet længere Ophold til at skrive og modtage Breve undtagen i Paris de fire Uger fra 8. August til 5. September.

Dette Ophold blev af den største Betydning for hele hans Liv. I Paris havde han sit Damaskus, ikke just i religiøs Henseende, — hans kristelige Udvikling gaar nogenlunde i een Linie Livet igennem — men dog dybt indgribende i hele hans Tænkemaade og Livssyn, og da navnlig i hans Fremtidsplan.

Den 19de August var det sket, som de sidst modtagne Breve hjemme fra havde ladet ham frygte: *hans Fader var død*. Hvem der har været hos ham paa det sidste foruden hans trofaste Hustru, ved vi ikke, men naar hans Svigerdatter endnu Aaret efter havde hjemme i Præstegaarden og hjalp Moderen med at opelske det nu faderløse Tvillingepar, har hun sikkert ogsaa holdt ud med hende i Plejen af den døende, idet hun opgav den i et Brev berørte Tanke om at tage bort til Kjøbenhavn for at være til Stede ved Jørgens Hjemkomst. Ved Faderens Leje kunde hun, som han ogsaa havde skrevet, bedst vinde Sønnens Taknemmelighed og Kærlighed.

Hvem der har været til Stede ved Præstens Jordefærd den 23de August, veed vi heller ikke; men sikkert har der været mange flere at bespise i Storstuen og de andre Værelser end selv ved 70 Aars Festen. Af Provst Steenstrups Tale kunde vi maaske høre en lille Prøve paa den Tids Veltalenhed:

»Elsket var han og maatte være det: den Mildhed, der udbredte sig over hans hele Færd — den Livlighed og Munterhed, der ledsagede ham med og i hans høje Alder — den Belevenhed og Artighed, der prydede hans Omgangs Vis og Maade, den Finhed, der krydrede baade hans Alvor og hans Skemt det hulde og blide Forhold, han stedse iagttog i sin huslige Kreds — den Gæstmildhed, hvormed hans Hus stod aabent for alle, der vare hans Omgang nogenlunde værdige — den Villighed, hvormed han, selv alderstegen, endnu yndede og deltog i de unges Glæder

Virket har han, ej alene ved Ord, men ved Gerninger, den store Gerning at efterlade en velopdragen Afkom, en Afkom, som lige meget hædrer ham i hans Grav, og ved udmærket Duelighed, enhver i sin Idræt, hædrer sig selv og paa een Gang pryder og gavner Samfundet«

Sikkert har de saaledes tiltalte af Hjertet fulgt Talerens Opfordring til at tilegne sig til Efterfølgelse det gode Fore-dømme, her var fremstillet for dem, saa at kommende Slægter endnu kunde bære Frugt af den ved hans Ord og Liv saaede Sæd. Men det stærkeste Indtryk gjorde dette Dødsfald dog sikkert paa de to Sønner, som hin Dag ikke blot ikke overværede Begravelsen, men først hørte om Faderens Død længe efter, at han var lagt i Jorden.

Om Sønnen Nicolais Smerte, den altbetagende, ved Fade-rens Død, har vi gribende Vidnesbyrd i et Brev. Fra Jørgen har vi ingen skriftlig Udtalelse, men hans dybeste Følelser var med, naar han fortalte, hvad Virkning denne Efterretning havde paa ham.

I *Paris* ventede der ham, som vi har læst, nye Forsyninger, saa at han næppe behøvede eller kom til at arbejde for Føden, men kunde sætte al Tid og Kraft ind paa at lære gennem det, han saa og hørte. Og man havde udtrykkelig, maaske ogsaa i Anledning af de Ting, han omsider i Genf havde kunnet faa færdige til at sende hjem, anbefalet ham til al Bistand i saa Henseende fra Legationen, og derved fik han den frieste Ad-gang til de Kunstgenstande og de industrielle Virksomheder, som Paris allerede dengang var saa rig paa, og mangen festlig Lej-lighed kom han ogsaa med til indenfor disse Berøringer. Saa stod han da og ventede paa den danske Chargé d'affaires, der skulde afhente ham til noget saadant; han var iført sine bedste Klæder og havde allerede trukket Handskerne paa, da han modtog et Brev, der straks med sit sorte Laksegl lod ham gætte, hvad der var sket. En Stund stod han stille, grebet af den dybeste Sorg, i Tanker, der ikke blot galdt det store Tab, men ogsaa hans egen Stilling i Livet: Var det dette, som Gud igennem hans Fader havde sat ham til? Haandværker skulde han være, men Forfængelighed var i Færd med at føre ham ud over sin Stand. Nej, Haandværker *vilde* han være, og

deri vilde han sætte al sin Kunstsans og alle sine Evner, saa at han kunde gøre sin Faders Valg Ære. Og i naturlig Sammenhæng med denne Tankegang, som han derved gav et symbolsk Udtryk, fik han hurtigt Handskerne trukket af og kastet ud af Vinduet, idet han lovede sig selv, at han aldrig mere vilde gaa dermed. Og han holdt Ord, uden at selv hans egne Børn i mange Aar vidste hvorfor; han kunde have en Handske i Haanden, men han havde dem aldrig paa. Han vilde være sine Hænder bekendt, og de bar ogsaa altid Vidnesbyrd om, at han brugte dem. Han sagde selv, at han sjælden behøvede at klippe sine Negle — han sled dem op, alt som de voksede. Hvor mange Menneskehænder han siden kunde faa at styre, han brugte dog stedse sine egne med.

I 1817 døde hans Moder — »en hel Vending i mit Liv«, kaldte han det. Det gælder dog maaske endnu mere Faderens Død 10 Aar efter. Men den indre Vending, som den voldte, kom netop i rette Tid, nu da han vendte tilbage fra sine 3 Vandreaar og skulde føre Udbyttet deraf ud i Livet til bedste for sit kære Fædreland.

BLIV I DIT KALD!

DEN 20de Oktober 1827 Kl. 4 Eftermiddag udstedte altsaa Helsingørs Politi tjenstlig Anmodning »til alle Vedkommende, at ville lade Guldsmedsvend Georg Balthasar Dalhoff — Fødested Falster, Sprog Dansk, Alder 27 Aar, Højde og Statur middel, Øjne blaa, Haar blond —, der hertil er ankommen fra Swinemünde med Pas udstedt i Neapel den 7de Maj 1827, passere uhindret herfra til *Kjøbenhavn* over Land (NB. Dette Pas gælder alene for denne Rejse, og her i Staden kuns 24 Timer)«. Sandsynligvis har han, for at opnaa denne Tilladelse, foruden det gamle Pas ogsaa maattet forevise sit Svendebrev, der bærer lignende Præg af at have været viden omkring. Mærkeligt nok er den Bemærkning paa Passet: »Her hersker ikke smitsom Syge« overstreget. Dog hører vi intet om, at han blev underkastet Karantæne i *Kjøbenhavn*. Men den unge Mand kunde nok komme til at give sin amerikanske Broder nogen Ret i, at man i det gamle Evropa passede rigeligt meget paa Menneskene og gerne kunde give dem lidt mere Frihed til at gøre, hvad de vilde. De er jo ikke allesammen mistænkelige Personer.

Hvordan han har »passeret« til *Kjøbenhavn*, om han har spaseret eller faaet en Befordring, der mere kunde svare til hans Længsel, veed vi jo ikke. Men at han med inderlig Glæde har genset sit Fædreland og sine kære, det veed vi. Gamle trofaste Broder Knud og den unge Svend Herlov, Søsteren Lise, Md. Glade og de andre, som kunde dele med ham Sorgen over hans Faders Død, men ogsaa de Følelser og Tanker, som ud

fra denne bandt dem endnu nøjere sammen. Men de dybeste Indtryk ventede ham jo i Mødet med sin tilkommende Brud. De har været for hinanden som paany fødte: Mindet og Billedet faar Liv, Kærligheden, der er blevet næret og er vokset saa skønt gennem Tankeudvekslinger i Brevene, faar dog en helt anden Virkelighed ved det personlige Møde. Vi veed ikke engang, hvor dette Møde har fundet Sted, om hun, som hun havde tænkt, kom til Hovedstaden, eller snarere han har gjort et kort Besøg i Ønslev. Saa meget mindre skal vi forsøge at skildre det.

Men vi vilde kende meget lidt til dem, hvis vi tænkte os, at de længe sværmede om hinanden i et uvirksomt Stemningsliv. Netop ogsaa for at de kunde komme rigtigt sammen, maatte der arbejdes, vindes en Stilling og et Udkomme. Jørgens Takkebesøg hos sine Velyndere, helt op til Prins Christian, maatte jo ogsaa bane Vej for Fremtidsplanerne.

Den 3die Nov. vedtager Kunstakademiet at ansætte ham paa Prøve som Lærer i Modellering, hvilken Stilling netop blev ledig. For de to Maaneder ydes ham ved Januar-Forsamlingen 14de Jan. 1828 et Gratiale af 20 Rbd. og Lønnen sættes foreløbig til 100 Rbd. aarlig. Det var noget, men der skulde mere til.

Efter Indholdet af Brevene mellem de to Brødre forstaar vi, at det Kompagniskab, som var begyndt inden Rejsen og i Grunden fortsat under hele Rejsen, nu blev fornyet. I de større Arbejder, som Knud havde for Frue Kirke, Christiansborg Slot og det ene Palæ paa Amalienborg, fik Jørgen ogsaa sin Del.

Godt et halvt Aar efter Jørgens Hjemkomst træffer vi ham i Ønslev Præstegaard, hvor Enken har »Naadensaar« efter sin Mand, og hvor Wilhelmine endnu er og hjælper hende med at opfostre de faderløse Smaapiger. Det er dog ikke bare for det gode, han er derovre; han har skrantet ret alvorligt, maaske endnu Eftersmæk fra de Sygdomme, han har gennemgaaet i Rom.

Da de to Brødre ikke er sammen, maa de skrive til hinanden. I Knuds første Brev, skrevet paa hans 33aarige Fødselsdag, den 28. Juni 1828, læser vi:

» Jeg har paataget mig at forfærdige det Guldsværd.

som skal foræres til Prins Carl¹⁾, og igaar underskrevet Kontrakten; det skal være af 20lødige Guld og være færdig til sidst i September. Hetsch sagde iforvejen til mig, at man ikke vel kunde anvende mere end 8 à 900 Rbd. eller højst 1000 Rbd. paa den. Jeg sagde da, at jeg nok troede at kunne levere den for 900 Rbd., naar jeg kunde bruge tyndt Guld. Hetsch var da saa honet og sagde til Kammerherre Gøssing 1000 Rbd. med Etui og alt; hvilket var vel, da jeg kan indse, at jeg har beregnet Guldet for knapt. Da jeg kom til Gøssing, sagde han, at han vel kunde indse, at jeg ikke vilde blive rig ved dette Arbejde, men naar det blev godt, vilde det vist være os til megen Gavn i Fremtiden. Ogsaa lovede han at bede Kongen om Tilladelse for mig til at gøre Sværdfejer Arbejde. Hetsch bad, at Du idetmindste maatte gøre Mars og Minerva Hovederne derpaa, for at de kunde blive gode, hvilket jeg ogsaa haaber, Du gør, hvis ikke Helbredet skal lide derved. . . . Da det dog vist ikke var til Skade for Dig, om Du blev noget længere derovre, og Du maaske dog uden Skade for Dig kunde gøre noget imellem derved, saa har jeg i Sinde paa Tirsdag at sende Dig Tegningen enten med Posten eller Skipper, og hvis Du da ikke synes om at blive længere eller gøre ved den, kan Du jo tage den tilbage igen. Hvilken Maade der er den bedste til at gøre Hovederne paa, enten ved at skære Stempler til dem — Du maa vel nok kunne bruge dem oftere — eller drive dem eller først modellere dem, afstøbe dette i Metal og derefter opdrive dem i Bly, dette maa jeg overlade til Dig Jeg faar nu snart mit nye Værksted i Stand, hvorover jeg ret glæder mig; kuns vil Værten ikke lade lægge Gulv der, hvilket jeg dog iforvejen sagde ham. . . . «

Tegningen og en Messingplade til at gøre Stempler af kom med et Brev af 1. Juli: »Jeg ønskede nu gerne, at Du snart vilde lade mig vide, om Du tror at ville paatage Dig noget deraf samt hvilke Dele. Dog med den Forudbetingelse, at Du ikke glemmer, hvorfor Du er paa Landet, og at Du kuns anvender nogle Timer imellem dertil, naar Du synes bedst skikket og har

¹⁾ Landgrev Carl af Hessen, gift med Frederik den 5tes Datter Lovise, dansk Generalfeltmarskal, f. 1744, d. 1836. Sværdet blev gjort efter Hetschs Tegning og skulde gives ham til hans 70 Aars Jubilæum som dansk Officer.

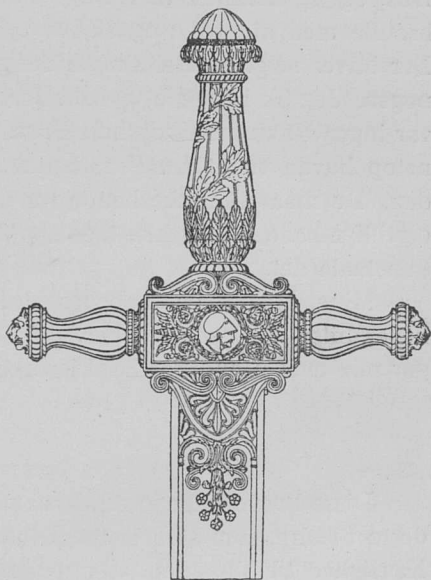
Lyst. . . . Stemplet til Blomsterne med Snirkler tror jeg nok, at Kandeldorf eller jeg kan gøre.»

Herpaa svares:

Ønslev 10. Juli 1828.

»Kære Broder!

Endelig har jeg da faaet Dit tilsendte Brev med Tegning, Værktøj o. s. v. og takker Dig ret inderlig derfor. Jeg har i Dag sat Løven i Arbejde i Messing Standsen og agter at stikke Minervahovedet med Ornamenterne i samme. Jeg agter ikke at udføre det meget, da man ikke vilde kunne slaa det stærkt frem i Guld, og selv det, som bliver slaaet i Staalstempler, bør gaaes efter med Punsler, da man ellers ikke faar det smukke skarpe Mat derpaa, som er nødvendig paa Guld. Jeg er ellers enig med Dig i den Maade, Du vil gøre det, kuns ikke Grebet, som jeg tror, vilde blive smukkest og hensigtsmæssigst helt af Emaille: Bladene grønne og Grunden imellem Riflerne blaa lige til de opstaaende Egeblade; eller hvis jeg, som jeg befrygter, ikke kan faa Emaille, da slet ikke gøre det ophøjet, men blot stikke Konturerne og mattère eller schattere Bladene og blankslibe det øvrige. Til Mars Hovedet har jeg bestilt et Stempel, men vil næppe faa det ordenlig, da vi her ikkuns kan faa ganske tyndt Staal, som maa svejtses mange Gange sammen. Jeg tror, det vil være bedst at gøre Hovedet og Ornamenterne i eet Stykke, da der er nok at mondere endda. Kanten omkring Mi-

Guldfæste til et Sværd; Jubilæumsgave 1828 til Prins Carl af Hessen. Tegnet af G. F. Hetsch, udført af K. og J. B. Dalhoff. $\frac{1}{4}$.

nerva og Løven tænker jeg at gøre som en svag Karnis; men den anden Kant, som løber langs opad og støder til de Ornamenter, Du selv vilde gøre, begriber jeg ikke, hvorledes Du vil gøre; den kunde være lidt rundlig; men da den udvendige brede Kant bliver rundlig, vil det se flovt ud; den udvendige maatte da have en skarp Kant og poleres, og den anden mat.

Hanne er saa glad, at jeg nu kan blive til Auktionen, som er fastsat til sidst i denne Maaned¹⁾; hun flytter da straks i sit Hus, og jeg kommer til Kbh. Vi har i disse Dage haft nok at bestille med at ordne og skrive op alt, hvad der skal sælges. Der bliver solgt en Del simple Sengklæder, i Fald Du vil have nogen. Jeg fik i Gaar et ganske forstyrret Brev fra Faster. Der var ingen Navn under og hele Brevet handlede kuns om, at hun netop havde været fra Forstanden, men nu atter havde faaet den. Du maa ret takke hende for de tilsendte Kartoffler o. s. v. og tillige bede hende ikke tage sig Verden saa nær, da hun ikke kan taale det.

Mine, Mutter og fl. beder at hilse Dig ret flittigt, og jeg beder hilse alle gode Venner, først og sidst i Springgaden; det gør mig endnu ondt, at Sophie ikke kom med.

Din Ven og Broder

J. B. Dalhoff.«

Disse Breve viser jo ret, hvor nøje Samarbejdet var mellem de to Brødre, som stod i et saa inderligt Forhold af Agtelse og Kærlighed til hinanden. Hvad der i dette Tilfælde kom ud af deres Samvirken, har ogsaa Navn af noget af det ypperste, dansk Haandværkskunst har ydet — et Guldsværd er jo ogsaa en ret enestaaende Opgave! — Jørgen var, som vi veed, ikke uvant med eller ked af at arbejde med Hammer og Fil eller Punsler i Ønslev Præstegaard, selv om han skulde bruge Trappestenen til Ambolt og Skorstenen i Køkkenet som Esse;

¹⁾ Enken sad i uskiftet Bo. Paa sit Dødsleje havde Præsten kaldt sine tilstedeværende Børn og bedt dem unde Hanne og de to smaa Piger, hvad der maatte komme af Boet. Sønnen i Amerika svarer, at vilde nogen modsætte sig det, skulde hun blot komme over til ham; der blev nok Brød til hende og de smaa. Sønnen Peter nærede størst Betænkelighed, da han havde en, som det synes, ikke helt uberettiget Mistillid til hendes økonomiske Evne.

Stilheden, den gode Luft — og det gode Selskab var ham Igæld for meget andet.

Inden Knud fik Jørgens ovenfor meddelte Brev, skrev han den 11te, »længselsfuld efter at vide Din Mening om Sværdet, og om Du kan gøre noget ved det.« Ellers indeholder det Opgivelse af Bøger og andre Sager, som han og Venner ønsker at faa købt paa Auktionen i Præstegaarden, til hvilken der er et trykt Katalog paa c. 200 Numre, hvoraf man kan se, at Præsten foruden theologiske Værker og latinske Klassikere har syslet en Del med Filosofi, Naturvidenskab og Digtekunst. — 2 Breve fra Jørgen, der ikke havde naaet Bestemmelsen, er nu fundne. »Du spørger deri, hvorledes det gaar med Arbejdet. Paa Dine Kandelabre ere Overdelene og Benene sammenstillede, en af de store Klokker støbt og ciseleret og de andre støbte, saa at vi vel snart kunne komme til at skruer en af dem sammen; Palmetterne er der endnu ikke begyndt paa. 3 Løveben til de store Kandelabre ere samlede og hos Billedhuggerne for at gøres Ornamenteer til. Af Døre og Vinduesbeslag til Slottet ere en Del færdige, og vi gøre nu Modeller til Palæet. . . . Vi maa vel ogsaa snart til at tænke paa Postamentet til Dine Kandelabre, da det vil blive vanskeligt at faa dem fra Forgyldereren, der har meget travlt. . . .«

Beslag til Døre og Vinduer saavel til Slottet (Christiansborg) som til Palæet kunde jo lade sig høre; endnu mere de 8 store Kandelabre — Knud kalder dem altsaa »Dine« — til de to Slotte. Der var noget at bestille!

Sidst i Juli faar Knud den stakkels Faster, hvis Sindssygdом ret er brudt ud i Kjøbenhavn — det var hende, der havde forstukket Jørgens Breve! — til med ham at rejse med Dampskibet til Falster, og de to Brødre følges tilbage til Travlheden i Kjøbenhavn.

Ligesom Jørgen Dalhoff paa sin Udenlandsrejse høstede Gavn af, at hans ældre Broder var rejst forud delvis de samme Steder og havde banet Vej for ham, saaledes fulgte nu andre yngre Mænd i hans Spor.

Den senere Probermester Hinnerup¹⁾ skriver til ham fra Berlin 19de Nov. 1828:

»Kære Hr. Dalhoff! Hvor meget jeg er Dem forbunden for de Undervisninger, De har skænket mig og for de gode Anbefalinger hertil, ønsker jeg mig Lejlighed til at udvise, og skønt Deres Vejledninger daglig bliver mig vigtigere, saa haaber jeg dog derved at kunne bidrage til vort fælles Held i Fremtiden, som Deres værdige Debitor.

Hr. Glanz . . . har tilbudt at ville forskaffe Dem saa meget Formsand, som De ønsker.

Hr. Hoyer beder om at indlægge sin Compliment. Efter hans Ønske boer jeg nu hos hans Moder; jeg fandt i ham en Dem værdig Ven. . . .

Professor Wichmann glædede sig meget, da jeg fortalte ham, at De nu er Lærer ved Kjøbenhavns Akademi; han opbevarer to Hoveder, som De har modelleret, som en kær Erintring.

Min Tid deler jeg nu til Øvelser i Sprog, Tegning, Modelering, Ciselering og technologiske Studier.« Saa vil han til Wien over Leipzig, Augsburg o. s. v. »De Fordele, vi af denne Tur kunne høste, som muligen have unddraget sig Deres Opmærksomhed, beder jeg, De ville have den Godhed at tilmelde mig. . . .

Deres forbundne Ven

P. K. Hinnerup.«

Endnu mere maatte jo den yngste Broder, Herlov Dalhoff, føle Vejen banet, da han, efter at have arbejdet nogle Aar hos sin Læremester Knud, kom til Berlin. Anden Dags Formiddag træder han ind til Glanz, Direktøren for det Kongelige Kunststøberi. »Saa saare jeg kom indenfor Døren og havde endnu ikke talt et Ord, sagde han straks, at jeg var en Dalhoff, og var mig særdeles forekommen, gik med mig omkring paa alle Værkstederne, Kontoret og Oplaget, hvor de har det færdige Arbejde; der var mange dejlige Ting af støbt Jærn og Metal, som jeg

¹⁾ Peter Reimer Hinnerup f. 1803, Guldsmedsvend fra Randers, Møntguardein 1836—60 og Stadsguardein (Probermester) i Kjøbenhavn 1840—63, udgav 1839 en udførlig »Haandbog for Juvelerere, Guld- og Sølvarbejdere«.

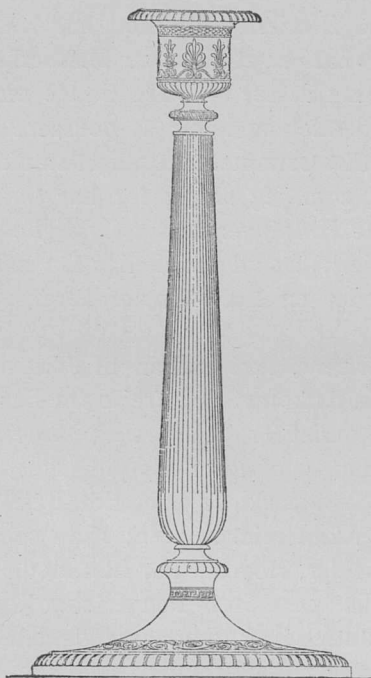
ikke har set saa smukke. . . . Jeg har faaet 2 Vaser i Arbejde af Messing; der bliver ikke meget ciseleret derpaa, men godt fileet skal det være, og saa hjælpe lidt efter, hvor det er udtrukket. . . . Vi arbejder kun fra Kl. 6 Morgen til 7 Aften, den øvrige Tid vil jeg anvende til at lære Fransk«, som Hinnerup har lovet at undervise ham i, men som hans »dumme Hoved« ikke har saa let ved at faa ind. Hinnerup derimod har lært sig baade det ene og det andet; »han er et Pokkers Menneske til at snuse omkring og faar alting at se«. — Tre Gange om Ugen er han (Herlov) paa Akademiet og lærer at poussere i Voks. »Jeg modellerer efter et antikt Ornament, et meget smukt Stykke; der er Fyldighed i det, som jeg aldrig før har haft nogen Sans for; selv i de dybeste Hulninger findes Fyldighed, som om det var rundligt eller Kød; jeg vil vanskeligt faa mit saa smukt. . . .« Man genkender en Dalhoff, der lærer at »tænke smukt«.

»Jeg har været ved Dine Træer«, skriver han til Jørgen, »de lever meget vel; der staar Din Ankomst og Afrejse fra Berlin, Dit og Mines Navn, paa det andet Træ Faders og Moders Navne.« I et andet Brev beder han godt for Budolphi (senere bosat i Paris), om Jørgen ikke kunde skaffe ham lidt Rejsepenge, for at han kunde besøge Akademiet i Wien; »han sender hermed to Prøver af sine Arbejder, Hovedet har han modelleret efter en Afstøbning af Dine. Den Sum Penge, som jeg dette Aar har haft [i Rejseunderstøttelse], kunde passende deles imellem os.« — Han fik dog nok selv Brug for det hele, skønt hans Rejse ikke kom til at gaa længere end til Berlin og det samme Kgl. Støberi. 6. Sept. 1830 forelagde Prof. Ursin det danske Akademi Prøve paa hans Fremskridt i Støbekunsten og skaffede ham saaledes endnu et Aars Understøttelse af Reierssens Fond »for at sætte sig end bedre ind i sin Kunst.«

Den 10de Juli 1829 afgaar til den amerikanske Broder en Familieskrivelse, der omsider giver os udførlige og interessante Meddelelser om og fra J. B. Dalhoff. Knud begynder:

»Visselig har Du længe haft Grund til at vente Brev fra og Svar paa Dine tvende Breve fra i Aar. Som en Slags Undskyldning vil jeg kuns anføre dels Dovenskab, dels ogsaa, at vi til Pintse have haft meget travlt, da Vor Frue Kirke blev indviet,

og vi havde 4 store $5\frac{1}{2}$ Alen høje Kandelabre i Arbejde hertil. Disse staa for Hjørnerne af Alteret og ere bestemte til ved enkelte Højtideligheder at brænde Blus paa; de veje mellem 6 og 700 Pd. Stykket, jeg var akkorderet om 900 Rbd. for hver. Det offentlige Arbejde vil vel nu ogsaa ophøre for os, da der ved

Sølvlysestage efter G. F. Hetsch's
Fortegninger for Haandværkere. $\frac{1}{2}$.
Udført af J. B. Dalhoff.

Riddersalen og de andre Værelser, som ere tilbage paa Slottet, vel ikke saa snart bliver gjort noget ved. Til det nye Palais, som bliver indrettet for Prins Ferdinand og Prinsesse Caroline¹⁾, er Henriques allerede rejst til Paris for at skaffe det Bronze, som dertil behøves, og det simplere Arbejde har Gørtler Evers faaet. Dog har jeg endnu 7 Svende og 6 Dreng, og vi arbejde for det meste paa Køb. Jørgen har hidtil for det meste hjulpet mig, men nu har han lejet en Stue i lille Kongensgade, hvor han vil se at faa noget for sig. Han er indlemmet som Mester i Guldsmedelavet og har tillige faaet Rettighed til at arbejde i andre Metaller. — Om han snart agter at gifte sig,

fortæller han Dig vel selv. — Herlov arbejder paa Jærnstøberiet i Berlin; hvis han kan faa Understøttelse dertil, giver han sig maaske i Forbund paa et Aar for at lære Støberiet. — Fra Peter har jeg nylig faaet Brev; han og Familie leve vel; kuns hans Finanser er ikke i den bedste Stand, da han forhen var i ikke ringe Gæld og dog nu til Terminen var i Forlegenhed for et Laan, hvormed han dog for det meste

¹⁾ I Bredgade, tilhørte senere Kong Georg.

blev hjulpen med 300 Rbd., som han fik for een, han skulde dimittere. — Fra vor Mutter Hanne har jeg nylig faaet Brev; hun lever med sine to smaa i Ønslev ret vel. Hun agter maaske i Sommer at gøre en Tur herover og til Jylland. . . .«

Nu kommer Jørgen:

»Kære Brøder!

Saa gerne vilde jeg opfylde, hvad vistnok er Dit varmeste Ønske, at skrive en Del, om ogsaa ikke saa fornuftigt, naar det blot kunde sætte Dig ind i vor Stilling for Øjeblikket og forsikre Dig, at vi saa ofte tænke paa Dig og glæde os, naar det gaar Dig vel. Men hvilken Forandring i Følelserne, naar vi tænke os den Tid som Børn sammen, og nu saa vidt adskilte og uden Forældre; især det sidste gjorde en Hoved Forandring hos mig, thi jeg følte mig nu først overladt til mig selv, og den Fortrolighed, med Ærefrygt forbunden, som fandt Sted imod Forældre, kunde først nogenledes erstattes ved min gode Piges Kærlighed. Hvad Knud skriver, om jeg snart agter at gifte mig, kan jeg let besvare Dig, thi der mangler kuns Evnen; dog haaber jeg, det skal ske endnu i dette Aar. Men det undrer mig, at han ikke fortæller Dig noget om sig selv, om Han snart agter at gifte eller i det mindste offentlig forlove sig, hvilket var mere rimeligt, da hans Stilling endogsaa fordrer det. Men han glemmer sig stedse selv for at se andre lykkelige. Saaledes glemmer han, at han nylig skikkede Peter 200 Rbd. og hjalp ham ud af sin Forlegenhed, at han giver en aarlig Sum til Fasters Forplejning — hvis Skæbne er skrækkelig; hun er saa gal, at man maa binde hende; hun er hos Peder Vest [Gaardmand i Ønslev] —, og at han gaaf mig 500 Rbd. i Douceur eller ufortjent Betaling, da vore store Arbejder vare endte. Du vil vel synes, at disse 500 Rbd. skulde være i Stand til at kunne etablere mig, men jeg har alt længe en Maskine i Arbejde til at presse store tykke Sølvarbejder paa, som allerede har kostet mig over 300 Rbd. og endnu ikke er færdig; det er min egen Opfindelse, og jeg har taget Patent derpaa. Foruden at jeg i flere Aar har studeret derpaa, har den kostet mig betydelig Umage og Hovedbrud, da jeg flere Gange har maattet gøre om, fordi Beregningerne ikke sloge til; dog har jeg den nu temmelig nær Maa-

let og haaber at høste Frugter deraf. Jeg faar mig nu en lille pæn Butik i Lille Kongensgade Nr. 68 med Gennemgang til Østergade¹⁾. Stuen er paa 2 Fag, og jeg agter at have Sølvs i det ene og Bronze i det andet Vindue, da jeg ved et kongeligt Privilegium er fritaget for Mesterstykke og har Lov at arbejde i alle Metaller og holde Folk dertil. Kuns tør jeg ikke gøre egenligt Smedearbejde og ganske simpelt Gørtlerarbejde. Naar jeg kuns maa beholde min Helbred, frygter jeg intet, men den er ofte kuns maadelig. Jeg har paa min egen Regning kuns een Svend og een Dreng, men et Par af Knuds Svende arbejder endnu paa mit Værksted. Vi tager os oftere Fornøjelser nu end i Din Tid, men stedse paa den mindst bekostelige Maade. Saaledes gaa vi ofte til Frederiksberg om Morgenen tidlig, og de gode Piger, Livets Zir og Opmuntring, tage da Kaffe eller sligt med, som de i private Huse faar kogt, hvilket i det grønne smager os delikat; naturligvis maa [Spøg og Løjer ej mangle] dertil. Ved slige Lejligheder tænker jeg saa ofte paa Dig og vore Ture, imedens Knud var borte, som da vi f. E. laa under Høstakken ved Valby. Jeg trøster mig ved, at Du finder Skadesløsholdelse ved Din gode Emilies Side, ellers vilde Du vist savne slige Glæder. Min Wilhelmine beder at hilse Dig og Din gode Kone, og selv hilses Du af Din bestandig hengivne Broder. Du takkes meget for Dit sidste Brev, i Haab om, at Du snart vil sende os et lignende.

Lev under Guds Varetægt bestandig vel, det ønsker Din Broder,

Jørgen Dalhoff.«

Søsteren Elisabeth, der tillige med sin Kæreste o. fl. tilføjer skriftlig Hilsen, minder ham om sin Forlovelse med Nicolai Müllen, som hun mener, at han ikke har lykønsket hende til. Denne Fejltagelse retter Knud tilsidst og tilføjer: »Endskønt jeg ikke er forlovet, kan maaske hænde, at jeg snart gifter mig, med Jfr. T. Gerber; Familieforhold og Omstændigheder have stedse affholdt mig. Dog skal Du ikke omtale det, hvis Du snart skriver.

Din Ven og Broder Knud.«

¹⁾ »Kongens Klub«, nu Lille Kongensgade Nr. 16, Østergade Nr. 15.

Det var et indholdsrigt Brev! har Modtageren sagt, og det samme siger vi. Knud var — for at begynde med det sidste — altsaa kommet til en Afgørelse; Brylluppet blev dog først næste Aar. At ogsaa en saadan Afgørelse som Brylluppets Tidspunkt bliver truffet efter uegennyttige Bevæggrunde, forvisses vi endnu om ved at læse, hvad Jørgen sladrer af Skole om ham.

Høstakken ved Valby hører hjemme i en Fodtur, Nicolai og Jørgen som unge Svende foretog til Møen, hvorfra de vendte hjem paa eet Døgn de c. 12 Mil fra Kallehave, men kom da ogsaa for sent til at slippe ind ad Kjøbenhavns vellukkede Porte og maatte tage til Takke med Nattelejet under aaben Himmel og om Morgenen bruge Damhussøen til Barberspejl for ikke at komme stubskæggede paa Værkstedet.

Naar »vi« i Jørgens Beskrivelse er ham og Knud, maa »de gode Piger, Livets Zir og Opmuntring« sikkert være Mine Hanuschke og Thrine Gerbert, hvis hemmelige Forlovelse med Knud han henpeger paa som endog mindre passende for dennes Stilling som anset, ældre Mester og Officer ved Borgervæbnin-gen. Det kunde dog være vanskeligt nok at bevare Hemmeligheden, naar de gik hjem gennem Vesterport og den dengang om Hverdagene ret øde Frederiksberggade, hvor alene to spa-serende Par godt kunde vække Opmærksomhed.

Og nu Jørgen, der har faaet sin egen Butik og begyndt sin egen Forretning! Siden han endnu laaner Knuds Svende, maa Adskillelsen, som man kunde vente, være foregaaet i største Venskabelighed. Naar Jørgen allerede paa Rejsen havde erklæret, at han ikke mere vilde have Kondition, altsaa arbejde for andre, var det i rigtig Erkendelse af de Evner som ogsaa de Opgaver, der var betroet ham, og som ikke engang kunde komme til ret Udfoldelse i Fællesskabet med hans Ven og Broder. Han maatte virke i fuld Selvstændighed. Det ser vi ogsaa af den »Maskine til at presse store tykke Sølvarbejder paa«, som han havde mellem Hænderne, og hvorpaa han havde taget sit første Patent. Da han snusede omkring i Hofjuveler Wageners »Maskinstue«, har han set, hvad man havde, og kunde da ogsaa vide, hvad man ikke havde. Hans »mekaniske Talent« rørte sig da, som saa mange Gange siden, til

at opfinde og gøre, hvad man ikke før havde kunnet, for at han kunde bidrage sit til at fuldkommengøre Kunsten. At der ogsaa kunde blive Fordel derved, tænkte han nok, men det var dog den underordnede og — tvivlsomme Side deraf. Udgifterne og Hovedbrudet — som godt allerede da kunde være Aarsag til den mindre gode Helbred, han taler om — var det sikre, Indtægten altid det usikre. Det viser sig stadig, især naar man ikke gaar af Vejen for de vanskeligste Opgaver — »Perpetuum-mobile« var han dog for indsigtfuld til at komme ind paa —, at det gjorde atter »maa gøres om, fordi Beregningerne ikke sloge til«, og selv »temmelig nær Maalet« er netop ikke Maalet selv. Han savnede jo ogsaa de Forkundskaber, som senere den polytechniske Lærestalt meddelte. Men hans Videbegærlighed og geniale Praktiskhed hjalp ham rigtignok ud over mangen Vanskelighed. Saaledes naar han skulde beregne Størrelsen af en mangesidig Figur, kunde han klippe f. E. en Kvadrattomme ud af den samme Plade, veje den og Figuren, og saa mange Kvadrattommer var da Figuren stor, som de Gange, den ene Vægt var større end den anden.

Den omtalte Pressemaskine er patenteret ham under 31. December 1828, saaledes at den inden et Aar skulde være forfærdiget. Ansøgningen med Tegning var indgivet til »Kommercekollegiet, Industrifaget« den 15. November. Men den 12. Marts 1829 maa han selv søge om, at Indsendelse af Beskrivelsen og Indløsning af Privilegiet maa udsættes til 1. Juli, »da jeg formedelst adskilligt kongeligt Arbejde ikke ser mig i Stand til at fuldføre Maskinen«. Maaske kunde Indløsningssummen 17 Rbd. i Sølvdalere ogsaa være en Hindring. I alt Fald meddeler Kjøbenhavns Magistrat den 10. Juli, at han endnu ikke har forevist sit Monopol. Han bliver da fra Kommercekollegiet under 8. August erindret om uden Ophold at indsende Tegning og Beskrivelse. Det hjalp: allerede 13. August viser de af Rigsarkivet troligt opbevarede Papirer, at Gravør J. Dalhoff har afleveret Beskrivelsen med en ny klarere Tegning og indløst Patentet, der giver ham 6 Aars Eneret til at forfærdige den af ham beskrevne Presse-Maskine for Metalarbejdere.

I Ansøgningen siger han, at han paa en treaarig Rejse med offentlig Understøttelse har søgt paa forskellige Steder, hvor han kom, at opdage en Presse, der kunde afhjælpe væsentlige Mangler, som fandtes ved alle dem, der bruges hos os; og af hvad han saaledes har set og aftegnet, har han sammensat og udtænkt en Maskine, der skulde have de fleste af Fordelene hos de udenlandske, uden at have de flere Mangler, som klæbede ved dem. — I Beskrivelsen hedder det, at Hensigten er A: At kunne presse Metalplader af større Omfang, end det lader sig gøre paa de almindelige Presser, hvor Metallet trykkes paa een Gang af Stemplernes hele Overflade og altsaa maa skride til alle Sider, hvilket ved Genstande af større Omfang kræver en meget stor Kraft, der er vanskelig at tilvejebringe, ligesom det heller ikke er let at faa Stemplerne stærke nok til at udholde Presset. B: At bespare Arbejdere, af hvilke der til Betjening af enhver anden Presse udfordres to, medens denne kan drives med mindre end et Menneskes fulde Kraft, da den samme, der passer Stemplet, kan ved at trække i en Snor med en Haand eller endog en Finger drive den. C: Besparelse i Henseende til Stemplerne, der til andre Presser gerne er et Par Tommer tykke i Forhold til deres øvrige Størrelse, medens de Stempler, som hertil bruges, ikke overskride $\frac{3}{4}$ Tomme i Tykkelse, skønt Længden kan være 1 Tomme og Bredden $3\frac{1}{2}$.

For en Fagmand kunde der sikkert endnu være meget at bese og bruge baade ved dette og andre af den snilrige Mands Patenter. De er jo for længe siden udløbne, og Opfindelsen bleven alles Eje.

For at kunne arbejde selvstændigt maatte Dalhoff have Borgerskab. Hans Borgerbrev lyder:

»*Overpræsident, Borgemestere og Raad* udi den Kongelige Residense-Stad Kjøbenhavn gøre vitterligt: At Aar 1829 den 25de April er for os her udi Raadstuen fremkommen Jørgen Balthasar Dalhoff, født paa Falster, som i Overensstemmelse med allerhøjeste Reskript af 24de Februar samme Aar for Guldsmedmester i Lauget blev indtegnet.

Og efter at han sin Ed om Huldskab, Lydighed og anden Pligt, som han *Hans Kongelige Majestæt*, vor allernaadigste *Arve-Konge* og *Herre*, det *Kongelige Arve-Hus*, denne Stads Magistrat og sine Medborgere, er skyldig at bevise, havde aflagt, er han bleven antaget til Borger her i Staden, saa at han sin Næring med lige Rettighed, som andre hans Medborgere Guldsmedemestre i Lauget, her i Staden, kan søge og nyde.« — Hvordan mon han er kommet igennem det med den Ed, han her skulde aflægge? Mange Aar efter var han indkaldt som Vidne ved en Retssag om Grænsen for »Rølighedsdal« ved Kalkbrænderivejen, som Glades havde ejet, og hvor han havde færdedes meget. Han var ret vis paa, hvordan Sagen forholdt sig, men da han ikke dristede sig til at aflægge Ed paa sit Vidnesbyrd, blev der næppe taget Hensyn dertil. Hans Børn forstod det, som om han aldrig havde aflagt Ed; men maaske han har set anderledes paa en Embeds- eller Borgered, der kun i Almindelighed udtrykker en ærlig Bestræbelse for noget, som man er fuldt villig til, medens man jo ved Vidneeden skal indestaa for, at en for længe siden oplevet og delvis glemt Sag forholdt sig netop saa og saa.

Paa det vigtigste Sted, der ikke som det øvrige forud er trykt, lød hans Borgerbrev anderledes end det sædvanlige: at han fremkom med et Mesterstykke, der var blevet prøvet og antaget. Det kunde maaske synes overflødigt at kræve et saadant af den, der allerede som Oldemandens Dreng havde hjulpet Mestre gennem Prøven, og som siden havde fremstillet Genstande, der gik langt ud over en almindelig Haandværksmesters Kunnen. I sin Ansøgning om Fritagelse for at gøre Mesterstykke henviser han ogsaa særlig til de 8 Kandelabre, han havde gjort til de kongelige Slotte, og til Guldsværdet. Om Fæstet til dette skriver Professorerne C. W. Eckersberg og J. L. Lund, at det »med Hensyn til Renhed og Skønhed i Formerne, som i det hele, er saa fortrinlig udført, at dette Arbejde vist maa kunne anses som et af Nutidens skønneste Kunstflidsprodukter i Danmark.« Alligevel skulde der »et allerhøjeste Reskript« til for at fritage ham derfor. Og den Bestemmelse heri, som udvidede Omraadet for hans Virke ogsaa til andre, »mindre ædle« Metaller, havde givet Anledning til

en hel Forhandling med Magistraten, som ikke straks kunde gaa ind paa saadanne Undtagelser fra de almindelige Lavsregler. Det viste sig da ogsaa, at han, trods den forholdsvis store Rummelighed, der ved »allerhøjeste« Indflydelser — vi gætter næppe uret ved at tænke paa Prins Christian — var givet ham, dog kunde løbe Panden imod Muren, da »Sporemagerlavet« lagde Sag imod ham, fordi hans Fabrik greb ind i deres Næring, og han tabte Sagen, der var ført helt op til Højesteret. Der havde dog i hans Bevilling været en Hage, hvorpaa en saadan Indsigelse kunde hænges af et Lav, der siden er gaaet aldeles ud af Verden.

Til Butikken i Lille Kongensgade hørte baade et Værksted og en lille Beboelseslejlighed, saa at baade det ene og det andet kunde passes fra Hjemmet, naar de var to om det. Hvad mangen Haandværkssvend har sandet, at Mand og Hustru klarer sig bedre med den samme Indtægt end Mand alene, maatte ogsaa gælde et nøjsomt og flittigt Mesterpar. Den 28. Oktober 1829 blev da Jørgen Balthasar Dalhoff og Wilhelmine Henriette Hanuschke ægteviede i Reformert Kirke af dens tyske Præst Pastor Hamburger. Vi veed, at Bruden var i hvid Kjole med det korte Liv og Pufærmerne, som hørte Empiretiden til. Vi maa derimod gætte, hvorledes det gik med Brylluppet. Sandsynligvis et lille hyggeligt Selskab i Springgade 10, hvor saa baade Sengene og Skrædderbordet har været flyttede ud af den største Stue. Denne Gang har vi ingen Edvard til at fortælle derom; han kom aldrig mere hjem, blev aldrig helbredet for sin gruelige Sygdom — Ringorme kaldte de den for — og døde en sørgelig, ensom Død i Udlandet.

Men i det beskedne Hjem i Lille Kongensgade var der Lykke og Fred, Sammenhold i Arbejde og Hvile, i gode og i onde Dage. Hvad de havde lovet hinanden i deres Breve, det holdt de i Livet selv, og Troskaben er dog den egenlige Kærne i Kærligheden, det, der adskiller denne fra Egenkærligheden, som i Virkeligheden har en Hovedpart i megen saakaldet »Kærlighed«.

Som vi vil faa at se af de senere Breve, var deres Hjem ogsaa meget langt fra at være et Dukkehjem, hvor Hustruen er en Luksusvare, en Pyntegenstand. Det var til fælles Ar-

bejde, de gik ind sammen i fuld gensidig Tillid. Hustruen var i Virkeligheden tillige Bogholder og Kasserer i Forretningen, selv da den blev forholdsvis stor. Til hende afgav Manden Indtægterne og hentede hos hende baade Ugeløn og alle andre Udbetalinger lige til sine egne Lommepenge. Her var altsaa ikke Tale om, at han kunde skjule deres sande Tilstand for hende, eller at han vilde bruge noget paa sig selv, som hun ikke vidste.

Fælles Eje,
Fælles Leje,
Fælles Veje!

Men hvad *han* har kunnet udrette, aabenbart for alle Mennesker, det havde sin skjulte Forudsætning i *hendes* stille Virken i Hjemmet, i den gensidige Fortrolighed, i hendes jævne og dog kloge Raad. Ingen Nerver, ingen Luner. *Din* Gud, *min* Gud!

Et halvt Aar efter, den sidste Maj, havde Knud Bryllup med sin Cathrine, ogsaa en lille, stille, hyggelig Kone. Et Par Dage efter Brylluppet var de paa Skovtur. Ved at stige af Vognen eller hvor det var, fik han sit ene Ben skrabet. Det agtede han vel ikke paa, men det blev, hvad man nu kalder en Blodforgiftning, hvoraf han led meget og efter to Aars Forløb, i August 1832, døde. Det var et skønt Liv, som her blev afsluttet saa tidligt, i 40 Aars Alderen. Ansvarer som ældste Søn tog han sig paa, efter Haanden som de andre kom ud fra Forældrehjemmet og til Hovedstaden; han var deres Raadgiver, Hjælper og Ven. Den danske Industri skylder ham meget, baade for hvad han selv gjorde, og hvad han lærte de andre og tilskyndede dem til af godt og trofast i deres Gerning og Liv. Broderen Herlov, som særlig var hans Lærling, arvede hans Værksted, hans Kunder og — hans Hustru, hvem han ægtede 13. Sept. 1836.

Guldsmedmester J. B. Dalhoff var nu altsaa bosat Mand med vid Mark for sin Virksomhed. Den blev ikke indsnævret, da Sværdfegeklavet spurgte, om hans Ret ogsaa galdt deres Fag. Det danske Cancelli svarede, at »det ovenmeldte Reskript ikkun berettiger Dalhoff til at forfærdige saadant Sværdfegearbejde, hvortil særdeles Kunstfærdighed udfordres, men der-

imod ikke det simple.« I det hele havde Mines Slægtninge i Frankfurt a. d. Oder vist Ret, naar det i deres Lykønskning til hendes Bryllup hedder: »Vi glæder os over, at De '[begge] har god Helbred og rigtig meget Arbejde, hvilket er den største Lykke, som vi Mennesker kan have«. — Efter at han var kommet hjem fra Rejsen, havde han atter optaget sin Gerning ved Technisk Skole; men da han saa blev ansat ved Akademiet, blev begge Dele ham for meget, som han selv skriver, og han beholdt da kun dette sidste. Men ikke længe efter hans Bryllup modtog han følgende anbefaling:

»Af Assistent ved Akademiets Ornamentskole Hr. Guldsmedmester J. Dalhoff er Akademiet forelagt en Plan for en Søndagsundervisning for Guldsmede, som han har i Sinde at etablere.

Da Akademiet har set de Fortegninger og Modeller, som han agter at lægge til Grund for denne Undervisning og tillige erkender hans Duelighed og Smag, kan det ikke undlade at erklære, at det ikke alene intet har for sit Vedkommende desangaaende at erindre, men at det ogsaa ønsker ham Held og Fremgang i et Foretagende, som vil kunne have særdeles gavnlige Indflydelse.

Det Kongelige Akademi for de skønne Kunster d. 9. Nov. 1829.
C. N. Eckersberg. / Thiele.«

Herom faar vi lidt nærmere Oplysning i følgende Familienbrev til Nicolai D. i Filadelfia, afsendt 5. Maj 1830:

Knud besørger som sædvanlig Afsendelsen — og heller ikke mod Sædvane et »indlagte« til Familien Lange: »De ere i maadelige Omstændigheder, og for det meste skranter nogen der«. Hans egne Omstændigheder er heller ikke saa glimrende: »jeg laa syg«, skriver han, og: »vi have her haft en temmelig streng Vinter og just ikke megen Fortjeneste«. Dog kan han tilføje: »Jeg har nu temmelig godt Arbejde bestilt af Generalguvernør v. Scholten til de vestindiske Soldater; han har lovet at medtage dette Brev til Dig. . . . Han rejser nok derover (til Nordamerika) i Anledning af en Fordring, som Amerika gør paa Danmark for det Tab, som det har lidt under Krigen. Og saa har jeg noget at bestille til et stort nyt Dampskib, som Etatsraad With lader bygge, der skal gaa mellem Kbh. og Kiel. . . .«

Der fortsættes af Wilhelmine: »Kære Svoger! Eftersom Knud blev afbrudt ved sin Exerice, og Jørgen just idag har

saa travlt, at han endnu ikke veed, om han kan faa en Time tilovers til at underholde sig med sin kære Broder, tager jeg Pennen, for, skønt Dig ganske ubekendt, dog at meddele Dig lidt om Dine Dig saa kære Kjøbenhavner; dog maa jeg bede om Tilgivelse, fordi jeg tiltaler Dig med det fortrolige Du, men som min kære Mands Broder er Du jo ogsaa min, og derfor ønsker jeg, at intet mere er fremmed imellem os. Jeg maa lade Dig vide, at den 28. Oktober 1829 blev min Jørgen og jeg for evig forenet; for ikke at blive for vidtløftig, vil jeg kun sige, at vi leve tilfreds og lykkelige; Arbejdet har gaaet ganske godt og jævnt, og om det ogsaa undertiden trykker, saa veed Du nok selv, at Kærlighed kan bære meget. . . . «

Elise D.: »Jeg vil da fortælle Dig, hvorledes jeg selv lever; det er da godt, kan Du vide, for siden denne første Maj er forbi, synger jeg hver Dag: Førstkommende Majdag mit Bryllup skal staa!¹⁾.«

Jørgen: » Efter at jeg først ligefrem fortæller Dig, at jeg boer i Lille Kongensgade No. 67 i en pæn lille Stue, samt har Gennemgang til Østergade No. 13, og har foruden en vis Buchter, der paa en Maade er i Kompagni med mig, bestandig kuns haft en Svend og et Par Dreng, siden jeg har opgivet Gørtleriet tillige, — vil jeg kuns holde mig til det huslige. At jeg har en Kone, behøver jeg nu ikke at fortælle Dig, da hun selv først har hilst paa Dig, men hvor god en Kone jeg har, og hvor aldeles hun er skabt for mig, vilde jeg, Du skulde føle, skønt jeg ikke kan fortælle det, nok: Du og I alle har hver sin, men at min er den aller bedste, veed jeg bestemt, Skade, at Du ikke har lært hende at kende: vi i vores lille Stue, kun sjælden andet Selskab end hendes Søster Sophie, som Du kender fra Glades, men hun er os ogsaa saa uundværlig. Jeg har i en Del Aar ikke været saa rask, som siden jeg blev gift, og er saaledes lykkelig og tilfreds, skønt jeg vel aldrig har følt, hvilke Tryk Pengemangel kan give som nu. Jeg har i denne Tid en Art Søndagsskole i Værk for Guldsmedsvende, hvor der skal tegnes, modelleres og graveres; Fortegningerne skal bestaa i en Del Vaser, som jeg har tegnet efter

¹⁾ Af Thaarups »Peters Bryllup«.

Antikke i Neapel. Man maa være om sig, thi jeg skal nu betale 350 Rbd. i Leje om Aaret. Vi skal i disse Dage til at begynde at gaa Morgenture til Frederiksberg, og tro mig, jeg tænker saa ofte da paa vores Ture, da vi gik at læse Tysk«

Sølvpokal til et Hestevæddeløb i Odense
1834, udført af J. B. Dalhoff. $\frac{1}{3}$.

Disse tyske Timer har formodentlig været tidligt om Morgenen og ude paa en af Broerne. Nicolai rejste i Foraaret 1823. Det har altsaa været, medens de begge som unge Svende forberedte sig til en Udenlandsrejse, begge med Tanken vendt sydpaa.

At Guldsmedskolen skulde holdes om Søndagen, laa jo i,

at alle Hverdagsaftener var optagne af Technisk Skole og Akademiet, og selv hvor Arbejdstiden, som Herlov D. roser sin berlinske Mester for, »kun« var fra 6 Morgen til 7 Aften, kunde Tiden derefter jo ikke godt forslaa til mere. Begreberne om Søndagens Helligholdelse var dengang heller ikke meget udprægede i en Tid, da Butikerne kun holdtes lukkede mellem 9 og 4 — altsaa omfattende de to Kirketjenester, Højmassen Kl. 10 og Aftensangen Kl. 2 —, og man endda ventede at kunne blive betjent ad en Bagdør, naar man i Lukketiden blev forlegen for en Vare. — Den Bevæggrund, han nævner: at tjene en Del af sin Husleje derved, har sikkert ikke været den vigtigste, endsige den eneste. Som Haandværker og Guldsmed — og det *vilde* han jo være — maatte det være ham magtpaaliggende, at gøre netop denne Stand saa duelig og fremadstræbende som muligt.

Kompagniskabet »paa en Maade« med Guldsmed Buchter var kun foreløbigt og begrænset. 1 Svend og 2 Drengene var jo heller ikke meget at være i Kompagni om.

Fra 1831 foreligger en Regning, kvitteret af J. Dalhoff, men aabenbart skrevet med hans Hustrus pyntelige Skrift: »For Hs. Højvelbaarenhed Hr. General-Major og General-Gouverneur von Scholten Forfærdiget en rigt orneret Kaarde med Sølv Hefte og Skede vog i alt

36 Lod 1 Quint 2 Ort à 1 Rbd. 4 β pr. Lod —	37 Rbd. 5	5	β
Klingen.....	2	—	» - » -
Arbejds løn.....	25	—	» - » -
Summa	65 Rbd. 5	5	β

Paa det store Papir er forneden med Blyant foretaget Beregninger over forskellige Kaarder og Sabler med Skeder af Sølv eller forgyldt Bronze til Priser af indtil 80 Rbd. Det var jo kun de kostbareste, kunstnerisk udførte Vaaben, Sværdfejerlavet havde maattet afgive til ham. Men om han havde mange af den Slags Bestillinger, veed vi ikke.

Den 18de Juni 1832 afgaar der igen et Brev til Broderen i Amerika. I Knuds Fravær er det Herlov, der lægger for; Adr. er Gothersgade No. 11 i Stuen.

»Knud er nu kommet paa Landet for at skulle nyde den

friske Luft bedre, da Doktorerne ikke veed mere at gøre ved ham. Han er i den senere Tid bleven svagere igen, en meget stærk Svækkelse i Benene, at han næppe kan staa alene, med Gigt¹⁾ i Armene og Hovedet. Hos Glades er det ogsaa bare Daarligheder. . . . For Resten er alle for Tiden ved godt Helbred i Familien, men jeg er dog den stærkeste. . . . Jeg maa i denne Tid trækkes med den røde Kjole som borgerlig Infanterist; det sætter mig en Del tilbage, da Uniformen koster mig henvend 70 Rbd. . . . «

I det Stykke, som Jørgen har skrevet, er der en hel Del afrevet; men det følgende kan dog med temmelig Sikkerhed faas ud deraf:

[Eftersom Du har givet en] Beskrivelse om Din huslige Lykke, vil jeg ogsaa give mig til at fortælle Dig noget om min Stilling. [Foruden vor] lille Søn Johan Peter har jeg nu ogsaa en Datter, [født den 5te] April, og som vi har kaldet Anna Sophie [Margrethe. De] trives og skaffer mig alle de Glæder, en Fader [kan have af sine] Glutter. Jeg er flyttet til Gothersgade No. 11 og [er tilfreds med dette] Skifte af Bopæl, da jeg tror her at have mere [Husrum til] mindre Leje. Da jeg det sidste Halvaar, førend jeg fly[ttede, næsten intet] havde at bestille, og Lejen og alt var saa dyrt, kom jeg saaledes tilbage, at jeg endogsaa tvivlede om min Existents. Nu [har] det dog forbedret sig noget, saa jeg haaber, at hvis jeg ikke alt for [ofte] skal være sygelig, og ikke slige Uheld som at blive bestjaalen (hvilket nu to Gange er Tilfælde) vil indtræffe, skal det nok gaa. Om Knuds bedrøvelige Skæbne haaber jeg, Herlov fortæller Dig mere. . . . Jeg vil nu slutte med de kærligste Hilsener fra mig og mine til Dig og Dine; hvo veed, om ikke engang Din og min lille Peter kunde træffe sammen enten her eller der. Lev bestandig vel, det ønsker Din bestandig hengivne Broder Jørgen Dalhoff. «

Gothersgade No. 11 i Stuen, skraas for Regnegade, rummede altsaa nu baade Knud, Herlov, der efter dennes Død bestyrede hans Forretning, og Jørgen med hans Familie og hans Værksted.

¹⁾ Det lader til, at næsten alt dengang skulde ind under denne Benævnelse.

Af et Brev af 17. Maj 1833, hvor hans Hustru faar sig en »Sladder« med sin Veninde fra Ønslev Præstegaard Charlotta Grundahl, erfarer vi: »Hvad vores Sundhedstilstand angaar, saa er den just ikke den bedste; naar jeg undtager mig selv, som hidindtil har holdt mig ret brav, saa skrantet her egentlig meget ofte. Min Mand veed Du nok, har altid været svag, og dertil kom, at han for et Par Aar siden fik en Finger knust og blev flere Gange skaaret, som har efterladt saadan en slem Svækkelse i Armene. . . .«

Hendes Mand fik altsaa i 1830 eller 31 en Finger knust. Det skulde da vel ikke være i den Presse, han arbejdede paa allerede i 1828, og som dengang næsten var færdig? I alt Fald hændte det ham mere end 30 Aar senere, at en Faldpresse ramte en Finger, der foruden de øjeblikkelige Lidelser tog lang Tid med nogenlunde at sættes i Stand og siden endda ved mange Lejligheder kunde volde ham Smerter. Det var jo ikke saa aldeles til at stole paa, hvad han ytrede til Frederik den Sjette om en anden af ham opfunden Presse, som han havde paa Udstillingen i 1834 (?). Kongen spurgte nemlig, om han ikke var bange for, at den skulde slaa ham, saaledes som den med hvert Sving bevægede sig imod hans Hoved, der just sad i et Udsnit af Svinghjulet. »Nej, Deres Majestæt, den slaar ikke sin Fader!« »Ho, ho,« blev den gamle Konge ved at le: »Hører I, hvad han siger: den slaar ikke sin Fader.«

Mindre heldigt kom han fra det, da han ved en Audiens blev spurgt af Kongen: »Har han været Militær?« »Nej, Deres Majestæt, det har jeg aldrig været, og det brød jeg mig heller ikke om at være!« Det tog den jo stærkt militaristiske Konge ham meget ilde op, gik omkring et stort Bord, som han ellers støttede sig til; og da Dalhoff et Øjeblik blev staaende og ventede Svar paa sit Andragende, hvormed hint Spørgsmaal ikke havde det ringeste at gøre, fik han ved et hurtigt lille Buk bestemt at vide, at han kunde gaa sin Vej.

Den 10de August 1833 — sandsynligvis før denne Tildragelse! — blev J. B. Dalhoff »antaget og bestilt til at være Hofguldsmed«. »Thi skal han,« som det videre hedder i Bestillingen, »være Os som sin absolute og souveraine Arve-Konge og Herre, efter desforuden hans allerunderdanigste Pligt og

Skyldighed, lydig, huld og tro, Vort og Vort kongelige Arvehusets Gavn og Bedste med største Flid søge, vide og ramme, al Utroskab, Skade og Fordærv derimod af yderste Magt og Formue hindre, forekomme og afværge, saa og, hvad han fornemmer at ske til vor Præjudice, Os straks uden nogen Undseelse tilbørligen aabenbare og give tilkende. Forresten har han sig saaledes at skikke og forholde, som det en ærekær og oprigtig Hofguldsmed egner og anstaar, han og agter at forsvare og være bekendt, efter den allerunderdanigste Troskabsed, han Os derpaa har aflagt. Iøvrigt skal denne Vor allernaadigste Bestalling ikke give ham Adgang til nogen Fritagelse for personlige og borgerlige Tyngder, som ellers kunde hvile paa ham. Hvorefter de Vedkommende sig allerunderdanigst have at rette.

Givet i Vor Kongelige Residentsstad Kjøbenhavn, den 10de August 1833.

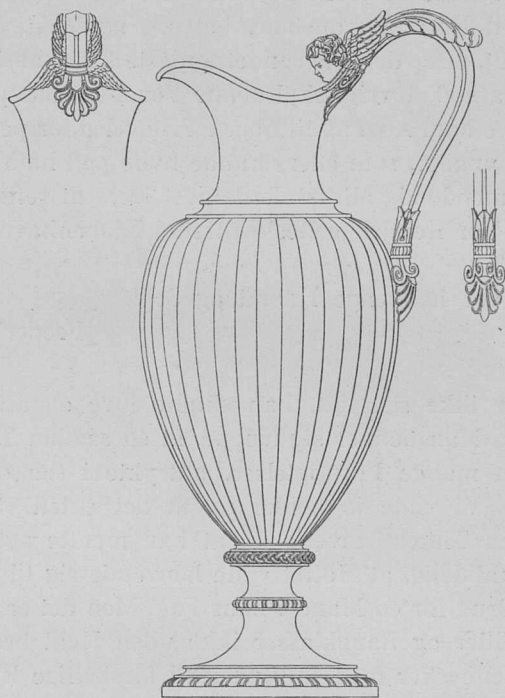
Under vor kongelige Haand og Segl.

Frederik R.«

Det var ikke saa lidt, han skulde love og aflægge Troskabsed paa. Man tænker sig næppe, at en saadan Titel skulde medføre saa mange Forpligtelser, udtrykte i saa overdaadigt mange Ord. Vi vilde jo tænke os, at det enten var en blot Titel eller en Tilkendegivelse af, at han maatte agtes for saa duelig og paalidelig, at Hoffet vilde henvende sig til ham, naar den havde Brug for en Mand i hans Fag. Men det er jo ligesom de øvrige Titler og Rangklasser ikke uden Held beregnet paa at knytte Mennesker med Indflydelse i forskellige Klasser saaledes til den Enevoldsmagt, som Kongerne havde tillagt sig, at Forsøg derimod ikke let skulde lykkes.

Dersom denne Udnævnelse betød noget for J. B. Dalhoff — og han kunde jo have afvendt den, dersom han ikke vilde have den — maatte det sikkert være dette, at den slog yderligere fast, hvad han var og vilde være som Udgangspunkt for alt, hvad han skulde arbejde og udrette: Haandværker, Guldsmed. Han kunde forresten spøge med, at han havde Hof baade for og bag — nemlig den sidste Stavelse i hans Navn. I Virkeligheden var han vel saa lidt Hofmand som nogen kunde være: Hof uden Handsker!

Men er det nu yderligere slaaet fast, at han skal være Guldsmed, saa vilde vi gerne se ham som saadan, se ham i hans Værksted. Dengang fotograferedes man ikke; og dog er der Virkelighedsgenstande, der kan hjælpe os til et Virkelighedsbillede deraf. I Peter Skramsgade No. 6, i Baghuset øverst oppe findes kgl. Hofjuveler Michelsens Guldsmedværksted med

J. B. Dalhoff: Tegning til en Kande af Sølv.

Anneks i Kælderen til sværere Smedning og til Støberi. I et særligt Værelse laves Ordenstegn; en lille Stue er Kontor. Naar man sammenligner disse beskedne Rum med de pragtfulde store Lokaler paa Hjørnet af Palægade, falder de stærkt igennem, men naar man genkender sin Barndoms Minder i alle Omgivelser og Genstande, ja selv i Duften af Pimpsten, Olie, Syrer eller hvad det altsammen er, her blandes sammen til Lugtesansens forunderlige Pirring af Erindringsevnen, føler

man sig helt vel tilpas, selv om der ved vort Besøg under Verdenskrigens Begyndelse er tomt og stille. Men Fantasien genskaber de klingre, hurtige Hammerslag, hvorved en Plade bliver

J. B. Dalhoff: Tegning til en Themaskine.

»slaaet op« til en Kaffekande, og den klare, hvide Flade i det smeltede eller alle Regnbuens Farver i det størknende Sølv. — Men her er mere end bare Lighed, her er *Identitet*. Billedhugger, Lærer ved Technisk Institut Henriksen, som i 25 Aar har ledet

Værkstedet, saaledes at J. B. Dalhoff inden sin Død kunde hilse ham med Glæde, er Elev af Billedhugger, Lærer ved Technisk Skole, Vith, som atter var Elev af selve Gamle Dalhoff. Her maa altsaa utvivlsomt være en aandelig Arv bevaret: noget af de samme Tanker, de samme Idealer. Men Værkstedet er ogsaa det samme, om end flyttet hen til et andet Sted. Det var den værdifulde Arv og Eje (?), som Dalhoff overdrog sin Lærling og Mestersvend Ausbjørn Jacobsen, da han blev kaldet bort derfra for at blive Statuestøber. Og efter ham overtoges det af Anton Michelsen, som vel ikke var Dalhoff's Lærling, men havde været længst hos ham af alle de Guldsmedværksteder, han arbejdede paa for ret at komme ind i Faget. »Dalhoff's berømte Værksted«, som det hedder i en som Manuskript trykt Biografi af afdøde Hofjuveler Michelsen, var saaledes gaaet over i dennes Virksomhed. Og Bestyreren peger paa Valseværket, som sikkert er det samme, og adskillige Hammere, Sperrhorn og andre Redskaber har uden Tvivl været i hans Hænder. Og de ældste knastørre gennemrevnede Blokke, som bærer Ambolt og Sperrhorn, bar dem ogsaa dengang. Her er slet ikke mere Mekanik, end der var, da han indrettede det. Hvert enkelt Stykke bliver gjort paa samme Maade som for 80 Aar siden med det samme Værktøj, hvert Stykke i Reglen efter sin egen Tegning eller da noget varieret fra lignende Genstande, saadan som den enkelte Bestiller kunde ønske det, eller som Mesterens Smag og Arbejderens Snille kan fremstille det.

Det er da, som om vi saa ind i Mesterens Værksted for et Par Menneskealdrer siden. Mangfoldige skønne og nyttige Genstande, særlig ogsaa store Lejlighedsgaver, er udgaaet derfra.

Alt kom dog ikke paa een Gang, tilmed naar hyppig Skrannten gik over i alvorlig Sygdom¹⁾.

Den 13. Oktober 1834 fik han følgende Skrivelse:

»Det kongelige Akademi for de skønne Kunster har erfaret, at De for Tiden er underkastet en farlig Sygdom. Idet man herved ytrer sin Deltagelse, har Akademiet i Forsamling af Dags Dato besluttet at tilstille Dem 50 r Sedler til Hjælp i Deres Sygdom, hvilke

¹⁾ At den Søn, der fødtes 22. Juli 1834, var noget sen i sin Vækst og Fremgang, tilskrev Forældrene, at han var kommet til Verden i hin sorgfyldte Tid, da ogsaa deres ældste Barn blev taget fra dem ved Døden.

vil blive Dem udbetalt imod Quitting af Akademiets Casserer, Hr. Professor Møller.

Undertegnet

C. W. Eckersberg. / Ursin.«

To Gange forud i det samme Aar 1834 ses det af Akademiets Protokoller, at Direktionen har beskæftiget sig med ham. Ved Skrivelse af 26. April meddeler han, at han agter at foretage en Rejse til Berlin og beder om at maatte afstøbe nogle af de nyere Modeller, der er komne til Akademiet, og om at faa en Anbefaling til Geheimeraad v. Beust, for at han maatte faa Adgang til det preussiske Gewerbeinstitut i Berlin. Begge Ønsker opfyldtes. — Den 4de Aug. beder han om Akademiets Anbefaling af en vedlagt allerunderdanigst Ansøgning om at erholde et Laan, hvorved han kunde sættes i Stand til at købe en Ejendom til Anlæggelse og Udvidelse af hans Støberi og Presseværk. Den anbefaledes paa det bedste af Akademiet, hvis Præsæs Prins Christian Frederik egenhændig som nærværende har underskrevet Protokollen. — Laanet fik han dog ikke; maaske er det dette »ikke«, der skal henføres til eet eller begge af de to andre »ikke«: han var *ikke* fredsmilitærbegejstret og stødte derved Kongen; og han var *ikke* Frimurer og kunde derved ikke overvinde Modstanden i det højere Bureaukrati, hvoraf mange var det. Rejsen blev udsat til næste Aar.

Fra 1835 foreligger følgende Andragende, som vi maa formode er bleven opfyldt:

»Undertegnede, der den 4de Maj agter at gøre en Rejse til Tyskland i en Tid af fire Uger, ser sig pludselig sat i den yderste Forlegenhed, ved nemlig: at min Svend, A. Jacobsen, der er ansat ved Hs. Majestæts Livjægercorps 4de Komp. No. 18, just samme Dag skal begynde at exercere. Jeg fordrister mig derfor til ærbødigst at søge hans ærede Chef og høje Vedkommende, at han netop i denne Maaned maatte forskaanes. Til yderligere Undskyldning for min Dristighed tillader jeg mig at anmærke, at jeg just i denne Maaned foruden andre Arbejder skal udføre 2de Pokaler til Hs. Kgl. H. Prins Ferdinand og Gemalinde. Da denne Svend just er vant til disse Arbejder, turde jeg nok overlade det til ham, men ingenlunde til en fremmed, og da en ældre Svend¹⁾ just i Dag rejser

¹⁾ Anton Michelsen, der havde faaet »Edder i Fingrene« og derfor en Tid opgav Professionen.

fra mig, ser jeg mig i største Forlegenhed; jeg haaber endmere denne min Bøn opfyldt, som jeg vist tør forsikre, at han siden præcise vil opfylde sine Pligter.

ærbødigst J. B. Dalhoff

Hofguldsmed. St. Anne Plads No. 60.«

Til det kongelige Livjægercorps.

Det mærkeligste er, at denne Ansøgning, Underskriften iberegnet, er skrevet af hans Kone. Der var da ingen Tvivl om, hvem der skulde styre baade Hus og Forretning under hans Fraværelse. Rejsens Plan og Resultat kender vi kun af en Brevytring fra den følgende Rejse, hvorefter han i Tyskland og da navnlig i Berlin skulde se paa Maskiner og Fremgangsmaader, som han kunde bruge i sit Værksted, men at han snart var alt for godt kendt, saa at man netop var utilbøje- lig til at lade ham se ret meget af Frygt for Konkurrence. Hans hurtige og forstaaende Blik har dog nok faaet Udbytte af Rejsen.

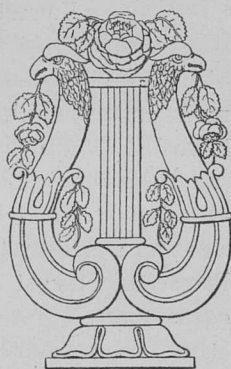
Paa Udstillingen i 1836 paa Charlottenborg havde han udstillet en Bordopsats, som i Pressen faar det Vidnesbyrd, »at den selv i Paris vilde have gjort sin Mester Ære, baade m. Hs. t. Smag og Udførelse«. — Samme Aar udtaler Kustakademiet om ham, at det »med tiltagende Opmærksomhed har fulgt den Fremstræben og hidtil i Danmark aldeles nye Retning, som karakteriserer denne Kunstner iblandt Haandværkerne.« — »Han havde aftegnet og studeret en Række antike Guldsmedarbejder,« skriver Nyrop¹⁾, »og han forstod at lære af dem. Navnlig interesserede han sig for at dekorere ved Ætsning og Forgyltning i forskellige Farver, ligesom han gjorde heldige Forsøg med at dæmpe Sølvets stærke Glans ved at give de paa- gældende Genstande en let Rifling. . . . I sit Fags Teknik anvendte han som den første herhjemme Optrykning af Sølv- arbejder paa Drejerbænken.«

»Den 28de Januarii Aar 1837 paa vores allernaadigste Kon- ges og Herres Fødselsdag i Hans Regerings 29. og Indføds- Rettens 61. Aar« optog det *kjøbenhavnske Skydeselskab og dan- ske Broderskab* »velædle Hr. Jørgen Balthasar Dalhoff som

¹⁾ »Dansk Guldsmedkunst«; 1885.

Broder, og skal han, i Følge heraf, være delagtig i alle de Friheder, sam allerede ere, eller fremdeles maatte vorde, dette gamle *Danske Broderskab* bevilgede, og nyde de Æres-Bevisninger, Ham deri efter sin Stand tilkommer.« — Næppe har dog disse, vistnok noget ubestemmelige, Friheder og Æresbevisninger lokket ham, snarere har vel Naalemager F. C. Hjort som Administrationens Formand tilbudt ham og maaske paa-nødet ham Indtrædelse i dette Selskab, der besad den for sin Tid sjældne Egenskab at forene Haandværkere og Købmænd med den højeste Embedsstand under selve Kongehusets Deltagelse i deres Øvelser, i alt Fald paa den store aarlige Fugleskydningsdag. Muligvis havde han allerede, eller han fik, nogen Forret til at levere Præmierne, der altid bestod i Sølvtøj. De ualmindelig smukke Broncer, der pryder »Skydebanen«s Borde, ser ogsaa ud til at være enten hans eller en af hans Brødres Værk. — Den malede Skive, han lige saa vel som de andre »Brødre«, har skænket Selskabet, og som hænger i Stue sammen bl. a. med Thorvaldsens og Øehlenschlægers, har Overskriften: »J. B. Dalhoff, 21. Aug. 1839«, og viser i Midten en Genius, der bærer en Forhammer.

Værkstedet paa St. Anna Plads lige for Amaliegade — altsaa paa et Sted, der godt kunde passe for en Hofguldsmed, midt imellem Palæer og Adelsgaarde — havde ogsaa bedre Plads til *Støbning*, end hvor Dalhoff før havde boet. Her støbte han da ogsaa sit første noget større Værk, nemlig Freunds yndige Springsvandsfigur til »Kongens Have«: Drengen, der rider paa en Svane¹⁾. — Ogsaa som Udgiver debuterede han med en Samling »Fortegninger for Guldsmede«, aabenbart i Sammenhæng med Guldsmedskolen. Det var sine egne Ting fra forskellige Tider, han her fik gengivet i smukke Stik, mest Smaa-

J. B. Dalhoff:
En Strikkekrug, af Fortegninger til Guldsmedskolen. 1837.

¹⁾ Omstøbt af Rasmussen i 1914.

ting til Sybord og Toiletbord, pyntelige, især med Ornamenter af hjemlige Blomster, letforstaaelige og fornøjelige for Ungdommen at sysle med og lære af. Akademiet viste ham ogsaa her den Opmærksomhed at afkøbe ham 30 Eksemplarer af de samlede Blade.

Det var ligeledes paa Akademiets Anbefaling, han fik et betydeligt Tilskud af Fondet »in usus publicos« til en længere Rejse i 1837.

6. Maj 1837.

Aften Kl. 8. Hamburg.

»Kæreste bedste Kone!

Rejsen gik særdeles behageligt; vi kom om Morgenens Kl. 4^{1/2} til Kiel. Kl. 6 gik Diligencen, som vi skulde have været med; men da jeg endelig vilde besøge Høpfner, maatte vi blive. Kl. 7 gik vi til ham. Han lod først noget træven, men saa forærede jeg ham et Hefte af mine Tegninger, og siden viste han os meget beredvillig. Hans Værksted er særdeles hensigtsmæssigt indrettet, og især interesserede hans hydrauliske Presse mig meget. Det er hans egen Opfindelse, men han har ogsaa gjort 3, førend den blev god; ved at pumpe en Pægel Vand ind presser man den største Presenterbakke. Han har dermed sprængt flere tykke Jærnplader paa flere Hundrede R Vægt. Jeg har tegnet den af. Her i Hamburg har man gjort flere saadanne nylig, hvoriblandt en, der har en Million R s Kraft til at presse Hø sammen med for at sende til de sydlige Lande; den koster 5000 R .

D. 8de. Jeg har i Dag været hos Graveuren og Presseren Perner, som gør alt det, som kommer til K. Det gik mig næsten lige som i Berlin¹⁾; han vidste mit Navn, saa snart han saa mig, og fortalte, at han havde mine Mønsterkort, samt at han hver Dag havde ventet mig. Vi fik altsaa ikke at se, hvad vi ønskede²⁾. Imidlertid har jeg dog tegnet et Valseværk af, som jeg saa hos ham. — Lad Julius (Læredreng) vide, at jeg ikke takker ham for hans Sjuskeri med at samle mig mine Tegninger, thi skønt han forsikrede mig, at jeg havde

¹⁾ Paa Rejsen i 1835, hvis Formaal vi heraf kan skønne.

²⁾ Netop overfor Fagfæller og sagkyndige er der jo størst Grund til at holde tilbage.

lige mange af hver, var der 13 af 1 Sort, 3—4 af nogle og slet ingen af een Sort.

D. 9de. Jeg har i dette Øjeblik taget Billet til Dampskibet til London; vi har maattet give 3 ₤ Sterling for hver paa anden Plads. Fredag Morgen kommer vi til London. Du kan gerne skrive til mig i London til Ministeren; men er der intet vigtigt, saa lad det blive til Paris. Hils Meier¹⁾ fra hans Fætter, hos hvem vi i Dag har været, han modtog os særdeles velvillig og viste os alle sine Værksteder. Vi har været adskillige andre Steder og tegnet adskillige Maskiner af. Hvis der om nogen Tid skulde komme een til Dig og hilse fra Freund eller Alsing [Møntmester i Altona], saa lad dem faa to Eksemplarer af mine Tegninger, men husk da paa, at Alsing skal have det ene til sin Søndagsskole og Arkitekt Schmidt det andet.

Jeg har hele Tiden befundet mig særdeles vel her, aldeles mistet Ringningen for Ørene og har sovet 6 a 8 Timer hver Nat. De unge Mennesker har forført mig til at ryge Tobak næsten hele Dagen. Jeg haaber, de skal have Nytte af at rejse med mig; thi hver Aften maa de ikke alene tegne af, hvad de har set, men gøre mig Forrede derfor²⁾. — Lev nu vel, Du elskede kære Kone, og opfyld mit inderligste Ønske, aldrig at være modløs, og glæde Dig ved Naturen. Kys mine kære Børn saa inderlig fra mig; lad mig endelig vide, hvordan det gaar Sophie; hils Jacobsen fra sin Broder, han ser ret ud til at være et vakkert ungt Menneske. Glem endelig ikke at faa Inskriptionerne til Pokalerne. Hils alle, Du kære, fra

Din Mand J. Dalhoff.«

»Kæreste Kone!

Skreven paa Nordsøen d. 11. Maj 1837 Aften Kl. 11³/₄. Til dette Øjeblik har vi spaseret paa Dækket og befinder os sær-

¹⁾ Blikkenslager Fritz M., med hvem de boede i Hus sammen i Gothersgade.

²⁾ Forrede er ikke, som man kunde vente, en Germanisme (Vorrede betyder kun »Fortale«), men et ældre dansk Ord, der nu er afløst af det usammensatte »Rede«. De to unge Mænd, han havde med paa Rejsen til saa stor Nytte for dem og Fornøjelse for ham, var Sønner af to ældre Venner; den ene var Naalemager Chr. Hjort, den anden Kunstdrejer Adam Schwarz.

deles vel. I Gaar Eftermiddags og i Dag har vi nemlig ikke haft det ret godt, skønt dog ikke egenlig søsyge; men saasnart vi lugtede Land, begyndte vi straks at komme os. Siden Kl. 6 har vi paa højre Side England med adskillige Fyrtaarne, paa venstre Side ligger adskillige Skibe med Lygter. Vi venter Kl. 5 i Morgen at være i London, altsaa 48 Timer efter vor Afrejse fra Hamburg. I Gaar passerede intet mærkværdigt. Passagen ud af Elben til Cuxhaven var ret behagelig. Vi havde nær bleven bange for Englænderne den første Dag; thi ingen af dem forstaar et Ord Tysk, og de brød sig ikke det mindste om os; men naar man blot bestandig husker paa, at det er Englændere¹⁾, kan man næsten ikke andet end holde af dem; thi spørger man dem om noget, og det er til Nytte, saa svarer de; er det derimod ikke til Nytte, saa tier de og ser til den anden Side. De fleste af Mandskabet er nogle tykke forædte Blokke, men ikke af intet: den første Morgen spiste de til Frokost først stegt Flæsk, Bøfsteg, blødkogt Æg og Kaffe imellem hinanden; til Middag, Vesper og Aften bestandig saa fedt Kød eller Steg, som vi hos os aldrig ser. Vi tre har ikke nydt andet her end Kaffe, The og Øl, en Kop elendig Kaffe koster $\frac{1}{2}$ sh. eller 1 $\frac{1}{2}$ 8 β dansk. Derimod har jeg i dette Øjeblik med Velbehag spist af Dit røgede Lammelaar og haaber endnu i London at gnave deraf til Frokost, ja, maaske endog i Paris. Midt i vores Munterhed over det smukke Vejr fik vi dog lidt alvorlige Tanker i Eftermiddag, da der nemlig laa et stort Skib med Kølen i Vejret tæt ved Siden af os; maaske har dette bidraget til, at vi i Aften var mere højtidelig stemt. Vores Maskine har 250 Hestes Kraft, og vi sejler andre Skibe forbi.

London 13. Jeg fik ikke skreven i Aftes, fordi jeg var saa fortunlet, at det ikke var mig muligt at samle mine Tanker. Da det i Gaar Morges blev Dag, vare vi allerede i Themsen og kom omtrent Kl. 8 til London. Opsejlingen ad Themsen var særdeles behagelig; især paa venstre Side varierede et smukt Landskab, til højre derimod en meget stor Eng med nogle Tusinde Okser, af den rigtige Art til Beefsteak. En lille Kirke, som var aldeles overtrukken med Vedbend, forskønnede især

¹⁾ Og saaledes bærer over med deres nationale Særheder.

et Landskab. Højere oppe bestod det interessante blot i den uhyre Mængde Skibe og Skibsværfter; jeg tror vi mødte flere Dampskibe, end der hos os er andre Skibe, og af andre store Skibe gik det i Tusindvis. Da vi skulde forlade Dampskibet, maatte vi betale 3 z (1 sh.) for hver Portion The. Man undersøgte os saa skarpt, at Lommerne blev gennemsøgte; de tog en Æske med Platina fra Schwarz, men som han dog senere fik igen. Paa Vejen gjorde jeg Bekendtskab med en Urmager Bittner, en Kbh.er, som har etableret sig her, en herlig Fyr; han kender nøje Bissens Broder i Paris. Han har været os til overordenlig Gavn; han skaffede os et privat Logis hos en tysk Juvelér, som 1800 har arbejdet i Kbh. hos Stundser [?], og hos hvem Budolphi har boet. Vi var saa meget mere glade herved, som vi i Gaar hver brugte over et halvt Pund, mest til Klarering og Kørsel for vores Tøj. Vi skal her ikkun give $\frac{1}{2}$ Pund om Ugen alle tre for Logis og Opvartning. Jeg var flere Gange hos Forchhammer, men traf ham ikke, og da Vejret op ad Dagen blev ret smukt, turede vi dygtig om for at se og kende Livet her. Om man ogsaa har set Paris, kan man dog ingen Forestilling gøre sig om den Luksus, som her hersker; jeg troer, jeg har set mere Sølv-tøj her i Gaar end i mit hele Liv. Tænk Dig 40—50 Butikker, alle store, med Fade og Kasseroller i Dusinvis. Jeg troede bestandig at være i en Hovedgade, men det er i denne Egn overalt. Men Smagen er under al Kritik slet. Luksusvæsenet har i det hele intet behageligt Indtryk gjort paa mig. Vi gik i Middagstiden i den Gade, hvor de fleste Mode-Butikker er; saa langt man kunde se, holdt Stads-Equipager, for at Damerne kunde gaa ind i Butikken og kaste sig i en Stol, medens man slæber Varerne hen for dem. Tjenerne bruger en lang Schweizer-Stok og staar Skildvagt uden for Døren saa længe. Butikkerne er alle meget store, og det er ikke sjældent at se Spejlglassruder over 2 Alen store¹⁾. Da Luften i Gaar Formiddags var meget tyk, og det smaaregnede, slog Stenkulsrøgen saa uhyre ned, at man næsten ikke kunde se, og Vognene rullede i saadan Mængde, at det endnu suser for mine Øren. Paa de fleste Vogne er der Inscription²⁾ paa

¹⁾ En god Maalestok paa, hvor meget denne Luksus siden er steget.

²⁾ Reclamer.

alle Kanter, og man ser undertiden 20 Omnibusser paa een Gang. Disse ere aabne bag i, og en Konduktør staar ved Siden. De rumme 12 à 16 Personer; de køre ikkun en vis Rute frem og tilbage, og enhver kan stige ind og ud den hele Vej, men man betaler 6 Pence, enten man kører langt eller kort. Vi brugte dem adskillige Gange i Gaar, og dog løb vi uhyre.

1. Maj Morgen Kl. 5. Vi var i Søndags buden til Forchhammer til Frokost, hvor vi spiste paa Engelsk Æg og Skinke til Kaffe. Da vi vilde gaa, kom Professor Jensen, og med ham fulgtes vi for at se Westminster med flere. Den er særdeles smuk; og især morede det os at høre Gudstjenesten i en anden Kirke derved; især Sangen og Orglet overgik langt det, vi har i Slotskirken. Da det var 1ste Pintsedag, var der her aldeles intet at se; vi kørte derfor til Greenwich (?) 5 engelske Mile, med Dampvogn. Det var ret interessant. Man tog Billet til 6 Pence og kom ind paa et aabent Rum, hvor Vognene stod i flere Rader; man kunde stige i, hvor man vilde, og naar de synes, der er nok, løber den. Ellers gaar der kuns een hvert Kvarter og lader saa mange Vogne hænge ved, som er fulde. Der er to Rader Baner, og ved Enden flere, men som alle overskæres paa skraa af den, Dampmaskinen staar paa. Henad gik det ikke saa hurtigt, men hjemad løb vi Vejen paa 12 Minutter, skønt vi blev standset paa Vejen, for at de, som vilde se Tunnelen, kunde staa af. Naar man saa længere ud til Siden, mærkede man næsten ikke Hurtigheden, og Udsigten var ret behagelig; men saa man lige ned ved Vognen, saa det ud som paa et Rokkehjul, man kunde ikke kende Genstandene fra hinanden; og naar vi mødte en anden Række Vogne, som flere Gange hændte, var det næsten frygteligt at se paa de andre Vogne, thi skønt vi var ikkuns $1\frac{1}{2}$ Alen fra hinanden, kunde man ikke skelne hver Vogn fra hinanden, end mindre Folkene. Der var almindelig 12 Vogne sammen og 12 Personer i hver¹⁾. I Greenwich skulde om 2den Pintsedag være Folkefest, hvorfor der var opslaaet Telte og Theatre. Vi saa Invalidernes udmærkede Bolig og spaserede en Del om i Skoven. Dette er den ene-

¹⁾ Af Forundringen ser man, hvilken Nyhed baade Omnibusser og Jærnbaner dengang endnu var.

ste Tid, jeg har trukken frisk Luft, siden jeg kom paa engelsk Bund, thi foruden den evige Stenkulsrøg har vi daglig haft Taage og Regn.

I Gaar Mandag var vi i Britisk Museum, paa Kunstudstilling og i Drury Lane Theatret. Da der i Gaar var saa fuldt i Museet, fik jeg ikke de vigtigste Ting, og uagtet der maa være mange skønne Ting at se, tror jeg dog ikke, det vil være hensigtsmæssigt for mig at blive her for at tegne, da jeg kan leve for det halve andre Steder.

Eftermiddag Kl. 3. Vi har atter været i Museumet, og jeg har set adskillige Ting, som jeg gerne vilde tegne af, men hvor længe jeg bliver her, veed jeg ikke, thi Forchhammer skal først rejse til et Sted 250 Mile herfra og kan altsaa ikke bestemt vide, naar han kan følge os til Birmingham, og da hans Rejse kan vare for længe, saa tager vi alene derhen. Thi i Stedet for at man har forestillet os Engelskmændene saa mutvillige [overmodige], har vi hver Dag ikkuns truffen Forekommenhed, hvor man da nogenlunde kunde forstaa os. Hos flere Kunstnere har man talt Italiensk, andre Steder Fransk eller Tysk, og ellers maa de andre tale Engelsk for mig. Vi taler daglig om de mange gode Egenskaber, vi finder hos Englænderne, især deres Flid, Orden og Religjøsitet, i hvilke Henseender vi staa saa langt tilbage for dem. Hvis Du vil, kan Du skrive mig til endnu her, og lade Brevet adressere til det Danske Gesandtskab. Thi er jeg borte, saa bliver det sendt efter mig. Jeg længes saa uhyre efter at høre, hvordan I har det, om I nu ere ganske raske. Selv er jeg aldeles rask og frygter heller slet ikke for Sygdom. Det gør mig ondt, at jeg har maattet give saa mange Penge ud i de første Dage, men nu haaber jeg, det skal være forbi. Hils Øder, at de nye Støvler ere rent kaput, Læderet duede slet ikke. Jeg har ogsaa maattet købe en Hat. Lev vel, Du kæreste Kone, gid jeg dog kunde se Eder 5 Minutter, og tænk fornuftig paa vore kære Børn og Din stedse elskende Mand, kys Glutterne og hils alle gode Venner. Bed Anna at være saa god saa god.

Din J. Dalhoff.«

London den 26de Maj 1837, Morgen Kl. 5.

»Kæreste Kone!

Jeg har ret længtest efter at skrive til Dig igen, thi fra den Dag af, da jeg sidst skrev, er det ikke gaaet mig aldeles godt. Du mindes maaske, at jeg havde et lille Hul paa den højre Tommelfinger, som jeg fik stødt paa Drejerbænken. Dette blev paa Rejsen ofte irriteret, saa at det ikke vilde læges, og just i de Dage, som jeg sidst skrev, var den lidt inflammeret, dog især d. 16., saa at jeg om Aftenen maatte sprætte Ærmet op for at faa Kjolen af. I nogle Dage stak det ogsaa i de andre to Fingre, og Du kan altsaa nok vide, hvor glad jeg er ved at have den aldeles kureret og fri for Grød¹⁾. Heller ikke har min Mave ret villet taale den engelske Kost eller mit Hoved Luften, saa at jeg igen har Ringninger for Ørene og ingen Søvn. Forchhammer har her faaet flere Forretninger, end han ventede, og har snarere været os til Skade end Gavn, thi han har narret mig med Løfter og aldeles intet udrettet²⁾. Hvis jeg vil følge med ham til Birmingham, maa jeg endnu vente her 5 Uger, og maaske bliver han der saa kuns 3 Dage. Vi har derfor bestemt os til om et Par Timer at rejse, og jeg glæder mig ret til dog een Dag igen at nyde frisk Luft. Endnu i disse Dage lægger man i Kakkelovnen, Bladene paa de større Træer ere endnu ikke mere end halvvoxne, og den idelige Regn i Forbindelse med Taage og Stenkulsrøg har ofte været utaaelig. Efter det foregaaende kan Du nok vide, at jeg ikke har høstet, hvad jeg ønskede; i Fabrikkerne har man ikke villet lade os ind, og skønt jeg har begyndt at tegne paa Museumet og ogsaa hos andre har set smukke Ting, kan jeg dog ikke være tilfreds dermed. Hvad jeg mest kunde have Lyst at fortælle Dig, skulde være om Folkelivet her, men da jeg i saa mange Dage ikke har kunnet skrive, er det for vidtløftigt at indlade mig paa. I Gaar var det første Væddeløb, men som jeg ikke gad kostet saa meget for at se, og i Forgaars var her Illumination i Anledning af

¹⁾ Havregrødsomslag var jo dengang Universalmiddel mod Boldenskab.

²⁾ Denne Følelse af Skuffelse og Ærgrelse havde dog ingen Indflydelse paa hans fortsatte Forhold til vor udmærkede Kemiker og Geognost, med hvem han stod i Forbindelse baade som Modtager og Giver af Raad og Hjælp lige til F.s Død i 1865.

Prinsessens Geburdsdag; det var kostbart, men ikke smukt, og den raa Pøbel, som her er værre end alle andre Steder, forhindrede enhver Fornøjelse. Vi skal nu snart til at rejse. Gid Du vidste, hvor tit jeg tænker paa Eder, og gid I dog alle maa være raske. Levvel.

Kære Kone, Du kan ikke tænke Dig, med hvilke Bekymringer jeg har ventet paa Brev fra Dig. Det er i Dag 4 Uger, siden jeg kom til London; saavel da jeg skrev fra Hamburg som herfra, sendte Hjort og jeg vore Breve bort sammen; han har i Dag otte Dage faaet Svar paa det sidste, og jeg, hvem det maatte være mere vigtigt, og som vist lider mere derved, faar slet ingen. Fra den Dag, da jeg maatte antage, at jeg burde have faaet Brev, var min Tanke stedse hos Dig og Børnene samt hos Sophie. I Birmingham kunde Hjort ikke faa Ro at sove for mig, da jeg altid vilde tale med ham om, hvad han mente, der kunde være i Vejen; men jeg tilstaar, jeg veed ikke, hvad jeg skulde tænke, da jeg ved min Tilbagekomst ingen Brev fik og heller ikke endnu, thi er Du virkelig syg og staar alt paa det værste for mig, saa maatte dog een af mine Venner have kunnet skrive, — ikke fordi Du veed jo, hvor kær min Familie er mig, og hvad enhver Mand maatte tænke, naar hans Kone havde lovet at skrive ofte, saa at jeg bestandig kunde vide endog alt, hvad der foregik paa Værkstedet. Efter denne Begyndelse kan jeg altsaa i seks Maaneder ikkuns vente eet Brev; thi i Paris var det nu ikke min Bestemmelse at vente. Der er nu ikke andet for, end at jeg opfordrer hvem der kan til at skrive mig til med første Post og adressere Brevet til Ministeren i Paris, og hvis jeg om tre Uger ingen Brev faar, eller Sagerne staar hjemme saaledes, at jeg bør komme hjem, da kommer jeg straks. Jeg har saa ofte villet skrive Dig til, men jeg turde ikke fylde Brevet, førend jeg havde faaet Brev, og min Tid har ogsaa været meget besat i de sidste 14 Dage¹⁾. —

¹⁾ Enhver, der har prøvet, under Ophold i Udlandet, gennem længere Tid forgæves at vente Brev fra sine Kære i Hjemmet, vil kunne sætte sig ind i hans Følelser og undskylde den Hefthighed, som ogsaa bryder sig Vej gennem det skrevne Ord. Han huskede dog ikke paa, at han ved sine ubestemte Udtryk i begge de første Breve selv var Aarsag i, at Svar først naaede ham i Paris.

Den 26de tog vi til Birmingham, og Morgenen efter gik vi til et Hus, som Hjorts Fader har handlet med. Disse Folk vare meget galante imod os og bad os til Middag og vilde gerne vise os om i adskillige Fabrikker, men lutter unyttige Steder; de vilde ikke, at vi maatte se Ting, som hørte til Hjorts Fag, fordi de frygtede, at han, naar han lærte at gøre det selv, ikke mere skulde forskrive sligt, og skønt jeg ikke sagde, at jeg var Guldsmed, men bestandig talte om vor italienske Rejse, nægtede de, at der blev gjort Bakker der, og de troede heller ikke i Sheffield. Da det Dagen efter var Søndag, paa hvilken alt ligger stille, og man intet kan se, benyttede vi denne Dag til at rejse til Sheffield. Vi fik Brev med til den berømte W. Hall, fra hvem de bedste File kommer; han har flere Fabrikker med Dampmaskiner. Han gav os om Mandagen sin ene Søn med, som skulde vise os om; men ogsaa her var man instrueret om ikke at vise os, hvad vi ønskede. Dagen efter fik vi hans anden Søn med; denne kunde noget Fransk, og da han spurgte mig, hvad vi egentlig ønskede at se, forsikrede jeg ham, at det allergeleste var os det kæreste, vores Plan var til Italien, men da vi kom over England, ønskede vi at have et Begreb om Fabriksvæsenet her; hans Broder havde Dagen i Forvejen ikke villet vise mig, hvorledes man gør de gennembrudte Arbejder i Messing, som man her bruger meget af i brede Stykker, saa fint, at de bruges til Vindues-Jalousier, men havde sagt, at de ikke bleve gjort der. Jeg spurgte nu denne, om det ikke var Papir, som var malet, og da han forsikrede det modsatte, havde vi nær kommet til at vædde, men det endte med, at han paa Fabrikken vilde skaffe os dem at se. Men det var ikke hans Hensigt, at vi skulde se, hvorledes de bleve gjort; thi vi kom der paa en Tid, da der ikke arbejdes; men næppe var jeg kommen ind, førend jeg stak en gammel Karl $\frac{1}{2}$ Pund i Haanden og siden mere, og jeg fik alt at se indtil det mindste, medens de andre snakkede Engelsk med Føreren; ligesaadan bar jeg mig ad paa et Plettér-Fabrik. Om Onsdagen tog vi tilbage til Birmingham, men toge til et andet Gæstgiversted, for at Hr. Quest, som vi kom hos, ikke skulde vide det. Vi gik nu et andet Sted med et Brev og sagde ligeledes, at det dummeste, de kunde vise os, var os det kæreste. Vi fik ogsaa her en Person med,

som skulde vise os om; men da vi kom ud med Fyren, gav vi ham et $\frac{1}{2}$ Pund, og han skaffede os ind paa de Steder, vi især ikke maatte. Da vi siden kom til Quest igen, frygtede han for, at Hjort skulde komme for meget i Kast med de andre Handelshuse, og derfor vilde de hellere selv lade os vise om, og saaledes kom vi næsten overalt, hvor vi ønskede det, især da vi gav vor Fører, som skulde passe paa os, $1\frac{1}{2}$ Pund. Foruden nogle Værksteder har vi været paa 30 Fabrikker i Birmingham og Sheffield, og vist har ikke een af 100 set saaledes som jeg; thi ofte har jeg selv kunnet forsøge Arbejdet, og jeg har Prøver af Fingerbøl, Knapper, Synaale, Knappenaale o. s. v. efter enhver Operation, indtil de ere færdige. Men det har kostet uhyre; vi har i de 11 Dage brugt $1\frac{1}{2}$ Pund om Dagen. Jeg vilde gerne gøre alt muligt, især da jeg frygtede, at Forchhammer skulde narre mig, hvilket han ogsaa gjorde; thi nu havde han lovet, at naar vi kom hjem [til London], skulde han føre os ind nogle Steder, men saa var han rejst paa Landet. Hvor meget jeg ogsaa kniber her paa Skillingen, kan det aldrig fortryde mig, at jeg har givet saa mange Penge ud; thi jeg har 2 Bøger paa $\frac{1}{4}$ Ark [Kvartarks Format] aldeles fulde af Tegninger og Beskrivelser; det meste af Nætterne er gaaet med. Schwarz har været min Sekretær, og saa kopierer de andre mit. Jeg har fra Birmingham sendt Dig 2 Bakker, en stor Saks til Dig og en som en Stork til min søde Putte og to andre til J. og S. [Justine og Sophie Hanuschke] samt to Barberknive til Fich. Herfra sender jeg en Del Staalplader, 6 Kradsbørster og noget rødt samt en Synaalebog til Dig. Du maa undskylde det daarlige Brev, thi i Middags kom Posten, og nu skal den snart gaa igen. — Give Gud, at dette Brev maa træffe Eder alle vel, og skriv under alle Omstændigheder straks eller lad skrive.

Din stedse inderlig elskende Mand

J. Dalhoff.«

Det sidste inderlige Hjertesuk bøder paa det »daarlige Brev«, ved hvilken Betegnelse han sikkert ikke tænker paa Brøst i Skrift og Stil, thi det er som sædvanligt, men paa de ubeherskede Udtryk af et forpint og ængstet Hjerte — med bedre Tid var det ikke blevet sendt saaledes af Sted. Vi kunde vel ogsaa tænke

paa, at adskilligt daarligt i det indbyrdes Forhold mellem Fabrikker er lagt saa klart frem som her, i dette fortrolige Brev. Det er som en Krigsførelse mellem de enkelte Fabrikker ind-

Sølv-Themaskine. Jubilæumsgave til
Konferensraad D. Monrad 1836.
Udført af J. B. Dalhoff. $\frac{1}{6}$.

byrdes og især mellem de forskellige Landes, en fredelig Krig, men dog med Spionering og adskillige andre Krigspuds, der gaar udenfor de ellers gældende Love og mest efter den kendte Jesuitisme: »Hensigten helliger Midlet«, og som fra begge Sider ogsaa betragtes med andre Øjne, end udenfor staaende vilde

mene. Det gælder fra den ene Side om nogenlunde ved alle Midler at forsvare sine Hemmeligheder, fra den anden Side at angribe og fange dem. Har denne Mester vist sit Mesterskab i at opsnappe dem, fordi hans ved Indsigt og Øvelse skærpede Blik kunde snabshotte selv ret indviklede Maskinsammensætninger, saa har han ogsaa selv været Genstand for mange lignende Udplyndringer ved dem, der er komne for at se hans Ting, eller som en Tid har arbejdet hos ham. Men baade paa den ene og den anden Maade har hans Fædreland faaet Gavn deraf.

Inden hans Hustru har læst hans sidste Brev, læser Dalhoff ved sit Komme til Paris hendes første Brev, som hun i al Troskyldighed har skrevet paa gennem hele Maj Maaned og glædet sig til, at det skulde ligge til ham hos den danske Minister. Tingene er hos hende gaaet den sædvanlige, hjemligt-rolige Gang, som gør det vanskeligt at sætte sig ind i, hvor mange Gange længere den oplevelsesrige Tid forekommer derude.

Kjøbenhavn 1837.

»Kæreste Jorgen!

D. 6. Maj. Straks efter at Du i Gaar var rejst, kom Scavenius og hans Svoger Estrup for at se Maskinen¹⁾, som vandt deres særdeles Bifald, men de bade tillige om, at den maatte blive staaende til næste Uge hos os. — Børnene have alle været 3 Timer i Kongenshaug igaar, og derpaa gik vi op hos Eibes²⁾; i Dag har Bertelsen³⁾ været her, og det glædede mig meget at høre, at han havde fulgt Dig ombord. Wilhelm længes allerede og siger: Faer eist!

D. 7. I Dag har jeg været paa Søndagsskolernes Koncert, og siden vare vi oppe hos Sophie, som var ret oprømt, thi hendes Øjne har begyndt at aabne sig; vore Børn ere Gud ske Lov alle raske og muntre. — I Dag Mandag følger vi Dig i Tankerne, da jeg tænker, at Du damper bort fra Hamburg. Hos os er det i Dag særdeles koldt, det regner og hagler. Der er idag smeltet 50 Lod [Sølv]. Garcard har bestilt 6 Dus. forgyldte

¹⁾ En Sølv-Themaskine.

²⁾ Sproglærer Ltn. Eibe, Udgiver af forskellige Parleurs, og hans hjælpsomme Hustru boede i Gothersgade 11. hvor de var bleven Venner.

³⁾ Huslægen.

Knapper, og Schröder har faaet 2 Dus. Forstknapper. Han bragte mig en Hilsen fra Dig, at Du Lørdag Morgen Kl. 4 lykkelig var ankommen til Kiel.

Tirsdag 9. Jeg har i Aften været paa Komædie i Mad. Eckerts Plads og set Svend Dyrings Hus, som forskaffede mig en stor Nydelse. — Idag Onsdag har Eibes været hos mig; vi gik os en god Tur, da Vejret nu syntes at blive smukt. . . .

D. 17. Da jeg befrygtede, at det vilde blive altfor trættende for Dig at læse enhver Ubetydelighed, som jeg hver Dag kan have at skrive om, saa har jeg her slaaet flere Dage sammen og vil nu fortælle Dig, hvorledes vi har tilbragt Pintse hellige Dage; de vare meget triste, eftersom det uafslædelig regnede næsten begge Dage, saa at man slet ikke kunde spasere. I Søndags var Trine og Herlov og Sophie hos mig, og i Mandags vare vi alle nede i Bredgaden; i Gaar havde vi den første Sommerdag, og vi benyttede den ogsaa: jeg og alle Børnene tillige med dem fra Bredgaden og Eibes vare alle ude paa Kirkegaarden, og Børnene morede dem særdeles¹⁾. Igaar ætsede de Kruset, og det gik meget godt; men jeg er uventet kommet lidt i Pengeforlegenhed, da vi ikke har Sølv nok til Hanken, og da jeg idag sendte Bud til Scavenius, var han rejst paa Landet og kom først hjem om 8te Dage.

D. 20. Jeg havde i Gaar halvvejs ventet Brev fra Dig, men der kom intet, og jeg længes dog saa meget efter at høre noget fra Dig, min kære Mand; jeg er allerede saa bekymret for Din Helsen. Idag er Svanen [den støbte] spaseret hen i Kongens Hauge, men den bliver ikke opsat førend sidst i næste Uge; indtil den Tid staar den hos Gartneren.

D. 12. I dette Øjeblik modtog jeg Dit kære Brev fra London. . . . Det glæder mig saa uendeligt at høre, at Du har det saa godt og har haft saa behagelig en Rejse, men ret længe syntes Du vist ikke om at være i London. . . . Jeg gik selv i Morges hen til Scavenius, men han var endnu ikke kommet hjem; jeg gik da hen til Levin og fik 20 Lod til, som han meget beredvillig lod mig faa. Vi kunde ikke opsætte det længere, eftersom

¹⁾ Vore venlige Have-Kirkegaarde har jo intet afskrækkende, navnlig ikke for Børnene. Det var da heller ikke noget særegent for denne Familie, at de lagde deres Spaseretur til Børnenes Morskab herud. Jf. S. 96.

Prins Ferdinand rejser paa Fredag, og jeg haaber nu ogsaa nok, han skal faa det med. . . .

D. 26. Jeg traf just Mejer, og han raadte mig fra at skrive til England, thi at det endnu kunde træffe Dig der, kunde jeg ikke tro, og han sagde, at han vidste af Erfaring, hvor skødesløse de gerne er med at sende Brevene efter de Rejsende; jeg sender derfor dette imorgen til Paris, og Gud give, at det der maa træffe Dig munter og tilfreds, og at Du maa finde Glæde i at læse disse Linier fra Din Mine. Vi har igaar afleveret Prinsessernes Pokal, og idag er Prins Ferdinand rejst til Aarhus. Jacobsen vil nu se at faa Schmucktrågeren [Smykkeskrinet] færdig, thi Fick stringerer meget med at faa den, og saa skal han (J.) til Prins Christians Pokal. Imorgen skal han i Kongenshaug for at faa Svanen op. . . . Gud velsigne og være med Dig! Kære Mand, saa snart som Du har faaet dette Brev, saa lad mig høre fra Dig; Du kan nok tænke, hvor meget jeg længes. Du kan være ganske rolig for Din Kone og for Dine Børn; de ere alle vel og beder tusindgange at hilse deres kære Fader. . . . Lev nu vel, min kære Jørgen, og vær forsikret om, at jeg skal gøre mig al mulig Umage for med Kærlighed at beskikke Dit Hus og med al Omhyggelighed sørge for vore Børn, og at jeg altid forbliver Din Dig elskende Wilhelmine.»

Hvor lidt betyder dog et Aarhundredes Afstand i saadanne menneskelige Forhold! Men værd at mærke er det, i Modsætning til megen Tale om Kvindernes Underkuelse i ældre Tider og Frigørelse i vore, hvorledes her en Hustru staar bevidst som sin Mands ligestillede Stedfortræder med fuldt Ansvar for Hus og Forretning.

Paris d. 21de Juni 1837.

»Kæreste bedste Kone!

Du kan vel tænke Dig, hvor kærkommen Dit Brev af 26. var mig, som jeg modtog her i Paris. Den første Dag nægtede de hos Ministeren, at der var kommet Brev, men om anden Dagen fandt de det. Jeg begriber ikke, hvor Du kunde spørge nogen til Raads, om Du skulde skrive til London, da Du nylig havde faaet mit Brev, hvori jeg skrev: Du kan gerne sende det

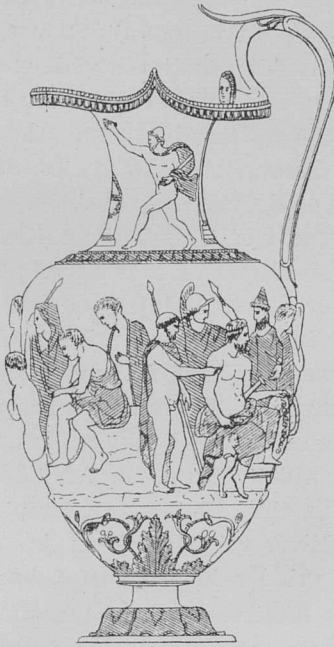
til London¹⁾. — Du vil frapperes ved at høre, at jeg i disse Dage har bestemt mig til ikke at rejse til Italien, men derimod opholde mig noget længere her og da rejse over Solingen og Iserlohn til Berlin, og haaber jeg i September at være hjemme; og naar jeg har fortalt Dig Bevæggrunden til denne Forandring, haaber jeg, at ikke alene Du, men de fleste vil bifalde denne Forandring i min Plan. For det første skal Choleraen være bleven værre i Neapel, og man tror sikkert, at jeg maa ligge 20 Dage i Quarantaine, naar jeg vil derfra, ja nogle siger, at jeg gerne kan risikere, at Museumet o. s. v. er lukket der. Dernæst frygter jeg for, at jeg i den korte Tid vilde, ligesom i England, anstrenge mig for meget for at naa mit Øjemed, thi paa de lange Rejser i en saadan Hast kan jeg ingen Kræfter vinde. Og for det 3die har min Kasse i England faaet en Sygdom, som jeg ikke troer vilde læges selv i Italien. Jeg tilstaar, at det stod haardt, inden jeg kunde bestemme mig dertil, thi Du veed, kære Kone, at Neapel alletider har været mit højeste Ønske, og jeg var saa sikker paa, at jeg kom der, som om jeg havde den ene Fod deri. Her gives ikke saa mange antikke Broncer som i Neapel og heller ikke saa gode, men her er dejlige antikke Sølvarbejder, som jeg allerede har begyndt at tegne, og venter at se flere. Du kan altsaa gerne svare endnu dette Brev hertil.

Du ønskede vist, at jeg skulde beskrive Dig min Rejse, og hvad der daglig passerer med os; men jeg haaber, Du forskaener mig derfor. I de 8 Dage, jeg har været her, har der været saa mange Narrestreger i Anledning af Prinsens Formæling²⁾, hvoraf det meste vel staar i Aviserne. Den Aften, da der var Fyrværkeri, og saa mange Mennesker blev traadt ihjel paa Mars-Fælleden, vare vi nylig gaaede derfra og stode ved Tuilleriesne og saa et yndigt Fyrværkeri og hørte Koncert, der ogsaa var mere end almindelig. Flere Gange har vi set den kongelige Familie. Jeg fortæller Dig ikkuns dette, for at Du ikke skal troe, jeg er med iblandt dem, som blev traadt ihjel. Hjort

¹⁾ Saaledes mente han at have skrevet; men der staar: »Hvis Du vil, kan Du skrive mig til endnu her«, hvad der lyder adskilligt mere ubestemt. Han var tilbøjelig til at opsætte en Afgørelse, naar han ikke var rigtig vis i sin Sag; thi i saa Tilfælde havde han netop sin Styrke i at handle straks.

²⁾ Kronprins Ferdinand af Orléans med Prinsesse Helene af Meklenburg.

skriver en nøjagtig Dagbog, som Du skal faa nok med at skrive af i Vinter, og desuden haaber jeg, at hans Fader gerne vil fortælle Dig noget af det meget, han skriver hjem af den Sort; jeg har andet at bestille. Jeg har faaet Tilladelse til at tegne efter de antikke Vaser i det Kongelige Bibliothek; Louvre er derimod lukket i denne Maaned; dog har jeg faaet et Kort til

Antik Kande, tegnet i Paris af J. B. Dalhoff,
gengivet i Hinnerups Haandbog. Pl. VI.

at se Vasesamlingen. Om otte Dage skriver jeg til Thiele om nogle Gibsafstøbninger, som jeg ønskede, saa skal jeg nøjere fortælle, hvad jeg kan faa Tilladelse til at tegne o. s. v. Hils Bissen, at jeg besøger ofte hans Broder (Urmager), han er den, jeg her holder mest af; hans Kone er paa Landet og venter sig snart med en Tøs, siger han. Paa Søndag skal jeg ud at besøge hende; Bissen vil endelig, jeg skal se hans Søn. . . .

Lev vel, Du kære gode Kone, og skriv ikkuns ret snart, thi siden bliver jeg ingensteder saa længe, at jeg kan faa Brev.

Med Længsel Din

J. Dalhoff.«

Iserlohn d. 6. Juli 1836 (! 1837).

»Kæreste Kone!

Hvis jeg i Dag skriver saa lidt, er det fordi det gaar mig saa godt; thi naar jeg ikke tegner, er jeg almindelig bestilt et eller andet Sted for at se noget. I forrige Uge, da jeg modtog Dit Brev, var jeg derimod syg, det vil sige: den Fistel, som Du veed, jeg har ved den ene Øjentand, blev saa slem, at den lukkede mig baade Øje og Mund, saa at jeg flere Dage kuns kunde faa Suppe ind ad Munden. Doktoren vilde saa gerne have trukken to Tænder ud, men til Lykke kunde han heller ikke komme ind. Foruden Grød og Urter i Mængde samt Iglar fik jeg en Sennopskage paa Armen, og da jeg syntes, den hjalp lidt, men ikke nok, lagde jeg mig selv en i Nakken, som hjalp, og jeg fik Søvn. Dette er nu glemmt, og jeg var i Søndags paa Landet med Bissen hos hans Kone og morede mig herlig ved at spaserer i Vinbjergene. Ellers har jeg aldeles ingen Fornøjelser gjort mig undtagen imellem mine Antikker. Jeg har købt 40 til 50 forskellige Præsenterbakker og andre Ting samt et Shavl, en Mængde Pensler o. s. v., saa mine Penge snart kan faa Ende. Klokken er saa mange; lev vel Du kære, Tak for Dit kære Brev. Naar Du svarer paa dette Brev, saa gaa til Hjort og bed ham adressere det til Iserlohn, hvor jeg venter at være om 4 Uger, og saa det næste bliver vel i Hamburg, jeg skriver endnu een Gang herfra. Lev vel, Du inderlig kære, kys mine søde Børn.

Din

J. Dalhoff.«

»Kæreste Mand!

Søndag 16. Juli. Jeg har i nogle Dage ikke skreven, fordi jeg syntes, at alting har været saa temmelig hver Dags. . . . Jeg har i disse Dage gjort min Peder den første Sorg, nemlig ved at vænne ham fra Brystet; det lille Bæst, han har i et Par Dage været ligesom syg og klynket saameget, men idag lader han til igen at være rask Mand. . . . Igaar blev Prins Christians Pokal færdig; jeg vil ønske, han vil synes saa godt om den som jeg, for jeg syntes, at den er saa køn. Imorgen tidlig skal den sendes ned til Bissen, at han kan se den, og derefter skal den afleveres. Nu skal den anden til Prins Ferdinand i Arbejde;

Julius har alt begyndt paa Hesten. Og saa har vi faaet en lille Pokal bestilt til Bornholm, til 26 Rbd.

D. 17. Jeg modtog i Dag et Par Linier fra Dig, hvoraf jeg ser, at Du desværre atter har været syg, som gør mig meget ondt; men paa den muntre Tone i Dit Brev ser jeg, at det allerede idag er glemmt. Jeg har i Dag fra Schwarz modtaget de Staalplader og Kradsbørster, hvorom Du har skrevet; de andre Ting kommer formodenlig til Hjort, og det er endnu ikke ankommen.

D. 20. Inderlig Tak for Dit Brev af 12te Juli, som jeg modtog igaar, og det glæder mig meget, at Du har det saa godt. . . .

D. 22. Fra Fick kan jeg aldeles ingen Resultat forkynde Dig, thi han er paa Landet og kommer først hjem sidst i næste Uge, og idag skal dette Brev bort. I Nat er Mad. Brasch's Moder død; hvem veed, maaske det kan gøre Forandring hos dem, saa at de ikke vil have Stuen, thi saa har de jo egenlig Plads nok; men hun havde glædet sig saa meget ved at komme til at bo til Gaden¹⁾. Idag er det lille Willes Gebortsdag. Jeg har betænkt, at vi i Eftermiddag skal gøre os en lille Frederiksbergtur med alle vore Børn; Sophie er nu igen saa vel, at hun troer at faa Lov til at gaa med. Jeg har købt en Sabel og en Trompet med Harmonika i til ham, saa jeg tænker, der vil blive stor Fryd paafærde, naar han vaagner; han siger nu alle Ting og sludrer uafadeligen. Jeg skal hilse Dig mange Gange fra vores Huslæge Berthelsen, han var her even; han havde talt med Professor Thiele, som havde fortalt ham, at Du nu skulde rejse til Italien; mange ere der sikkert, som ikke syntes derom²⁾, og mange vil der vist ogsaa være, som synes, at Du kommer for snart hjem. Derfor ihvor kært Du nok kan vide, det vil være mig at se Dig snart, saa er det dog vel ikke værd at haste altfor meget, at ikke Folk skal have altfor ondt af det. Lev nu vel, Du kære Mand, Du hilses kærligt fra Dine smaa Putter, mange gode Venner og fra Din

Wilhelmine D.

Skriv nu ret snart.«

¹⁾ B. er Værten. D. trænger til Udvidelse; han vil ogsaa gerne have en Hestegang i Gaarden.

²⁾ Nemlig om den ændrede Rejseplan, med Opgivelse af Italien.

Paris d. 11. Juli 1837.

»Kæreste Kone!

Dit Brev af 1ste Juli modtog jeg igaar; jeg glæder mig ved, at alt gaar saa godt, men jeg tilstaar Dig, at Din Haand alene har gjort mig meget bedrøvet¹⁾. Jeg vil dog haabe, at hverken Du eller Bertelsen forsømmer noget; jeg havde ret vænnet mig til den Tanke, at Du skulde tage imod mig ikke alene aldeles rask, men ogsaa ret munter, og nu er Du dog vist ofte forknytt, hvilket Du endelig ikke maa være, da det derved snarere bliver værre; drik endelig ingen Kaffe og gaa meget i Luften. Over Sophie havde jeg ogsaa begyndt at glæde mig for tidlig, jeg tænker saa ofte paa hende. Det undrer mig vel meget, at Brasch har lejet den Stue; thi han kunde dog nok have ladet os vide det, da vi maaske kunde have brugt det ene Værelse. Men hvem veed, hvad det er godt for²⁾. Jeg har ofte tænkt, at hvis mit Bakke-Presseri gaar godt, hvilket jeg vil haabe, vilde jeg næppe faa Plads nok til Malning og Lakering, og Justine skal jo ogsaa have et Værelse. Jeg er derfor ret glad ved, at Du kan faa Dit Ønske opfyldt at faa bedre Værelser, og der kan altsaa ikke være Tale om at leje noget bort. Der er desuden flere kurante Arbejder, som jeg vil lægge mig efter, og da jeg vistnok bør søge at have med Købmænd at bestille, kan det være ret godt, at jeg ingen Værelse faar i Stuen til Gaden, hvilket jeg rigtignok ellers gerne har ønsket; men Du maa sige til Fick, at han endelig maa lade mig faa Hesten til at spasere i Baggaarden, hvilket han har lovet mig; den skal vist ikke genere mere end de store Brædestabler. Jeg frygter for, at den tykke insinuerer sig for meget, thi han er snu. Frygter Du ellers ikke, at det vil genere at bo lige op ad deres Værksted og med deres Svineri paa Trappen? Hvis Brasch vil lade mig faa det ene Værelse til Gaarden og intet have imod, at jeg har Hestegang i Gaarden, maa han aldeles faa begge mine Lofter, hvilke han ellers ikke mere kunde beholde, og saa maa vi bruge Vestergaards Køkken til Brænde.

1) Hele Familien havde haft et Udslet, som havde givet Huslægen meget at gøre, men som dog nu væsenlig var overvundet.

2) Dette Udbrud var hos ham ikke en blot Talemaade, men et hyppigt brugt Udtryk for hans Forsynstro og deraf følgende Stræben efter at faa noget godt ud af enhver Ting, ogsaa i Modgang.

Alt gaar mig her ret godt, og jeg fortryder ikke, at jeg ikke kom til Italien, thi her er ikke faa Kunstgenstande, og jeg lærer hver Dag noget for Industrien, hvilket jeg ikke havde kunnet, naar jeg skulde skynde mig saa forfærdeligt. Men Pengene gaar med, saa at jeg maa se, at jeg snart kommer hjem. Naar vi lever aller sparsomst, koster vores Ophold os 1 Specie om Dagen, og der gaar gerne mere med. Vi boer bestandig paa et Gæstgiversted, og hver Dag finder jeg noget, som jeg bør købe. Jeg har 30 à 40 Bakker, dels forskellige Former, dels forskellige Malerier. I Dag har jeg købt for 69 Frank (en Frank er 2 $\frac{1}{4}$ β ¹⁾) Bronze-Pulver, — Kulører som vi hjemme ikke har —, for 50 Fr. Pensler, to ganske smaa Presser, for omtrent 100 Fr. smaa Værktøjer, og adskillige andre Prøver af Arbejder, som jeg tror at kunne benytte, men ikke at forglemme, at jeg har givet 120 Fr. for et Shavl til min Kone. Jeg fortryder saa meget, at jeg ikke købte det i London, hvor jeg kunde have faaet det meget smukkere og billigere; thi for Øjeblikket er Smagen her saa frygtelig, jo galere jo bedre.

D. 12te. Vi var i Søndags i Versailles, anden Gang; thi første Gang kom vi ikke ind i Slottet, hvor der er en overordenlig Samling Malerier, især nye. Gennem en Række af Sale fortsættes Napoleons Historie i lutter store Malerier, som især er overordenlig interessant. Om Aftenen gik vi en anden Vej, over en Del Vinbjerger til Sèvres og St. Cloud, hvor vi morede os herligt. Fra St. Cloud sejlede vi med Dampskibet hjem. Dette er især en behagelig Tur, thi man sejler imellem temmelig høje Bjerger, hvorpaa der er de skønneste Anlæg og i Almindelighed er der Musik med. . . . Jeg veed ret vel, at Freund og flere vil have ondt af, at jeg dog ikke rejste til Italien, og endda vil snakke om, at jeg kommer saa tidlig hjem; men jeg veed, at jeg har brugt min Tid saa vel som muligt, og vil haabe, at jeg skal have udrettet mere end de fleste andre. Derfor køber jeg saa meget, som jeg kan, og kommer hjem saa snart som muligt. Idag fjorten Dage haaber jeg at forlade Paris.«

¹⁾ = 75 Øre; nu regnes den dog kun til 72.

Paris d. 30. Juli 1837.

»Kære Kone!

Du har efter mit sidste Brev skullet ventet Brev fra mig for 8 Dage siden, thi da troede jeg, at vi var rejst herfra, men jeg har været syg, og derfor har vi maattet vente 8 Dage. Naar jeg undtager Tandpinen og den daarlige Haand, har jeg indvendig befundet mig særdeles vel den hele Tid i Udlandet, og især har jeg bestandig sørget for, at jeg ikke skulde faa min Mave fordærvet; men dog skulde det ske den samme Dag, som jeg løb for at faa vores Passe i Stand; jeg tror, et Stykke Melon gav Anledning dertil, og for megen Anstrengelse forværedede det. I seks Dage har jeg haft en overordentlig Diaré og Inflammation i Maven og maatte drikke koldt Vand hele Dagen. Paa tredje Dagen var jeg saa mat, at jeg næppe kunde gaa, og det har pillet mig dygtig af. Schwartz har maattet løbe Ærinder for mig, og Hjort havde den Bestilling at varme Servietter i Kaminen. Nu er alt godt igen, og paa Søndag den 1ste Aug. rejser vi til Bryssel. Vi havde i Forvejen ondt ved at bestemme os, om vi skulde blive denne Uge for at se Julifesten, men vare dog blevne enige om at rejse, da ingen af os synes mere om Parisernes Fjas. Den første Festdag blev til intet, da Kongen ikke mere tør lade sig se ved Revuen; den anden, som er Sørgefest, laa jeg endnu eller rokkede i mit Kammer, men igaar, som var den tredie, fik jeg Lov at gaa ud og saa det vigtigste, hvilket jeg vil beskrive Dig lidt, for at Du ikke skal sige, at jeg aldrig har skreven Dig sligt til.

Paa et Stykke af Seinen, der er saa bred mellem Bredderne som Kongens Nytorv og nogle Tusind Skridt lang, blev holdt alle Sorter Øvelser, som var ret smukt. Først roede en Del Baade om Kap. Dernæst var der paa et stort Skib anlagt adskillige Stænger saa store som Master paa skraa ud over Vandet, hvorpaa man skulde gaa ud til Enden; andre Stænger vare indsmurte med Sæbe, som de skulde klatre op paa; naar en naaede Maalet, blev der skudt, og han fik en Præmie. Tværs over Skibet laa en lang Bjælke skraat nedad mod Vandet; paa den laa der en Sadel, som ved en Mekanik blev trukken op, men løb let ned ad; paa denne satte Vædderne¹⁾ sig med et

¹⁾ De væddende.

Spyd i Haanden, og idet den løb ned, skulde de træffe et vist Punkt; men just paa samme Sted var en Stopper, som standsede Sadlen saa pludseligt, at ikke hver tyvende traf, men fløj langt ud i Vandet — og saaledes gik det med alle Øvelserne. Det smukkeste var en Kamp mellem en Del Baade, der i to Partier sejlede mod hverandre; paa hver var en Ophøjning, hvorpaa stod en Mand med en Lanse med en Plade paa Enden. I Fægtningen stødte de hinanden med denne for Brystet, indtil en faldt i Vandet og maatte svømme i Land, medens hans Modstander dansede og svingede med sin Lanse. Det hele Omfang var særdeles smukt dekoreret, med Loger, Fanestænger o. s. v., og paa den ene Bro ved Enden var bygget et helt Slot som Dekoration, hvilket om Aftenen brændte i et Fyrværkeri, der var saa stort, at det næsten var rædsomt. I Fyrværkeriet gik tre Balloner op, som underneden havde Indskrift 27de, 28de, 29de¹⁾ med bengalsk Ild. Paa andre Steder var der overalt Narrestreger for, som Regeringen alt bekoster, saasom Theater, hvor der vistes Felttog af Franskmændene imod Tyrkerne, en Stang til at klatre opad og en Ballon, hvori en Dame gik op — men nu faar Du ikke en Snus mere af den Sovs, for jeg har ærgret mig skændigt over, at jeg ikke i 8 Dage har gjort Gavn og dag skulde gaa for at se sligt. Dog maa jeg tilstaa, det er det eneste [af den Slags], jeg endnu har set, som interesserede mig, thi ellers er al deres Fornøjelse flov og ækel²⁾.

D. 1ste August Morgen Kl. 6. I dette Øjeblik er jeg færdig med at indpakke mit Tøj; i Dag rejser vi til Bryssel. Jeg er ret glad ved, at det er et Skridt hjemad; gid jeg nu maa finde et Brev fra Dig i Iserlohn, thi jeg længes efter at høre, hvordan det er med Din Haand. Vil Du hilse Mohr, at jeg har hørt paa Uhre: et godt Værk, hvorfor han kan garantere, koster 36 Frank med Skive, de aller bedste saakaldte Ponce koster 44. Hvis han straks behøver nogen, kan han blot skrive til Kommissionær Wilkens, rue du Temple No. 40, som er min gode Ven; han kan ganske sikkert forlade sig paa ham, thi de fleste af den Sort er Snyderere. Jeg faar selv et Værk hjem og

¹⁾ De tre afgørende Dage i Juli-Revolutionen 1830, som afsatte Huset Bourbon og gjorde Ludvig Philip af Orléans til Konge.

²⁾ Ved hans følgende Besøg i Paris lyder Dommen meget mildere.

en Del Tegninger paa Uhre. Vil han have hele Taffel-Uhre og troer, det vil være for sildigt, naar jeg kommer, kan han ligeledes blot opgive Størrelsen eller Prisen.

Jeg har intet købt saa længe, og Sygdom har trukken¹⁾, saa jeg maa være glad, om jeg kan naa hjem. Hvis jeg havde været ene, havde mit Ophold aldrig været mig saa dyrt, men jeg har igen haft Fornøjelse og Nytte af deres Anbefalinger²⁾, saa det aldrig kan fortryde mig, at jeg tog de unge Mennesker med. Alt, hvad jeg sender herfra, adresseres til Hjort, men aabnes ikke, før end jeg kommer, da jeg vil se at faa det toldfrit indført.«

Bryssel d. 3die Aug. 1837.

»Kære Kone!

Efter at have kørt i 30 Timer kom vi i Aftes hertil; Du tror ikke, hvor det glædede mig, at det nu gaar hjemad. Jeg tilstaar Dig, at skønt jeg daglig længes efter Dig, er mig dog ingen Tanke kærere end at se min lille søde Tøs, og saa ofte tænker jeg mig det Øjeblik, da hun genkender mig, og hvor lykkelig jeg vil være ved at være imellem de uskyldige Væsener, som er mig saa kære. Vi har ret moret os herligt i Dag; vi tog os en Lejetjener, som har viist os om; Bryssel er omtrent saa stor som Kjøbenhavn, men den venligste og renligste By, jeg endnu har set. Først var vi i alle Kirkerne og i et Palais, hvor der var et Billedgalleri af lutter udmærkede hollandske Malerier, i Kunst-Akademiets Gallerier og i et Galleri for Industri, som er det fuldstændigste, jeg nogensinde har set. Der var en overordentlig Mængde Modeller, fra Plove, Broer, Skibe, Vandværker indtil de aller fineste, og saa hensigtsmæssigt for enhver Videnskab, at det maa være let her at lære sligt. Desuden var vi i et lithografisk Institut, hvortil hører Museum og Drivhuse. Man ser her alle Vegne interessante, men skrækkelige Spor fra Revolutionen. Flere Huse, som vare skudte ned, er endnu ikke opbyggede. Her er en Park eller Have med Alleer midt i Byen, hvor de især har kriget; naar man betænker, at de fleste Kanonkugler er gaaede langs igennem Alléerne, hvor

¹⁾ Penge.

²⁾ ∴: af dem, de var anbefalede til.

Følket var opstillet, kan man nok tænke, hvor mange der er faldne, thi man ser hundredvis Huller i Træerne; ofte har et Træ 6 à 8. I et Hus lige for Udgangen, som næsten er skudt ned, regner man, at der skal være kommen 200 Kugler.

D. 5. August Morgen Kl. 5. Vi havde igaar ret en interessant Dag. Om Morgenen var vi i det lithografiske Institut for ret at se, naar de arbejdede. Derpaa var vi i et Palais, hvor der var en Del antikke Malerier, Broncer, Vaser o. s. v. Vi vare i et Fabrik, hvor man kniplede lutter Fjas, hvoraf jeg maatte købe lidt. Nu kørte vi udenfor Porten og saa et Fabrik, og derpaa saa vi den botaniske Have og Drivhuse. Efter at vi havde spist, kørte vi med Dampvognen¹⁾ 5 $\frac{1}{2}$ danske Mil til Antwerpen, hvor vi var oppe i det højeste Taarn, over 600 Trappetrin. Det var en herlig Udsigt og især interessant at blive viist de forskellige Steder, hvor Krigen blev holdt. Da det var Fredag, morede det os at gaa i tre Kirker, hvor der var skønne Malerier, og da man er erkekatholsk, var det ret interessant, især for de andre; thi i Frankrig kender man ingen Religion. Det var ret interessant i tre Timer at opholde sig imellem Folk, der sjælden forstod andet end Hollandsk²⁾. Klokken 7 kørte vi omtrent 400 Personer og kom Kl. 8 $\frac{1}{4}$ til Bryssel. Henad satte vi os nærmest Maskinen, hvilket er meget ubehageligt, thi foruden en Larm, at man ikke kan tale sammen, faar man Øjnene fulde af Aske, og ser man for meget tæt ved Siden af Vognen, gør det ondt i Øjnene af Farten; thi alle Genstadene ser blot ud som Striber. Da vi mødte en anden Dampvogn, var det umuligt paa 2 Alen at skelne Menneskene fra hinanden; alt saa ud som en mørk Stribe. Da vi kørte henad, havde vi Vinden paa Ryggen, og dog syntes man, det blæste temmelig stærkt forfra. I Dag kører vi til Lyttich.

Iserlohn den 20. Aug. Dette stakkels Brev har maattet lige saa længe, fordi jeg havde troet længe før at været her. Jeg vil nu blot fortælle Dig Resultatet af Rejsen, takke Dig for Dine

¹⁾ Af de følgende Oplysninger kan man slutte, at »Dampvognen« var et virkeligt Jærnbanetog, hvad man først 10 Aar senere fik at se i Danmark (Kjøbenhavn—Roskilde). — Rejsen fra Paris til Bryssel var med Diligence.

²⁾ Flamsk.

to Breve og sige Dig, at imorgen rejser jeg til Braunsweig og de andre til Hamburg. Den 29. eller 30. haaber vi at være sammen i Lybek, og saa veed Du bedst, hvad Dag Dampskibet kommer derfra. I Lyttich er der betydelige Fabrikker, som vi gerne havde set, skønt de ikke egenlig hører til vores Fag; men skønt vi var der to Dage, fik vi ikkuns lidet at se, og tænk Dig, i Gæstgivergaarden fik jeg en Bakke at se, som var trykket med flere Variationer, saa at det saa ud til, at den var gjort paa samme Maade, som jeg har taget Patent paa. Da der hverken i Frankrig eller England eksisterer sligt, kan Du nok tro, jeg blev nysgerrig; men da det ikke var mig muligt at faa opspurgt, hvorfra de kom, og man ligeledes gjorde Nar af Hjort, blev vi gal i Hovedet og tog om Aftenen Kl. 10 paa Vej til Aachen. Her saa vi adskillige nyttige Fabrikker, og jeg fandt en Del trykkede, lakerede Arbejder, men man vilde ikke sige, hvorfra de kom. Dog fik jeg at vide, at de blev gjort enten i Köln eller Koblenz. Vi kom til Köln og fandt intet, men hos en Lakerer forlangte jeg udtrykkelig pressede og trykkede Bakker. Manden undskyldte, at han ingen Arbejder hentede fra Koblenz. Vi maatte nu gøre 15¹/₂ Mil frem og tilbage endnu for — ikke at komme ind i Fabrikket. Opfindelsen er aldeles ny og holdes aldeles hemmelig. Jeg købte atter en halv Snes Stykker og fortryder ikke min Rejse; thi skønt det vistnok er fortrydeligt, at just nu et saadant Fabrik skal begynde paa en Ting, som har kostet mig saa meget Hovedbrud, haaber jeg at spare en Del Lærepenge ved det, jeg har set. Og da jeg jo dog var noget frygtsom, om det vilde vinde Bifald eller være ret praktikabelt, var det mig en Glæde at høre, at de ikke kunde skaffe saa meget færdigt, som der blev forlangt. Fra Aachen i Rhinegnen og heromkring er overalt dejlige Egne, og man drikker noget, som kaldes Rheinwein, som ikke er for Katten; her især bliver vi hver Dag indbudne og maa drikke som Svampe. Vi har krydset 6 à 8 Fabriksbyer her omkring; somme Steder har man taget os ved Næsen, men vi har gjort ligesaadan andre Steder. Vi har nu været her 5 Dage og set mange Fabrikker. Da der i Braunschweig er et stort Fabrik af Bakker, tør jeg ikke andet end at tage det med; men vores Kasse har det daarligt, og derfor synes jeg, det er bedre, de andre straks gaar til Hamburg og Lybek, hvor de har Affærer. Isen-

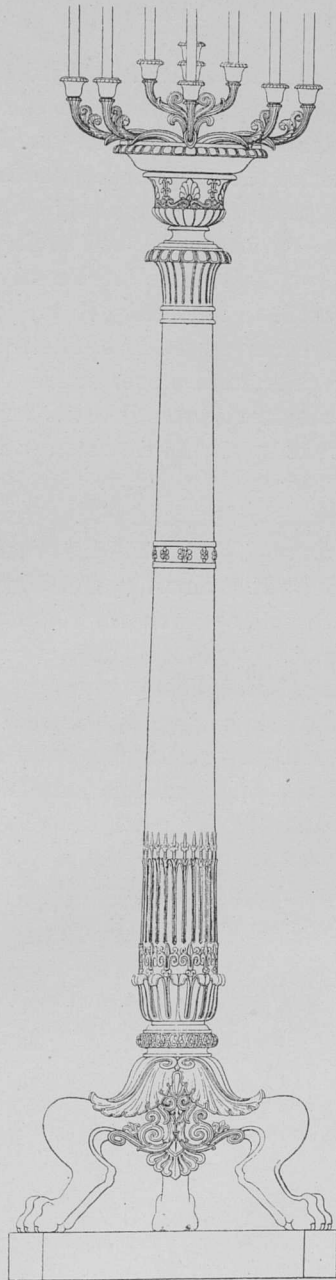
kræmmer Winther med Kone og Svigerinde boede igaar lige over for os, og Silkekræmmer Holm med Kone et Par Timer senere. Paa vores Valfarter her omkring har det interessanteste været mig en Drypstens-Hule, som vi var i. Men Du undskylder, at jeg ikke kan skrive meget om sligt, thi jeg har nu 4 tykke Skrivebøger fulde af Tegninger og Beskrivelser over Maskiner og maa ofte bryde mit Hoved nok dermed. Jeg haaber derfor, at jeg dristig kan gaa alle Sludderhoveder i Møde, som synes, at jeg kommer for tidlig hjem; thi jeg har opfyldt min Pligt. I de sidste otte Dage, førend jeg kom her, længsted jeg saa inderlig efter Brev og blev derfor saa glad ved min Ankomst, da jeg fik det. Dagen efter fik jeg Dit sidste Brev, hvorfor jeg maa staa i Gæld til Dig. Det er vel det bedste at udsætte med Værelserne, hvad der kan, til jeg kommer. Lev vel, Du dyrebare Kone, jeg skriver nu ikke mere, men vil snart være lykkelig ved Din og Glutternes Side.

Din J. Dalhoff.«

En Del af Udbyttet fra denne Rejse kan vi finde i »Haandbog for Juvelerere, Guld- og Sølvarbejdere o. s. v.«, udgivet 1839 af T. B. Hinnerup, hvem vi kender fra tidligere Breve, og som nu er bleven Møntgardein. Flere af Billederne, i Kobberstik, betegnes som afkopierede fra D.s sidste Rejse (1837). Paa denne, navnlig i Paris, havde D. ogsaa faaet bekræftet sin Fremgangsmaade med Sølvarbejder, nemlig »ikke at have saa meget blankt paa dem til at forstyrre Konturerne og giver for stærk Modsætning til det mattede, men heller gøre dem helt matte med flerfarvet forgyldte Ornamenten.« (S. 585). — Af ældre Datum er derimod de Meddelelser, Dalhoff har givet om »Højtsekunsten«, som han har »bragt til stor Fuldkommenhed«. »De antikke Arbejder, især i Broncer, fremvise en Frihed i Bevægelse og Forsiringer, som er anbragte derpaa i en saadan Mængde, at man let maa antage, at de ikke er frembragte ved Graving, Drivning eller Cicelering, hvilken Anskuelse Hr. D. har fundet at bekræfte sig ved at studere adskillige Slags antikke Arbejder, ligesom og ved de Forsøg, han selv har anstillet i Sølv som i Bronce. Hovedfordelene ved Ætning er: 1) at en Vase eller andet Arbejde kan være drejet, tryk-

ket eller slaaet aldeles i den Form, den skal have, uden at forandres ved at ornere; 2) ved at ornere Arbejdet med en paa-malet Ætsgrund kan man bedre overveje Forholdene og se, hvorledes de tage sig ud, imedens alt endnu er til at forandre, og til frie Ornament er Penslen naturligvis bedre skikket end Meislen, Gravstikken og Punslen; 3) Kar og andre Genstande kan derved holdes glatte paa den modsatte Side; endelig 4) er Ætsning en saa hurtig Maade, at Hr. D. antager, at man næsten vilde være i Stand til at danne Ornament hurtigere i Metal end i Træ, saavel i Henseende til de fineste Forsiringer som til ophøjede Ornament af indtil 1 Lin. Højde.« — Der meddeles ogsaa Opskrifter af D. paa Ætsgrund og Ætsvand.

Inden vi gaar over til det næste Afsnit, maa vi kaste et Blik paa en Skildring, der netop vedrører Guldsmedmesteren D. og denne Tid, det eneste literære Mindesmærke fra nogen af hans Læredreng. Det staar i »Museum, Tidsskrift for Historie og Geografi«, 1893 2. Halvbind, og hedder: »En dansk Haandværkssvends Oplevelser i Aarhundredets Midte«, af fhv. Guldsmed Carl Krestensen. Hans Guldsmedliv begyndte, da han efter Paaske 1838 kom i Lære hos »den allerede dengang meget bekendte, udmærket dygtige Guldsmed J. B. Dalhoff«; han taler ogsaa siden om »hans eminente Dygtighed i alt, hvad han foretog sig, hans store Geni og driftige Aand.« Men selv har han meget at klage over Forsømmelse og ilde Behandling i de to Aar, indtil han med Værkstedet gik over til A. Jacobsen. Dertil kan nu straks mærkes, at netop den Tid, da Dalhoff var overfyldt med Tanker og overanstrengt med Arbejde i disse Overgangens Aar, var særlig uheldig for en Dreng at komme i Lære hos ham. Dernæst at en Lærlings Stilling dengang just ikke var af de behageligste; man mindes Mesterens Udtryk »solgt for fem Aar« om hans egen Læretid. Ogsaa Læredrengs-Sangen: »Min Mester er en farlig Himmelhund; . . . tit ufor-skyldt jeg en paa Ho'edet faar, naar alting ham ej ret for Ho'edet staar«. Men naar man læser Skildringen, faar man ogsaa Indtrykket af, dels at Lærlingens Fantasi ved ofte at fortælle disse Træk har skærpet baade Konturer og Farver,

En af de 8 Kandelabre til Christiansborg Slot (nu paa Amalienborg), der udgik fra Knuds og Jørgens Værksted, men som Knud i Brev til Jørgen kalder »Dine« (S. 145). Gengivet efter Hetsch: Fortegninger for Haandværkere.

dels at han selv ingenlunde var fri for Skyld i den Behandling, han fik baade af Mester og alle de andre ene med Undtagelse af Jacobsen, der »straffede med Trusler om forfærdelige Torturer«, men sjælden lod Gerning følge paa Ord. Drengen var en forkælet lille Fyr, der »havde tænkt sig Guldsmed-Professionen som fin og pæn« og forargedes ved at finde »nogle Svende og Dreng, snavsede og sorte som Mester selv« og Værkstedet som et »stort, sort, koldt og uhyggeligt Rum«. Han havde smaa Kræfter, men næppe heller megen Lyst til Arbejdet, og har sikkert brugt det ikke ringe, men noget kaade Vid, hvorom hans Skildring vidner, paa en Maade, som ikke har vundet ham Venner. Derimod har han straks faaet det hele saaledes i Vrangstruben, at han ikke har kunnet forstaa den godmodige Humor i Mesterens Ytring, da han blev bragt ham af Skipperen fra Nykjøbing: »Er det *den* lille Genstand, hvad skal jeg bruge ham til?« Man vil da næppe tage det altfor alvorligt med hans Klager eller de Gyseligheder, han fortæller. Men for Dalhoff's Minde, ogsaa som Læremester, er der Vidnesbyrd nok, der viser i helt anden Retning — ikke alene i Beundring, som ogsaa denne maa yde ham, men i Taknemmelighed og Kærlighed: A. Jacobsen, P. Hertz, A. Michelsen, Hinnerup, Saabye, hvad enten de har lært af ham paa Værkstedet eller paa Akademiets Modellerskole — for adskillige det første Skridt paa deres Kunstnerbane. Han kunde ogsaa med særlig Glæde se paa deres Værker, f. E. H. C. Andersens Billedstøtte i Kongens Have og sige: »Det har en af mine Haandværksdreng gjort!«

VI har fulgt JØRGEN BALTHASAR DALHOFF gennem hans Barndom og Ungdom, hans Lære- og Vandreaar og det første Tiaar som Mester; vi har set, hvorledes han har brugt al sin Tid og hver en Lejlighed hjemme og ude til at udvikle sine Evner og udvide sine Kundskaber og Færdigheder indenfor det Omraade af Kunsthaandværk og Industri, som han udtrykkeligt havde viet sine Kræfter. Han staar nu paa Højden af sin Manddom, modnet og dygtiggjort til, hvad der særligt vil bevare hans Minde: Stiftelsen af Industriforeningen og Forholdet til Thorvaldsen i Hjertens Fortrolighed og frugtbringende Samarbejde.